

**AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ
HEYDƏR ƏLİYEVİN 90 İLLİYİNƏ
HƏSR OLUNUR**

Bizim hamumuzun bir vətəni var – bu, Azərbaycanıdır. Hamımız bir torpaqda yaşayırıq – bu, Azərbaycan torpağıdır.

HEYDƏR ƏLİYEV
Azərbaycan xalqının ümummilli lideri

İSA HƏBİBBƏYLİ

**HEYDƏR ƏLİYEV
DÖVLƏTÇİLİK TƏLİMİ
VƏ
MÜASİR DÖVR**

Naxçıvan – 2013

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 2012-ci il dekabrın 22-də keçirilmiş dördüncü çağırış altıncı sessiyasında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illiyi şərəfinə 2013-cü ili Naxçıvan Muxtar Respublikasında Heydər Əliyev ili elan etmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illiyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında keçirilməsi ilə əlaqədar Ali Məclis Sədrinin 14 fevral 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə Tədbirlər Planı təsdiq olunmuşdur.

Həmin Tədbirlər Planına əsasən çap olunan monoqrafiyada Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin böyük xidmətlərindən, yeni epoxada Naxçıvan Muxtar Respublikasında gedən ictimai-siyasi proseslərdən və elmi-mədəni hadisələrdən bəhs edilir.

Elmi redaktor: **Məmməd Rzayev**
fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor

Redaktor: **Vaqif Məmmədov**
tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr. Naxçıvan-2013, "Əcəmi" Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, 272 səh.

GİRİŞ

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev XX əsrin ikinci yarısından etibarən bütün dünyanın diqqətini cəlb etmiş qüdrətli şəxsiyyətdir. Xalqımız üçün Heydər Əliyev yeni Azərbaycanın böyük yaradıcısı və qurucusu, əsl mənada xilaskar və müdrik rəhbərdir. Heydər Əliyevin beynəlxalq aləmdə, dünya siyasəti miqyasında da mühüm simalardan biri hesab edilməsi hər bir azərbaycanlı üçün qürur və iftixar mənbəyidir. Türkmüsəlman dünyası Heydər Əliyevin simasında Sovetlər İttifaqı kimi nəhəng bir dövlətin əsas rəhbərlərindən biri səviyyəsinə qədər yüksələ bilmiş, dünya şöhrəti qazanmış, adlı-sanlı nümayəndəsini görmüşdür. Qərb siyasətində Heydər Əliyev uzaqqörən siyasətçi və cəsarətli dövlət xadimi kimi qəbul olunmuşdur. Bu görkəmli dövlət xadiminin böyük siyasətin qrossmeysteri adlandırılması onun fəaliyyətinin və xidmətlərinin dünya miqyasında hansı yüksək meyarlarla qiymətləndirildiyini aydın şəkildə nümayiş etdirir. Buna görədir ki, dünyanın müxtəlif ölkələrində Heydər Əliyev haqqında ciddi araşdırmalar aparılmış, ona həsr olunmuş çoxsaylı elmi, siyasi və bədii əsərlər yazılmışdır. Heydər Əliyevin adı həmişəlik olaraq Azərbaycan xalqının və böyük siyasətin tarixinə daxil olmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin dövlətçilik fəaliyyəti həmişə ölkənin və xalqın taleyi və müqəddəratı, xilas və inkişafı ilə üzvi vəhdətdə dəyərləndirilir. Haqlı olaraq Heydər Əliyev Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin, bütövlükdə yeni Azərbaycanın qüdrətli yaradıcısı və böyük qurucusu hesab edilir. Müstəqil Azərbaycan Heydər Əliyevin möhtəşəm əsəridir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin adı və xidmətləri ilə bağlı olan hər bir hadisə Azərbaycanın müstəqillik tarixinin qiymətli səhifələrini təşkil edir. Sözün geniş mənasında Heydər Əliyev azərbaycançılıq idealının rəmzinə çevrilmişdir. Heydər Əliyevin çətin, keşməkeşli və mənalı həyatı, böyük mübarizə yolu müstəqil Azərbaycan dövlətinin epopeyasıdır.

Xalqımız ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illik yubileyini ölkəmizin məsuliyyətli və şərəfli tarixinin böyük hadisəsi kimi qeyd edir. Bu tarixi yubiley müstəqil Azərbaycanda milli dövlətçiliyin yüksək tən-tənəsidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin “Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi haqqında” 21 yanvar 2013-cü il tarixli sərəncamı xalqımızın taleyində xüsusi yeri və rolu olan qüdrətli rəhbərə ümumxalq ehtiramını dövlət səviyyəsində ifadə edən mühüm siyasi-tarixi sənəddir. Prezident Sərəncamında öz əksini tapmış aşağıdakı fikirlər görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev dühasına bütövlükdə Azərbaycan xalqının

yüksək ehtiramını və böyük qiymətini bildirən ürək sözləri kimi səslənir:

“Dahi Heydər Əliyev şəxsiyyətinin Azərbaycan dövlətçilik tarixində müstəsna yeri vardır. Azərbaycançılıq məfkurəsinin parlaq daşıyıcısı kimi Heydər Əliyev öz müdrik siyasəti, dönməz əqidəsi və tarixi uzaqgörənliyi sayəsində milli dövlətçilik ideyasının gerçəkləşdirilməsinə, müasir Azərbaycan dövlətinin qurulmasına və xalqımızın müstəqillik arzusuna çatmasına nail olmuşdur. Məhz Heydər Əliyevin fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan özünün geostrateji, iqtisadi və mədəni potensialından istifadə edərək Şərqlə Qərb arasında etibarlı körpü rolunu oynamağa başlamış və dünyanın ən dinamik inkişaf edən ölkələrindən birinə çevrilmişdir.

Azərbaycanda müasir demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu, vətəndaş cəmiyyətinin təşəkkülü, milli-mənəvi dəyərlərə qayıdış və elmin, təhsilin, mədəniyyətin inkişafı əbədi surətdə Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır.”

Hazırda ölkəmizdə ulu öndər Heydər Əliyevin böyük ideyaları ardıcılıqla və dönmədən, uğurla həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev müstəqil Azərbaycanı yaradıcılıqla, yeni epoxanın reallıqlarına uyğun şəkildə böyük sürətlə inkişaf etdirərək yeni sabahlara doğru aparır. Beynəlxalq aləmdə də ölkəmiz özünəməxsus mühüm

nüfuza malik dövlətlər sırasına çıxmışdır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun illərdən bəri ardıcıl olaraq həyata keçirdiyi düşünülmüş kompleks tədbirlərin sayəsində yaranmış müasir Naxçıvan Heydər Əliyev dövlətçilik təliminin yeni tarixi mərhələdəki böyük inkişafına nümunədir.

Naxçıvan MR Ali Məclisinin 22 dekabr 2012-ci il tarixli dördüncü çağırış altıncı sessiyasında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibov tərəfindən 2013-cü ilin Naxçıvanda “Heydər Əliyev ili” elan edilməsi də müstəqil Azərbaycanın böyük qurucusuna bəslənən ümumxalq ehtiramını ifadə edir. Ümummillə lider Heydər Əliyevin 90 illik yubileyi və Naxçıvan Muxtar Respublikasında “Heydər Əliyev ili” ilə əlaqədar həyata keçirilən genişmiqyaslı tədbirlər xalqımızın Ulu Öndəri qarşısında mənalı bir hesabatıdır, onun parlaq adı və ideyaları ilə bağlı olan bütün məsələlərin qətiyyətlə və yaradıcılıqla davam etdiriləcəyinə böyük təminatdır. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında qeyd olunması haqqında Ali Məclis Sədri 14 fevral 2013-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş Tədbirlər Planı Azərbaycanın ayrılmaz bir parçası olan Naxçıvanda Böyük Düşmanın ideyalarının dönmədən həyata keçirilməsinə dair hərtərəfli şəkildə işlənmiş mükəmməl bir proqramdır. Qısa müddətdə başa çatdırılan layihələr, davam etdirilməkdə olan

quruculuq prosesləri və geniş ictimai-mədəni tədbirlər Naxçıvan Muxtar Respublikasında “Heydər Əliyev ili”nin yadigarları kimi tarixin yaddaşına əbədi olaraq həkk olunub. “Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr” adlı monoqrafiya da Naxçıvan Muxtar Respublikasında inkişafın bütün istiqamətlərini əhatə edən həmin böyük proqramın elm sahəsini əhatə edən hesabatının tərkib hissəsi kimi oxuculara təqdim edilir.

AZƏRBAYCANIN QURTULUŞ ZƏRURƏTİ VƏ HEYDƏR ƏLİYEVİN BÖYÜK XİLASKARLIQ MİSSİYASI

Ölkələrin və xalqların tarixində və taleyində elə məqamlar olur ki, həmin çətin dövrlərdə yaranmış ağır siyasi-hərbi vəziyyət, ictimai-iqtisadi və mənəvi böhran Şekspirvari «ölüm, ya olum» sualını sərt şəkildə meydana qoyur. XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində Azərbaycan belə bir gerçək sual qarşısında idi. AXCP-Müsavət hakimiyyəti ölkəmizi cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən dərin böhran vəziyyətinə çatdırmışdı. Sual açıq və aydın idi: «Ölüm, ya olum!» Heç şübhəsiz, hər hansı xalq həmin sual qarşısında qalarsa, nə qədər çətin olsa da, mütləq «qalım» qərarını verərdi. Azərbaycan xalqı da varlığını, ölkənin bütövlüyünü, elan olunmuş müstəqilliyin qorunub saxlanılmasını arzu edirdi. Ancaq mövcud hakimiyyət və onun rəhbərləri buna heç cür qadir deyildi. Ölkədə vətəndaş müharibəsi başlamışdı və 1993-cü ilin yazında bu müharibənin səngərləri artıq Bakı şəhərinə yaxın mövqelərdə də qurulmaqda idi. Azərbaycan real olaraq parçalanmaq təhlükəsi qarşısında qalmışdı və artıq Talış-Muğan Respublikası özünü elan etmişdi. Əsgəri xidmətdə də olmamış mülki şəxs tərəfindən idarə edilən ordu dövlətin deyil,

hərəsi bir xarici dövlətə xidmət edən ayrı-ayrı siyasi qüvvələrin əlində cəmləşmişdi. İqtisadi böhran çox dərinləşmişdi, çörək növbələri ölkənin hər yerində adi hala çevrilmişdi. Xaricə ziyalı axını da genişləndirdi. Artıq AXCP-Müsavət liderlərinin populist çıxışları, boş vədləri xalq tərəfindən qəbul olunmurdu. Azərbaycanı bir neçə kiçik dövlətlərə parçalanmış Yuqoslaviyanın taleyi gözləyirdi. Ölkəmizin geniş neft-qaz ehtiyatlarına malik olduğunu da nəzərə alsaq, onda Azərbaycana yönəldilmiş parçalanma siyasətinin xarici qüvvələrin maraqlarına daha çox uyğun gəldiyini aydın etmək olar. Bir sözlə, bütün sahələri bürüyən böhran dərinləşmiş, qurtuluş zərurəti Azərbaycanda qaçılmaz kəskin bir problem kimi gündəmə gəlmişdi. Belə məsuliyyətli bir tarixi məqamda ölkəni və xalqı yaranmış dərin və genişmiqyaslı böhrandan xilas etmək vəzifəsini üzərinə götürmək çox çətin və ağır bir iş idi. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev tarixin bu cür məsuliyyətli məqamında ölkənin və dövlətin milli qurtuluşu vəzifəsini yerinə yetirmək, həyata keçirmək zərurəti ilə üz-üzə qalmışdı. Böyük dövlətçilik təcrübəsinə, yüksək liderlik qabiliyyətinə malik olan bu qüdrətli dövlət xadiminin yenidən siyasi cəbhəyə qayıdışını təkcə xalq deyil, həm də Zaman tələb edirdi. Çətin sınaqlarda möhkəmlənmiş zəngin siyasi təcrübəyə malik Heydər Əliyev Azərbaycan xalqı qarşısında həmin məsuliyyətli tarixi vəzifəni qəbul etmiş, böyük

xilaskarlıq missiyasını dönmədən, qətiyyətlə həyata keçirmişdir.

Məlum olduğu kimi, Heydər Əlirza oğlu Əliyev keçmiş Sovetlər İttifaqı kimi dünyanın ən böyük iki dövlətindən birinin əsas rəhbərlərinin sırasında öndə dayanırdı. Dünya ictimaiyyəti onu təcrübəli siyasi xadim və böyük dövlət rəhbəri kimi qəbul etmişdi. Kremlin zirvəsini fəth etməyi bacarmış Heydər Əliyev beynəlxalq aləmdə geniş nüfuz sahibi idi. Siyasi Bürodada da onunla hesablaşmalı olurdular. Beləliklə, Heydər Əliyev XX əsrin görkəmli dövlət xadimlərindən biri kimi böyük şöhrət qazanmışdı.

Müstəqil Azərbaycan Heydər Əliyevin şah əsəridir. Bu möhtəşəm əsərin möhkəm əsaslarını o, hələ keçmiş sovet hakimiyyəti illərində formalaşdırmışdı. Zəngin dövlətçilik təcrübəsi və geniş milli dünyagörüşə malik dövlət xadimi olması, cəsarətli ideyaları, böyük təşkilatçılıq qabiliyyəti, uzaqgörənliyi hələ Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyinin birinci dövründə Heydər Əliyevin siyasi liderlik istedadını Azərbaycan cəmiyyətinə və dünyaya təqdim etmişdi. Heydər Əliyev xalqımızın çoxəsrlik tarixində Azərbaycan adlı dövlət yaratmış nadir siyasi şəxsiyyətdir. Onun rəhbərliyi ilə qısa müddətdə ölkəmiz Sovetlər İttifaqının inkişaf etmiş respublikalarından birinə çevrilmişdi. Bütün bunlara görə XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində mürəkkəb və gərgin ictimai-siyasi şəraitdə Azərbaycan xalqı görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevi qüdrətli

xilaskar kimi siyasi mühitin ön mövqeyinə çəkmişdi.

Xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin zəngin və keşməkeşli tərcümeyi-halında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsində çalışdığı dövr (3 sentyabr 1991-14 iyun 1993-cü il) mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu dövrdə o, çoxcəhətli yorulmaz fəaliyyəti ilə Azərbaycan dövlətçiliyinin Naxçıvan məktəbini yaratmışdır. Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasında yaşadığı və Ali Məclisin Sədri vəzifəsində çalışdığı illərdə Naxçıvan ölkəmizdə müstəqil dövlətçiliyin böyük laboratoriyası funksiyasını həyata keçirmişdir. Hələ Sovetlər İttifaqı dağılmamış və Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi elan olunmamış 17 noyabr 1990-cı ildə üçrəngli Azərbaycan bayrağının dövlət rəmzi kimi qəbul edilməsi səviyyəsində nadir hadisə məhz cəsarətli və uzaqgörən dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən Naxçıvanda həyata keçirilmişdi. Dünyada hələ ki, bundan başqa müstəqil dövlətlər yaranmamış onun milli bayrağının qəbul edilməsi hadisəsinə təsadüf edilməyib. Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının adından «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılması hadisəsi də məhz Heydər Əliyev tərəfindən Sovetlər İttifaqının mövcudluğu şəraitində həyata keçirilmişdi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi formatı da Heydər Əliyevin kamil siyasi düşüncəsinin hadisəsidir. Bundan başqa, Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin 16 dekabr 1991-ci il tarixli qərarı ilə Naxçıvandan Dünya Azərbaycanlılarının

Həmrəylik Gününün müəyyən olunması ilə dünyada azərbaycanlılar anlayışı meydana çıxmış və geniş bir hərəkatın əsası qoyulmuşdur. XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində Naxçıvan Muxtar Respublikasının işğal olunmaqdan xilas edilməsi, ölkəmizin ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması Heydər Əliyevin tarixi xidmətlərindən biridir. Müstəqil Azərbaycanın taleyində xüsusi əhəmiyyətə malik olan Yeni Azərbaycan Partiyasının da Heydər Əliyev tərəfindən 21 noyabr 1992-ci il Naxçıvanda yaradılması ölkəmizin milli istiqlalında böyük öndərin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrünün müstəsna dərəcədə əhəmiyyətli olduğunu aşkar şəkildə nəzərə çarpdırır.

XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərinin Azərbaycan hakimiyyətini təmsil edən AXCP-Müsavat hökuməti böhran içində çabalayanda üç tərəfdən Ermənistan sərhəddi ilə əhatə olunan Naxçıvanda həyat inkişaf edir, cəmiyyət quruculuğu sahəsində qətiyyətli addımlar atılırdı. Azərbaycan xalqı belə cəsarətli, düşünülmüş və məqsədyönlü, ümummilli mənafeələrə xidmət edən addımların ölkə miqyasında da atılmasını arzu və tələb edirdi. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev çoxmilyonlu Azərbaycan xalqının böyük ümidlərinin dalğasında ikinci dəfə yenidən hakimiyyətə gəldi və bununla da ölkəmizdə milli qurtuluş hərəkatının bünövrəsi qoyuldu. Beləliklə, 15 iyun 1993-cü il müstəqil Azərbaycan dövlətinin tarixinə Milli Qurtuluş günü kimi daxil oldu.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi Heydər Əliyev 3 oktyabr 1993-cü ildən başlayaraq qısa müddətdə ölkədə baş verən vətəndaş qarşıdurmasını aradan qaldırmaqla və cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən islahatları uğurla həyata keçirməklə genişmiqyaslı böhranı aradan qaldırdı. Dünyanın aparıcı dövlətləri ilə imzalanan neft müqavilələri tarixə «Əsrin müqaviləsi» kimi daxil oldu. Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz boru xəttinin çəkilişinə verilən qərarlar Azərbaycan xalqının iqtisadi böhrandan xilas edilməsində əhəmiyyətli hadisələrə çevrildi. Dövlət hakimiyyəti, ordu quruculuğu möhkəmləndirildi. Qətiyyətlə demək olar ki, Heydər Əliyev müstəqillik dövründə Azərbaycan dövlətçilik təsisatlarının milli əsaslar üzərində yaradılmasının böyük memarı idi. Ümumxalq səsverməsi ilə 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilmiş müstəqillik dövrünün Azərbaycan Konstitusiyası tarixə Heydər Əliyev Konstitusiyası kimi daxil olmuşdur. Azərbaycanda təcrübəli mütəxəssislər, ziyalı-siyasətçilər, tanınmış elm və mədəniyyət xadimləri əsasında milli parlamentarizmin formalaşdırılması da Heydər Əliyevin xidmətləri sırasında xüsusi yer tutur. Heydər Əliyevin siyasi iradəsi ilə ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin möhkəmləndirilməsi cəmiyyət həyatının inkişaf ritmlərinin ahəngdarlığının təmin edilməsində böyük rola malik hadisə idi. Beynəlxalq aləmdə Azərbaycan Respublikasının dünya ölkələri ilə normal

əlaqələrinin qurulması, ölkənin xarici siyasət strategiyasının müəyyən olunması böyük dövlət xadiminin həm də mahir diplomatik bacarığının əməli ifadəsi idi. Geniş mənada Heydər Əliyevin hakimiyyəti dövründə Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin möhkəm əsaslarının yaradılması milli qurtuluşun məntiqi yekunu və qanunauyğun nəticəsi kimi mühüm tarixi hadisədir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizi Milli Qurtuluşdan yeni İntibaha çatdıran görkəmli dövlət xadimidir. Respublikamızda ulu öndər tərəfindən müəyyən olunmuş dövlətçilik kursunun qorunub saxlanılmasının, möhkəmləndirilməsinin və yaradıcılıqla daim inkişaf etdirilməsinin təmin olunması dövlət başçısı İlham Əliyevin adı ilə bağlı olan tarixi xidmətdir. Məhz bu proses əvvəlki on il ərzində əsası qoyulmuş, möhkəm təməlləri atılmış böyük layihələrin uğurla tamamlanmasına, həmin zəmində yeni və daha möhtəşəm quruculuq proqramlarının hazırlanıb həyata keçirilməsinə şərait yaratmışdır. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan regionlarının inkişafı, qeyri-neft sektorunun, turizmin inkişaf etdirilməsi və Bakı ətrafı qəsəbələrin yenidən qurulması proqramlarının ardıcıl olaraq gerçəkləşdirilməsi ölkəmizin simasını tanınmaz dərəcədə dəyişdirmişdir. Aparılan məqsədyönlü və möhtəşəm quruculuq prosesi paytaxtımız Bakını dünyanın müasir şəhərləri sırasına çıxarmışdır. Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq aləmdə mövqeləri

daha da genişlənmiş və möhkəmləndirilmiş, ölkəmizin tərəfdaşları və dostları çoxalmışdır. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu Avrasiya Dəmir İpək Yolu ünvanı qazanmışdır. Azərbaycanın böyük intibah prosesləri üçün zəruri olan tranzit ölkəyə çevrilməsi bu qədim və həmişəcavan diyarda siyasi düşüncələrin, elmi fikirlərin, mədəniyyətlərin, dini baxışların dialoqunun baş tutmasını şərtləndirmişdir. Ölkəmizdə Azərbaycançılıq məfkurəsi dərinləşmiş, milli ideologiya formalaşdırılmışdır. Milli mədəniyyətimiz, elmimiz və ədəbiyyatımız dünyada tanınmış və geniş təbliğ edilmişdir. Ölkə Prezidentinin Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının, muzeylərin, teatrların və məktəblərin, səhiyyə müəssisələrinin yenidən qurulması, inkişaf etdirilməsi istiqamətindəki ardıcıl fəaliyyəti xalqın mənəvi varlığı və milli kimliyi ilə sıx bağlı olan bu sahələrin sıçrayışlı inkişafına təkan vermişdir. Ölkədə milli və bəşəri dəyərləri özündə cəmləşdirən yeni ziyalı nəslə yetişib ərsəyə gəlmişdir. Bütün bunlara görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev coğrafi ərazi etibarilə kiçik, strateji əhəmiyyətinə və iqtisadi imkanlarına görə güclü bir ölkənin böyük lideri, yeni dünya siyasətinin cəlbedici simalarından biri kimi dünyanın diqqət mərkəzində dayanır. Geniş dünyagörüş, analitik təfəkkür, problemlərin həllinə çoxaspektli yanaşma, Azərbaycan idealına dərin sədaqət, inteqrasiya proseslərinin tənzimlənməsinə milli mövqedən baxış ölkə Prezidentini xalqına

və dünyaya sevdiren əsas xarakterik xüsusiyyətlərdir. Azərbaycan dövləti milli istiqlalını bu böyük enerjinin və ilhamın gücü ilə inkişaf etdirmək yollarında ciddi uğurlara imza atır.

Müstəqillik dövründə Naxçıvan Muxtar Respublikası da Milli Qurtuluşun işığında böyük və şərəfli yol keçməkdədir. Ölkə rəhbərliyinin müəyyən etdiyi siyasətin zəminində Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun məqsədyönlü rəhbərliyi ilə ardıcıl olaraq həyata keçirilən genişmiqyaslı layihələr əsasında regionda davamlı milli ənənələrin qorunub saxlanması şərti ilə Muxtar Respublika əsaslı şəkildə yenidən qurulmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikasını Türkiyə Cümhuriyyəti və İran İslam Respublikası ilə əlaqələndirən yollar dünya standartlarının yeni örnəkləridir. Qədimlik və müasirliyin işığında qurulub tikilmiş Naxçıvan şəhəri XXI əsrin intibah şəhərinin bənzərsiz simasını özündə cəmləşdirir. Ucqar dağ kəndlərindən rayon mərkəzlərinədək hər yerdə gedən genişmiqyaslı quruculuq prosesləri məmləkətimizin müasir tipli abad bir regionunun yaradılması ilə nəticələnmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkəmizin yeni tipli məktəblərə, yeni texnologiya ilə təchiz olunmuş işlək sənaye müəssisələrinə, hər qarış torpağı əkilib-becərilən kənd təsərrüfatına malik inkişaf etmiş regionudur. Milli-tarixi ənənələrin yaşadılmasında və inkişaf etdirilməsinə də qədim Naxçıvan özünün töhfələrini verməkdə davam edir.

Naxçıvanda Ali Məclis Sədrinin xüsusi sərəncamları ilə keçirilən beynəlxalq simpoziumlarda Nuh dövrünün ilk insan məskənlərindən, ilkin şəhərsalmadan sonrakı dövrlərin tarixi nailiyyətlərinə, siyasi-ədəbi və maarifçi şəxsiyyətlərinə qədər ümummillə məsələləri əhatə edən problemlərin müzakirəsi geniş mənada ölkəmizin tarixinin, mədəni inkişafının öyrənilməsinə qiymətli əlavələrdir. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsinin və Naxçıvan Dövlət Universitetinin sürətlə inkişaf etdirilməsi sahəsində həyata keçirilən məqsədyönlü tədbirlər Muxtar Respublikanın Azərbaycanın əsas ziyalı mərkəzlərindən biri səviyyəsində inkişaf etdirilməsinə münbit şərait yaradır. Qonşu dövlətlərlə əlaqələr sahəsində qazanılmış nailiyyətlər Naxçıvanın respublikamızın beynəlxalq əlaqələrinin genişləndirilməsinə və daha da möhkəmləndirilməsinə xidmətinin əməli ifadəsidir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev bir az əvvəl Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirdiyi böyük xilaskarlıq missiyasını 15 iyun 1993-cü ildə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri seçilməsi ilə ölkə miqyasında ardıcılıqla və qətiyyətlə yerinə yetirməyə başlamışdır. Məhz Heydər Əliyevin apardığı məqsədyönlü və qətiyyətli mübarizənin nəticəsində Gəncə qiyamı yatırılmış, Talış-Muğan Respublikası tərksilah edilib ləğv olunmuşdu. Vətəndaş müharibəsi dayandırılmış, qardaş qırğını aradan qaldırılmışdır. Ölkə vətəndaşlarında olan qanunsuz

silahlar yığışdırılmış, silahlı dəstələr tərksilah edilmişdi. Dövlət çevrilişi cəhdləri qətiyyətlə aradan qaldırılmışdı. Ordu quruculuğu prosesi sürətləndirilmişdi. Beləliklə, sözün böyük mənasında müstəqil Azərbaycan dövləti parçalanmaqdan xilas edilmişdir. Ona görə də görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının və müstəqil dövlətinin qüdrətli xilaskarıdır. Həqiqətən, 15 iyun 1993-cü il hadisəsi ilə Azərbaycanda böyük qurtuluş baş vermişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda Böyük qurtuluşun banisidir. Böyük Qurtuluş ölkəmizin xilasının etibarlı təminatı və möhkəm təməlidir. Əslində Azərbaycanda müstəqil dövlətin böyük təməlləri Böyük Qurtuluşla atılmışdır. Böyük Qurtuluş müstəqil Azərbaycanın böyük dayağıdır. Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik təliminin həm başlanğıc mərhələdəki mübarizələri, həm də gələcək böyük mübarizələr üçün ilhamverici və hərəkətverici qüvvəsi Böyük Qurtuluştan ibarətdir. Böyük Qurtuluş isə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycana Böyük Qayıdışından doğmuşdur. Vətənə Böyük Qayıdış ölkənin xilasının siyasi-ideoloji əsasında, mükəmməl təcrübələrindən, Böyük Qurtuluş isə xilaskarlıq hərəkətinin xalq və dövlət səviyyəsində geniş miqyasda, qətiyyətlə və ardıcılıqla həyata keçirilməsindən yoğrulmuşdur. Böyük Qayıdış Böyük Qurtuluşun mükəmməl laboratoriyasıdır. Böyük Qurtuluş isə milli dövlətçilik təliminin startıdır. Ona görə də haqlı olaraq 15 iyun Böyük Qurtuluş

günü həm də Milli Qurtuluş günü kimi qeyd olunur.

İnkişaf etmiş müstəqil Azərbaycan Böyük Qayıdışın və Milli Qurtuluşun böyük bəhrəsidir. Artıq müstəqil Azərbaycan Böyük Quruculuq ölkəsidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin düşünülmüş, məqsədyönlü, ardıcıl fəaliyyəti ilə özünün yüksək inkişaf səviyyəsinə görə ərazi etibarilə kiçik Azərbaycan dünyanın böyük dövlətlərinin cərgəsinə çıxarılmışdır. Transqafqaz əhəmiyyətli bütün böyük layihələrin demək olar ki, hamısının əsas müəllifi, baş memarı Azərbaycandır. İştirakçılar bizim müttəfiqlərimiz, dostlarımız, tərəfdarlarımızdır. Dövlət başçısı səviyyəsində beynəlxalq miqyasda həyata keçirilən və Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən genişmiqyaslı islahatların, kompleks proqramların əsasında müstəqil Azərbaycan dövlətinin tərəfdarları artmış, beynəlxalq nüfuzu çox yüksəlmişdir. Azərbaycan Respublikasının Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının üzvü seçilməsi Böyük Qayıdışın və Milli Qurtuluşun böyük təntənəsidir. Geniş mənada bütün yönləri ilə inkişaf etmiş Azərbaycan dövləti Böyük Qurtuluşdan doğan müstəqil ölkədir. Azərbaycanın tərkibində xüsusi inkişaf yolu keçmiş Naxçıvan Muxtar Respublikası Böyük Qayıdışın vətəni, Böyük Qurtuluşun etibarlı dayağıdır. Böyük Qurtuluşdan Azərbaycan Respublikasının böyük gələcəyinə günəş doğur.

Bütövlükdə Azərbaycan Respublikası ulu öndər,

görkəmli dövlət xadimi, Milli Qurtuluşun banisi, böyük xilaskarlıq missiyasını bacarıqla həyata keçirmiş Heydər Əliyevin müstəqillik və milli dövlətçilik ideyalarını dünyada gedən proseslərə, ölkənin reallıqlarına uyğun şəkildə yaradıcılıqla inkişaf etdirərək hazırda böyük sabahlara doğru qətiyyətlə addımlayır. Milli qurtuluşdan başlanan yollar böyüyür, genişlənir və sürətlə inkişaf edir. Milli Qurtuluş – milli dirçəlişin möhkəm və etibarlı bünövrəsi kimi böyük gələcəyə yol açır. Bu mənada Milli Qurtuluş – müstəqil Azərbaycanın milli oyanışının doğan günəşidir. İnkişaf etmiş müstəqil Azərbaycan milli Qurtuluşun parlaq nümunəsidir.

2011

HEYDƏR ƏLİYEVİN AZƏRBAYCANÇILIQ SİYASƏTİ: ƏDƏBİ DÜŞÜNCƏDƏN DÖVLƏT IDEOLOGİYASI SƏVİYYƏSİNƏ

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Azərbaycan tarixində ilk dəfə olaraq ölkəmizdə azərbaycançılıq ideyasını dövlətin siyasi ideologiyası səviyyəsinə qaldırmışdır. Azərbaycan və azərbaycançılıq anlayışları qədim tarixə malik olsalar da, uzun əsrlər boyu yalnız coğrafi yer adı kimi işlədilmiş, son yüzillikdən bir qədər artıq dövrdə həm də milli ideya olaraq formalaşmışdır. Azərbaycançılığın dövlət siyasətində milli ideologiyaya çevrilməsi, müstəqil dövlət quruculuğu ilə əlaqələndirilməsi ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycan dövləti və xalqımız qarşısındakı böyük tarixi xidmətlərindən biridir.

Məlum olduğu kimi, ölkə olaraq qədim tarixə malik olan Azərbaycanda milli məfkurə anlayışı XIX əsrdən etibarən yaranmağa başlamışdır. Həmin epoxada Azərbaycançılığın məfkurəyə çevrilməsi cəmiyyətin inkişafı, xüsusən, maarifçiliyin yeni tarixi mərhələyə qədəm qoymasından və milli-mənəvi özünüdərk proseslərinin formalaşmasının sürətlənməsindən doğan bir göstərici idi. Azərbaycançılıq ideyasının yaranmasında xalqın özünün milli varlığını və ölkəsinin coğrafi ərazisini müəyyən etməsi zərurəti mühüm rol oynamışdır. Bu

proses aşağıdakı bir neçə mərhələ üzrə formalaşmış inkişaf etmişdir: Dövrü mətbuatda azərbaycançılıq ideyasının meydana çıxması; ədəbiyyatda azərbaycançı düşüncənin inkişaf etdirilib dərinləşdirilməsi; böyük siyasətdə azərbaycançılığın milli dövlətin ideologiyası səviyyəsinə çatdırılması.

Müşahidələr göstərir ki, XIX əsrə qədər Azərbaycan xalqının necə adlandırılması məsələsi elmi-ideoloji mühitin ciddi maraq dairəsində olmamışdır. Azərbaycan adı qədim tarixə malik olsa da Azərbaycan dili, Azərbaycan xalqı, ümummiyyətlə azərbaycançılıq məfkurəsi nisbətən sistemli şəkildə XIX əsrin ikinci yarısından etibarən formalaşmağa başlamışdır. Bu vaxta qədərki uzun dövrlər ərzində Azərbaycan ya geniş mənada ümumtürk məkanında dəyərləndirilmiş, daha çox isə aid olduğu dövlətin adı altında ifadə edilmişdir. Bu mənada Atabəylər, Ağqoyunlular, Şirvanşahlar, Səfəvilər və sair kimi dövlət adlarından hər biri mahiyyət etibarilə Azərbaycan anlayışına aid olsalar da Vətən və məfkurə mənasında Azərbaycan məfhumunu bütün tamlığı ilə ifadə etmək imkanlarına malik deyildi. Ona görə də mövcud proses ümumtürk anlayışından sonra müsəlman, daha sonra isə tatar məfhumlarını meydana çıxarmışdı. Bu anlayışları bəlkə də Azərbaycanı əritmək istəyən hərbi-siyasi qüvvələr, ümumi müsəlman doktrinalarını diqtə edən cərəyanlar ortaya atmışdı. Azərbaycanı xanlıqlara parçalanma zərurəti qarşısında qoymaq da təkcə daxili ziddiyyətlərlə bağlı olmayıb, həm də kənar

güclərin təsiri ilə də əlaqədar idi. Amma xoşbəxtlikdən əksinə proseslər də getməkdə idi. Parçalanmanın böyük fəlakətlərə apardığını dərk edən bəzi Azərbaycan xanlıqları nicat yolunun kənarlardan dayaq axtarmaqdan daha çox ittifaqda olduğunu dərk etməyə başlamışdılar. Fikrimizcə, azərbaycançılıq düşüncəsinin təməli tumurcuq şəklində olsa da bu zaman qoyulmuşdur. Ayrı – ayrı xanlıqların müttəfiqliyə, ittifaqa, birgə mübarizəyə doğru atmalı olduqları məcburi addımlar daxildə vahid Vətən, heç olmazsa doğma ərazi, ana yurd anlayışlarının ilkin tezislərini doğurmaqda idi. Bundan başqa, XIX əsrin birinci yarısında Rusiyanın işğalına qarşı olan əks reaksiya da ziyalı mühitində açıq ictimai mübarizə meydanı səviyyəsinə yüksəlməsə də milliləşmə prosesinə öz təsirini göstərməyə bilməzdi. Eyni zamanda, əvvəlki dövrlərlə müqayisədə xeyli dərəcədə üstün və fərqli səviyyədə gedən maarifçilik hərəkatı da Vətən və millət uğrunda mübarizəni yetişdirməkdə idi. Beləliklə, XIX əsrin ikinci yarısından daha konkret desək, yetmişinci illərindən etibarən isə azərbaycançılıq məsələsi aktual bir problem kimi maarifçi mühitin gündəliyində özünə müəyyən yer tutmağa başlamışdır. Əgər belə demək mümkündürsə, ictimai mühitdə azərbaycançılığın ilk şəfəqləri milli teatrdan və Mirzə Fətəli Axundzadənin əsərləri əsasında hazırlanmış tamaşalardan doğmuşdur. Həsən bəy Zərdabinin nəşr etdirdiyi «Əkinçi» qəzeti azərbaycançılığın səmasında doğan günəş idi. Doğrudur, «Əkinçi»də Azərbaycan, yaxud azərbaycanlı kəlmələri

işlədilməmişdi. Həsən bəy Zərdabi «Əkinçi» qəzetini «müsəlmanlar üçün» nəşr etdirdiyini bəyan etmişdi. Bununla belə, «Əkinçi»dəki yazı tərzini, ifadə üslubu xalq danışığı dilinə çox yaxın idi. Həsən bəy Zərdabinin və qəzetin ətrafında toplaşanların əsasən savadlı, universitet təhsilli ziyalılar olması qəzetin yazı üslubuna müəyyən elmilik elementləri gətirmişdi. Ancaq yenə də «Əkinçi»ni sıradan müsəlman qardaşların diqqətinə çatdırmaq, «xalqı qəzet oxumağa adət etdirmək» əsas məqsəd olduğu üçün qəzetdə mümkün qədər sadə, asan, başa düşülən ana dilində yazı – pozuya üstünlük verilirdi. Az sonra Zaqafqaziya (Qori) Müəllimlər Seminariyasında yetişib formalaşmış yeni azərbaycanlı maarifçi nəsillə azərbaycançılığın real daşıyıcılarına çevrildi. Bu proses Avropa və Rusiyada ali təhsil alıb ölkəyə qayıtmış maarifçi ziyalıların hesabına daha da yetkinləşdi. «Vətən dili» adlı ilk dərsləyin meydana çıxması (1881) ölkənin və millətin konkret adının müəyyən edilməsi məsələsini daha da yaxınlaşdırdı. Artıq hansı Vətən, kimin Vətəni, haradır Vətən sualları meydana idi və real cavabın axtarılmasını tələb edirdi.

Mövcud elmi ədəbiyyatda azərbaycanlı mənasında «Azərbaycan milləti» kəlməsinin mətbuatda ilk dəfə «Kəşkül» qəzetində işlədildiyi öz əksini tapmışdır. Tədqiqatçılar bu məqamda 16 noyabr 1890-cı ildə «Kəşkül» qəzetində «Azərbaycanlı» imzası ilə çap olunmuş «Əvam gəzmək – yuxu yatmaqı dedin» adlı məqalədə birinci dəfə «Azərbaycan milləti» ifadəsinin işlədildiyini qeyd

etmişlər. Apardığımız axtarışlar isə «azərbaycanlı» sözünün «Kəşkül»dən səkkiz il qabaq, hələ 1882-ci ildə Məhəmmədəğa Şahtaxtlı (1846-1931) tərəfindən işlədildiyini göstərir. Məhəmmədəğa Şahtaxtlı Tiflisdə nəşr olunan «Qafqaz» qəzetinin 7 aprel 1882-ci il tarixli sayında çap edilən «Müsəlmanlarda məktəb həyatı» adlı məqaləsində yazmışdı: «Bizi necə adlandırılmalı? Dili-mizdən söz düşəndə biz onu türk dili adlandırırıq... Qonşularımız farslar və ermənilər də bizi türk adlandırırlar. Bu baxımdan bizi ümumi qəbul edilmiş ad kimi türk adlandırmaq olardı. Ancaq ruslar bunu qəbul etməyə bilərlər. Çünki bütün Avropa xalqları kimi onlar da bizləri tanıyana qədər osmanlı türklərini belə adlandırmağa adət etmişlər. Tatar adını biz qəbul etmək istəmirik. Belə ki, həmin söz bizi aşağılamaq üçün işlədilir. Olmazmı ki, milli mənsubiyyətimizi müəyyən etmək üçün xalqımızın adını etnoqrafiyada və danışiq dilində işlədildiyi kimi azərbaycanlı adlandıraraq? Ola bilsin ki, nə vaxtsa ədəbiyyatda da, rəsmi dairələrdə də bu ad qəbul ediləcəkdir. Hələlik isə... biz İranda və müsəlman Zaqafqaziyasında yaşayan azərbaycanlıları müsəlman adlandırırlar. Müsəlman sözü... bütün dünya müsəlmanlarına deyil, Azərbaycan türklərinə, Zaqafqaziya və İran tatarlarına aid edilir».

Azərbaycançılıq anlayışının daha da möhkəmləndirilməsi baxımından Məhəmmədəğa Şahtaxtlının 1891-ci ildə «Kaspi» qəzetində çap edilmiş «Zaqafqaziya müsəlmanlarını necə adlandırılmalı» məqaləsi mühüm

əhəmiyyətə malikdir. Məhəmmədəğa Şahtaxtının fikrincə, «Zaqafqaziya müsəlmanlarını azərbaycanlılar, onun dilini isə Azərbaycan dili adlandırmaq məqsəddə uyğun sayılmalıdır. »

«Kəşkül qəzetinin 16 noyabr 1890-cı il tarixli sayında «Azərbaycanlı» imzası ilə çap edilmiş «Əvam gəzmək – yuxu yatmaqımı dedin» adlı məqalə isə ana dili milli mətbuatda «Azərbaycan milləti» ifadəsinin işlədildiyini ilk məqalə idi. Məqalədə deyilirdi: «Şələ papaq başımda, qalın yapıncı çiynimdə, arşın yarım xəncər budumda durmuşdum Tiflis vağzalında... Hər millət desən tapılardı... Hər dil desən danışdırdılar... Birdən keçisaqqal əcnəbi təmiz türk dili ilə məndən soruşdu:

...-Siz nə millətdənsiniz?

-Müsəlmanam.

-Xeyr, mən soruşuram nə millətdənsiniz?

-Müsəlmanam, - deyirəm.

-Əfəndim, millət ayrı, din ayrı.

-...Ancaq eyb də olsa, gərək dürüst ərz edəm.

Mən bilmirəm ki, nə millətdənəm...

-...Siz o millət deyilsiniz ki, ruslar sizə tatar deyirlər?

-Bəli...

-Hə, indi bildim siz nə millətsiniz. Siz tatar deyilsiniz... Tatar Kırmda, Kazanda olan müsəlmanlardılar. Sizin millət Azərbaycandır».¹

1. Azərbaycanlı. Əvam gəzmək – yuxu yatmaqımı dedin. "Kəşkül", 16 noyabr 1890, № 115.

Nəhayət, mətbuatda, publisistikada azərbaycançılıq ideyası böyük demokrat ədib Cəlil Məmmədquluzadənin 27 noyabr 1917-ci il tarixdə «Molla Nəsrəddin» jurnalında çıxan məşhur «Azərbaycan» məqaləsi ilə daha da yetkinləşmişdir. «Azərbaycan» məqaləsi ölkəmiz, dilimiz və millətimiz haqqında böyük vətəndaşlıq yangısı ilə ifadə olunmuş həyəcanlı ürək çırpıntılarının təbii səslənən əks – sədasıdır: «Bəzi vaxt otururam və papağımı qa-bağma qoyub fikrə gedirəm... Özümdən soruşuram ki:

- Mənim anam kimdir?

Öz – özümə də cavab verirəm ki:

- Mənim anam rəhmətlik Zəhrabanu bacı idi.

- Dilim nə dilidir?

- Azərbaycan dilidir.

- Yəni Vətənim haradır?

- Azərbaycan vilayətidir». ¹

Cəlil Məmmədquluzadənin (1869-1932) XX əsrin əvvəllərində, 1920-ci ildə qələmə alınmış «Anamın kitabı» dramı ədəbiyyat baxımından azərbaycançılığın tale kitabıdır. Bütün bunlara baxmayaraq, XIX əsrin axırları və XX əsrin əvvəllərində, ölkəmizdə qəzet və ya kitab oxuyan əhalinin çox az olduğunu nəzərə alsaq, bu ideyaların hələlik informasiya şəklində müəyyən qrup ziyalılar arasında yayıldığı qənaətinə gəlmiş ola bilərik. Keçmiş sovet hakimiyyəti illərində isə ədəbiyyatda Azərbaycan əsasən tərənnüm olunmuş, milli ideya kimi

1. Cəlil Məmmədquluzadə. Azərbaycan. "Molla Nəsrəddin" jurnalı, 27 noyabr 1917, № 24.

yaşadılsa da bolşevik rejiminin təsiri ilə bu ideyanın azərbaycançılıq səviyyəsinə çatdırılmasına imkan verilməmişdir. Bütün bunlara görə ölkəmizdə azərbaycançılığın mətbuatdan və ədəbiyyatdan ictimai-siyasi müstəviyə çıxarılması kimi çətin və şərəfli vəzifənin həlli görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olan tarixi xidmətdir. Məhz ümummilli lider Heydər Əliyev yaşadığı dövrün siyasi quruluşunun sərt qadağalarına baxmayaraq, Azərbaycan anlayışına geniş müstəvidə baxışlar sistemini formalaşdırmışdır. Heydər Əliyevin simasında tariximizdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan məsələsinə dövlət səviyyəsində kompleks şəkildə yanaşılmış, problemə ardıcıl siyasi münasibət bəslənilmiş və konkret nəticələr əldə olunmuşdur. Azərbaycançılığın dövlət ideologiyası səviyyəsində formalaşdırılması və təsdiq edilməsi, qəbul olunması Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik uğrunda mübarizəsinin əsas ana xətlərindən birini təşkil edir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev azərbaycançılıq siyasətini özünün çoxcəhətli fəaliyyətinin bütün mərhələlərində əsas kimi götürmüş, bu ideologiyanın xalqın milli şüurunda və dövlətçilik təfəkküründə inkişaf etdirilib möhkəmləndirilməsi işini həyatının mənasına, siyasətinin əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevirmişdir. Məhz Heydər Əliyevin çoxcəhətli və ardıcıl siyasəti nəticəsində azərbaycançılıq ictimai-ədəbi mühitdə milli hərəkət, siyasi müstəvidə isə dövlət ideologiyası mahiyyəti qazanmışdır.

Qeyd etdiyimiz kimi, Heydər Əliyev çoxillik siyasi

fəaliyyətinin bütün dövrlərində azərbaycançılıq məsələsini ən ali məqsəd hesab etmişdir. Tarixin verdiyi şansların, yaratdığı imkanların hamısında bu böyük dövlət xadimi özünü Azərbaycana həsr etmiş, Azərbaycan ideali uğrunda daim dönmədən mübarizə aparmışdır. Hələ Azərbaycan SSR Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə başçılıq etdiyi illərdən və sovet hakimiyyəti zamanı ölkəmizə rəhbərliyinin birinci dövründə böyük gələcək ümidi ilə milli dövlətçilik naminə həyata keçirdiyi geniş miqyaslı siyasi-ideoloji, iqtisadi-mədəni, ədəbi-tarixi tədbirlər sonrakı mərhələdə qazanılmış dövlət müstəqilliyinin möhkəm təməlini, etibarlı bünövrəsini təşkil etmişdir. Məlum olduğu kimi, orta əsrlərdə Səfəvilərin hakimiyyəti illərində azərbaycançılıq amili dövlət siyasətinin bütün istiqamətlərini deyil, müəyyən sahələrini əhatə edə bilmişdi. Azərbaycan xanlıqları dövründə də ölkə parçalandığı üçün vahid milli siyasətin həyata keçirilməsi mümkün olmamışdı. Rusiyanın Azərbaycanı işğalından sonra ölkədə ümumi maarifçilik sahəsində müəyyən irəliləyişlər olsa da siyasi proseslərdə azərbaycançılıq pərdə arxasına keçirilmiş, milli faktorların imperiya maraqlarının içərisində əridilməsi siyasəti ön plana çəkilmişdir. Analoji siyasət Sovetlər İttifaqı tərəfindən də eyni dərəcədə, hətta bir qədər də şiddətlə və “ustalıqla” gündəmdə saxlanılmışdır. Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin isə ömrü qısa olduğu üçün həmin mürəkkəb tarixi mərhələdə azərbaycançılıq istiqamətində qaldırılan təşəbbüslər yarımçıq

qalmışdır. Bütün bunlara əsasən qətiyyətlə demək olar ki, Azərbaycanın çoxəsrlik tarixində Heydər Əliyev qədər uzun müddət və ardıcıl şəkildə azərbaycançılıq siyasəti ilə məşğul olan ikinci bir dövlət xadimi olmamışdır. Azərbaycan SSR-in Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin rəhbərliyindəki fəaliyyətini də nəzərə alsaq, Heydər Əliyev qırx ildən artıq böyük bir dövrdə azərbaycançılıq ideyası ilə dövlət işi səviyyəsində məşğul olmuşdur. Sovetlər İttifaqının rəhbərliyi ilə anlaşqlı münasibətlər qurmağı bacarmış Heydər Əliyevin Azərbaycanı geridə qalmış aqrar respublikadan hərtərəfli inkişaf etmiş bir ölkəyə çevirməsi mühüm tarixi hadisədir. Eyni zamanda, Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə, konkret olaraq 1978-ci ildə Azərbaycan dilinin ölkəmizin konstitusiyasına dövlət dili kimi daxil etdirməyə nail olması da misilsiz tarixi hadisələrdən biridir. Nəzərə almaq lazımdır ki, həmin dövrdə nəinki Orta Asiya respublikalarında, heç Siyasi Bürodə böyük təmsilçiləri olan Ukraynada da xalqın dili dövlət dili səviyyəsində çatdırıla bilməmişdi. Buna görə də Sovetlər İttifaqında vahid beynəlmiləlçilik prinsiplərinin həyata keçirildiyi bir zamanda Azərbaycan dilinin rəsmi olaraq dövlət dili kimi qəbul olunması çoxəsrlik dövlətçilik tariximizin nadir hadisəsidir. Azərbaycan dilinin sovet hakimiyyəti dövründə dövlət dili statusu qazanması Azərbaycan Respublikasının gələcək müstəqilliyinin mühüm təminatlarından biri idi. Bu hadisə Heydər Əliyevin dövlət xadimi olaraq

hələ sovet hakimiyyəti illərindəki azərbaycançılıq ideasının açıq və parlaq təzahürü və böyük qələbəsi idi. Bu yolla Heydər Əliyev keçmiş sovet rejimi dövründə bütün çətinliklərə baxmayaraq, ölkəmizdə milli istiqlal düşüncəsinin əsaslarını formalaşdırmaq kimi məsuliyyətli və şərəfli bir vəzifəni böyük bacarıqla həyata keçirmişdir. Bundan başqa, Sovetlər ölkəsi ilə münasibətləri tərs gələn milli istiqlalçıların-Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, akademik Ziya Bünyadovun, xalq yazıçısı Mirzə İbrahimovun, böyük vətəndaş alim Abbas Zamanovun, xalq şairləri Bəxtiyar Vahabzadənin, Xəlil Rzanın və başqalarının böyük dayağı ölkə rəhbəri Heydər Əliyev olmuşdu. İndi Azərbaycan Respublikasının keçən əsrin yetmiş-səksəninci illərində baş verən əsas siyasi-iqtisadi, elmi-mədəni hadisələri yenidən təhlil edilərkən görünən və görünməyən bütün proseslərin alt qatında, fəlsəfəsində, mahiyyətində millilik amilinin, müstəqillik düşüncəsinin, milli dövlətçilik təfəkkürünün varlığını, mövcudluğunu çox aydınlıqla görmək olur. Lakin ən böyük dahilik çətin ideoloji məhdudiyyətlər mühitində həmin prosesləri yaşayıb-hazırlayıb həyata keçirərkən böyük gələcəyi görmək istedadına malik olmaqdan ibarət idi. Heydər Əliyev dövlətçilikdə qeyri-adi müdriklik və uzaqgörənlik istedadına malik olan qüdrətli liderdir. Bu böyük dövlət xadiminin müdriklik və uzaqgörənliyinin hərəkətverici qüvvəsi Vətənə, xalqa, doğma torpağa sonsuz inam və məhəbbətdən və sınaqlardan çıxmış böyük

siyasi təcrübədən yoğrulmuşdur. Heydər Əliyev keçdiyi çətin və şərəfli yolla Sovetlər İttifaqında beynəlmiləlçi ideologiyanın sərt dövlətçilik prinsipi kimi qəbul edildiyi dövrlərdə vətənpərvər dövlət xadimi olub, Kremlin zirvəsinə qədər yüksəlməyin mümkünlüyünü isbat etmişdir. Azərbaycanda Sovetlər İttifaqının ən sərt dövrlərində Heydər Əliyevin özünəməxsus bir siyasətlə azərbaycançılıq istiqamətində həyata keçirdiyi böyük tədbirlər gələcək dövlət müstəqilliyinin təməllərinə çevrilmişdir. Bütün bunlara görə Heydər Əliyev üçün uzaqgörən bir dövlət xadimi olaraq çökmüş sovet ideologiyasından yeni müstəqil dövlətçilik siyasətinə keçmək heç bir çətinlik yarada bilməmişdir. Keçmiş sovet dövlətinin mərkəzdəki və respublikalardakı rəhbərlərinin bir çoxlarının adları dağılmış imperiya ilə birlikdə arxivə getdiyi halda, Heydər Əliyevin portretləri milli azadlıq hərəkatının bayraqları ilə birlikdə meydanlarda yüksəklərə qaldırılırdı. Deməli, Azərbaycanda xalq hərəkatı, milli azadlıq mübarizəsi böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin böyük azərbaycançılıq ideallarından keçib gəlmişdi. Bu mənada Sovetlər İttifaqı dağıldıqdan sonra müstəqillik qazanmış gənc respublikaların demək olar ki, mütləq əksəriyyətinin rəhbərlərindən fərqli olaraq Heydər Əliyev xüsusi bir «keçid dövrü» yaşamamışdır. Əksinə, Azərbaycan üçün Heydər Əliyev epoxasının birinci mərhələsi sovet sosialist sistemindən müstəqil dövlətçilik erasına keçid dövrü xarakteri daşmışdır. Milli ideologiyanın

formalaşdırılması baxımından digər keçmiş sovet respublikalarının müstəqilliyin ilk illərində üzləşdikləri çətinlikləri uzaqgörən dövlət xadimi Heydər Əliyevin apardığı məqsədyönlü siyasət sayəsində Azərbaycan xalqı müstəqil dövlətçiliyi qazanana qədər yaşamışdı. Ona görə də müstəqillik dövrünün başlanğıcının Heydər Əliyevsiz keçən ilk illərinin yaratdığı mürəkkəbliyə və törətdiyi böyük çətinliklərə baxmayaraq, xalqın tələbi ilə yenidən rəhbərliyə qayıtmış Heydər Əliyevin qüdrətinin işığında Azərbaycanda keçid prosesləri sürətlə getmiş, zaman etibarilə qısa bir müddətdən sonra ölkəmizdə müstəqil dövlət quruculuğu öz təbii, qanunauyğun məcrasına salınmışdır. Məhz buna görədir ki, Azərbaycan müstəqillik qazanmış keçmiş sovet respublikaları ilə müqayisədə milli ideologiya baxımından bir mərhələ qabaqdadır.

Azərbaycanın müstəqillik dövrünün də vəzifələrini görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev dönmədən, qətiyyətlə həyata keçirmişdir. Cəmiyyət həyatında bütün sahələr üzrə dövlət idarəçiliyinin genişmiqyaslı islahatlarını apararaq yenidən qurmaq işinin baş memarı Heydər Əliyev oldu. Məktəb islahatları da, torpaq islahatları da, cəmiyyəti yeniləşdirməyin, möhkəmləndirməyin təməl prinsipləri də Heydər Əliyev tərəfindən qətiyyətlə həyata keçirilmişdir. Heydər Əliyev keçmiş sovet hakimiyyəti ilə yeni müstəqil dövlətçilik anlayışı arasında elə bir möhkəm sədd yaratdı ki, daha heç kimsədə bir daha geriyyə qayıtmağa cürət və

cəsərət qalmadı. Uzaqdan-yaxından Azərbaycanı parçalamaq niyyətində olanlar da Heydər Əliyevə dərindən inam bəsləyən və onun ətrafında sıx birləşən xalqın bütövlüyünün qarşısında geri çəkilməyə məcbur oldular. Çox mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə çevriliş cəhdləri, separatçılıq meylləri ilə çıxış edən hərbi müxalifətlə demokratik müxalifəti bir-birindən ayıraraq özgə dəyirmanların daşını fırlatmağa can atanların arxlarını kəsməklə Heydər Əliyev müstəqil hüquqi dövlətin çarxının dünyəvi prinsiplər əsasında ahəngdar işləməsini təmin etməyi bacarmışdır. Görkəmli dövlət xadiminin Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı fəaliyyəti dövrü Azərbaycanda müstəqil dövlət quruculuğunun laboratoriyası funksiyasını daşımışdır. Bu məsuliyyətli və şərəfli illər Azərbaycan dövlətçiliyinin çətin və zəruri sınaq mərhələsi idi. Ali Məclisin Sədri kimi Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasında qəbul etdiyi tarixi qərarlar o zamankı Azərbaycan rəhbərliyi üçün «yolverilməz hallar» səviyyəsində anlaşılsa da, xalqımız tərəfindən ölkənin gələcəyinə, müstəqilliyin yaşadılacağına böyük ümidlər kimi qəbul edilmişdi. Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin rəhbərliyinə vətənpərvər Azərbaycan xalqının arzularının və ümidlərinin dalğasında gəlmişdi. Dünya ictimaiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycanı rəsmi və ya qeyri-rəsmi olaraq tanımamışdan çox qabaq Heydər Əliyevi tanıdıqları üçün qısa müddətdə ölkəni də tanımalı oldular və Azərbaycan qısa müddətdə dünya birliyində

öz yerini tuta bildi. Bu mənada möhtəşəm Heydər Əliyev abidəsinin Naxçıvan-pyedestalı, Bakı-böyük baş meydanı, bütövlükdə Azərbaycan isə onun əzəmətli heykəlidir. Heydər Əliyev ölkəmizin bütün hüdudlarını əhatə edən Azərbaycan xəritəsidir. Yaxud da Heydər Əliyev dünya xəritəsində Azərbaycanın nadir kompasıdır. Azərbaycanı tapmaq üçün Heydər Əliyevi tanımaq yetərli idi. Azərbaycançılıq ideologiyası Azərbaycan tarixinə Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimi kimi daxil olmuşdur. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin inkişaf etdirilməsi təliminin əsaslarıda Heydər Əliyev tərəfindən yaradılmışdır.

Azərbaycanda milli birlik və həmrəylik ideyasının həyata keçirilməsi də azərbaycançılıq idealına xidmətin ifadəsidir. Azərbaycan dili kimi Azərbaycan xalqı anlayışının da ölkəmizdə bərqərar olması müstəqil dövlətin daxili sabitliyinin təmin edilməsinə, tolerantlıq mühitinin formalaşdırılmasına xidmət edir. Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olan Azərbaycan xalqı anlayışı azərbaycançılıq prinsiplərinin ölkəmizdəki bütün etnik qruplar tərəfindən vahid prinsip kimi qəbul edilməsinə imkan yaradan müdrik bir dövlətçilik təlimidir.

Dünya azərbaycanlıları anlayışı da Azərbaycanın dövlət siyasətində Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olan mühüm xidmətlərdən biridir. Sovet hakimiyyəti illərində mövcud rejimin yaratdığı çətinliklərə baxmayaraq məhdud şəkildə olsa da dünya azərbaycanlıları ilə yaradılan əlaqələrin cığırları dövlət müstəqilliyinin ilk

illərindən etibarən genişləndirilmiş, yeni əlaqələr yaradılmış, dünya azərbaycanlılarının birliyinə və həmrəyliyinə doğru böyük addımlar atılmışdır. Bu baxımından Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsində işləyərkən görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin “31 dekabr Dünya azərbaycanlılarının Həmrəylik və Birlik günü haqqında” imzaladığı 16 dekabr 1991-ci il tarixli qərar son yüzillikdə dünyanın müxtəlif ölkələrində yaşayan həmvətənlərimizin varlığını təsdiq edən və onlarla əlaqələrin zəruriliyini dövlət səviyyəsində rəsmiləşdirən ilk mühüm qərar kimi xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu, dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyinin dövlət tərəfindən verilmiş birinci bəyannaməsi idi. “Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik və Birlik günü haqqında”kı qərar Muxtar Respublika Ali Məclisi tərəfindən verilsə də bütövlükdə Azərbaycanda, geniş mənada dünyada soydaşlarımız, həmvətənlərimiz arasında geniş əks-səda doğurmuşdur. Mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan qərarın priambula hissəsində azərbaycançılıq, müstəqillik uğrunda mübarizənin şərəfli və keşməkeşli tarixinin mükəmməl siyasi mənzərəsi canlandırılmış, əsas vəzifələri müəyyən olunmuşdur. Beləliklə, dünya azərbaycanlılarının hər ilin 31 dekabrında yer kürəsinin müxtəlif qitələrində qeyd olunan Həmrəylik günü həmvətənlilərimizin Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin daha da möhkəmləndirilməsi uğrunda səylərinin birləşdirilməsinə, ölkəmizin reallıqlarının beynəlxalq aləmdə yayılmasına

geniş meydan açan dövlət əhəmiyyətli proqram statusu qazanmışdır.

Ölkəmizdə 2001, 2006 və 2012-ci illərdə dünya azərbaycanlılarının üç dəfə qurultaylarının keçirilməsi də möhtəşəm siyasi-tarixi hadisələrdir. Ulu öndərə məxsus “dünya azərbaycanlılarının bir vətəni var, bu – Azərbaycandır” kəlamı müasir dövrün azərbaycançılıq təliminin siyasi-ideoloji əsasını təşkil edir. Dünya azərbaycanlılarının Birinci qurultayında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin tarixi nitqi azərbaycançılıq məfkurəsinin siyasi manifestidir. Heydər Əliyevin azərbaycançılıq təlimi dünya azərbaycanlılarını tarixi vətən və vahid ideologiya ətrafında birləşdirir. Bundan başqa, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 5 iyul 2002-ci il tarixli fərmanı ilə Xarici Ölkələrdə yaşayan Azərbaycanlılarla iş üzrə Dövlət Komitəsini yaratması dünya azərbaycanlılarının diaspora fəaliyyətinin təşkilinin milli dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldırıldığını nümayiş etdirir. Azərbaycan diasporasının formalaşması və inkişafı sahəsində qazanılan nailiyyətlər məhz həyata keçirilən həmin siyasətin bəhrələridir. Azərbaycanın xarici siyasətinin uğurla həyata keçirilməsində dünya ölkələrindəki diaspora təşkilatlarımızın səmərəli fəaliyyəti atılmış addımların uzaqgörənliyini bir daha təsdiq edir. Heydər Əliyevin müdrik siyasəti azərbaycançılığı ölkə sərhədlərindən dünya birliyi səviyyəsinə çatdırmışdır. Azərbaycançılıq dünyada yaşayan bütün azərbaycanlıların

birliyinin və həmrəyliyinin ideologiyasıdır. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ölkə miqyasında və dünya azərbaycanlıları müstəvisində azərbaycançılığın ən uca zirvələrini fəth etmişdir. Sözün obrazlı mənasında Heydər Əliyev dünyada azərbaycançılığın rəmzinə çevrilmişdir.

Hazırda Azərbaycan Respublikasında Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik təlimi, azərbaycançılıq ideologiyası dünyada dəyişən və inkişaf edən reallıqlarla, zənginləşən yeni proseslərlə birlikdə ölkəmizdə yaradıcı şəkildə ardıcıl olaraq həyata keçirilir. Beləliklə, möhkəm bünövrələr, böyük sütunlar üzərində yeni və möhtəşəm Azərbaycan qurulur. Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin çoxcəhətli, məqsədyönlü və yorulmaz fəaliyyəti, dövlətçilik işinə çoxaspektli düşünülmüş yanaşmaları, analitik təfəkkürü, müdrik siyasəti, dərin düşüncəsi ilə müstəqil Azərbaycan dövlətçiliyinin yeni epoxası formalaşır.

Artıq hər kəsə yaxşı məlumdur ki, ulu öndər Heydər Əliyevin dövlətçilik təliminə uyğun olaraq milli mənafehin, dövlətçilik maraqlarının daim üstün tutulması İlham Əliyev siyasətinin təməl prinsipidir. Prezident İlham Əliyevin siyasətində ən müxtəlif mövqelərdən, fərqli bucaqlardan ifadə olunan siyasi yanaşmaların hamısı Azərbaycançılıq fəlsəfəsində, Azərbaycanın inkişafı naminə aparılan qlobal işlərdə tamamlanır. Azərbaycançılıq bu böyük və müdrik siyasətin cövhərini təşkil edir. İlham Əliyev XXI əsrdə

müstəqil Azərbaycanın yeni siyasətini müəyyən edən, təzə istiqamətlər açan, yol göstərən görkəmli siyasi liderdir. Bacarıqlı dövlət başçısında bu tip yüksək siyasətçi məharətinin olması müstəqil dövlətin inkişafının və xalqın xoşbəxt həyatının böyük təminatıdır. Bu mənada yeni tarixi epoxada məhz İlham Əliyev kimi böyük siyasətlə yüksək idarəçiliyi özündə cəmləşdirən görkəmli bir dövlət xadiminin və mahir siyasətçinin Azərbaycana rəhbərlik etməsi ölkənin və xalqın tarixi şansıdır.

Görkəmli dövlət xadimi, Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin milli, müstəqil dövlətçilik təlimi, sınaqlardan çıxmış bu siyasi kurs Prezident İlham Əliyevin çoxcəhətli fəaliyyətinin strategiyasını təşkil edir. Heydər Əliyev siyasi kursu – Azərbaycan dövlətinin ümummilli inkişaf strategiyasının nəzəri-ideoloji əsaslarından ibarətdir. Heydər Əliyev təlimi – ölkəmizin və xalqımızın dirçəliş və tərəqqi yolunun uzunmüddətli proqramıdır. Heydər Əliyev fəlsəfəsi Azərbaycan idealının ölkənin çoxcəhətli inkişafında özünü təsdiqinin dialektikasından ibarətdir. Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyev Heydər Əliyev siyasi kursuna dərin, birmənalı sədaqətində, ikincisi isə həmin sınaqlardan çıxmış siyasi kursu qətiyyətlə, dönmədən, ardıcılıqla və yaradıcılıqla həyata keçirməkdə fərqli, üstün imkanlara və böyük potensiala, qeyri-adi enerjiyə və istedadla malikdir. Böyük sürətlə yeniləşən Bakı şəhəri, xüsusi təmplə inkişaf edən Azərbaycan iqtisadiyyatı,

həyata keçirilən möhtəşəm layihələr – Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru xətti, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Bakı-Tbilisi-Qars-Naxçıvan dəmir yolu, hər gün müasirləşən Azərbaycan cəmiyyəti məhz Heydər Əliyev siyasi kursunun yaradıcı şəkildə, ardıcılıqla davam etdirilməsinin real bəhrələri, sanballı töhfələridir.

Prezident İlham Əliyev ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi təlimini yeni dövrün və müasir Azərbaycanın reallıqları ilə daha da zənginləşdirən görkəmli siyasi xadimdir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevdən sonrakı tarixi mərhələnin meydana çıxardığı siyasi-ictimai reallıqlar, iqtisadi-hərbi proseslər, ideoloji-etnik problemlər mövcud siyasi kursun işığında hadisələrin və gedişatların yenidən dəyərləndirilməsini tələb etdiyi məqamlarda Prezident İlham Əliyev istənilən məsələyə yaradıcı münasibət bəsləməyi, yeni müstəvidən yanaşmağı müvəffəqiyyətlə həyata keçirir. Bu mənada İlham Əliyev daim inkişafda olan, yeniləşib zənginləşən Heydər Əliyevçi siyasi təlimin, yeni dövlətçilik nəzəriyyəsinin yaradıcısıdır. İlham Əliyev – mövcud siyasi kursun inkişaf edən yeni epoxa ilə şərtlənən yeni dövrünün lideri səviyyəsində görkəmli təmsilçisidir. İlham Əliyev – Azərbaycanın sınıanılmış yolu olan Heydər Əliyev yolunun böyük magistrallardakı qüdrətli sükançısıdır. Məhz İlham Əliyev yeni dünya düzənində Azərbaycana baş ucalığı gətirən böyük siyasətçidir. Azərbaycanın yeni tarixi epoxadakı yeni həyatı Prezident İlham Əliyevin yorulmaz fəaliyyətinin nəticəsidir. Bakının

az qala hər gün, hər həftə keçirilən genişmiqyaslı böyük və əhəmiyyətli tədbirlərə layiqincə ev sahibliyi etməsi də Azərbaycanın dünyada söz sahibinə çevrilməsinin real göstəricilərindəndir. Azərbaycanın Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Təhlükəsizlik Şurasının üzvü statusunda fəaliyyət göstərməsi, beynəlxalq miqyaslı qərarlara imza atmaq, dünyaya müraciətlə bəyanatlar səsləndirmək haqqı qazanması Prezident İlham Əliyev siyasətinin tənənəsidir. Bütün bunlar Prezident İlham Əliyevin timsalında inanılmış, sınaqlardan çıxmış siyasi kursun ardıcılıqla və qətiyyətlə davam etdirilməsinin nələrə qadir olduğunun, ölkəmizi hansı səviyyəyə gətirib çatdırma biləcəyinin gerçək təzahürləridir. Respublikamızda paytaxtımız Bakı ilə yanaşı, Azərbaycan regionlarının böyük sürətlə və hərtərəfli şəkildə inkişaf etdirilməsi hərəkatının başında Prezident İlham Əliyev dayanır. Bu mənada o, yeni Azərbaycan adlı möhtəşəm əsərin yaradıcısıdır. Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası və qədim diyarda dövlət başçısının rəhbərliyi ilə Ali Məclisin Sədri Vasif Talıbovun qətiyyətlə həyata keçirdiyi genişmiqyaslı quruculuq işləri ölkənin yüksək inkişaf göstəricilərinin salnaməsində əhəmiyyətli yer tutur. Müstəqil Azərbaycan Respublikasının tərkibində blokada şəraitində Avropa standartları səviyyəsində yeni Naxçıvanın yaradılması ölkəmizin və xalqımızın mühüm nailiyyətlərindəndir. Bütün bunlar düşmən sərhəddində ölkəmizin ərazi

bütövlüyünün qorunub saxlanması və daha da möhkəmləndirilməsi siyasətinin uğurla gerçəkləşdirilməsinə böyük təminatdır.

Görkəmli dövlət xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin geniş siyasi-ideoloji və tarixi əhəmiyyətə malik olan azərbaycançılıq amalının və idealının işıqları müstəqil Azərbaycanın bu gününə də, sabahına da gur işıq salır. Müstəqil Azərbaycan dövləti sınaqlardan çıxmış dövlət strategiyasının işığında möhtəşəm addımlarla irəliləyərək dünyanın inkişaf etmiş ölkələrindən birinə çevrilir.

2013

DAHİLİK VƏ ZAMAN

Bəşəriyyət bütün tarixi boyu dahilərin çiyinləri üstündə irəliyə doğru inkişaf etmişdir. Böyük dühalar mənsub olduqları ölkənin gələcək inkişaf yollarını əvvəlcədən görə bilmiş, xalqı həmin ali məqsədə çatmaq üçün mübarizəyə səfərbər etməyi bacarmışlar. Uzaqgörənlik, möhkəm siyasi iradə, milli mövqe və mübarizə əzmi belə tarixi şəxsiyyətlərin əsas xüsusiyyətlərini təşkil edir.

Çökmüş Osmanlı imperatorluğunun zəminində yaradılmış Türkiyə Cümhuriyyətinin qurucusu Mustafa Kamal Atatürk XX əsrin əvvəllərində böyük xilaskarlıq vəzifələrini həyata keçirmişdir. Bu qüdrətli dövlət xadimi Anadolu Türkiyəsini xarici dövlətlərin müdaxiləsindən və parçalanmaqdan xilas etmişdir. İnamını qazandığı xalqı öz arxasınca aparmağa nail olan Mustafa Kamal Atatürk yeni türk dövlətinin böyük qurucusuna çevrilmişdir.

Eyni sözləri mənsub olduqları xalqların və ölkələrin tarixində xüsusi xidmətləri olan başqa dövlət xadimləri – Fransada Şarl De Qol və Fransua Mitteran, Çində Mao Tszedun, Amerikada Corc Vaşinqton və Eyzenhauer, İngiltərədə Vinston Çörçil və başqaları haqqında da demək olar. Dünya tarixinə dərin izlər salmış bu görkəmli şəxsiyyətlər böyük dövlətçilik istedadına malik olan tarixi simalardır.

Azərbaycan xalqının böyük oğlu, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev XX əsrin ikinci yarısından etibarən

mənsub olduğu xalqın tarixi müqəddəratında həlledici rol oynamışdır. O, hələ sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan xalqının milli mənafeələrinin qorunub saxlanması üçün böyük addımlar atmışdır. Heydər Əliyev sovet dövründə Azərbaycan dilini dövlət dili səviyyəsinə qaldıran görkəmli siyasi xadimdir. Məhz onun xidmətləri sayəsində Azərbaycan keçmiş Sovetlər Birliyində ən inkişaf etmiş ölkələrdən birinə çevrilmişdir. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qurulması və möhkəmləndirilməsi də üzvi surətdə Heydər Əliyevin adı və mübarizəsi ilə bağlıdır. Bütün bunlara görə Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının ümummillə lideri kimi böyük tarixi ad qazanmışdır.

Heydər Əliyev – Azərbaycanın böyük dövlətçilik istedadına və zəngin təcrübəyə malik olan nadir tarixi şəxsiyyətidir, xalqın və ölkənin taleyində xüsusi rolunu oynayan görkəmli dövlət xadimidir.

Görkəmli ədəbiyyat xadimləri də həmişə mənsub olduqları xalqların tarixi inkişaf yollarını işıqlandırmışlar. Tarixdə böyük siyasətin həm də böyük ədəbiyyatdan güc və qüvvət almasına dair də çoxlu faktlar və hadisələr mövcuddur. Tarix boyu həmişə milli siyasətlə ədəbiyyat bir-birini tamamladıqda daha böyük gücə çevrilə bilmişdir. Anadolu Türkiyəsinin tarixi taleyində Yunis İmrə, Mehmet Akif Ərsoy, Namiq Kamal və başqaları kimi yazıçıların misilsiz xidmətləri olmuşdur. Və Mustafa Kamal Atatürk bu irsdən böyük siyasətdə məharətlə faydalanmışdır. Qüdrətli Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvi türk-müsəlman dünyasında günəş kimi parlamışdır.

Mirzə Fətəli Axundov, Cəlil Məmmədquluzadə, Üzeyir Hacıbəyli, Hüseyn Cavid, Mirzə Ələkbər Sabir, Əhməd Cavad, Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza, Məmməd Araz və digər ədəbiyyat xadimləri Azərbaycan xalqının milli düşüncəsini formalaşdırmış, gələcək mübarizə yollarına işıq saçmışdır. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Azərbaycan xalqının tarixini, mədəniyyətini, ədəbiyyatını bütün fəlsəfəsi ilə dərinlən bilmiş və milli istiqlal uğrunda apardığı məsuliyyətli mübarizələrdə ədəbi-tarixi irsdən və təcrübədən bacarıqla istifadə etmişdir. Böyük siyasətdə ədəbiyyatdan yaradıcılıqla istifadə etməyin mükəmməl nümunəsini göstərən Heydər Əliyev həm də mənsub olduğu ölkənin milli maraqlara əsaslanan ədəbiyyat siyasətini də müəyyən etmişdir. Fikrimizcə, qüdrətli dövlət xadimi Heydər Əliyevin yarım əsrə yaxın apardığı böyük siyasətin böyük ədəbiyyatını və elmini yaratmaq Azərbaycan bədii və elmi təfəkkürünün borcudur. Bu, həm də dərin siyasi və elmi-ədəbi düşüncənin möhtəşəm sintezindən yaranmış Heydər Əliyev zəkasından doğan qeyri-adi dövlətçilik modelinin nəsil-dən-nəslə çatdırılması baxımından da zəruridir.

Göründüyü kimi, Türkiyədə Mustafa Kamal Atatürkün, Azərbaycanda Heydər Əliyevin dövlət müstəqilliyi uğrunda apardığı böyük mübarizələrdə siyasət və ədəbiyyat faktoru əsas amillərdən biri olmuşdur. Bu görkəmli dövlət xadimləri xalqı həm də milli ədəbiyyatın böyük ideallarının işığında ciddi

mübarizələrə hazırlamışlar. Buna görə də siyasətin və ədəbiyyatın qarşılıqlı əlaqəsi məsələləri milli mənafeələrə xidmət edən böyük elmin də əsas problemləri sırasında xüsusi yer tutur. Lakin çox vaxt ədəbiyyatın və siyasətin problemlərindən ayrı-arıqlıqda bəhs edilir. Doğrudan da bu anlayışların hər biri ayrı-ayrılıqda da böyük elmin mövzusu, lakin fikrimizcə, hazırkı dövlət müstəqilliyi mərhələsində xalqın taleyində xüsusi əhəmiyyətə malik olan bu məsələlərdən həm də bir yerdə, qarşılıqlı əlaqədə bəhs etmək müasir dövrün böyük elminin əsas vəzifələrindəndir. Bu mənada dövlətçilik siyasətində Mustafa Kamal Atatürkdən Heydər Əliyevə, ədəbiyyatda Nizami Gəncəvidən, Yunis İmrədən çağdaş ədəbiyyata qədər keçilən çoxəsrlik siyasi-tarixi və ədəbi yolun təcrübəsinin vahid mövqedən öyrənilməsi mühüm elmi nəticələrin əldə edilməsinə sanballı töhfə verə bilər.

Dahilik və zaman böyük siyasətin, böyük elmin və ədəbiyyatın əbədi problemidir. Bu ciddi və məsuliyyətli problemin görünən və görünməyən tərəflərinin dərinədən öyrənilib ümumiləşdirilməsi bütün zamanlar üçün aktualdır. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev və zaman anlayışı Heydər Əliyevin dövrü və zamanı düşüncəsini əhatə etməklə qalmır, əksinə, bu anlayış böyük dühaların öz ölkələrinin və xalqlarının inkişaf yollarında bütün zamanlar üçün gərəkli və əhəmiyyətli olduqlarını nümayiş etdirir.

2010

YENİ AZƏRBAYCAN PARTİYASI: HEYDƏR ƏLİYEV DƏN İLHAM ƏLİYEVƏ

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin və xalqımızın taleyində mühüm, həlledici rola və əhəmiyyətə malik Yeni Azərbaycan Partiyası tarixə Heydər Əliyev Partiyası kimi daxil olmuşdur. Bunu şərtləndirən əsas faktorlar aşağıdakılardır:

1. Görkəmli dövlət xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının banisi və yaradıcısıdır. Beynəlxalq aləmdə böyük siyasətin nadir və ən mahir təmsilçilərindən biri kimi tanınan Heydər Əliyev XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində dünyada, regionda və ölkədə gedən ictimai-siyasi prosesləri dəyərləndirərək, dərinlən təhlil edərək yenicə müstəqillik qazanmış dövlətinə və çətin günlər yaşayan xalqına kömək etmək, ölkəni böhrandan çıxarmaq, müstəqil dövləti xilas etmək məqsədilə Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması zərurətini vacib saymışdır. Azərbaycan ziyalıları və siyasətçilərinin çoxsaylı müraciətləri ilə bir sırada keşməkeşli zamanın, çətin və mürəkkəb ictimai-siyasi proseslərin, xüsusən, çox ağır vəziyyətə salınmış gənc dövlətin və xalqın taleyinin Heydər Əliyev tərəfindən nəzərə alınması Yeni Azərbaycan Partiyasının yaranması üçün zəruri əsasa çevrilmişdir. Bütün bunlardan sonra görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev 21 noyabr 1992-ci ildə Naxçıvan şəhərində Yeni Azərbaycan

Partiyasını yaratmaq kimi şərəfli və məsuliyyətli bir tarixi missiyanı həyata keçirmişdir.

2. Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramı və Nizamnaməsinin əsas müəllifidir. Əvvəla, bu partiyanın proqramı və nizamnaməsinin başlıca prinsipləri və əsas tezisləri, ana müddəaları Heydər Əliyev tərəfindən müəyyən olunmuşdur. İkincisi isə Heydər Əliyev ilkin mərhələdə bir neçə variantda hazırlanmış proqramın və nizamnamənin üzərində zəruri düzəlişlər və əlavələr aparmış, faktiki olaraq son yekun variantı meydana çıxarmışdır. Ekspertlərin rəylərinə görə, Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramı və Nizamnaməsi nəinki Azərbaycandakı, hətta Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrindəki yeni partiyaların hamısının proqramları və nizamnamələrindən təkmlil və üstündür. Heç şübhəsiz, bu məqamda Heydər Əliyev kimi böyük dövlət xadiminin çoxillik zəngin təcrübəsi, müdriklik və uzaqgörənliyi əsas rol oynamışdır. Buna görədir ki, yarandığı vaxtdan böyük vaxt keçməsinə baxmayaraq, Yeni Azərbaycan Partiyasının Proqramı və Nizamnaməsinin təməl şərtləri, ana müddəaları həyatiliyini və dəyərini qoruyub saxlamış, əhəmiyyətini bir daha təsdiq etmişdir.

3. Qüdrətli Dövlət xadimi Heydər Əliyev 1992-ci ildən ömrünün sonunadək Yeni Azərbaycan Partiyasına rəhbərlik etmişdir. Dövlət başçısının yüksək təşkilatçılıq mədəniyyəti, zəngin dövlətçilik təcrübəsi qeyri-adi səfərbərlik bacarığı Yeni Azərbaycan Partiyasının böyük

sürətlə inkişaf etdirilməsinə ciddi təkan vermişdir. Heydər Əliyev hələ Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsində işləyərkən Naxçıvanda yaranmış Yeni Azərbaycan Partiyası o zamankı Azərbaycan iqtidarının bütün ciddi təzyiqlərinə baxmayaraq, qısa müddətdə və çətin şəraitdə respublikanın demək olar ki, əksər bölgələrində özünün ilk təşkilatlarını yaratmağa müvəffəq ola bilmişdir.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Yeni Azərbaycan Partiyasının Gənclər Birliyi, Qadınlar Şurası da təsis edilmişdir.

4. Azərbaycanın əsas ziyalı potensialı, aparıcı siyasi qüvvələri məhz böyük sınaqlardan çıxmış, özünü beynəlxalq miqyasda görkəmli dövlət xadimi kimi təsdiq etmiş Heydər Əliyevə görə, bu nəhəng siyasətçiyə böyük ümid və inam bəsləyərək Yeni Azərbaycan Partiyasının sıralarına qoşulmuşlar. Hələ Heydər Əliyev Naxçıvanda yaşayıb-ışlədiyi dövrdə tərkibinə, kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinə görə Yeni Azərbaycan Partiyası respublikanın siyasi-ideoloji mühitində böyük üstünlük qazanması ilə fərqlənmişdi. Təkcə keçmiş sovet dövründən Heydər Əliyevi yaxından tanıyanlar, ulu öndərin rəhbərliyi dövründə onunla birlikdə çalışanlar deyil, yeni nəsillərin nümayəndələri də böyük inamla və sıx-sıx Yeni Azərbaycan Partiyasının sıralarına qoşulmuşlar. Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinin sayı 300 min nəfəri keçmişdir. Bu göstərici Azərbaycanda mövcud olan çoxsaylı siyasi

partiyaların birlikdə hamısının üzvlərindən qat-qat çoxdur. Başqa bir fərqləndirici xüsusiyyət də ondan ibarətdir ki, Yeni Azərbaycan Partiyası özündə Azərbaycanın əsas ziyalı potensialını, intellektual düşüncəsini cəmləşdirir. Akademiklər, elmlər doktorları, professorlar, görkəmli elm, ədəbiyyat və mədəniyyət xadimləri, adlı-sanlı idmançılar, bir sözlə, respublikanın sayılıb-seçilən insanları yeni Azərbaycan Partiyasında təmsil olunurlar.

Yeni Azərbaycan Partiyası ziyalıların, intellektualların partiyasıdır.

Respublikanın ən təcrübəli mütəxəssisləri Yeni Azərbaycan Partiyasının ətrafında birləşmişdir.

Yeni Azərbaycan Partiyası ölkəmizin istedadlı, hazırlıqlı, siyasi cəhətdən yetkin olan müasir gəncliyinin baş qərargahıdır.

5. Məlum olduğu kimi, Yeni Azərbaycan Partiyasının birinci və ikinci qurultayları görkəmli dövlət xadimi, mahir siyasətçi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə keçirilmişdir. Heydər Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasının qurultaylarındakı parlaq məruzələri və yekun Sözü bu partiyanın inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir. Bu məruzələr müstəqil Azərbaycan dövlətinin Heydər Əliyev çağırışlarıdır. Görkəmli dövlət xadiminin qurultaylardakı dərin məzmunlu məruzələri Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyət proqramı olmaqdan başqa, həm də ümumiyyətlə, müasir mərhələdə böyük siyasətin mükəmməl dərsləridir. Minlərlə insanı məhz bu tipli əsaslandırılmış, düşünülmüş parlaq siyasət, Heydər Əliyev

ideyaları Yeni Azərbaycan Partiyasına cəlb edir.

6. Məhz Heydər Əliyevin sayəsində Yeni Azərbaycan Partiyasının şöhrəti artmış, bu partiya mütəşəkkil bir qurum kimi beynəlxalq aləmdə tanınmışdır. Yeni Azərbaycan Partiyasının təcrübəsi xarici ölkələrin mühüm siyasi dairələrinin diqqətini cəlb etmişdir.

Bütün bunlara görə Yeni Azərbaycan Partiyası Heydər Əliyev partiyası kimi tanınır və şöhrət qazanır.

Doğrudur, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətə yalnız bir partiyanın dəstəyi ilə gəlməmişdir. O, geniş mənada xalqın bütün təbəqələri tərəfindən ən ali dövlət vəzifəsinə – ölkə Prezidentliyinə seçilmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycanda siyasi tarazlığın qorunub saxlanılmasında, bütövlükdə siyasi proseslərin yönləndirilməsində, müstəqil dövlətin milli ideologiyasının təbliğində Yeni Azərbaycan Partiyasının xüsusi rolu vardır. Azərbaycançılıq ideologiyası Yeni Azərbaycan Partiyasının siyasətinin əsasını təşkil edir.

Ölkə parlamentinə keçirilən seçkilərdə Yeni Azərbaycançılıqların mütləq üstünlük qazanmaları Heydər Əliyev siyasi kursunun həyatiliyini, əbədiyaşarlığını müstəqil Azərbaycan dövlətinin milli maraqlarına layiqincə cavab verdiyini bir daha təsdiqləyir. Hətta bələdiyyə seçkilərində də xalq tərəfindən Yeni Azərbaycan Partiyasının üzvlərinə daha çox etimad göstərilməsi bu partiyanın artıq çətin sınaqlardan uğurla çıxdığını göstərir. Deməli, xalqımız Yeni Azərbaycan Partiyasına böyük ümid bəsləyir və ürəkdən inanır. Bu ümidin və

inamın əsasında isə ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi konsepsiyası, Heydər Əliyev idealları dayanır.

Yeni Azərbaycan Partiyası görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin möhtəşəm siyasi dövlətçilik ideallarından doğulmuşdur. Bu partiya Azərbaycan xalqını böyük ideallara səfərbər etmək vəzifəsini layiqincə yerinə yetirir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin taleyində də Yeni Azərbaycan Partiyasının özünəməxsus yeri vardır. Doğrudur, cənab İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyası sıralarına gələndək diqqətəlayiq səviyyədə yetkin təcrübə qazanmışdı. Heydər Əliyev kimi nəhəng siyasi xadimin övladı olmaq, onun başçılıq etdiyi ailədə formalaşmaq böyük siyasətin ən mükəmməl dərslərini almaq deməkdir. Heydər Əliyev görkəmli, müdrik və mahir bir siyasətçi kimi İlham Əliyev üçün böyük məktəb olmuşdur. Məhz Heydər Əliyev siyasi meydanda İlham Əliyevin ən qüdrətli müəllimi kimi onu formalaşdırmışdır. Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə və Moskvada siyasət olimpinin zirvəsində təmsil olunduğu zaman Heydər Əliyevin yaşadığı məsuliyyətli və mənalı həyatının, mübarizəsinin görünən və görünməyən tərəfləri, ən müxtəlif ciddi aspektləri İlham Əliyevin aldığı böyük siyasi dərslərin cövhərini təşkil edir. Ümumilikdə Prezident İlham Əliyev dünya miqyasında özünü təsdiq etmiş Heydər Əliyev siyasət məktəbinin görkəmli yetirməsi, real nəticəsidir, bu böyük məktəbin yaradıcılıqla davam və inkişaf

etdirilməsinə xüsusi bir örnəkdir.

Heç şübhə yoxdur ki, İlham Əliyevin Moskva Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunda mükəmməl ali təhsil alması, tarixçi-diplomat ixtisasına dərindən yiyələnməsi də onun siyasi dünyagörüşünün formalaşmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Bütün bunlar o deməkdir ki, İlham müəllim böyük siyasətdə təmsil olunana qədər, Yeni Azərbaycan Partiyasınadək siyasi mühitdə ciddi və əhəmiyyətli yol keçmişdir. Ona görə də İlham Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyası sıralarına qoşulması, hər şeydən əvvəl, bu partiyanın kamil bir siyasətçi ilə daha da zənginləşməsinə xidmət etmişdir. Bundan başqa, İlham Əliyevin Yeni Azərbaycan Partiyasına gəlişi onun nümunəsində partiyanın layiqli gənclərin hesabına bir daha qüvvətləndirilməsinə böyük təkan vermişdir. Minlərlə gənc İlham Əliyevin ardıcılı olmaq üçün özünün taleyini həmişəlik olaraq Yeni Azərbaycan Partiyasına bağlamışdır. İlham Əliyev başlanğıc mərhələdə Yeni Azərbaycan Partiyasında yeni nəsil gəncliyin lideri kimi çıxış etmişdir. Bununla belə, Yeni Azərbaycan Partiyasında Heydər Əliyev kimi qüdrətli siyasi xadimin rəhbərliyi ilə müavin, birinci müavin kimi keçdiyi mənalı yol da onun siyasi təcrübəsinin daha da zənginləşməsinə geniş şərait yaratmışdır.

Hazırda ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyev Yeni Azərbaycan Partiyasının Sədri kimi zəngin ənənələrə malik olan bu partiyanın daha da inkişaf etdirilməsinə,

müasirləşməsinə, fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsinə ciddi əhəmiyyət verir. İndiki mərhələdə Yeni Azərbaycan Partiyası yenə də Azərbaycan siyasi mühitinin ən mütəşəkkil, aparıcı qüvvəsi kimi çıxış edir. Yeni Azərbaycan Partiyasının iqtidar partiyası kimi imicinin qorunub mühafizə olunmasına, daha da genişləndirilməsinə ciddi fikir verilir. Buna görədir ki, haqlı olaraq bu partiya yeniləşən Azərbaycanın yeni tipli, yetkin siyasi partiyası kimi şöhrətini nəinki qoruyub saxlayır, getdikcə daha da artırır. İlham Əliyev XXI əsrdə beynəlxalq miqyasda özünün liderlik potensialını, rəhbərlik imkanlarını yeni tipli siyasi xadim kimi dünyaya bəyan etmişdir. Azərbaycan cəmiyyətinin ən müxtəlif təbəqələrinin təmsilçilərinin Yeni Azərbaycan Partiyasına axını xalqın yeni dövrün görkəmli dövlət xadimi və siyasi lideri İlham Əliyevə olan böyük inamını dolğun şəkildə ifadə edir. Mətbuatda verilən məlumata görə, yalnız 2007-ci ilin ötən ayları ərzində Yeni Azərbaycan Partiyasına 60 min yeni üzvün qəbul olunması həm iqtidar partiyasına, həm də onun böyük liderinə olan müsbət münasibətlərin, dərin ümumxalq inamının qanunauyğun, məntiqi nəticəsidir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının sıralarının təmizlənməsi, tərkibinin keyfiyyətcə daha da yaxşılaşdırılması proseslərinin gerçəkləşməsi istiqamətində aparılan işlər partiyada demokratik prinsiplərin genişləndirilməsinə şərait yaradır. Yeni Azərbaycan Partiyası demokratik dəyərlərə önəm verən, daim axtarışda olan, fəaliyyətində

siyasi dialoqu ön mövqeyə çəkən partiya kimi qabarıq şəkildə nəzərə çarpır. Siyasi müxalifətə münasibətdə radikal qarşıdurmaya deyil, dialoqa, fikir mübadiləsinə meydan açan Yeni Azərbaycan Partiyası artıq ölkədə və dünyada yüksək siyasi mədəniyyət nümayiş etdirən bir partiya səviyyəsində qəbul olunur. Yeni Azərbaycan Partiyası yüksək siyasi mədəniyyət partiyasıdır.

Hazırda möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin respublikamızın dünya birliyi ilə əlaqələrinin daha da genişləndirilməsi və möhkəmləndirilməsi, milli maraqlar nəzərə alınmaqla inteqrasiya proseslərinin dərinləşdirilməsi istiqamətində həyata keçirdiyi ardıcıl və məqsədyönlü proqram Yeni Azərbaycan Partiyasının fəaliyyətinin də həmin sahədə inkişaf etdirilməsinə böyük perspektivlər açır. Avropanın böyük siyasi təcrübəyə malik partiyalarının təmsilçilərinin ölkəmizə səfərləri, Yeni Azərbaycan Partiyasının İcra katibliyi, İdarə Heyəti və Siyasi Şurasının üzvləri ilə aparılan səmərəli danışıqlar cəmi 15 yaşı olan bu partiyada işlərin gündən-günə təkmilləşdirilməsinə və yeniləşdirilməsinə ciddi təkan verir. Bundan başqa, Yeni Azərbaycançılığın heyət halında Çin Xalq Respublikasına və Türkiyə Cümhuriyyətinə, digər ölkələrə səfərləri, həmin ölkələrin iqtidar partiyalarının, digər siyasi cərəyanlarının rəhbərləri ilə, tanınmış siyasi xadimlərlə görüşləri, imzalanan əməkdaşlıq protokolları partiyada dünya təcrübəsini öyrənməyə, yeni dünyagörüşü formalaşdırmağa uğurla xidmət edir.

Yeni Azərbaycan Partiyası inteqrasiya proseslərinə üstünlük verən, daim yeniləşən və yaradıcı şəkildə inkişaf edən partiyadır.

Yeni Azərbaycan Partiyasının ən qabaqcıl, aparıcı qollarından biri olan Naxçıvan Muxtar Respublika təşkilatı böyük siyasi yol keçmişdir. Muxtar Respublika təşkilatının 1992-ci ildə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən təşkil olunması çox mühüm və ciddi tarixi hadisədir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin partiyanın fəaliyyətə başladığı dövrdə ilk mərhələdə ölkədə yaranan ilk partiya təşkilatlarından biri kimi Naxçıvan Muxtar Respublikası təşkilatında həm də üzv kimi təmsil olunması da unudulmaz tarixdir. Bütün bunlar Yeni Azərbaycan Partiyası Naxçıvan Muxtar Respublika təşkilatının tarixi inkişaf yolunun ən şərəfli səhifələri olmaqla yanaşı, həm də onun siyasi və mənəvi məsuliyyətini müəyyən edir. Keçdiyi inkişaf yolunun dərsləri aydın şəkildə göstərir ki, Muxtar Respublika təşkilatı Heydər Əliyev siyasi kursuna, Heydər Əliyev amallarına daim sadıq olmuş, ölkədə gedən ictimai-siyasi proseslərdə Müstəqil Azərbaycanın dövlətçilik maraqlarını ali meyar kimi həmişə uca tutmuşdur. Heydər Əliyev siyasi məktəbinin əməl və sədaqəti bir məcrada, yüksək səviyyədə birləşdirməyin əsl nümunəsini göstərən görkəmli yetirməsi kimi özünü təsdiq etmiş Vasif Talıbovun Yeni Azərbaycan Partiyası Naxçıvan Muxtar Respublika təşkilatına bacarıqla rəhbərlik etməsi sayəsində regionda siyasi qüvvələrin yetkin və mütəşəkkil

nəsli formalaşmışdır. Heydər Əliyevin böyük idealları üstündə köklənmiş Muxtar Respublika təşkilatı ölkədə aparılan bütün seçkilərdə – prezident, parlament, bələdiyyə seçkilərində Yeni Azərbaycançılara uğur qazandırmışdır. Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin apardığı çoxplanlı və məqsədyönlü iş, dövlət səviyyəsində müəyyən olunan siyasi xətt Yeni Azərbaycan Partiyası Naxçıvan Muxtar Respublika təşkilatının fəaliyyətinin əsas istiqamətidir.

Göründüyü kimi, respublikamızın həyatında xüsusi əhəmiyyətə malik olan Yeni Azərbaycan Partiyasının görkəmli dövlət xadimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevdən ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevə qədər keçdiyi şərəfli yol müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyasi tarixinin ən parlaq səhifələrini təşkil edir. Əslində Yeni Azərbaycan Partiyasının keçdiyi yol müstəqil dövlətimizin və xalqımızın ümid və inamının, böyük ideallarının gerçəkləşməsi yoludur, tərəqqi, dirçəliş, yaradıcı inkişaf, müasirləşmə, yüksəliş yoludur. Beynəlxalq aləmdə yeni dövr dünya siyasətinin görkəmli liderlərindən biri kimi böyük imic qazanmış cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə hazırda Müstəqil Azərbaycan dövləti də, Yeni Azərbaycan Partiyası da xalqımızı yeni zirvələrə aparır.

2007

HEYDƏR ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK TƏLİMİ VƏ MÜASİR DÖVR

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin çoxillik ictimai-siyasi fəaliyyəti geniş bir epoxanı əhatə edir. Sovet rejiminin inkişafda olan dövrü (1969-1986), mürəkkəb keçid prosesləri (1987-1990), Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi mərhələsi (1991-2003) kimi səciyələnen 35 illik bir epoxanın aparıcı şəxsiyyətlərindən, əsas simalarından olan Heydər Əliyevin böyük siyasətdə keçdiyi çətin və şərəfli yol, ən çətin məqamlarda onun tutduğu obyektiv və qəti mövqe, atdığı düşünülmüş addımlar, əldə etdiyi ciddi və mühüm nəticələr əslində çox mənalı və ibrətamiz məktəbdir. Bu, beynəlxalq siyasi aləmdə və Azərbaycanda özünəməxsus xüsusi yeri və əhəmiyyəti olan, tarixə düşən, hər yeni tarixi mərhələ üçün aktual və müasir səslənən, həmişəyaşarlıq qazanmış Heydər Əliyev siyasi məktəbi kimi özünü təsdiq etmişdir. Eyni zamanda, Heydər Əliyevin qiymətli siyasi irsi: məruzələri, nitqləri, çıxışları, imzaladığı tarixi qərarlar və sərəncamlar, hətta verdiyi tapşırıq və tövsiyələr küll halında həmin böyük siyasət məktəbinin möhtəşəm və mötəbər dərslidir. Beləliklə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin simasında böyük, əbədiyaşar siyasətin nəzəriyyəsi və təcrübəsi vahid məcrada birləşir.

Heydər Əliyev siyasi kursu bu böyük dühanın

parlaq adını və çoxcəhətli fəaliyyətini, geniş dünya-görüşünü və mənalı irsini əhatə edən zəngin dövlətçilik təlimi, siyasi-ideoloji baxışlar sistemidir.

Heydər Əliyev siyasi kursu – qlobal yanaşma ilə milli dəyərlərin vəhdətindən yoğrulmuş düşünülmüş yetkin təlimdir.

Heydər Əliyev siyasi kursu – milli dövlətçilik təliminin strategiyasından, xalqın inkişaf dialektikasının taktikasından ibarətdir. O, böyük siyasətin uzaqvuran topu, ağır artilleriyası idi.

Heydər Əliyev siyasi kursu – xalqı bir yumruq kimi birləşdirən, yaşadan, səfərbər edən və daha böyük gələcəyə aparan gerçəkçi siyasətin ifadəsidir.

Nəhayət, Heydər Əliyev siyasi kursu – cəmiyyət həyatının, ümummilli inkişafın əbədiyyət ünvanlı lokomotividir.

Böyük sınaqlardan çıxmış Heydər Əliyev siyasi kursunun nüvəsini, cövhərini **AZƏRBAYCANÇILIQ** təlimi təşkil edir. Azərbaycançılıq çoxcəhətli istiqamətlərə malik olan Heydər Əliyev siyasi kursunun tac damarıdır. Müstəqil Azərbaycan isə universal zəkaya malik olan Heydər Əliyev dühasının şah əsəridir. Azərbaycançılıq məfkurəsini publisistikaya XIX əsrin axırlarında Məhəmmədəğa Şahtaxtı, ədəbiyyata XX əsrin əvvəllərində Cəlil Məmmədquluzadə, milli siyasətə, dövlətçilik təliminə isə keçən yüzilliyin sonlarında qüdrətli siyasi xadim Heydər Əliyev gətirmişdir. Məhz Heydər Əliyevin ağıllı və uzaqgörən siyasəti nəticəsində Azərbaycançılıq

təlimi müstəqil Azərbaycanın dövlətçilik ideologiyasına çevrilmişdir. Bu görkəmli dövlət xadimi ilk dəfə olaraq dünya azərbaycanlılarını vahid Vətən amalı ətrafında birləşdirmişdir. Dünya Azərbaycanlılarının qurultayı tarixə dünyanın müxtəlif qitələrinə səpələnmiş Azərbaycan xalqı nümayəndələrinin Heydər Əliyev forumu kimi daxil olmuşdur. «Hamımızın bir vətəni var. Bu – Azərbaycandır» kimi Ata sözünə çevrilmiş müdrik kəlamın da müəllifi Heydər Əliyevdir. Dünya Azərbaycanlıları ilə iş üzrə Dövlət Komitəsi Heydər Əliyevin milli dövlətçilik strukturuna daxil etdiyi qurumdur. Xarici ölkələrdə Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması, milli lobbicilik hərəkatının başlanması və inkişaf etdirilməsi də Heydər Əliyevə aid olan tarixi xidmətlərdir. Heydər Əliyev 50 milyonluq dünya azərbaycanlılarının lideridir. Heydər Əliyevin azərbaycançılıq təlimi tarixi dəyərlərlə müasir inkişafı özündə cəmləşdirir.

Heydər Əliyev siyasi kursunun ana maddəsi xalqımızın dövlət müstəqilliyindən ibarətdir. Uzaqgörən dövlət xadimi kimi o, hələ sovet hakimiyyəti illərindən etibarən Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə doğru düşünülmüş qəti addımlar atmışdır. Böyük siyasi-ideoloji çətinliklərə baxmayaraq, Azərbaycan dilini dövlət dili kimi Azərbaycan Sovet Respublikasının Konstitusiyasına daxil etməsi Heydər Əliyevin xalqımız və dövlətimiz qarşısındakı misilsiz xidmətlərindəndir. Cəmşid Naxçıvanski adına Hərbi Liseyi təşkil etməsi böyük gələcək naminə milli hərbi kadrlarının hazırlanması

üçün baza yaratmağa xidmət edirdi. Beləliklə, Heydər Əliyevin Sovet hakimiyyəti illərində həm milli şüurun, həm də milli kadrların formalaşdırılması istiqamətində apardığı ardıcıl iş, həyata keçirdiyi məqsədyönlü dövlət siyasət xalqımızı gələcək müstəqilliyə hazırlamağa xidmət etmişdir.

Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin çoxcəhətli siyasi fəaliyyəti daha geniş miqyas almış, sistemli, ardıcıl və açıq xarakter daşımışdır. 1990-cı ilin şaxtalı qış günlərində Moskvadakı Azərbaycan Daimi Nümayəndəliyinə gələrək respublikada 20 yanvar faciəsi törətmiş Sovet İttifaqı rəhbərliyini kəskin şəkildə ittiham edən qətiyyətli bəyanatla çıxış etməsi Heydər Əliyevin yeni tarixi epoxanın başlanğıcında müstəqillik uğrunda mübarizəsinin parolu kimi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bundan sonra taleyin hökmü ilə doğulub boya-başa çatdığı Naxçıvanda yaşayış-ışləməsi onun doğma xalqının dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəsinə rəhbərlik etməsinə meydan açmışdır. Qarabağ savaşının zor, çətin, mürəkkəb dövründə o, Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhalisini öz ətrafında birləşdirərək Azərbaycanın bu qədim diyarını erməni işğalından xilas etmişdir. Heç tərəddüd etmədən demək olar ki, bədnam Ermənistanın təcavüzündən xilas olunmuş Naxçıvan Muxtar Respublikası Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana mühüm ərməğanı, böyük xidmətidir. Naxçıvan parlamentində böyük öndərin sədrliyi ilə əsas milli dövlətçilik atributu olan üçrəngli

bayrağın Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzi kimi qəbul edilməsi müstəqillik dövrü tariximizin ən şanlı hadisələrindən biridir. Onun təşəbbüsü sayəsində Naxçıvanın muxtariyyət statusunu ifadə edən formatdan «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılması yalnız və yalnız müstəqilliyə xidmət edən ciddi siyasi hadisədir. Naxçıvanda mövcud olan sovet ordusu hissələrini dinc yolla tərksilah etməsi, həmin ordu birləşmələrinin mülkiyyətini, silah-sursatını qansız-qurbansız Muxtar Respublikanın balansına keçirməsi, milli ordunun təməlini qoyması müstəqillik uğrunda mübarizədə Heydər Əliyevə məxsus qəhrəmanlıqlardır. Nəhayət, Naxçıvanda çalışdığı illərdə 31 dekabrın Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik Günü kimi qəbul edilməsinə dair qəbul etdiyi tarixi qərar bu gün dünənkindən də aktual və əhəmiyyətlidir.

Azərbaycana rəhbərliyinin ikinci mərhələsi yenidən qazanılmış, sadəcə elan olunmuş dövlət müstəqilliyinin itirilmək təhlükəsi qarşısında qalan ölkəmizin ictimai-siyasi, iqtisadi-hərbi problemlərinin uğurlu həlli ilə tarixi hadisəyə çevrildi. Qondarma Talış-Muğan Respublikasının ləğv edilməsi, Vətənimizin ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması, ölkənin parçalanma təhlükəsinin aradan qaldırılması, Heydər Əliyevin müstəqilliyin gerçək mənada möhkəmləndirilməsi yollarındakı danılmaz böyük xidmətidir. Ermənistan – Azərbaycan münaqişəsini dayandırması, atəşkəs sazişinə nail olması, mütəşəkkil, nizamlı ordunun yaradılması görkəmli dövlət xadiminin müstəqillik uğrunda mübarizəsində mühüm

tarixi hadisə sayılmağa layiqdir. Ölkədə müstəqilliyin daha da möhkəmləndirilməsinə hesablanmış genişmiqyaslı islahatların gerçəkləşdirilməsi, elmin, təhsilin, mədəniyyətin sürətlə inkişaf etdirilməsi sayəsində milli düşüncənin dərinləşdirilməsi nəticə etibarilə müstəqillik təfəkkürünün yetkinləşməsinə, dönməz xarakter almasına özünün sanballı töhfəsini vermişdir.

Heydər Əliyev siyasi təlimində xüsusi əhəmiyyətə malik olan məsələlərdən biri də ictimai-siyasi sabitlikdir. Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin başlanğıc illərində, xüsusən AXCP – Müsavat hakimiyyəti zamanı cəmiyyətdə yaranmış xaos, çaşqınlıq ciddi və təhlükəli bir böhranın yaranmasına gətirib çıxarmışdı. Ölkədə təhlükəli vəziyyət yaranan, qorxu, vahimə oyadan, çaşqınlıq toxumları səpən gizli silahlı dəstələrin, terrorçu qrupların qətiyyətlə zərərsizləşdirilməsi Heydər Əliyevin ictimai-siyasi sabitliyi təmin etmək baxımından həllinə nail olduğu əsas məsələlərdən biri idi. Hətta dövlət çevrilişinə cəhd göstərən, silahlı yolla hakimiyyəti devirmək istəyən, sağdan-soldan dəstək alan axınların kökünün kəsilməsi Azərbaycanda müstəqilliyin sabahına ümidlə baxmağa böyük inam yaradı. Bu mənada, Azərbaycanda bərqərar olan sabitlik görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən ölkəmizə bəxş edilmiş böyük ərməğandır, əvəzsiz nemətdir. Sabitlik – Heydər Əliyev inkişaf strategiyasının siyasi-ideoloji və hüquqi təminatıdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin baş memarıdır. Dövlət quruculuğu

prosesini düşünülmüş şəkildə irəli aparan Heydər Əliyevin dünya təcrübəsinə, ölkəmizin imkanlarına və tələbatlarına uyğun şəkildə dövlət qurumlarının formalaşdırılması, gərəksiz təşkilatların ləğv edilməsi, ehtiyac olan yenilərinin yaradılması yollarındakı səyləri özünəməxsus dövlətçilik siması olan müstəqil bir ölkənin formalaşdırılması ilə nəticələnmişdir. Qeyri-peşəkar kadrların yüksək ixtisaslı, təcrübəli mütəxəssislərlə əvəz edilməsi də dövlət quruculuğu sahəsində böyük irəliləyişin təmin edilməsinin hərəkətverici qüvvəsinə çevrilmişdir. Nəticədə Azərbaycanda cəmiyyət həyatını irəliyə aparan, müstəqillik şəraitində qarşıda duran problemləri həll etməyə qadir olan, beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən qəbul edilən güclü bir dövlət strukturu ərsəyə gətirilmişdir.

Heydər Əliyevin tarazlaşdırılmış, balanslaşdırılmış xarici siyasəti onun adı ilə bağlı olan siyasi təlimin ana maddələrindən biridir. Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasət strategiyasını müəyyən edərkən tarazlaşdırılmış siyasi yanaşmanı əsas kimi qəbul etməyi vacib saymışdır. Tarazlaşdırılmış xarici siyasət dövlətimizin maraqlarına uyğun olan ölkələrin hamısı ilə əlaqə yaratmağa, münasibətləri daha da inkişaf etdirməyə şərait yaradan müstəqil siyasi yanaşma kimi özünü doğrultmuşdur. Bu yanaşma Azərbaycan dövlətinin siyasi mühitdə böyük dövlətlərin şərtlərini deyil, öz ölkəsinin maraqlarını əsas götürməsinə şərtləndirmişdir. Siyasətin bu formatı beynəlxalq aləmdə

Azərbaycana çoxlu dost ölkələr və etibarlı tərəfdaşlar qazandırmışdır. Nəhayət, bu siyasi format Azərbaycanın müstəqil surətdə xarici siyasət yeridə bilməsini təmin etmişdir.

Neft strategiyasının əsasını qoymuş Heydər Əliyev müstəqil dövlətimizin taleyində neft sənayesinin xüsusi rolunu və əhəmiyyətini lazımi səviyyədə dəyərləndirmişdir. Neft strategiyasının beynəlxalq layihələrin, iqtisadi proqramların həllinə doğru istiqamətləndirilməsi ölkəmizdə bu tükənməz sərvətdən əldə olunan gəlirin qat-qat artırılmasına rəvac vermişdir. «Bakı-Tbilisi-Ceyhan» neft ixrac boru kəməri Heydər Əliyevin iqtisadi siyasətinin böyük bəhrəsi və real təntənəsidir. «Bakı-Tbilisi-Ərzurum» qaz kəməri, «Bakı-Tbilisi-Qars» dəmir yolu layihələri də Ceyhana uzanan nəhəng magistralı tamamlayır. Beləliklə, neft siyasəti Azərbaycanın hərtərəfli inkişafının əsas generatoru statusunu qazanmışdır. Hətta respublikamızda qeyri-neft sektorunun inkişafı da uğurlu neft strategiyasının bəhrəsidir.

Sosial yönümlü büdcə siyasəti də Heydər Əliyev siyasi kursuna aiddir və ardıcıl olaraq xalqın həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə dövlət qayğısı siyasətini izləyir. Sovet dövründən fərqli olaraq, Prezident təqaüdü formatında rəğbətləndirmənin təsis edilməsi Müstəqil Azərbaycanın adlı-sanlı ziyalılarının, alimlərin və mədəniyyət xadimlərinin qorunub saxlanılmasına, yaşadılmasına uğurla xidmət edir. Vaxtaşırı Prezident mükafatlarının verilməsi də ölkəmizdə yeni nəsə, böyük

istedadlara dövlət dəstəyinin əməli ifadəsidir. Məhz bunların sayəsində «Heydər –xalq, xalq-Heydər» formatında müdrik Ata sözləri formalaşmışdır.

Heydər Əliyev siyasi kursu daim inkişafda olan bir təlim olaraq yaşayır və həmişə müstəqilliyimizin daha da möhkəmləndirilməsinə təkan verir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev bu böyük və sınaqlardan çıxmış dövlətçilik strategiyasını yaradıcı şəkildə və böyük səriştə ilə davam və inkişaf etdirir. Ümumiyyətlə, yeni dövrün görkəmli siyasətçisi və dövlət xadimi kimi möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev üçün böyük siyasətdə, beynəlxalq münasibətlərdə, ölkədaxili məsələlərin həllində, dövlət idarəçiliyində Heydər Əliyev siyasi təlimi möhkəm təməl, ən etibarlı bünövrədir. İlham Əliyev hakimiyyəti həmin qranit dövlətçilik pyedestalı üzərində ucalır. Prezident İlham Əliyev özünü təsdiq etmiş Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimini əsas kimi qəbul etməklə yanaşı bu həmişəyaşar siyasi kursu yeni dövrün, dünya düzəninə gerçəklərinə uyğun olaraq daim inkişaf etdirir, qiymətli əlavələrlə zənginləşdirir. Hadisələrə və proseslərə tarixi baxışla bir sırada dünyanın hazırkı reallıqlarının və yeni dövlətçilik təfəkkürünün işığında yanaşmaq, qiymət vermək və bütün bunlara uyğun olaraq əsaslı qərarlar qəbul etmək İlham Əliyev idarəetməsinin əsasını təşkil edir. Prezident İlham Əliyevin şəxsində siyasi varisliklə novatorluq, ənənə ilə yeniləşmə, müasirləşmə vəhdət təşkil edir. Məsələnin bu cəhəti dövlət başçımızı dünyada

son illərdə meydana çıxmış yeni dövlət başçılarından fərqləndirir və ölkəmizə böyük uğur gətirir. Bütün bunlar Prezident İlham Əliyevin yeni tipli dövlət başçısı olduğunu, bütövlükdə yeni əsrin görkəmli siyasi liderlərindən biri səviyyəsinə yüksəldiyini əyani şəkildə nümayiş etdirir.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası ümummilli liderimiz Heydər Əliyevdən yeni tipli dövlət xadimi İlham Əliyevə qədər hərtərəfli inkişaf yolunu davam etdirməkdədir. Naxçıvan Muxtar Respublikasına müstəqil Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması, düşmən qarşısında alınmaz siper-qala salınması, Türkiyə-Avropa, İran-Şərqi qapısı kimi xüsusi önəm verən ümummilli lider Heydər Əliyevin strateji xətti sonrakı illərdə də dönmədən həyata keçirilmişdir. Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənliyi sayəsində Türkiyə ilə Naxçıvan arasında Sədərək-Dilucu körpüsü salınmaqla mühüm strateji məqsədlərə yol açılmışdır. Prezident İlham Əliyevin 2007-ci ildə rəmzi lentini kəsdiyi Şahtaxtı-Poldəşt körpüsü blokada şəraitində yaşayan Naxçıvan Muxtar Respublikasına yeni həyat nəfəsi bəxş etmişdir. Naxçıvanda yeni bir Şərqi-Qərb nəqliyyat dəhlizi formalaşdırılmışdır. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu marşrutunun yaxın gələcəkdə Qars-İqdır-Sədərək-Şərur vasitəsilə Naxçıvana birləşdirilməsi layihəsinin reallaşdırılacağı barədə ölkə Prezidenti səviyyəsində səslənən bəyanatlar regionda böyük inkişafa təkan verəcəkdir. Vaxtilə təməlləri görkəmli

dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən atılmış Naxçıvana qaz çəkilişi, Naxçıvan Beynəlxalq Hava Limanının tikilişi, Vayxır su anbarının inşası kimi iri həcmli layihələrin Prezident İlham Əliyev tərəfindən başa çatdırılaraq xalqın istifadəsinə verilməsi vahid siyasətin, böyük siyasi kursun konkret bir regiondakı bəhrələridir. Çoxsaylı iş yerlərinin açılması, sənayeləşmə sahəsinin dirçəldilməsi, energetika sektorunun əsaslı şəkildə yenidən qurulması, məktəb tikintisinin və kompyuterləşmənin sürətlə inkişaf etdirilməsi, quruculuq proseslərinin geniş vüsət alması Naxçıvan Muxtar Respublikasına yönəldilmiş siyasətin özünün strateji məqsədlərinə çatdığını göstərir. Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun Heydər Əliyev siyasi kursuna dərin sədaqəti və ölkəmizin Prezidentinin dövlətçilik strategiyasına məsuliyyətli münasibəti, konkret əməli işlə cavab verməsi Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan bu qədim diyarda böyük və sürətli inkişafa nail olmaqda əsas, mühüm amildir.

Göründüyü kimi, ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin adı ilə bağlı olan mükəmməl dövlətçilik təlimi müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişafının böyük siyasi təməlini təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bu böyük dövlətçilik və müstəqillik təlimini yaradıcı şəkildə davam etdirməsi, zəruri əlavələr və yeniliklərlə zənginləşdirməsi Azərbaycanımıza beynəlxalq aləmdə, regionda, ölkə daxilində hər yerdə tərəqqi, inkişaf, rifah və xoşbəxtlik bəxş edir.

Prezident İlham Əliyev müstəqil Azərbaycanın yeni inkişaf mərhələsinin qüdrətli memarı, geniş mənada isə bütövlükdə yeni çağın, müasir dövrün görkəmli siyasi lideridir. Müstəqil Azərbaycan yeni tarixi mərhələdə bu yetkin, əsaslandırılmış siyasi təlimin işığında böyük sabahlara doğru qətiyyətlə addımlamaqda davam edir.

2010

HEYDƏR ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK TƏLİMİNDƏ ƏDƏBİYYAT SİYASƏTİ VƏ MÜASİRLİK

Tarix boyu böyük ədəbiyyat həmişə dünyanın güdrətli dövlət xadimlərinin həyatında və siyasi fəaliyyətində mühüm yer tutmuşdur. Dövlət xadimlərindən bir çoxu dünya ədəbiyyatının ən fəal mütaliəçisi kimi fərqlənmişlər. Bir çox siyasi rəhbərlər hətta bəzən bədii ədəbiyyata dair bilik və informasiyaları ilə ziyalı mühitini heyretləndirmişlər. Başqa qrup dövlət başçıları şeir həvəskarları olmuş, rəğbət bəslədikləri şairlərin əsərlərini ən ciddi məclislərdə əzbər söyləmişlər. Hətta tarixdə şeir yazan, dramatik əsərlərini teatrlara təqdim edən rəhbərlər də olmuşdur. Az da olsa ədəbiyyatdan, yazıçıdan uzaqda dayanan, bu sahəyə rəğbəti olmadığını gizlədə bilməyən ölkə başçıları haqqında da məlumatlar mövcuddur. Bütün bunlarla bərabər, ədəbiyyatı dövlət siyasətinin üzvi tərkib hissəsi səviyyəsində qəbul edən, bu tükənməz xəzinədən milli siyasətin həyata keçirilməsində bacarıqla və yaradıcı şəkildə faydalanan dövlət xadimləri də olmuşdur.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin taleyində və siyasi fəaliyyətində ədəbiyyat faktorunun yeri, rolu və imkanları çox geniş anlayış olub, yuxarıda sadalanan prinsiplərin bir çoxunu özündə cəmləşdirir. Hər şeydən əvvəl, onu qeyd etmək lazımdır ki, Heydər Əliyev dünyada geniş və sistemli ədəbiyyat biliyinə malik olan

nadir dövlət xadimlərindəndir. Hələ gənclik illərindən etibarən qeyri-adi mütaliə qabiliyyəti ilə fərqlənən, hətta cavan yaşlarında tamaşalarda peşəkar teatr xadimləri ilə yanaşı cəsarətlə səhnəyə çıxan Heydər Əliyevin dünyabaxışının formalaşmasında ədəbiyyat amili xüsusi yer tutmuşdur. Bu tarixi şəxsiyyət bədii ədəbiyyatın şəxsi taleyindəki böyük rolunu özü də nəzərə çarpdırmışdır. O, 1997-ci ildə, müstəqillik dövründə keçirilən Azərbaycan yazıçılarının onuncu qurultayındakı nitqində bu həqiqəti aşağıdakı kimi etiraf etmişdir: *«Şəxsən mən ədəbiyyatı çox sevən adamam və gənc vaxtlarımdan, hətta uşaqlıqdan, məktəbdə ilk ədəbiyyat nümunələrini oxuyandan ədəbiyyatı sevmişəm... Mənim bir insan kimi formalaşmağında, təhsilimdə, əxlaqımda, mənəviyyatımda ədəbiyyatın, mədəniyyətin çox böyük rolu olmuşdur. Mən orta məktəbdə oxuyarkən Azərbaycan şairlərinin, yazıçılarının bütün əsərlərini sevə-sevə oxumuşdum... O illərdə, o uşaqlıq və gənclik illərində onlar mənə o qədər təsir edib ki, mən onları unutmamışam. Bu «oxumuşam, unutmamışam» sözləri sadəcə bir fikir deyil. Yəni onlar mənə təsir edib, mən onlardan bəhrələnmişəm, mənəvi qida almışam».*¹

Heydər Əliyevin geniş həcmə malik olan şeirləri, poemalardan böyük parçaları, dramlarda əsas obrazların sözlərini uzun illər yaddaşında qoruyub saxlaması onun hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət kimi qeyri-adi üstünlüyünün əsas göstəricilərindən biri idi. Siyasi-

1. Heydər Əliyev. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. (tərtib edəni V.Quliyev). Bakı, "Ozan", 1999, səh. 413-414.

tarixi baxımdan möhtəşəm xəzinə kimi qabarıq şəkildə diqqəti cəlb edən Heydər Əliyevin bənzərsiz ədəbiyyat yaddaşına malik olması onun görkəmli dövlət xadimi obrazını əlavə cizgilərlə tamamlamış və zənginləşdirmişdir. Heydər Əliyev təkcə geniş və mükəmməl ədəbiyyat biliyi ilə deyil, həm də fenomenal ədəbiyyat yaddaşı ilə nəinki diqqəti cəlb etmiş, hətta çox hallarda ətrafındakıları heyretləndirmiş və təəccübləndirmişdir.

Əlbəttə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin də xüsusi rəğbət bəslədiyi yazıçı və şairlər, ayrıca fərqləndirdiyi, üstünlük verdiyi bədii əsərlər olmuşdur. Bu məqamda dövlət xadimliyini çərçivəsində onun şəxsi ədəbi zövqü və maraqları da ifadə olunur. Böyük siyasi xadim dram əsərləri içərisində Cəlil Məmmədquluzadənin «Ölülər» tragikomediyasına, şairlərdən xalq şairi Səməd Vurğunun «Azərbaycan»ına, poema baxımından Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın «Heydərbabaya salam» poemasına, milli mətbuat sarıdan «Molla Nəsrəddin» jurnalına, opera üzrə Üzeyir Hacıbəyovun «Koroğlu»-suna, mənzum faciələrdən Hüseyn Cavidin «İblis» əsərinə... ayrıca önəm verdiyini, və ədəbi nümunələri xüsusilə fərqləndirdiyini nəzərə çarpdırmışdır. Hətta belə məqamlarda da Heydər Əliyevin bədii ədəbiyyata münasibətdə şəxsi maraqları ilə dövlətçilik düşüncəsinin üst-üstə düşdüyü, bir-birini tamamladığı aşkar müşahidə olunur.

Bütövlükdə isə Heydər Əliyev ədəbiyyata xalqın milli-tarixi varlığının, mənəviyyatının üzvi tərkib hissəsi

kimi baxmış, mənsub olduğu xalqı ədəbiyyatı ilə bir yerdə bütöv bir tamın ayrılmaz hissəsi kimi dəyərləndirmişdir. Yəni Heydər Əliyevin ədəbiyyat sevgisi Vətən və xalq sevgisinin əsas göstəricilərindən, zəruri amillərindən birini təşkil edir. Görkəmli dövlət xadimi hələ 1972-ci ildə Azərbaycan yazıçılarının beşinci qurultayındakı tarixi nitqində məsələnin bu cəhətini ön mövqeyə çəkərək demişdi: «*Azərbaycan ədəbiyyatı həmişə öz xalqının həyatının ön sıralarında irəliləmişdir. Bu ədəbiyyat xalqımızın qəhərəmanlıq tarixini ədəbiləşdirib bizə çatdırmış, bizim qarşımızda bütün əzəməti ilə açmışdır*».¹

Ədəbiyyata xalqın taleyinin və tarixi yaddaşının əks-sədası kimi baxan Heydər Əliyev bədii düşüncədə tarixilik, millilik və müasirlik prinsiplərinə xüsusi dəyər vermişdir. Millilik, tarixilik və müasirlik Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimində ədəbiyyat siyasətinin əsasını təşkil edir. Bu prinsiplər qüdrətli dövlət xadiminin siyasi fəaliyyətinin də təməl şərtlərindəndir. Həmin prinsiplər Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimində və ədəbiyyat siyasətində yanaşı mövcud olan amillər deyildir. Əksinə, qeyd olunan istiqamətlər Heydər Əliyev təlimində dövlətçilik fəaliyyəti ilə ədəbiyyat işinin vəhdətində, üzvi sintezində tam məna tapa bilər. Görkəmli dövlət xadimi dövlətçilik fəaliyyəti prosesində millilik amilini, tarixilik anlayışını və müasirlik prinsipini ardıcıl olaraq həyata keçirmək yollarındakı mübarizəsində ədəbiyyatda dərin iz salmış, köklü ənənələrə malik olan həmin amillərdən

1. Yənə orada, səh. 18.

yerli-yerində, əsaslı şəkildə faydalanmaqla özünün ali məqsədinə nail olmağa çalışmışdır. Bu yüksək ali qayə isə hələ sovet rejimi çərçivəsində olsa belə Azərbaycanda möhkəm milli əsaslara malik olan, davamlı tarixi ənənələri qoruyub saxlayan və müasir inkişafın önündə gedən dövlət hakimiyyətini formalaşdırmaqdan ibarət olmuşdur. Müşahidələr və təhlillər göstərir ki, sovet hakimiyyəti illərində Heydər Əliyevin bu istiqamətdə apardığı ardıcıl və düşünülmüş siyasəti özünün ilkin bəhrələrini vermişdir. Belə ki, Azərbaycan yazıçılarının, xüsusən, Rəsul Rza, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza, Məmməd Araz, bir qədər sonra Sabir Rüstəmxanlı kimi sənətkarların ana dili uğrunda apardıkları milli mücadiləyə dövlət səviyyəsində müəyyən üsullarla meydana açılmış və bu, nəticə etibarilə xalq arasında və Mərkəzi hökumətdə Azərbaycan dilinin dövlət dili səviyyəsinə qaldırılması üçün ictimai rəyi hazırlamışdır. Cəmiyyətdə gedən həmin prosesləri zaman-zaman müsbət mənada Mərkəzi hökumətin diqqətinə çatdırmaqla və məsələyə Siyasi Büro səviyyəsində aydınlıq gətirməyi bacarmaqla Heydər Əliyev sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi ölkənin Konstitusiyasına ayrıca maddə kimi daxil edilməsinə nail olmuşdu. Bununla yanaşı, milli mücadiləyə könül vermiş yazıçılar isə deputat seçilmək, fəxri adlar və dövlət mükafatları almaqla müdafiə olunmuşlar. Əslində bu yolla Heydər Əliyev həm onların fəaliyyətinə dəstək verdiyini sezdirmiş, həm də o yazıçıların toxunulmazlığına

təminat vermişdir. Keçən əsrin 70-ci illərində Heydər Əliyevin Azərbaycanın bir qrup tanınmış dilçi alimlərini – Muxtar Hüseynzadəni, Əlövsət Abdullayevi, Yusif Seyidovu, Ağaməli Həsənovu çoxcildlik “Müasir Azərbaycan dili” dərsliyinə görə respublikanın Dövlət mükafatı ilə təltif etməsi də elmi-ictimai və ədəbi-mədəni mühitdə ana dilinin mövqeyinin daha da möhkəmləndirilməsinə xidmət edirdi. Bununla Heydər Əliyev hələ XVI əsrdə Şah İsmayıl Xətai ilə başlanan, zaman-zaman qabarıb-çəkilən ana dili məsələsini ilk dəfə tam rəsmi olaraq dövlət səviyyəsində həyata keçirməklə tamamlamışdır.

Ölkəmiz müstəqillik qazandıqdan sonra Heydər Əliyevin dilimizin adının müəyyənlişməsi uğrunda apardığı mübarizə dövlətimizin maraqlarına, respublikamızın reallıqlarına tamamilə uyğun idi. Bu sahədə də qəti fikrə, yekun qənaətə gəlmək üçün Heydər Əliyev Azərbaycan ziyalılarının, o cümlədən ədəbiyyat xadimlərinin dəstəyindən istifadə etməyi zəruri saymışdır. Onun 21 sentyabr 1993-cü ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında ziyalılarla görüşü zamanı irəli sürdüyü Azərbaycan dili anlayışı geniş mənada cəmiyyətin inkişaf prinsiplərinə, ölkəmizdə yaşayan bütün xalqların və etnik qrupların maraqlarına uyğundur. Azərbaycan dili ideyası Azərbaycanda yaşayan bütün etnik qrupları öz ətrafında birləşdirən bir faktor kimi Azərbaycan ziyalıları tərəfindən müdafiə olunmuşdur.

Bundan başqa, millətin və ölkənin bütövlüyü düşüncəsinin cəmiyyətdə formalaşdırılmasında da

Heydər Əliyev ədəbiyyat faktorundan məqsədyönlü şəkildə faydalanmışdır. XX əsrin yetmiş-səksəninci illərində Cənub mövzusunda yazılmış əsərlərə dövlət səviyyəsində bəslənən real münasibətlərin kökündə Cənubi Azərbaycanla bağlı ictimai fikri formalaşdırmaq tendensiyası dayanırdı. Nəhayət, Azərbaycan dövlətinin rəhbəri Heydər Əliyevin 12 iyun 1981-ci ildə ölkə yazıçılarının VII qurultayındakı nitqində Cənub ədəbiyyatı ilə əlaqədar söylədiyi aşağıdakı fikirlər Cənubi Azərbaycanla ədəbi-mədəni əlaqələrin yaradılmasına, dəmirdən də möhkəm olan prinsiplər əsasında formalaşdırılmış məhdudiyyətlərin aradan qaldırılmasına münasib şərait yaratmışdır: «*Respublika Yazıçılar İttifaqının tərkibində Cənubi Azərbaycandan olan ədəbiyyatçılar da məhsuldar işləyirlər. Yaradıcılıq ittifaqının rəhbərliyi onlara daim diqqət yetirməli, onların əsərlərini respublikada və respublikanın hüdüdlərindən kənarında geniş təbliğ etməlidir. Ümumiyyətlə, Cənubi Azərbaycanla ədəbi əlaqələri möhkəmləndirmək, mədəniyyətin və mənəvi yaradıcılığın bütün sahələrində geniş əlaqələri inkişaf etdirmək, bizdə toplanmış zəngin bədii-estetik təcrübəni qələm yoldaşlarına vermək barədə düşünmək lazımdır*».¹

O zamana qədər nəinki yazıçılar və alimlər, heç bir siyasətçi keçmiş Sovetlər İttifaqı məkanında Cənubi Azərbaycan, yaxud Cənub ədəbiyyatı haqqında rəsmi yığıncaqlarda bir kəlmə belə danışa bilməmişdi. Bu, təkcə Azərbaycanda yox, geniş mənada sovet dövlətində

1. Yene orada, səh. 146.

həmin mövzuda son altmış ildə ifadə edilən ilk tezlər idi. Bu tezlərin işığında səksəninci illərdən etibarən elmi-ədəbi mühitdə Azərbaycan ədəbiyyatının bütövlüyü və Cənubda yaşayan yazıçılarla əlaqələrin yaradılması istiqamətində ilk addımlar atılmağa başlamışdır. İran İslam Respublikasında yaşayan Məhəmməd-hüseyn Şəhriyar kimi qüdrətli sənətkarı Azərbaycanın dövlət səviyyəsində səslənən bu cür bəyanatlarından sonra geniş dairədə tanımağa başladılar. Xalq şairləri Süleyman Rüstəmin və Məmməd Rahimin Məhəmməd-hüseyn Şəhriyarla şeirləşmələri, xalq şairləri Bəxtiyar Vahabzadə və Nəbi Xəzrinin ustad şairlə telefon danışmaları ictimai-ədəbi mühitdə ildırım kimi çaxmışdır. Yaxud əslən cənublu olan, lakin taleyin hökmü ilə Azərbaycanın şimalında yaşayıb-yaradan Balaş Azəroğlu, Mədinə Gülgün, Hökümə Bülluri, Söhrab Tahir, Əli Tudə və başqaları kimi görkəmli söz ustlarının əsərləri ilə Cənubi Azərbaycanda əsaslı tanışlıq keçən əsrin səksəninci illərindən etibarən baş verdi. Eyni zamanda, bu dövrdən başlayaraq Cənub mövzusunda yeni əsərlər meydana qoyuldu. Azərbaycan Yazıçılar Birliyində və Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı şöbələrinin təşkili və çoxcildlik Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı antologiyalarının hazırlanıb nəşr edilməsi, ədəbi ictimaiyyətə çatdırılması görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin atdığı qətiyyətli addımların, açdığı yeni üfüqlərin sayəsində mümkün olmuşdu. Bütün bunlara görə heç tərəddüd etmədən belə

demək mümkündür ki, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev hələ sovet rejimi dövründə Cənubi Azərbaycanla ədəbi-mədəni əlaqələrin yaradılmasının əsasını qoymuş, möhkəm təməlini atmışdır. Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra ölkə Prezidenti Heydər Əliyevin yeni tarixi epoxada apardığı məqsədyönlü siyasət nəticəsində ədəbi-mədəni əlaqələr daha da genişlənmiş və möhkəmlənmişdir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın anadan olmasının 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında»kı 29 oktyabr 1997-ci il tarixli sərəncamı xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Həmin dövlət sərəncamı əsasında qüdrətli sənətkarın yubileyi ilə bağlı Bakıda, Tehranda və Təbrizdə keçirilən genişmiqyaslı tədbirlərlə qarşılıqlı ədəbi-mədəni əlaqələr yeni və daha yüksək səviyyəyə qaldırılmışdır.

Heydər Əliyevin ədəbiyyat təlimindəki millilik anlayışı özündə bütün dolğunluğu ilə Azərbaycançılıq məfkurəsini əks etdirir. Və yaxud da Azərbaycançılıq Heydər Əliyevin apardığı milli siyasətin lokomotividir. Ədəbiyyat siyasəti görkəmli dövlət xadiminin bu istiqamətdə apardığı geniş siyasi-ideoloji və təşkilati işin özülünü təşkil edir. Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərindən Nizami Gəncəvinin, Məhəmməd Füzulinin, Cəlil Məmmədquluzadənin, Nəriman Nərimanovun, Hüseyn Cavidin, həmçinin yeni dövr bədii fikrimizin Səməd Vurğun, Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, İlyas Əfəndiyev, Süleyman Rüstəm, Qabil, Məmməd Araz, Mirvarid

Dilbazi və başqaları kimi onlarla nümayəndələrinin dövlət səviyyəsində yubileylərinin keçirilməsi, aparılan tədqiqat-təbliğat işləri həmin sənətkarların xalqa daha yaxından tanıtılması ilə bir sırada həm də Azərbaycançılıq ideyasının geniş miqyasda yayılmasına və dərinlən mənimsədilməsinə xidmət etmişdir. Dahi Məhəmməd Füzulinin anadan olmasının 500 illiyi münasibətilə Heydər Əliyevin yubileyi keçirən Təşkilat Komitəsinin 1 avqust 1994-cü il tarixli yığıncağındakı tarixi nitqində səslənən aşağıdakı mülahizələr bu həqiqəti bir daha təsdiq edir: *«Bu yubileyi keçirərkən biz xalqımızın özünü tanımasını təmin edəcəyik və etməliyik. Xalq gərək daim öz kökünü xatırlasın, tarixini öyrənsin, milli mədəniyyətindən, elmindən heç vaxt ayrılməsın. Şübhəsiz ki, bu yubileyin keçirilməsi indiki nəslin... tariximizin nə qədər zəngin olduğunu və Azərbaycan xalqının dünya mədəniyyətinə neçə töhfələr verdiyini dərk etməsinə şərait yaradacaq və hər bir azərbaycanlıda, ilk növbədə, gənc nəsildə milli iftixar, vətənpərvərlik hisslərini daha da yüksəldəcəkdir. Bunun özü müstəqil Azərbaycanda bizim üçün çox gərəkli bir amildir»*.¹

Deməli, ədəbiyyat vasitəsilə milli-mənəvi özünüdərk prinsiplərinin daha da dərinləşdirilməsi, Azərbaycançılıq məfkurəsinin mənimsədilməsi Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətinin əsas prinsiplərindəndir. Heydər Əliyev bu tarixi vəzifəni həm ölkə daxilində, həm də Azərbaycandan kənar da həyata keçirmişdir. Böyük ədəbiyyat

1. Yene orada, səh. 203.

Heydər Əliyevin Azərbaycanı dünyada tanıtdırması baxımından da mühüm vasitələrdən birinə çevrilmişdir. Nizami Gəncəvi, Məhəmməd Füzuli kimi qüdrətli sənətkarların yubileylərinin, «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanlarının yaranmasının 1300 illiyinin beynəlxalq miqyasda keçirilməsi görkəmli dövlət xadiminin Azərbaycan xalqını və ölkəsini dünya səviyyəsində tanıtmaya, dövlətimizə və xalqımıza etibarlı tərəfdaşlar qazandırmasına doğru istiqamətləndirilmiş və müsbət nəticələrin əldə edilməsinə səbəb olmuşdur. Bundan başqa, müxtəlif bəhanələrlə Azərbaycan xalqına mənsub olmasına şübhə ilə yanaşılan, ətrafında yersiz və haqsız mübahisələr açılan ədəbiyyat xadimlərinin yubileylərinin keçirilməsi həm də həmin şübhəli mülahizələrin, məqamların, iddiaların aradan qaldırılmasına, Azərbaycan gerçəkliyinin daha dərinəndən əsaslandırılıb təsdiq olunmasına hesablanmışdır. Nizami Gəncəvinin 840 illik, Məhəmməd Füzulinin 500 illik, «Kitabi-Dədə Qorqud» dastanlarının 1300 illik yubileyləri prosesində aparılan məqsədyönlü elmi-ideoloji işin sayəsində ortaq cəhətləri ilə yanaşı, bu sənətkarların və abidələrin Azərbaycan xalqına məxsusluğu nəinki möhkəm surətdə əsaslandırılmış, hətta bütün dünyaya bəyan edilmişdir. Bunlar isə Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətində həm də Azərbaycanın mənafelərinin qorunması, müdafiə edilməsi kimi məsələlərin də əhatə olunduğunu nəzərə çarpdırır.

Ümummillə lider Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətində tarixilik prinsipinin də özünəməxsus yeri vardır.

Əslində bu amili tarixi dərk prinsipi də adlandırmaq olar. Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyev bu fikirdə idi ki, «Azərbaycanın qədim tarixini, əsrlər boyu keçdiyi yolu gərək həm öz vətəndaşlarımıza, həm də... respublikamıza maraq göstərən adamlara tanıtmmaq lazımdır». Heydər Əliyev Azərbaycan xalqına özünün soykökünü, milli-tarixi keçmişini dərindən və əsaslı şəkildə dərk etdirmək, mənimsətmək, xalqımızda milli qürur hissələrini daha da yüksəltmək üçün tarixi mövzularda bədii əsərlərin yazılmasına meydan verilməsini zəruri saymışdır. Görkəmli Azərbaycan yazıçıları Elçinin, İsa Hüseynovun, Əzizə Cəfərzadənin, Hüseyn İbrahimovun, Fərman Kərimzadənin, Əlisa Nicatın və başqalarının tarixi mövzularda yazdıqları bədii əsərlər milli-tarixi özünüdərk proseslərinin dərinləşməsində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Tarixi mövzularda yazılmış bədii əsərlərin əsasında filmlərin çəkilməsi, teatr tamaşalarının hazırlanması, bu əsərlərdən bəzilərinin rus dilinə tərcümə olunması Türkiyədə nəşri prosesinin kütləviləşdirilməsinə və miqyasın genişlənməsinə özünün layiqli töhfəsini vermişdir.

Heydər Əliyevə görə, tarixi mövzuda yüksək bədii səviyyədə əsər yazmaq yazıçıların Vətən və xalq qarşısındakı ən məsul vəzifələrindəndir. Belə əsərlərdə tarixiliklə bədiiliyin vəhdət daşmalı olduğunu da görkəmli dövlət xadimi diqqət mərkəzinə çəkmişdir: «Tarixi simaların obrazları yaradılan və tariximizin çox mühüm dövrləri tərənnüm olunan ədəbi əsərlər ən yüksək sə-

viyyədə yazılmalıdır. Bunlar çox mühüm, açıq deyək ki, mürəkkəb mövzulardır. Belə mövzuların öhdəsindən yalnız yüksək istedadlı, dərin bilikli sənətkarlar gələ bilərlər».

Siyasi istiqaməti ilə yanaşı, elmi cəhətdən də əhəmiyyətli olan yuxarıdakı mülahizələr tarixiliklə bədiiliyin sintezinə dair Heydər Əliyev tezləri kimi səslənir. Bu cür aydın və konkret tələblər tarixi mövzuların meydanını genişləndirmiş, həmin mövzuda layiqli bədii əsərlərin yazılması ilə nəticələnmişdir. Bu isə öz növbəsində milli-tarixi dərk proseslərinin dərinləşdirilməsinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərmişdir.

Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətində müasirlik meyarının özünəməxsus rolu və yeri vardır. Böyük siyasətçinin nəzərində müasirlik geniş miqyaslı bir kateqoriya kimi həm çağdaş həyatın ədəbiyyatda əks etdirilməsi, həm də müasir düşüncənin, yeni təfəkkürün ədəbiyyata gətirilməsi vəzifələrini əhatə edir. Ona görə də Heydər Əliyev həmişə «öz dövrünü tam dolğunluğu ilə göstərməyin, ictimai inkişafın dialektikasını bədii formada canlandırmağın, onun ən mühüm meyllərini və qanunauyğunluqlarını açmağın necə məsul vəzifə olduğunu hər bir sənətkarın dərk etməsi çox böyük vəzifədir» qənaətində olmuşdur. Onun fikrincə, müasir həyatdan söz açan əsl sənətkar ötəri, keçəri meylləri deyil, «ictimai inkişafın müqəddəratını müəyyən edən prosesləri və hadisələri ilk növbədə etməlidir».

Həm keçmiş sovet hakimiyyəti illərində, həm də

müstəqillik dövründə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Azərbaycan yazıçılarının qurultaylarındakı dərin məzmunlu məruzələri, müasir ədəbiyyatın, yaxud da ki, ədəbiyyatda müasirlik məsələsinin bədii əksinin proqramına çevrilmişdir. Onun müasiri olduğu sənətkarların yubiley mərasimlərindəki çıxışları müasir həyat və çağdaş ədəbiyyat münasibətlərinin əsas ana xətləri ilə açılmasına aydınlıq gətirmişdir. Beləliklə, cəmiyyətdə və ədəbiyyatda müasirlik anlayışının Heydər Əliyev konsepsiyası formalaşmışdır. Fikrimizcə, XX əsrin altmışıncı illərindən sonra yaranan müasir Azərbaycan ədəbiyyatı ən yaxşı nailiyyətlərini həmin müdrik konsepsiyanın işığında qazana bilmişdir.

Heydər Əliyevin ədəbiyyat təlimi sözün həqiqi mənasında əsl professionallığa əsaslanır. Görkəmli dövlət xadiminin ayrı-ayrı sənətkarlar, konkret bədii əsərlər, teatr tamaşaları haqqındakı baxışları və mülahizələri ədəbiyyatşünaslıq və sənətşünaslıq elmlərinin ən yüksək tələbləri və prinsiplərindən ucada dayanır. O, yazıçılara və əsərlərə qiymət verərkən ədəbiyyatşünaslığın, yəni elmin tələblərindənəyil, ədəbiyyatdan və həyatdan çıxış etmişdir. Heydər Əliyevin ədəbiyyat təlimi ədəbiyyatşünaslıq və sənətşünaslıq, tarix və dilşünaslıq... elmlərini də zənginləşdirmiş və inkişaf etdirmişdir. Azərbaycanda profesional milli dövlətçilik siyasətinin banisi olan Heydər Əliyev ədəbiyyat haqqında elmdə də professionallıq siyasətinin böyük müdafiəçisidir. Bədii ədəbiyyatla bir sırada ədəbiyyatşünaslıq, sənətşünaslıq,

dilşünaslıq kimi elmlər də Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətinin zəminində yeni inkişaf səviyyəsinə yüksələ bilmişdir.

Yazıçılar Birliyinin mətbu orqanları olan «Ədəbiyyat qəzeti»nin, «Azərbaycan», «Qobustan» və «Ulduz» jurnallarının nəşrinin dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsi də Heydər Əliyevin çətin keçid dövrü proseslərində milli ədəbiyyatın inkişafına göstərdiyi böyük qayğının əməli təzahürüdür.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Azərbaycançılıq siyasətinin ideoloji özümlü görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin ədəbiyyat və mədəniyyət təlimindən yoğrulmuşdur. Prezident İlham Əliyev bu əbədiyaşar təlimi yeni epoxanın prinsiplərinə uyğun olaraq əlavə müddəalarla daha da zənginləşdirərək, müasir dövrün ədəbiyyat siyasətini müəyyən etmişdir.

Yeni tarixi epoxada ilk növbədə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətində formalaşmış ənənələr davam etdirilmişdir. Ölkəmizdə hazırkı şəraitdə adlı-sanlı sənətkarların dövlət səviyyəsində yubileylərinin keçirilməsi, onların əsərlərinin sanballı yubiley nəşrlərinin hazırlanaraq geniş oxucu auditoriyasına təqdim edilməsi bədii yaradıcılıq fəaliyyətinin daha da inkişaf etdirilməsinə təkan verir. Həmçinin böyük xidmətləri nəzərə alınmaqla tanınmış yazıçılara fəxri adların, fərdi təqaüdlərin və yaradıcı gəncliyin istedadlı nümayəndələrinə mükafatların verilməsi də ulu öndər tərəfindən ədəbi prosesin stimullaşdırılması

siyasətinin konkret davamından ibarətdir. Bundan başqa, uzun illik fasilədən sonra Azərbaycan Respublikası Dövlət Mükafatının yenidən bərpa edilməsi də ədəbiyyat siyasəti sahəsindəki varisliyin əməli ifadəsidir. Bütün bunlarla bərabər, cəmiyyətin inkişaf xüsusiyyətlərinə, ölkəmizin artan iqtisadi imkanlarına uyğun olaraq, ədəbiyyat siyasəti sahəsində bir sıra yeni tədbirlərin həyata keçirilməsi də müşahidə olunmaqdadır. Ədəbiyyat və incəsənət sahəsində Heydər Əliyev mükafatının müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi, hər şeydən əvvəl, Azərbaycan dövlətinin ədəbiyyat siyasətini müəyyən edən görkəmli dövlət xadiminin xatirəsinə böyük ehtiramın ifadəsidir. Heydər Əliyev mükafatlarının təsis olunması ədəbiyyat və incəsənətin ulu öndərin ümummilli ideallarına layiq şəkildə inkişaf etdirilməsi ənənəsinin yaşadılması deməkdir. Eyni zamanda, son vaxtlarda «Qızıl çinar», «Buta» kimi yüksək səviyyəli mükafatların meydana çıxması, mövcud siyasətin işığında formalaşan yeni ənənələrdir. Son illərdə ölkədə aparılan böyük quruculuq proseslərinin tərkib hissəsi kimi Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin, Nizami Gəncəvi adına Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin, Azərbaycan Dövlət Milli Dram Teatrının, Opera Teatrının, Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrının, Naxçıvan Yazıçılar Birliyinin və digər teatrların binalarının əsaslı şəkildə yenidən qurulması, yeni texnologiya və müasir avadanlıqlarla təchiz edilməsi, Muğam Mərkəzinin yaradılması, Naxçıvanda Ədəbiyyat muzeyinin

və Kəngərli rayonunda Şahtaxtinskilər muzeyinin tikilib istifadəyə verilməsi bədii ədəbiyyatın, söz sənətinin inkişafında mühüm rol oynayır. Bütün bunlar ölkəmizin Prezidenti İlahm Əliyevin ədəbiyyat və mədəniyyət işini müstəqillik dövrünün yüksək tələblərinə uyğun şəkildə inkişaf etdirilməsi tədbirlərinin yeni səviyyəyə qaldırdığını qabarıq şəkildə nümayiş etdirir. Beləliklə, möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev yeni tarixi epoxanın ədəbiyyat siyasətini formalaşdırır və ardıcıl olaraq inkişaf etdirir. Müstəqil Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən ədəbiyyat siyasəti yeni ədəbiyyat axtarıqlarının və çağdaş ədəbi nəslin meydana çıxması, ərsəyə gəlməsi ilə nəticələnir. Müasir dövrün ədəbiyyat siyasəti Azərbaycançılıq məfkurəsinin daha da zənginləşdirilməsinə də xidmət edir.

Göründüyü kimi, yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatının son yarım əsrdəki inkişafında Heydər Əliyevin ədəbiyyat siyasətinin böyük rolu və təsiri olmuşdur. Əslində Azərbaycanın son qırx ildəki ədəbiyyatı Heydər Əliyev epoxasının ədəbiyyatıdır. Ən yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatının bir məsul vəzifəsi də yeni tarixi epoxanın fonunda görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin mükəmməl, hərtərəfli şəkildə işlənmiş, ciddi ədəbi-tarixi meyarlara cavab verən bədii obrazını yaratmaqdan ibarətdir.

2010

**HƏYATDA VƏ BÖYÜK
SİYASƏTDƏ
İLHAM ƏLİYEV
KÖRPÜLƏRİ**

YALNIZ İLHAM ƏLİYEVLƏ!

Artıq hər kəsə yaxşı bəllidir ki, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dünyada XXI əsrin meydana çıxardığı yeni siyasi liderlərin və dövlət başçılarının ən görkəmlisidir.

Prezident İlham Əliyev sözün həqiqi mənasında görkəmli dövlət xadimi kimi dövlətə rəhbərlik etməyin şərəfini də, məsuliyyətini də özünün gündəlik əməli fəaliyyətində uğurla birləşdirir. O, müstəqil Azərbaycan dövlətini həm mükəmməl şəkildə idarə edir, həm də istənilən mötəbər məqamda böyük ləyaqətlə təmsil etmək vəzifəsini yüksək səviyyədə gerçəkləşdirir. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan Respublikasında köklü, davamlı dövlətçilik ənənələrinin qorunub saxlanması şərti ilə dövlət strukturu böyük sürətlə Avropa standartlarına uyğunlaşdırılır, dövlətin idarə olunmasının ən müasir forma və metodları uğurla tətbiq olunur. Ölkəmizdə demokratik cəmiyyətin, bazar münasibətlərinə əsaslanan iqtisadi siyasətin bərqərar olması proseslərinə ciddi fikir verilir. Ölkənin iqtisadiyyatında özəl sektorun üstünlük qazanması, neft gəlirlərinin məqsədyönlü idarə olunması ilə yanaşı, qeyri-neft sahələrinin inkişaf etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirilməsi də Prezident İlham Əliyevin siyasətinin əsasında dayanır. Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin formalaşdırılması, ən yeni texnologiyaların meydanının genişləndirilməsi də

möhtərəm Prezidentimizin önə çəkdiyi zəruri sahələrdəndir. Ölkə başçısının səyləri ilə Bakı şəhəri möhtəşəm körpülər, abad yollar və çoxsaylı göydələnlər şəhərinə çevrilmişdir. Azərbaycanın regionlarında aşkar görünən hərtərəfli intibahın, sürətli canlanmanın, müasir həyatın bərqərar olması ideyasının memarı və müəllifi respublikamızın Prezidenti İlham Əliyevdir. Bir sözlə, qısa müddətdə sözün əsl mənasında möhtəşəm addımlarla irəliləyən müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük tərəqqisində İlham Əliyevin Prezidentlik fəaliyyətinin xüsusi payı vardır.

İlham Əliyev artıq dünyada qəbul olunmuş görkəmli siyasi liderdir. Bir çox dövlət başçıları yalnız ölkəyə rəhbərlik vəzifəsini yerinə yetirməklə kifayətlənməli olurlar. Onların bir çoxunun ampulası praktik rəhbərlikdən başqa daha heç nəyi əhatə edə, yaxud əks etdirə bilmir. Prezident İlham Əliyev isə kamil dövlət xadimi olmaqla bir sırada həm də geniş, global dünyagörüşə, analitik təhlil bacarığına, pragmatik baxışlara malik olan mükəmməl siyasi xadimdir. O, mövcud siyasi reallıqları inkişafda olan ictimai proseslərlə böyük məharətlə uzlaşdırmağı bacarır. Siyasi gerçəklikləri dərinləndirən, ətraflı və sistemli şəkildə dəyərləndirəndə də, yaxın və uzaq gələcəkdən söz açanda da o nikbin və realist görünür. Nikbinlik, gerçəklik, müdriklik, dərin analitik düşüncə, aydın və yetkin məntiqi təfəkkür onun siyasi portretinin təməl prinsipləridir. Boş vədlərdən, süni populizmdən, keçici görüntüdə uzaq olmaq İlham Əliyevin

xarakteridir. O, özünün siyasi rakursunda da həyatidir, realdır, gerçəkçidir. Dünya ictimaiyyəti də, Azərbaycan xalqı da artıq çoxdandır ki, Prezident İlham Əliyevi böyük siyasətçi, yaxud siyasi idarəetməni həyati proseslərlə bütün incəliklərinə qədər uzlaşdırmaq vəzifələrini məharətlə gerçəkləşdirən kamil siyasi xadim kimi qəbul edir. Ona bir siyasətçi kimi Cənubi Qafqaz və ya ümumiyyətlə, Qafqaz müstəvisində yanaşma mövcud siyasi reallığı qətiyyənlə ifadə etmir. Fikrimcə, yeni siyasi lider kimi İlham Əliyev səviyyə etibarilə postsovet məkanının sədlərini və miqyasını çoxdan aşmışdır. Hələ Avropa Şurası Parlament Assambleyasında ölkəmizin nümayəndə heyətinə başçılıq edəndə yeni təfəkkür sahibi kimi parlaq çıxışlar edib, bəyanatlar verdiyi illərdə o, Avropa evi səviyyəsində düşünmək potensialına malik bir siyasətçi kimi dərk olunmuşdu. Prezident kimi İlham Əliyevin siyasi-ideoloji postulatı artıq böyük dövlətlərin rəhbərlərinin, yaxud təcrübəli siyasi xadimlərin səviyyəsi ilə bir sırada dayanır. O, böyük siyasətdə milli təfəkkürlə bəşəri düşüncəni birləşdirən, real gerçəkliklə qlobal baxışları uzlaşdıran görkəmli siyasi liderdir. Buna görədir ki, İlham Əliyevin siyasi baxışları dərin nəzəri səviyyəsi, aydın məntiqi, fəlsəfi çəkisi ilə səciyyələnir. Möhtərəm Prezidentimizin müxtəlif məqamlardakı nitqləri zamanı müdrikliklə ifadə etdiyi yetkin siyasi tezislər dərin mənalı aforizmlər kimi səslənir. Böyük siyasətdə aforizm səviyyəsində düşünmək və özünü ifadə etmək yalnız və yalnız ən təcrübəli, uzun yol keçmiş, çox səviyyəli,

böyük məktəblər yaratmış siyasətçilərə nəsb ola bilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev əsl siyasətçiyə məxsus olan belə uca məqamı fəth etmək vəzifəsinin öhdəsindən cavan yaşında ikən bacarıqla gəlmişdir. İlham Əliyevin siyasi aforizmlərinin böyük siyasətin ibrətamiz dərsləri səviyyəsində ümumiləşməsi onun yetkin, kamil siyasətçi obrazını dolğun şəkildə müəyyən edir.

Prezident İlham Əliyevin siyasi fəaliyyətinin ana xətlərini Azərbaycançılıq, millətlərarası münaqişələrin həlli, neft siyasəti, enerji təhlükəsizliyi, bəşəriyyətin taleyində çoxaspektli dialoqun rolu, tolerantlıq fəlsəfəsi, dövlətçilikdə xalq faktorunun üstün mövqeyi və sair kimi aktual, xüsusi çəkiyə malik məsələlər təşkil edir. Bu məsələlərin hər birinin şərhində və təqdimində İlham Əliyev ustad müəllim kimi yüksək professionallıq nümayiş etdirir. Milli mənafenin, dövlətçilik maraqlarının daim üstün tutulması İlham Əliyev siyasətinin təməl prinsipidir. Prezident İlham Əliyevin siyasətində ən müxtəlif mövqelərdən, fərqli bucaqlardan ifadə olunan siyasi yanaşmaların hamısı Azərbaycançılıq fəlsəfəsində, Azərbaycanın inkişafı naminə aparılan qlobal siyasətdə tamamlanır. Azərbaycançılıq bu böyük və müdrik siyasətin cövhərini təşkil edir. İlham Əliyev XXI əsrdə müstəqil Azərbaycanın yeni siyasətini müəyyən edən, siyasi müstəvidə yeni istiqamətlər açan, yol göstərən görkəmli dövlət xadimidir. Bacarıqlı dövlət başçısında bu tip yüksək siyasətçi məharətinin olması dövlətin

normal inkişafının və xalqın xoşbəxt həyatının böyük təminatıdır. Bu mənada yeni tarixi epoxada məhz İlham Əliyev kimi böyük siyasətlə yüksək idarəçiliyi özündə cəmləşdirən görkəmli bir dövlət xadiminin və mahir siyasətçinin Azərbaycana rəhbərlik etməsi ölkənin və xalqın tarixi şansıdır.

Burada ciddi və mühüm bir nüans da vardır. Böyük və professional bir siyasətçinin dövlət başçısı kimi uğurlu fəaliyyəti təkcə ölkənin və xalqın deyil, elə siyasətin də xeyrinədir. Çünki kamil, yetkin, lokal mənada da, qlobal səviyyədə də faydalı, gərəkli olan böyük siyasət özünüifadə, yaxud özünütəsdiq baxımından real platsdarm, münasib meydan tapa bilməyəndə bəzən mücərrəd, utopik, yaxud havadan asılı olan nəzəri-ideoloji təlim olaraq qalır. Ancaq böyük siyasətçi üçün siyasi fəaliyyət dövlətçilik işinin daşıyıcısına çevriləndə daim yeniləşir, təkmilləşir, aşkarlanır, zənginləşir və inkişaf edir. Prezident İlham Əliyevin siyasəti də həm Azərbaycan məkanında, həm də beynəlxalq müstəvidə konkret məsələlərin, aktual problemlərin həllinə istiqamətləndirilmiş siyasi fəaliyyət kimi mütəmadi olaraq yeniləşir, zənginləşir və inkişaf edir. Ölkə başçımızın siyasi mövqeyi onun ölkəni irəli aparmaq, cəmiyyəti inkişaf etdirmək yollarındaki siyasi iradəsinin real təzahürüdür. Bu mənada inkişafda olan Azərbaycan və beynəlxalq miqyasda ölkə ilə əlaqədar aparılan gündəlik və ardıcıl iş, əldə olunan zəngin təcrübə tükənməz ideya mənbəyi kimi İlham Əliyev siyasətinin aktuallığını və

müasirliyini təmin edir. Beləliklə, dövlət də, Prezidentin siyasəti də ölkəmizlə birlikdə, həmahəng şəkildə daimi inkişafdadır.

Prezident İlham Əliyev Azərbaycan xalqının ümum-milli lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin milli dövlətçilik təliminin, sınaqlardan çıxmış siyasi kursunun layiqli davamçısıdır. **Heydər Əliyev siyasi kursu – Azərbaycan dövlətinin ümummilli inkişaf strategiyasının nəzəri-ideoloji əsasını təşkil edir. Heydər Əliyev təlimi – ölkəmizin və xalqımızın dirçəliş və tərəqqi yolunun kompasıdır. Heydər Əliyev fəlsəfəsi Azərbaycan idealının özünütdədiqinin dialektikasından ibarətdir. Heydər Əliyev yolu – Azərbaycan dövlətinin və xalqının əbədiyyət yoludur. Heydər Əliyev siyasi kursunu bütün fəlsəfəsi ilə, görünən, bilinən və görünməyən cəhətləri ilə birlikdə mənimsəyib özündə cəmləşdirməklə Prezidentimiz İlham Əliyevlə müqayisə edilə biləcək ikinci bir siyasi şəxsiyyət göstərmək çətindir, bəlkə də, mümkün deyildir.** Həyatının, mövqeyinin ən müxtəlif məqamlarında Heydər Əliyevin çoxcəhətli fəaliyyətini yaxından izləmək, yaşantılarını dərinədən duymaq, siyasi gedişlərinin, necə deyərlər, alt yapısının mahiyyətini öyrənmək baxımından bu böyük şöhrətə malik olan mötəbər ailənin üzvü kimi İlham Əliyevin imkanları hamıdan – hətta ulu öndərin ən yaxın məsləkdaşlarından da çox olmuşdur. Həm keçmiş sovet rejimi mərhələsində, həm də müstəqillik dövründə İlham Əliyev həmişə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin böyük siyasətinin əhatəsində olan bir şəxsiyyət

kimi mühüm dövlətçilik məktəbi keçmişdir. Böyük siyasi xadim Heydər Əliyevin sağlığında Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunda mükəmməl təhsil alan, Kreml mühitində cərəyan edən daxili proseslərdən xəbərdar olan, sonralar Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinin birinci vitse-prezidenti, Respublika Olimpiya Komitəsinin Prezidenti, millət vəkili, Avropa Şurası Parlament Assambleyasında ölkəmizin nümayəndə heyətinin rəhbəri, nəyahət, Baş Nazir kimi məsul vəzifələrdə şərəfli və məsuliyyətli yol keçməsi, həyat təcrübəsi və siyasi təcrübə qazanması, Avropa dillərində sərbəst və sərrast danışmaq imkanları əvəzədilməz üstünlüklər və nailiyyətlərdir. Müşahidələr göstərir ki, İlham Əliyev görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin dövlətçilik və siyasət akademiyasını fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Həyat təsdiqlədi ki, İlham Əliyev ümumilli liderimiz Heydər Əliyevdən aldığı təlimi gerçəkləşdirməkdə də hamıdan fərqlənir. Əvvəla, o, Heydər Əliyev siyasi kursuna dərin, birmənalı sədaqətində, ikincisi isə həmin sınaqlardan çıxmış siyasi kursu qətiyyətlə, dönmədən, yaradıcılıqla, ardıcılıqla müasirlik işığında həyata keçirməkdə fərqli, üstün imkanlara və böyük potensiala, qeyri-adi enerjiyə və istedadla malikdir. Azərbaycan xalqı Prezident İlham Əliyevin simasında ilk növbədə əsl, həqiqi, dönməz Heydər Əliyevçini görür və yüksək dəyərləndirir. Qazanılmış ümumxalq rəğbəti, seçilmiş və isbat olunmuş siyasi kursun ardıcılıqla, qətiyyətlə davamı əvvəlki on il ərzində əldə olunmuş nailiyyətlərin,

müəyyən olunmuş istiqamətlərin, başlanmış mühüm işlərin, hazırlanmış layihələrin uğurla inkişaf etdirilməsi deməkdir. Böyük sürətlə yeniləşən Bakı şəhəri, xüsusi tempə dəyişən və inkişaf edən Azərbaycan iqtisadiyyatı, həyata keçirilən möhtəşəm layihələr – Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru xətti, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Bakı-Tbilisi-Qars-Naxçıvan dəmir yolu, hər gün gözəlləşən və müasirləşən Azərbaycan cəmiyyəti məhz Heydər Əliyev siyasi kursunun davam etdirilməsinin real bəhrələri, sanballı töhfələridir. Bütün bunlar Prezident İlham Əliyevin təmsalında inanılmış siyasi kursun ardıcılıqla və qətiyyətlə davam etdirilməsinin nələrə qadir olduğunun, ölkəmizi hansı səviyyəyə gətirib çatdırma biləcəyinin gerçək təzahürüdür.

Prezident İlham Əliyev ulu öndər Heydər Əliyevin siyasi təlimini yeni dövrün və müasir Azərbaycanın reallıqları ilə daha da zənginləşdirən siyasi xadimdir. Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevdən sonrakı tarixi mərhələnin meydana çıxardığı siyasi-ictimai reallıqlar, iqtisadi-hərbi proseslər, ideoloji-etnik problemlər mövcud siyasi kursun işığında hadisələrin və gedişatların yenidən dəyərləndirilməsini tələb etdiyi məqamlarda Prezident İlham Əliyev istənilən məsələyə yaradıcı münasibət bəsləməyi, yeni müstəvidən yanaşmağı müvəffəqiyyətlə həyata keçirir. Bu mənada İlham Əliyev daim inkişafda olan Heydər Əliyevçi siyasi təlimin yaradıcısıdır. İlham Əliyev – mövcud siyasi kursun yeni epoxa ilə şərtlənən yeni dövrünün lider səviyyəsində görkəmli təmsilçisidir. İlham Əliyev – Azərbaycanın sınıanılmış yolu olan

Heydər Əliyev yolunun yeni magistrallardakı qüdrətli sükançısıdır. Bütün bunlara görə o, görkəmli dövlət xadimi və böyük siyasi xadim səviyyəsinə yüksəlmiş, geniş şöhrət və nüfuz qazanan Prezident İlham Əliyev məqamına çatmağı bacarmışdır.

Nəticə olaraq Prezident İlham Əliyevin siyasi özü-nəməxsusluğunu aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək mümkündür:

Heydər Əliyev siyasi kursu, üstəgəl yeni dünyanın, beynəlxalq aləmin reallıqları və üstəgəl müstəqil Azərbaycanda yeni dövrün meydana çıxardığı gerçəkliklər və dəyişikliklər bərabərdir İlham Əliyev.

Məhz İlham Əliyev yeni dünya düzenində Azərbaycana baş ucalığı gətirən ən qüdrətli liderdir. Müasir Azərbaycanın yeni tarixi mərhələdəki yeni həyatı Prezident İlham Əliyevin yorulmaz fəaliyyətinin nəticəsidir. Respublikamızda paytaxtımız Bakı ilə yanaşı, Azərbaycan regionlarının böyük sürətlə və hərtərəfli şəkildə inkişaf etdirilməsi hərəkatının başında möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev dayanır. Bu mənada o, yeni Azərbaycan adlı möhtəşəm əsərin qüdrətli yaradıcısıdır. Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası və qədim diyarda dövlət başçısının rəhbərliyi ilə Ali Məclisin Sədri Vasif Talıbovun həyata keçirdiyi genişmiqyaslı quruculuq işləri ölkənin yüksək inkişaf göstəricilərinin salnaməsində önəmli yer almış pozulmaz naxışlar, parlaq səhifələrdir. Blokada şəraitində yaşamasına baxmayaraq, sürətlə qurulub-tikilən,

müasirləşən Naxçıvanın düşmən sərhəddində alınmaz qalaya çevrilməsi ölkəmizin ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması və daha da möhkəmləndirilməsi siyasətinin uğurla gerçəkləşdirilməsindən ibarətdir.

Beləliklə, İlham Əliyev – ümummilli liderimiz Heydər Əliyev məktəbi əsasında yetişib formalaşan, meydana çıxan, yetkin, təcrübəli, görkəmli dövlət xadimidir.

İlham Əliyev – analitik düşüncə sahibi kimi dərin məntiqə və aydın təfəkkürə malik olan, siyasi reallıqları nəzəriyyə ilə vəhdətdə ifadə edən mükəmməl siyasi xadimdir. O, XXI əsrin yeni tipli siyasi lideridir.

Müstəqil Azərbaycanın yeni həyatının, təzə çağının müəllifi Prezident İlham Əliyevdir.

Dünyanın yeni reallıqları, beynəlxalq aləmdə gedən müasir proseslər zəminində yeni Azərbaycanın maraqlarını və mənafeyini ifadə etməkdə İlham Əliyev zəngin təcrübəyə, dönməz siyasi iradəyə malikdir.

İlham Əliyev – yeni mərhələdə Azərbaycan ölkəsinin və cəmiyyətimizin müasirləşdirilməsinin baş memarıdır.

İlham Əliyev – yeni siyasi təfəkkürə və yeni, yaradıcı yanaşmaya malik novator dövlət xadimidir.

Xalq amili, milli mənafe, ölkə maraqları İlham Əliyev üçün müqəddəs meyarlardır.

İlham Əliyev – yaxın və uzaq gələcəyi, bütün reallıqları incəliklərinə qədər görən və məharətlə proqnozlaşdırmağı bacaran dövlət xadimidir.

Ölkəmizin və xalqımızın bundan sonrakı mərhələdə İlham Əliyev kimi geniş formada, böyük məsşabda

düşünən, xalqına və dövlətinə ürəkdən bağlı olan, yüksək səviyyəli və enerjili dövlət xadiminə ciddi ehtiyacı vardır.

Məlum Gürcüstan hadisələrinin Cənubi Qafqazda doğurduğu mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə İlham Əliyevin tutduğu tarazlaşdırma mövqeyi Azərbaycanın bu qarışıq prosesdən alnıaçıq çıxmasına münbit şərait yaratmışdır. Prezidentimizin incə və müdrik siyasəti Azərbaycanın Qafqazdakı hadisələrin həlli baxımından söz sahibi olan dövlətə çevrilməsi ilə nəticələnmişdir. İndi Azərbaycanın yaxından iştirakı, razılığı təmin olunmadan Qafqaz regionunda heç bir problemin həllindən danışmaq olmaz. Eyni sözləri Azərbaycanı əhatə edən digər Şərqi tipli dövlətlərə də şamil etmək olar. Belə yüksək imici ölkəmizə Prezident İlham Əliyev qazandırmışdır.

Bütün bunlara görə Azərbaycan xalqı Prezident seçkisi üçün artıq özünün qəti seçimini etmişdir:

İlham Əliyev və yalnız İlham Əliyev!

Görkəmli dövlət xadimi İlham Əliyevi yenidən ölkə Prezidenti seçmək Müstəqil Azərbaycanın xoşbəxt sabahına inamla baxmağın real təminatı deməkdir. Bu, Azərbaycanın müstəqilliyinin daha da möhkəmlənməsinə, işıqlı, xoşbəxt gələcəyə, daha böyük inkişafa hesablanmış seçimdir.

3 avqust 2008-ci il

**İLHAM ƏLİYEVİN DÖVLƏTÇİLİK
STRATEGİYASI:
ÇOXASPEKTLİ YANAŞMA,
DİNAMİK İNKİŞAF VƏ MODERNLƏŞMƏ**

Mənsub olduğu xalqın ümummilli maraqlarının gerçəkləşdirilməsinə, qlobal və regional mənafeələrin düzgün müəyyənləşdirilməsi əsasında böyük və uzaqgörən siyasətin məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilməsinə hesablanmış Heydər Əliyev siyasəti əsl milli dövlətçilik təlimi, ciddi bir siyasət məktəbi səviyyəsində ümumiləşir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev üçün də ən zəngin öyrənmə mənbəyi Heydər Əliyev dövlətçilik məktəbinin dərsləri olmuşdur. Belə ki, İlham Əliyevin uşaqlıq illəri sovet dövründə dövlətin əsas sütunu sayılan Təhlükəsizlik Nazirliyinin rəhbərinin ailəsində keçmişdir. Az sonra Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının rəhbəri kimi fəaliyyət göstərməsi gənc İlham Əliyevin həyatında da çox məsuliyyətli bir mərhələnin başlanması ilə şərtlənmişdir. Ölkə rəhbərinin, həm də Heydər Əliyev kimi qüdrətli bir şəxsiyyətin övladı olması bu gənc azərbaycanlının həyat normalarını müəyyən etmişdir. O, hər addımda üzərinə düşən məsuliyyəti düşünüb-daşınmalı olmuş, davranış tərzinə, təhsil göstəricilərinə xüsusi diqqət yetirməyi bacarmışdır. Bu mənada görkəmli dövlət xadimi olan rəhbər atanın, hey-rətəmiz dərəcədə geniş dünyagörüşü, böyük təşkilatçılıq

məharəti, yüksək ziyalılığı istedadlı övlad formalaşmasına özünün ciddi təsirini göstərmişdir. O, eyni zamanda, ilk gənclik illərindən etibarən ana babası, tanınmış dövlət xadimi və ziyalı Əziz Əliyevin fəaliyyətinin görünən və görünməyən tərəfləri haqqındakı söhbətlərin də dinləyicisi olmuşdur. Xarakterinin formalaşmasına təsir göstərən amilər içərisində anası, Azərbaycan ziyalı qadınlığının görkəmli nümayəndəsi, akademik Zərifə xanım Əliyevanın səmimiyyəti və etibarları da xüsusi yer tutur. Fikrimizcə, İlham Əliyevdə qabarıq şəkildə özünü göstərən dövlətçiliklə ziyalılığın vəhdəti özünün əsas mənbəyini şərəfli nəsil şəcərəsindən və zəngin ailə mühitindən alır. İlham Əliyev əsil dövlət xadimi kimi nəticə etibarilə Azərbaycanın tarixində və taleyində xüsusi rolu olan Heydər Əliyev sülaləsinin ziyalılıqla dövlətçilik ənənələrinin qanunauyğun nəticəsi zəminində meydana çıxmışdır. İlham Əliyevin Bakıda nümunəvi orta təhsil alması, Moskva Dövlət Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunda fərqlənən, seçilən tələbələrdən birinə çevrilməsi mayası yüksək ziyalılıqdan yoğrulmuş ailə ənənəsinin məntiqi davamı idi. Aspirantura təhsilini uğurla başa çatdırıb, 1985-ci ildə tarix elmləri namizədi alimlik dərəcəsi və diplomat ixtisası qazanması da həmin dövlətçiliyin və ziyalılığın daha mühüm göstəricisi kimi diqqəti cəlb edir. Bu illərdə rus, ingilis və fransız dillərini dərinlən öyrənməsi İlham Əliyevin daha geniş bilik və informasiya qazanmasına kömək etmişdir. Heydər Əliyevin Moskvada Siyasi Bürodakı fəaliyyəti

dövründə, ondan sonrakı çətin siyasi mühacirət illərində İlham Əliyevin yaşadığı məsuliyyətli həyat, nümayiş etdirdiyi ayıq və sabit mövqe onun xarakterində formalaşmış yetkin siyasi iradənin, dövlətçilik prinsiplərinin, qazandığı diplomatiya ixtisasının imtahanı demək idi. Sonrakı proseslər göstərdi ki, İlham Əliyev o dövrün çətin və məsuliyyətli sınaqlarından oğul kimi də, vətəndaş kimi də, cavan siyasət adamı kimi də ləyaqətlə çıxmışdır. Sovetlər İttifaqı kimi super dövlətin əsas rəhbərlərindən birinin oğlu olmağın şərəfini də, məsuliyyətini də İlham Əliyev tələb olunan yüksək səviyyədə yaşamağın öhdəsindən gəlməyi layiqincə bacarmışdır. Bütövlükdə isə Moskva-Kreml mühiti İlham Əliyev üçün böyük bir universitet funksiyasını yerinə yetirmişdir. Bu, həm o zamankı cəmiyyətin dərinə, bütün yönləri ilə dərk olunması, sintez edilməsi, həm də gələcək haqqında əsaslı, möhkəm düşüncələrin formalaşması məktəbi idi. Xalqımızın tarixində dərin iz salmış qanlı yanvar hadisələrindən dərhal sonra Moskvadakı Azərbaycan nümayəndəliyinə gələrək dünyaya səs salan tarixi əhəmiyyətə malik bəyanatlarını verən görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə həmrəy tərəf kimi İlham Əliyevin bərabər iştirakı onun böyük siyasətə, həm də milli dövlətçilik siyasətinə qatılmasının başlanğıcına, əsas təkanveici amilinə çevrilmişdir. Beləliklə o, hələ Moskvada ikən böyük siyasətçi Heydər Əliyevin ən yaxın silahdaşı idi. Deməli, İlham Əliyevin böyük siyasətə başlamasının əsasında mənsub olduğu xalqın və ölkənin

taleyi ilə bağlı ciddi problemlər etibarlı bünövrə və çətin sınaqlardan uğurla çıxmış Heydər Əliyev siyasəti isə böyük və möhkəm təməl kimi çıxış edir.

Keçdiyi məsuliyyətli və şərəfli yol, qazandığı mükəmməl təcrübə və yetkin dünyagörüş İlham Əliyevin sonrakı bütün vəzifələrdə böyük uğurla fəaliyyət göstərməsində həlledici amilə çevrilmişdir. Fikrimizcə, İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkətinin xarici iqtisadi əlaqələr üzrə vitse-prezidenti, birinci vitse-prezidenti (1994-2003) vəzifələrindəki uğurlu fəaliyyətinin əsasında onun kamil elmi-iqtisadi dünyagörüşü, Avropa dillərini mükəmməl bilməsi, neft strategiyasının siyasi mahiyyətini doğru-düzgün müəyyənələşdirməsi dayanır. Artıq həyatının bu məsuliyyətli mərhələsində İlham Əliyev idarəetmə sahəsindəki özünəməxsus yanaşması ilə diqqəti cəlb etmişdi. Belə ki, İlham Əliyevin kurasiyasında olan sahələrdə işlərin təşkilinə və daha da inkişaf etdirilməsinə siyasi, iqtisadi və elmi cəhətdən yanaşdığı, problemlərin həllində bu amillərin hamısını nəzərə aldığı qabarıq şəkildə nəzərə çarpırdı. Daha üstün cəhət ondan ibarət idi ki, İlham Əliyev bu yanaşmalarından hər birində ayrılıqda, yaxud onların hamısında yüksək səriştə nümayiş etdirirdi. İlham Əliyev Azərbaycanın neft strategiyasını qlobal anlamda beynəlxalq münasibətlər müstəvisində dəyərləndirir, məsələyə ümumdövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi yanaşır, respublikamızın iqtisadi maraqlarını ön mövqeyə çəkirdi. Siyasi-iqtisadi proseslərin bütün

məqamlarında İlham Əliyevin məsələyə yanaşmaları mükəmməl elmi dünyagörüşün ifadəsi səviyyəsində diqqəti cəlb edirdi. Siyasətinin elmə əsaslanması, iqtisadi addımlarının elmi hesablamalara istinad etməsi İlham Əliyevin yanaşmalarının möhkəm, etibarlı, perspektivli qənaətlərin təsdiqinə şərait yaradırdı. Yaxud İlham müəllimin elmi yanaşmalarını məqamına görə siyasi və ya iqtisadi yönlü tezislər və müddəalarla zənginləşdirilməsi cəmiyyətə keyfiyyətə yeni formata malik, müasir tipli siyasətçini, idarəçini, icraçını təqdim edirdi. İlham Əliyevin problemin həllinə çoxaspektli-siyasitarixi, iqtisadi-nəzəri, elmi və diplomatik yönlərdən yanaşmasının real və uğurlu nəticəsi kimi meydana çıxmış «Azərbaycanın Xəzər nefti» adlı böyük həcmə malik olan monumental monoqrafiyası geniş mənada ölkəmizə və neft elminə ciddi, sanballı töhfədir. Bu əhəmiyyətli əsəri Azərbaycanın möhtəşəm və çoxaspektli elmi Xəzərnaməsi adlandırmaq olar. «Azərbaycanın Xəzər nefti» monoqrafiyası tarixi-siyasi və iqtisadi yönəri ilə bir sırada müstəqillik dövrü Azərbaycan elminin də mühüm və parlaq göstəricisidir. Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətindəki çoxcəhətli səmərəli fəaliyyəti və ciddi elmi xidmətləri ilə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi neft strategiyasının uğurla həyata keçirilməsinə, irəli sürülmüş möhkəm prinsiplərin gerçəkləşdirilməsinə İlham Əliyev sanballı töhfələr vermişdir. Ümummilli liderimizin adı ilə bağlı olan, ulu öndərin böyük siyasi iradəsinin nəticəsi kimi meydana

çıxmış «Əsrin müqaviləsi»nin reallaşması sahəsində İlham Əliyevin ayrı-ayrı ölkələrin iri neft şirkətlərinin rəhbərləri ilə apardığı məqsədyönlü danışıqlar da əslində problemin həllinə ayıq diplomatik yanaşmanın aydın və qəti ifadəsi idi. Qərblə ilk dəfə idi ki, onunla dövlət səviyyəsində Avropa dillərində danışıqlar aparılan, hər tərəfli hazırlığa malik siyasətçi və diplomatla üzləşmişdi. Bütün bunlar təbii ki, son anda neft strategiyası üzrə Azərbaycanın üstün maraqlarının təmin edilməsi ilə nəticələnmişdir.

Çoxaspektli kompleks dəyərləndirməyə əsaslanan İlham Əliyev yanaşmaları idman sahəsində də ciddi bəhrələr verdi. İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi Milli Olimpiya Komitəsi əslində respublikada idman siyasətinin də, idman elminin də əsas mərkəzinə çevrildi. Aparılan məqsədyönlü siyasət Azərbaycanın dünyanın böyük idman yarışları keçirilən mərkəzlərindən biri kimi tanınmasına şərait yaratdı. Bu işə öz növbəsində nəticə etibarilə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə geniş miqyasda tanıtılması demək idi. Müstəqillik qazanmış bir ölkə üçün işə buna ciddi ehtiyac var idi. Məhz İlham müəllimin sayəsində respublika idmanı Azərbaycançılıq ideologiyasını məqsədyönlü şəkildə təbliğ edən hərəkətverici qüvvələrdən biri kimi uğurla çıxış etdi. Hər dəfə beynəlxalq yarışlarda üçrəngli Azərbaycan bayrağının ucaldılmasının, dövlət himnimizin səsləndirilməsinin rəsmi protokol icraçılığının sədlərini aşaraq sistemli Azərbaycançılıq tədbirləri səviyyəsində

ümumiləşməsi məsələyə İlham Əliyevçi yanaşmanın parlaq ifadəsinə çevrilirdi. İdmançılar üçün mühüm əhəmiyyətə malik olan həmin qiymətli məqamların hər dəfə geniş mənada Azərbaycanın həyatında əlamətdar hadisələrdən biri kimi cəmiyyətə tədqim edilməsi əslində düşünülmüş bir siyasətin real ifadəsi idi. Bundan başqa, beynəlxalq xarakterli olimpiya hərəkətinin həm də respublikanın regionlarına doğru istiqamətləndirilməsi, ayrı-ayrı regionlarda Olimpiya idman mərkəzlərinin istifadəyə verilməsi, dünya miqyaslı, Avropa səviyyəli yarışların Bakıdan kənarlarda da təşkili nəticə etibarilə ümumiyyətlə Azərbaycanın inkişafına hesablanmış əhəmiyyətli tədbirlərdir.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisindəki deputat kimi fəaliyyəti ilə İlham Əliyev yeni tarixi mərhələdə ciddi və sistemli siyasi təcrübə qazanmaq baxımından daha böyük meydan qazandı. Avropa Şurasının Parlament Assambleyasında Azərbaycan nümayəndə heyətinin, respublika deputat qrupunun rəhbəri səviyyəsində apardığı çoxcəhətli məqsədyönlü iş onun geniş dünyagörüşə malik, yüksək hazırlıqlı cavan siyasi xadim kimi formalaşdığını Qərbə bəyan etdi. Strasburqdakı Parlament Assambleyasında ingilis dilində etdiyi dərin məzmunlu, pragmatik xarakterli çıxışlar, irəli sürdüyü əsaslandırılmış, düşünülmüş təkliflər, Azərbaycan tərəfinin Avropa standartları səviyyəsində hazırladığı sənədlər İlham Əliyevə yüksək imic qazandırdı. Məhz bu böyük meydanda nümayiş

etdirdiyi geniş elmi dünyagörüş yetkin siyasət, güclü Azərbaycançılıq missiyası, dərin vətənpərvərlik düşüncəsi İlham Əliyev yanaşma modellərinin daha da zənginləşməsinə və təkmilləşməsinə şərait yaratdı. Hər şeydən əvvəl, möhkəm milli bünövrəyə malik cavan siyasi xadimin baxışlarının Avropa dəyərləri ilə daha da zənginləşdirilməsi baxımından yaşanan proses nəticə etibarilə Azərbaycana yeni tipli siyasi lider qazandırmağa xidmət etdi. İlham Əliyevçi yanaşma prinsiplərinin Avropa dəyərləri ilə zənginləşməsi, geniş mənada Qərblə inteqrasiya respublikamızda siyasətçiliyin yeni formatını doğurdu. İlham Əliyev Qərb və Şərq dəyərlərini yüksək səviyyədə özündə cəmləşdirən vətənpərvər siyasi xadim kimi qəbul olundu. İlham Əliyev vaxtilə görkəmli ictimai xadimlər və böyük maarifçilər kimi şöhrət qazanmış Məhəmmədəğa Şahtaxtının Avropada, Mirzə Kazımbəyin isə Rusiyada daşdığı funksiyanın daha geniş formatda yeni şəraitdə öz Vətəninə, Azərbaycanda həyata keçirməyin mümkünlüyünü isbat etdi. Azərbaycanın Avropa ilə inteqrasiyasına, respublikamızın Qərbin hüquqi-demokratik dəyərlərinə yaxınlaşdırılmasına İlham Əliyev və onun bacarıqla rəhbərlik etdiyi deputat qrupu «bir ordudan ziyadə» xidmət göstərmişdir. Azərbaycanla Qərbin ən mükəmməl siyasi dialoqu İlham Əliyevin simasında özünü təsdiq etdi. Daha doğrusu, İlham Əliyev Qərbin böyük siyasi səhnəsində Azərbaycanın monoloqunu etibarlı tərəfdaşların dialoquna çevirə bildi.

Yeni Azərbaycan Partiyasının rəhbərliyində İlham Əliyevin keçdiyi yol da böyük siyasətin olimpinə doğru yürüşün əhəmiyyətli istiqamətlərindən biridir. Çoxpartiyalı sistem şəraitində partiya quruculuğunun reallaşdırılması, partiyalararası siyasi dialoqun gerçəkləşdirilməsi, xüsusən, partiyanın ehtiyat qüvvələrinin formalaşdırılması sahəsində aparılan siyasətin, həyata keçirilən tədbirlərin uğurlu bəhrələri bu sahədə də İlham Əliyevin səmərəli fəaliyyətini göz önünə gətirir. Ümumiyyətlə, yeni azərbaycançılığın böyük ictimai-siyasi hərəkata çevrilməsinə İlham Əliyev amili ciddi təkan vermişdir.

Bütün bunlar İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsinə haqq qazandırmışdır. 2003-cü ilin oktyabr ayında xalqımızın böyük yekdilliklə İlham Əliyevi ölkəmizin prezidenti seçməsi cavan siyasi xadimin yüksək intellektinə, geniş dünyagörüşünə, bilik və təcrübəsinə, qazandığı yüksək imicinə bəslədiyi dərin inamın, göstərdiyi ehtiramın canlı, əyani ifadəsi idi. Bu seçim, eyni zamanda, Azərbaycan xalqının sınaqlardan uğurla çıxmış Heydər Əliyev siyasi kusunun davam etdirilməsi zərurətinə bəslədiyi böyük ümidlərin nəticəsi idi. Heç şübhəsiz, xalqımız Avropa Şurasının üzvlüyünə qəbul edilmiş Azərbaycana İlham Əliyevi rəhbər seçərkən onun təkcə Qərbyönlü yox, həm də artıq Avropa səviyyəli siyasi xadim olduğunu da nəzərə almışdır. Bütün bunlara görə İlham Əliyev böyük siyasətdə örnək olan Heydər Əliyevçiliyin etibarlı və uğurlu davamı olmaqla yanaşı, həm də bu siyasi kursu Avropa

dəyərləri ilə, yeni elmi-iqtisadi prinsiplərlə, yaradıcı yanaşmalarla zənginləşdirən yeni tipli dövlət xadimidir. İlham Əliyev – yeni tarixi epoxanın meydana çıxardığı geniş, hərtərəfli hazırlığa, yüksək intellektual xüsusiyyətlərə, kompleks, çoxaspektli yanaşma üsullarına malik görkəmli siyasi liderdir. Dünya ölkələrində, xüsusən Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında XXI əsrin sifarişi kimi hakimiyyətə gəlmiş dövlət başçılarından İlham Əliyevi fərqləndirən əsas cəhət məhz Azərbaycan Prezidentinin hərtərəfli inkişaf etmiş intellektual şəxsiyyət və çoxaspektli yanaşmalara malik pragmatik siyasətçi olmasıdır. İlham Əliyev yeni dövrün yeni tipli görkəmli dövlət başçısı, mahir siyasi xadimidir. Haqlı olaraq beynəlxalq aləmdə İlham Əliyevi dünyanın təcrübəli dövlət xadimləri ilə müqayisə edirlər.

Azərbaycan tarixində xüsusi yeri və əhəmiyyəti olan, böyük uğurla həyata keçirilən regionların inkişafı üzrə Dövlət proqramı Prezident İlham Əliyevə məxsusdur. Adında region sözünün olmasına baxmayaraq, əslində bu, geniş mənada Azərbaycana aid olan nəhəng proqramdır. Regionların inkişafı proqramı Azərbaycanın hər yerində bərabər inkişafa nail olmaq baxımından böyük uzaqgörənliklə düşünülmüş siyasətin əyani ifadəsidir. Bu proqram həmçinin İlham Əliyevin mövcud reallığı əks etdirən və böyük gələcəyə hesablanmış iqtisadi strategiyasının, inkişaf konsepsiyasının əyani canlı göstəricisidir. Bu möhtəşəm proqram Azərbaycanın inkişafına İlham Əliyevçi çoxaspektli

siyasi, iqtisadi və elmi yanaşmaların məcmusudur. Regionlarda aparılan böyük quruculuq işlərinin, açılan çoxminli iş yerlərinin, salınan sənaye müəssisələrinin respublikamızda həyat səviyyəsinin daha da yaxşılaşdırılmasına, yoxsulluğun azaldılmasına rəvac verməsi yeridilən regional siyasətin Azərbaycan miqyasında hər yerdə tərəqqiyə, dirçəlişə təkan verdiyini nümayiş etdirir.

Artıq istifadəyə verilən, əfsanədən həqiqətə çevrilmiş Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri Heydər Əliyevlə başlanıb İlham Əliyevlə tamamlanan nəhəng magistraldır. Bakı-Tbilisi-Ceyhan Azərbaycanda aparılan siyasi və iqtisadi siyasətin möhtəşəm nəticəsi, böyük bəhrəsidir. Bu nəhəng magistral boru xətti eyni zamanda Azərbaycan diplomatiyasının da uğurudur. Respublikamızın iqtisadi inkişafı ilə bir sırada ölkəmizin beynəlxalq aləmdəki yerinin müəyyən olunmasında Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin əvəzsiz rolu vardır. Bu böyük, təkrarsız boru xətti İlham Əliyevin rəhbərlik etdiyi müstəqil Azərbaycan dövlətinin dünya ictimaiyyəti qarşısındakı uğurlu hesabatıdır. Bu layihə, eyni zamanda, Azərbaycan neft elminin, mühəndis-texniki təcrübəsinin də nailiyyətidir. Obrazlı şəkildə belə deyə bilərik ki, Bakı-Tbilisi-Ceyhan Heydər Əliyev dühasının möhtəşəm proqramı, İlham Əliyev iqtidarının real əsəridir. Bu, ölkəmizin Prezidenti cənab İlham Əliyevin genişmiqyaslı, beynəlxalq əhəmiyyətə malik olan layihələri həyata keçirməyə rəhbərlik etmək əzminin və bacarığının konkret əməli təzahürüdür. Bu, İlham Əliyevin illərdən

bəri apardığı uğurlu neft siyasətinin qanunauyğun məntiqi yekunudur. Bakı-Tbilisi-Ceyhan «Azərbaycanın Xəzər nefti» adlı iri həcmli və sanballı monoqrafik elmi əsərin müəllifi olan Azərbaycan Prezidentinin uzaqgörən elmi ideyalarının gerçəkliyini təsdiqləyən əzəmətli neft-sənaye kompleksidir. Nəhayət, Bakı-Tbilisi-Ceyhan İlham Əliyevə məxsus kompleks yanaşma metodunun – siyasi, diplomatik, iqtisadi və elmi yanaşmaların konkret əməli nəticəsidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev özü də Türkiyədə Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin rəsmi açılış mərasimindəki nitqində dövlətlərarası iş birliyi sayəsində meydana çıxmış bu möhtəşəm layihənin çoxcəhətli yanaşma nəticəsində başa çatdırıldığını bəyan etmişdir: *«Bakı-Tiflis-Ceyhan neft kəməri transmilli layihədir. Dünyanın ən böyük enerji layihəsidir və onun uğurla başa çatması bütün bölgəyə yeni nəfəs gətirəcəkdir, burada yeni imkanlar yaradacaqdır. İnsanlarımız daha da yaxşı yaşayacaqlar. Çünki bundan əldə olunan gəlir... bölgəmizin iqtisadi potensialına, rifah halının yaxşılaşmasına kömək edəcəkdir»*.¹

Fikrimizcə, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri, Bakı-Tbilisi-Qars-Naxçıvan dəmir yolu kimi beynəlxalq səciyyə daşıyan iri miqyaslı layihələr də ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin cəmiyyət həyatına, beynəlxalq münasibətlərə «çox geniş aspektlərdən» yanaşmasının sayəsində artıq reallaşmaqdadır.

1. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəmərinin Gürcüstan hissəsinin açılış mərasimindəki nitqi. Bax: "Azərbaycan" qəzeti, 13 oktyabr 2005.

Dağlıq Qarabağ probleminin həlli prosesində də Prezident İlham Əliyevin çoxaspektli yanaşmaları aşkar müşahidə olunur. Danışıqlar zamanı hər dəfə ölkə başçısının məsələnin sülh yolu ilə, dialoq vasitəsilə həll ediləcəyinə inamını ifadə etməsi problemə münasibətdə siyasi vasitələri, diplomatik yanaşmaları önə çəkdiyini diqtə edir. Respublikamızın 2008-ci il üçün Dövlət büdcəsində hərbi xərclərin bir milyon yeni Azərbaycan manatı həcminin sədlərini aşması məsələyə yanaşmada düşünülmüş iqtisadi təzyiq üsuluna istinad edildiyini göstərir. Eyni zamanda, beynəlxalq qurumlarda aparılan danışıqlar prosesində Dağlıq Qarabağın tarixən Azərbaycan torpağı olmasına dair təkrar-təkrar gətirilən danılmaz dəlil-sübutlar lazım gəldikdə problemə elmi baxımdan da yanaşıldığını aydınlaşdırır. Buna görədir ki, son vaxtlar Dağlıq Qarabağ probleminin həllində artıq müəyyən müsbət irəliləyişlərin baş verdiyi nəzərə çarpmaqdadır. Xüsusən, 14 mart 2008-ci ildə, Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Assambleyasında «Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərində vəziyyət» adlı mühüm bir sənədin qəbul edilməsi və ölkəmizin mövqeyinin beynəlxalq birlik tərəfindən müdafiə olunması Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə aparılan genişmiqyaslı, çoxaspektli işin, düşünülmüş ardıcıl siyasətin real qələbəsidir.

Dövlət başçısı İlham Əliyevin idarəetmədəki çoxaspektli yanaşma səriştəsini onun bir neçə xarici dildə danışmaq məharəti tamamlayır. İlham Əliyev dünyada

bir neçə əcnəbi dildə danışmağı bacaran azsaylı siyasi liderlərdən biridir. İngilis, rus, fransız, türk dillərində sərbəst nitq söyləyən, bu dillərdə müstəqil surətdə yazıb-oxumaq bacaran İlham Əliyevin hər xalqa onun öz xarakterinə, hər ölkəyə daşdığı siyasi-coğrafi mövqeyə, hər problemə sanbalına və əhəmiyyətinə görə yanaşmaq məharətini də ayrıca qeyd etmək lazım gəlir. Ümumiyyətlə, böyük siyasətdə İlham Əliyev yanaşması sadəcə yetkin siyasi tezisi, yaxud düşüncəni bəyan etməklə kifayətlənməyib, həm də siyasi xarakterli faktı və ya prosesi yüksək səviyyədə, bütün aspektləri ilə şərh, analiz etmək deməkdir. Belə demək yerinə düşər ki, İlham Əliyev dövlətçilikdə və böyük siyasətdə çoxaspektli analizə əsaslanan yanaşmanın müəllifidir. Bu tip yanaşma onun müəllifindən beynəlxalq aləmə, yaxud cəmiyyətə münasibətdə çoxaspektli düşünməyi və çoxaspektliliyin bütün komponentləri üzrə yüksək hazırlıq nümayiş etdirməyi tələb edir. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev çoxaspektli strateji yanaşma istedadını həyata keçirdiyi möhtəşəm proqramlarla yüksək səviyyədə isbata çatdırmışdır. Bütün bunlar ölkəmizin Prezidentinin dünyanın siyasi liderləri arasında yüksək intellektual keyfiyyətləri, geniş dünyagörüşü, zəngin təcrübəsi, hərtərəfli hazırlığı ilə seçildiyini, fərqləndiyini, böyük üstünlük qazandığını aşkar şəkildə göz önünə gətirir. Həmin üstün cəhətlər isə öz növbəsində dövlətimizə və xalqımıza üstün inkişaf, tərəqqi, başucalığı, böyük sosial rifah, qürur və iftixar hissləri bəxş edir. Dövlət başçımız İlham Əliyev ona

bəslənilən ümumxalq sevgisi və inamının işığında müstəqil Azərbaycanı yorulmadan, qətiyyətlə və yüksək səriştə ilə irəliyə, daha parlaq gələcəyə doğru aparır.

– 0 –

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev böyük siyasətdə və idarəetmədə çoxaspektli yanaşma ilə bərabər, etimad prinsiplərinə əsaslanan siyasətə üstünlük verən dövlət başçısıdır. Möhtərəm Prezidentimizin təqdim və tətbiq etdiyi etimad siyasəti də çoxaspektli yanaşmanın təzahürü kimi nəzərə çarpır. Prezident İlham Əliyevin formatında düşünülməyən etimad siyasəti beynəlxalq münasibətlərdən, xarici siyasətdən tutmuş, ölkədaxili siyasətin ən müxtəlif istiqamətlərinə qədər möhtəşəm bir proqramı əhatə edir. Müstəqil Azərbaycan Dövlətinin dünya birliyində etibar qazanması, ölkəmizin etibarlı dostlar və tərəfdaşlar əldə etməsi həmin etimad siyasətinin ana xətlərindən biridir. Bu mənada yeni tipli dövlət xadimi kimi İlham Əliyevin beynəlxalq aləmdə ölkələr, xalqlar, tərəfdaşlar, tərəfmüqabillər arasında formalaşdırdığı möhkəm və əsaslı «körpülər» Bakı şəhərinə tamamilə yeni görkəm verən infrastruktur mənasında olan körpülərdən heç də az əhəmiyyət daşımır. Avropa Şurasının Ermənistanı təcavüzkar dövlət kimi tanıması, BMT-nin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü qəbul etməsi, Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında ölkəmizin söz sahibinə çevrilməsi global miqyasda məqsədyönlü şəkildə aparılan etimad siyasətinin real bəhrələridir. Azərbaycanın

sivilizasiyalararası dialoqun əsas mərkəzlərindən biri statusu qazanması əldə edilmiş siyasi etimadın nəticəsidir. Səmərəli dialoq, qarşılıqlı əməkdaşlıq, düşüncə mədəniyyəti, tarazlaşdırılmış inteqrasiya və müstəqil dövlət siyasəti yeritmək kimi prinsiplər bu etimad siyasətinin fəlsəfi əsasını təşkil edir.

İlk növbədə dövlət başçımız uğurla rəhbərlik etdiyi Azərbaycan xalqının etimadını qazanmağı özünün çoxcəhətli fəaliyyətinin prioritet istiqaməti kimi müəyyən etmişdir. Ölkəmizdə həyata keçirilən genişmiqyaslı iqtisadi islahatların, gerçəkləşdirilən böyük infrastruktur layihələrinin nəticə etibarilə xalqımızın sosial rifahının daha da yaxşılaşmasına hesablanması həmin ali məqsədə xidmət edir. Son dörd ildə respublikamızda dövlət büdcəsinin on dəfə artırılmasına nail olunması ümummilli daxili məhsulun artım tempinə görə ölkəmizin dünyada analoqu olmayan lider dövlətlərdən birinə çevrilməsi, yeni iş yerlərinin 600 minlik həddi aşması, yoxsulluğun azaldılması kimi global işlər, əldə edilən mühüm nəticələr Prezident kimi İlham Əliyevin xalqın böyük dəstəyini və etimadını qazandığını aydın surətdə təsdiqləyir. Paytaxtla yanaşı, ölkəmizin bütün regionlarını və inkişafın əsas problemlərini əhatə edən uğurlu, mükəmməl iqtisadi siyasət İlham Əliyevə ümumxalq rəğbəti və ehtiramı qazandırmışdır.

Görkəmli dövlət xadimi İlham Əliyevin siyasətdə və idarəetmədəki məqsədyönlü çoxaspektli yanaşmalar və etimad siyasəti sayəsində respublikamızda xalqla

dövlət arasında möhkəm və əsaslı birlik formalaşmışdır. Bütün bunlar ölkəmizdə Prezidentlə xalq arasında bərqərar olan böyük etimadın, etibarlı birliyin real və əyani göstəriciləridir. Azərbaycan xalqı düşünülmüş bu möhkəm birliyi və yüksək etimadı ən müxtəlif məqamlarda yüksək mütəşəkkilliklə nümayiş etdirmişdir.

Prezident İlham Əliyevin çoxaspektli yanaşmalara əsaslanan siyasəti çoxəsrlik Azərbaycanı inkişafın yeni mərhələsinə çatdırmışdır. Bu mərhələdən baxanda müstəqil Azərbaycanın daha böyük çoxcəhətli inkişafının üfüqləri daha aydın görünür.

2009

İLHAM ƏLİYEV KÖRPÜLƏRİ: HƏYATDA VƏ SİYASƏTDƏ

Ümumiyyətlə, genişmənalı anlayış olan körpü sözü ilk növbədə real olaraq həyatdakı körpüləri – yollarda və çayların üzərində salınan körpü mənasını ifadə edir. Bununla belə, beynəlxalq münasibətlərin tənzimlənməsi, regionlararası əlaqələrin inkişaf etdirilməsi, bir çox tranzit xarakterli böyük iqtisadi layihələrin gerçəkləşdirilməsi də körpü sözünün mənalı sırasında özünəməxsus yer tutur. Böyük siyasətdə çox işlədilən dialoq, inteqrasiya, keçid ifadələri həm də körpü mənasını daşıyır. Hər hansı bir dialoqun, yaxud inteqrasiya, keçid proseslərinin ən ali məqsədi ölkələr, xalqlar, tərəflər arasında körpü yaratmaq funksiyasını yerinə yetirə bilməkdən ibarətdir. Ən uzaqgörən insanlar, böyük siyasətçilər, müdrik şəxsiyyətlər sözün geniş və uca mənasında körpüsəlanlardır. Körpülər – insanları, tərəfləri, ölkələri, xalqları bir-birinə qovuşdurur, münasibətlərin daha da yaxınlaşması və möhkəmlənməsinə imkan yaradır. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin adı ilə bağlı olan körpülər də geniş mənə daşıyır. «Bakı şəhərində nəqliyyat sisteminin təkmilləşdirilməsi üzrə 2006-2007-ci illər üçün Tədbirlər planının təsdiq edilməsi haqqında»kı 2 fevral 2006-cı il tarixli sərəncamla paytaxtımızda salınması nəzərdə tutulan 9 körpü

bunlardan yeddisi artıq istifadəyə verilmişdir. Ölkəmizin Prezidentinin ölkəmizə bəxş etdiyi real körpülərdir və böyük əhəmiyyətə malikdir. Bununla belə, yeni tipli dövlət xadimi və bacarıqlı siyasətçi kimi İlham Əliyevin beynəlxalq münasibətlər, ölkələr, xalqlar, tərəflər, tərəfmüqabillər arasında formalaşdırdığı «körpülər» müstəqil Azərbaycan üçün həyatdakı infrastruktur mənasında olan körpülərdən heç də az əhəmiyyət kəsb etmir, hətta bəzi məqqamlarda daha üstün imkanları ilə diqqəti cəlb edə bilər. Fərqi yoxdur, həyatda, yaxud böyük siyasət sahəsində körpü salmaq inkişafa, dirçəlişə, tərəqqiyə xidmət deməkdir. Ancaq bir fərqi var ki, həyatda real olaraq körpü salmağı bacarmayanlar böyük siyasətdə və dövlət idarəçiliyində də həmin sahədə əsaslı müvəffəqiyyət qazana bilmirlər. Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyev artıq hər iki istiqamətdə – həm həyatda, həm də siyasətdə körpü salmaq kimi məsuliyyətli və şərəfli vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlməyi bacardığını isbata çatdırmışdır. Həyatda salınan, inşa edilən real körpülər İlham Əliyevin xalqımızın rifahına və ölkəmizin inkişafına istiqamətlənmiş ölkədaxili siyasətinin məntiqi nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Böyük siyasət yollarında salınan körpülər də qitələri və materikləri əhatə etməsinə baxmayaraq, yenə də Azərbaycan naminədir, Azərbaycanın tərəqqi edib çiçəklənməsi üçündür. Bu mənada möhtərəm Prezidentimizin həyatdakı və böyük siyasətdəki

körpü salmaq siyasəti, körpü yaratmaq strategiyası xalqımızın və müstəqil dövlətimizin daha parlaq gələcəyinə hesablanmış vahid proqramın üzvi tərkib hissəsidir və biri digərini tamamlayır.

– 0 –

Sovet hökuməti illərində Bakıda cəmiyi iki körpü – eni 10-12 metr, uzunluğu 60-70 metr olan Bağırov körpüsü və Qaqarin mostu salınmışdı. Əhəlinin infrastruktur mənasında körpü haqqında təsəvvürü uzun dövr ərzində adları çəkilən körpülərdən uzağa gedə bilməmişdi.

Azərbaycanda müstəqillik dövrünün ilk böyük körpüsü Araz çayı üzərində salınmış Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyə Cümhuriyyətini əlaqələndirən Sədərək-Aralıq Dilucu körpüsüdür. 28 may 1992-ci ildə istifadəyə verilən həmin körpü iqtisadi-siyasi əhəmiyyətinə və həcminə görə sovet dövründə Bakı şəhərində salınmış hər iki körpüdən müqayisəedilməyəcək qədər üstün və əhəmiyyətlidir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin siyasi uzaqgörənliyinin və qətiyyətinin sayəsində meydana çıxmış Sədərək-Dilucu körpüsü ilk növbədə Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan, çətin blokada şəraitində salınmış Naxçıvan Muxtar Respublikasının xilasını üçün düşünülmüşdü. Bundan başqa, həmin körpü Azərbaycan Respublikasının qardaş Türkiyə ilə əlaqələrinin yaranmasına və inkişaf etdirilməsinə də uğurla xidmət edir. Həmçinin Sədərək-Dilucu körpüsü

Azərbaycanın Avropa qapısı kimi də xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Rəsmi açılışı mərasimində dünyanın iki nəhəng siyasətçisi və görkəmli dövlət xadiminin – Heydər Əliyevlə Süleyman Dəmirəlin iştirakı və çıxışı Sədərək-Dilucu körpüsünə daha böyük önəm qazandırmışdır. Hər iki dövlət xadiminin həmin tarixi mərasimdəki parlaq nitqi və bəyanatları Azərbaycana bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikasının taleyində 1921-ci ilin məşhur Qars müqaviləsi qədər əhəmiyyətlidir. Xüsusi tarixi əhəmiyyət daşıyan Sədərək-Dilucu körpüsü ilə Azərbaycanda geniş mənada müstəqillik dövrünün körpü siyasətinin əsası qoyulmuşdur. Fikrimizcə, ölkəmizin Prezidenti, möhtərəm İlham Əliyevin çoxcəhətli körpü strategiyası da əsası ümummillə liderimiz tərəfindən müəyyən olunmuş həmin düşünülmüş siyasətin yeni tarixi şəraitdəki uğurlu davamından ibarətdir. Paytaxtımız Bakı şəhərindəki yaraşlıq körpülərlə yanaşı, 17 oktyabr 2007-ci ildə yenə də Araz çayı üzərində salınan, bu dəfə Naxçıvanla İran İslam Respublikasını əlaqələndirən Şahtaxtı – Poldəşt körpüsünün İlham Əliyev tərəfindən açılaraq istifadəyə verilməsi vaxtilə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Sədərək-Dilucunda başladığı böyük işin tamamlanması deməkdir. Beləliklə, Sədərək-Dilucu körpüsü vasitəsilə Türkiyədən keçməklə Avropa ilə əlaqələndirilən Azərbaycan Şahtaxtı-Poldəşt körpüsü ilə İran İslam Respublikası tranzit ölkə olmaqla Şərqi ölkələri ilə nəqliyyat əlaqəsi

yaratmaq imkanı qazanmışdır. Həmçinin Sədərək-Dilucu və Şahtaxtı-Poldəşt körpüləri birlikdə Naxçıvan Muxtar Respublikasının təmsalında Azərbaycanın çox səmərəli Şərq-Qərb nəqliyyat dəhlizinə çevrilməsini təmin etmişdir. Bu iki möhtəşəm yol qovşağı Heydər Əliyev – İlham Əliyev siyasətini də bir daha qovuşdurmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fərqli cəhətlərini, özünəməxsusluğunu nəzərə alaraq Şahtaxtı-Poldəşt körpüsünü «təkcə nəqliyyat üçün deyil, bizim ölkələrimizi, insanları birləşdirən körpü» kimi dəyərləndirməsi də həyata keçirilən layihənin infrastruktur anlayışının sədlərini aşaraq daha geniş mahiyyət daşıdığını aydın şəkildə diqtə edir. Azərbaycan və İran İslam Respublikasının dövlət başçılarının imzaladığı rəsmi sənədlərlə beynəlxalq status qazanması Şahtaxtı-Poldəşt körpüsünün müasir əhəmiyyəti ilə bir sırada gələcək perspektivini də təsəvvür etməyə imkan verir.

Respublikamızın paytaxtı Bakı şəhərində artıq yeddincisi istifadəyə verilmiş möhtəşəm yolqovşaqları – körpülər Azərbaycan tarixinə İlham Əliyev körpüləri kimi daxil olur. Bu nəhəng körpülərin ən kiçik olanının uzunluğunun 600 metrdən çox olması, bir çoxunun hətta 2 kilometrə qədər gəlib çatması, hər şeydən əvvəl, müstəqil Azərbaycan dövlətinin iqtisadi qüdrətinin, geniş potensial imkanlarının real göstəricilərindən biridir. Bakı şəhərindəki İlham Əliyev

körpüləri özünün görkəminə görə əsl memarlıq abidələridir. Yeni dövr Azərbaycan memarlığının ən yaxşı cəhətləri bu möhtəşəm və yaraşığılı körpülərdə öz əksini və həllini tapmışdır. Bakıya xüsusi gözəllik gətirən körpülərin müasir şəhərsalma baxımından da mühüm əhəmiyyəti vardır. İlham Əliyev körpüləri ilə Azərbaycanda memarlığın və inşaat işinin xüsusi bir istiqaməti – körpüsəlanlar: mühəndis-texnik işçiləri, yol nəqliyyatı ustaları, nəqliyyat-layihə mərkəzləri böyük sürətlə formalaşma prosesi keçirməkdədir. Son vaxtlar yerli şirkətlərin işə cəlb olunması ilə yeni körpülər ölkəmizdə özəl sektorun da inkişafında təkanverici amilə çevrilmişdir. Nəhayət, körpü tikintisi həm də məsrəfli, sərfəli, çoxaspektli iş yerləridir. Ən nəhayət və bəlkə də ən zərurisi Bakı şəhərinin yüksək dünya standartlarına cavab verən körpüləri axır zamanlarda xüsusilə kəskinləşmiş tıxaclar probleminin həlli sahəsində atılmış ciddi addımlardır. Bütün bunların hamısı isə ölkəmizin Prezidenti cənab İlham Əliyevin nəqliyyat, şəhərsalma və iqtisadiyyat sahəsindəki məqsədyönlü siyasətinin real bəhrələridir. Məhz bu düşünülmüş, əsaslandırılmış dövlət siyasətinin sayəsində paytaxtımız Bakı hazırda müasir körpülər, körpü-abidələr şəhəri kimi daha yeni, cəlbedici və əzəmətli görkəm almışdır.

– 0 –

Artıq müstəqil Azərbaycanın siyasətində də ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin özünəməxsus

əhəmiyyətə malik olan «körpüləri» qabarıq şəkildə diqqəti cəlb etməkdədir. Azərbaycan Respublikasının Avroatlantik məkana inteqrasiyası, Avropa ölkələri ilə yaradılmış və möhkəmlənən əlaqələr beynəlxalq münasibətlərdə «körpüsalma» siyasətinin məntiqi nəticəsi və nailiyyətidir. Yaxın və Uzaq Şərq siyasətində də İlham Əliyev tərəfindən müəyyən olunmuş, təməli atılmış «körpülərdən» keçməklə uğur qazanmağın mümkünlüyü də sübuta çatdırılmışdır. Azərbaycanın son vaxtlarda sivilizasiyalararası dialoqun əsas mərkəzlərindən biri statusu qazanması da İlham Əliyev tərəfindən memar dəqiqliyi ilə formalaşdırılmış beynəlxalq münasibətlər körpüsünün mühüm siyasi-tarixi hadisəsidir. Həmçinin respublikamızın dünyada mədəniyyətlərarası dialoqa, dinlərarası tolerant düşüncəyə və siyasətə açıq olması da sivilizasiyalararası dialoqun üzvi tərkib hissəsini təşkil edir. Və geniş mənada Azərbaycanın xarici siyasətinin uğurları ölkəmizdə salınmış siyasət körpülərinin möhkəm, davamlı və etibarlı olmasının göstəricisidir. Eyni zamanda, region ölkələri, xüsusən, qonşu dövlətlərlə yaxın və etibarlı münasibətlərin möhkəmləndirilməsi bu sahə üzrə ixtisaslaşmış «körpülərin» möhkəm təmələ, təminatlı bünövrəyə söykəndiyini nümayiş etdirir. Səmərəli dialoq, qarşılıqlı əməkdaşlıq və etimad, düşünülmüş inteqrasiya və müstəqil dövlət siyasəti yeritmək İlham Əliyevin siyasət körpülərinin ana xətlərini, əsas prinsiplərini təşkil edir. Körpü salmaqda

yerli inşaat materiallarından istifadəyə üstünlük verilməsi kimi sadə və əhəmiyyətli fakt şəhərsalma ilə yanaşı, rəmzi mənada siyasi körpülərin də təməlində milli dəyərlərin, ölkəmizin maraqlarının, müstəqillik düşüncəsinin əsas kimi qəbul edildiyini də mənalandırır.

Ölkəmizdə müstəqillik dövrünün iqtisadi siyasəti də İlham Əliyev «körpüləri» sayəsində böyük uğurlar qazanır. Fikrimizcə, əsası ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş neft strategiyasının müvəffəqiyyətlə davam və inkişaf etdirilməsinin mühüm səbəblərindən biri də ölkəmizin Prezidentinin bu sahədə ölkələr, beynəlxalq təşkilatlar, xarici şirkətlər arasında vaxtilə atılmış körpülərin daha da möhkəmləndirilməsini təmin etməsi ilə əlaqədardır. Bu mənada Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri Azərbaycanı qonşu Gürcüstanla, qardaş Türkiyə ilə birləşdirən, Avropa bazarlarına çıxaran nəhəng neft körpüsüdür. Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri də borulardan quraşdırılmış iqtisadiyyat yönlü möhtəşəm körpüdür. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu «körpüsü»nün təməli dəmir relslərdən atılmışdır. Azərbaycan məhz bu körpülərdən keçərək dünyaya, regiona inteqrasiya olunur, inkişaf edərək daha qüdrətli bir ölkəyə çevrilir.

Bu gün Azərbaycan elminin və mədəniyyətinin üfüqlərinin genişlənməsi də ölkəmizdə bərqərar olmuş möhkəm və davamlı «körpüsalma siyasəti»nin əsas

nəticələrindən biridir. Azərbaycan idmançılarının dünyanın müxtəlif ölkələrində keçirilən beynəlxalq yarışlarda qazandıqları böyük uğurlar respublikamızda illərdən bəri dünya ilə ölkə arasında «idman körpüləri»nin salınmasına verilən önəm, bəslənilən ciddi münasibətin qanunauyğun məntiqi yekunudur. Artıq ali təhsil sahəsində tətbiq olunmasına başlanılan Boloniya prosesi Amerika və Avropa universitetləri ilə inteqrasiyaya xidmət edən körpüsalma siyasətinin düşünülmüş strategiyasının konkret bəhrə verməkdə olduğunu təsdiqləyir.

İlham Əliyevin siyasətdə və idarəetmədəki məqsədyönlü siyasəti sayəsində ölkəmizdə müxtəlif xalqların və etnik qrupların arasında da möhkəm körpülər salınmışdır. Ən böyük nailiyyətlərimizdən biri olan daxili siyasi sabitliyin də təməlində, cəmiyyət həyatında körpüsalma kimi möhkəm, davamlı və xoşməramlı siyasət dayanır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin apardığı məqsədyönlü və müdrik siyasət nəticəsində:

- Bakı şəhəri gözəl, yaraşılıq, abad, rahat yollar və körpülər şəhərinə çevrilir.

- Azərbaycanın hər yeri yüksək standartlara cavab verən yollara və körpülərə malik olur. Respublikamızın dəniz səviyyəsindən ən uca nöqtələrindən biri olan Xınalığa çətin şəraitdə yol çəkilməsi dövlətimizin strateji cəhətdən olduğu kimi, iqtisadi cəhətdən

də gücündən, geniş imkanlarından xəbər verir.

Naxçıvanda, Qazaxda, Oğuzda, Qəbələdə salınan körpülər paytaxtla regionların əlaqələrini tənzimləyir.

Yol – ünsiyyət, əlaqə, üfüq, sürət, inkişaf, bolluq, bərəkət, bir sözlə həyat deməkdir. Körpülər isə möhkəm və etibarlı təməllər, yolları bir-birinə bağlayan vasitələrdir. Bu gün aparılan məqsədyönlü dövlət siyasəti nəticəsində artıq Azərbaycan abad yollara və möhkəm körpülərə malikdir. Bu, ölkəmizin daha böyük inkişafın, hətta intibahın astanasında, yaxud içərisində olduğunu göstərir. Bütün bunlar isə həyatda və böyük siyasətdə İlham Əliyev körpülərinin real nəticələridir.

Bütövlükdə Azərbaycan körpülər üstündə, körpüdən-körpüyə inkişaf edir. İlham Əliyev körpüləri ölkəmizi və xalqımızı böyük yollara qovuşdurur. Həmin möhkəm özüllü körpülər və geniş yollar isə Azərbaycanımızı dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə daha xoşbəxt gələcəyə aparır.

Həyatdakı və böyük siyasətdəki İlham Əliyev körpüləri biri-digərini möhkəm və əsaslı şəkildə tamamlayır. Bu isə ölkəmizdə aparılan siyasətin bütövlüyünü, davamlı olmasını, tamlığını bir daha təsdiqləyir. Azərbaycan xalqı hər gün geniş mənada əsas ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş, ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin ucaldığı körpülərdən keçərək irəliyə və yalnız irəliyə

getmək imkanları qazanır. Sözün gerçək mənasında müstəqil Azərbaycan Respublikası möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin həyatda və böyük siyasət sahəsində saldıği möhkəm körpülərin üzərində ucalır. Hətta indi Azərbaycan ölkəsi özü Qərblə Şərq arasında etibarlı və möhtəşəm bir körpüyə çevrilməkdədir.

25 dekabr 2012

BÖYÜK QURUCULUQ VƏ VƏTƏNPƏRVƏRLİYİN UĞURLU HESABATI

Yaxşı yadımdadır ki, 2008-ci ilin ilk yaz günlərindən birində Türkiyə Cümhuriyyətinin Elazığ Fırat Universitetində yenicə rektor seçilmiş professor-doktor Feyzi Bingölü təbrik etmək və universitetlərarası qarşılıqlı əməkdaşlıq proqramlarımızı razılaşdırmaq üçün böyük bir heyətlə həmin universitetə getmişdik. Rəsmi protokol tədbirləri başa çatdıqdan sonra rektor həmkarım bizi Türkiyənin ən böyük su anbarlarından və elektrik stansiyalarından biri olan Kaban barajına aparmışdı. Nəhəng su anbarının mühəndisi hələ 1966-cı ildə o dövrdə Türkiyə Cümhuriyyətinin Baş Naziri vəzifəsində çalışan Süleyman Dəmirəlin uzaqqörənliyi sayəsində təməli atılmış Kaban barajının tarixindən və müasir dövrdəki rolundan geniş bəhs etdikdən sonra biz orada olan gün Naxçıvan Muxtar Respublikasından 16 meqavat elektrik enerjisi aldıklarını bildirərkən daxili bir qürur hissi keçirmişdim. Bir anda 1992-ci ildə Naxçıvana Ermənistan üzərindən gələn elektrik və qaz xətləri kəsildiyi üçün çox sərt keçən qışı yaşaya bilməkdən ötrü məcburən doğranıb yandırılan ağacları xatırlamışdım. Yol boyu uca ağaclar zolağı iki-üç günün içərisində kəsilən ərazilər boş səhraya bənzəyirdi. Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin hələ sovet hakimiyyəti illərindən çətin şəraitdə tanıyıb dostlaşdığı Türkiyə Cümhuriyyətinin

Baş Naziri Süleyman Dəmirəllə apardığı danışıqlar, bu iki böyük dövlət xadiminin etibarlı münasibətləri sayəsində bərk şaxta olmasına baxmayaraq, Kaban barajından İqdır bölgəsinə gələn elektrik enerjisinin Aralıq-Dilucu-Sədərək vasitəsilə Naxçıvana çəkilməsi işi həyata keçirilmişdi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisinin düşməndən, əhalisinin isə amansız şaxtadan xilas edilməsində bu iş böyük dönüş nöqtəsi olmuşdu. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin İran İslam Respublikasının rəhbərləri ilə apardığı danışıqlar sayəsində Araz Su elektrik stansiyasından Naxçıvana verilən enerjinin bir qədər artırılması ilə fasilələrlə olsa da əhalini müəyyən səviyyədə elektrik enerjisi ilə təmin etmək mümkün olmuşdu. Bu hadisələrə sadəcə elektrik enerjisi təminatı kimi baxmaq doğru olmazdı. O çətin, ağır, məşəqqətli günlərdə Naxçıvan əhalisinə çatdırılan elektrik enerjisi regionda qış fəslində günəşin doğması qədər qeyri-adi dərəcədə əhəmiyyətli idi. Bunlar böyük dövlət xadimi Heydər Əliyev siyasətinin işıqları idi. İnsanlar Heydər Əliyevə öz xalqının günəşi kimi baxırdılar. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin böyük söyləri ilə əsas ulu öndərimiz tərəfindən qoyulmuş Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisinə qaz çəkilişi işinin 2005-ci ildə həyata keçirilməsi ilə regionda sabit həyatın əsas qoyulmuşdur. Bundan sonrakı dövrlərdə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin qayğısı və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin regionda həyata

keçirdiyi ardıcıl və məqsədyönlü quruculuq siyasəti sayəsində qədim diyardakı Heydər Əliyev Su Anbarında və Biləv çayı üzərində su-elektrik stansiyalarının tikilib istifadəyə verilməsi, Naxçıvan modul və qaz-trubin elektrik stansiyalarının quraşdırılması ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası nəinki elektrik enerjisi baxımından öz problemini həll etmişdir, hətta vaxtilə qardaşlıq köməyindən faydalandığı Türkiyəyə enerji ixrac etmək səviyyəsinə gəlib çata bilmişdir. Bütün bunlara görə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin 30 may 2012-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasına onuncu səfəri zamanı Naxçıvan-Culfa magistral avtomobil yolunun açılış mərasimindəki nitqində öz əksini tapan aşağıdakı mətləblər əslində mahiyyəti etibarilə böyük bir tarixi mərhələnin ümumiləşmiş yekunu və burada 16 il ərzində görülmüş işlərə verilən böyük qiymətin ifadəsi kimi səslənir: «*Naxçıvanda digər infrastruktur layihələr də uğurla icra edilir. Naxçıvan 100 faiz qazlaşdırılıbdır. Elektrik enerjisi ilə təchizat çox yaxşıdır. Vaxtilə zülmət içində yaşayan insanlar indi o günləri sadəcə olaraq ağır günlər kimi xatırlayırlar. Hazırda Naxçıvan elektrik enerjisi ixrac edən diyardır*».¹

Ən yaxın zamanlarda Naxçıvan Muxtar Respublikasında Arpaçay Su Anbarı üzərində 20 meqavat, Ordubadda 36 meqavat gücündə olan yeni su-elektrik

1. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Naxçıvan-Culfa magistral avtomobil yolunun açılış mərasimində çıxışı. Bax: "Azərbaycan" qəzeti, 13 may 2012-ci il, № 118 (6099).

stansiyaları tikilib istifadəyə veriləcəkdir. Günəşli günlərinin sayı çox olan Naxçıvan Muxtar Respublikasında alternativ enerji mənbələrinin yaradılması məsələləri də Muxtar Respublika Ali Məclisinin rəhbəri səviyyəsində günün müzakirə mövzuları sırasında dayanır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasına müxtəlif illərdəki səfərləri zamanı altmışa yaxın böyük sosial-iqtisadi əhəmiyyətə malik olan obyektin açılışı olmuşdur. Öz növbəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri də rəhbərlik etdiyi illər ərzində regionda böyük bir salnaməlik qədər obyektlərin istifadəyə verilməsi mərasimlərini həyata keçirmişdir. Nəticədə tarix üçün çox böyük olmayan bir mərhələdə Naxçıvan Muxtar Respublikası intibah mərhələsi səviyyəsinə çatdırılmış, yeni dövrün böyük tarixi yazılmışdır. Möhtərəm Prezidentimizin Naxçıvana indiki səfəri zamanı verdiyi qiymətdə ifadə olunduğu kimi, *«bu gün Naxçıvanda... hər bir sahədə inkişaf gedir, hər bir sahəyə böyük diqqət göstərilir»*.¹ Əvvəla, bu, yəni Naxçıvandakı hərtərəfli yüksəliş Prezident İlham Əliyevin Azərbaycan regionlarının inkişaf etdirilməsi proqramının üzvi tərkib hissəsi olan bir nailiyyətdir. İkincisi, cənab Prezidentin Naxçıvanda müşahidə etdiyi *«hər bir sahədə inkişaf»* ölkə başçısının adı ilə bağlı olan *«Şaxələndirmə siyasətinin»* Naxçıvan Muxtar Respublikasında ardıcılıqla, məqsədyönlü

1. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Naxçıvan-Culfa magistral avtomobil yolunun açılış mərasimində çıxışı. Bax: "Azərbaycan" qəzeti, 13 may 2012-ci il, № 118 (6099).

şəkildə həyata keçirilməsinin bəhrəsidir. Nəhayət, üçüncüsü, şaxələndirilmiş hərtərəfli inkişaf intibahın əsas prinsiplərindən biridir. Bu gün geniş mənada Azərbaycan Respublikası, o cümlədən, ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə özünün şaxələndirilmiş hərtərəfli inkişaf epoxasını yaşayır. Ölkə rəhbərinin Naxçıvana səfəri də məhz «hər bir sahədə inkişaf» dövrünün salnaməsində yeni və parlaq səhifələrlə tarixə çevrildi. İlk olaraq görkəmli aftolmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyeva adına Naxçıvan şəhər Poliklinikasının açılışı ölkəmizin dövlət siyasətində insan amilinin, sosial siyasətin ön mövqeyə çəkildiyinin əyani sübutudur. Artıq Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün rayonlarında müasir tipli xəstəxana kompleksləri insanlara nümunəvi səhiyyə xidməti göstərir. Naxçıvan şəhərində bir neçə il əvvəl cənab Prezident tərəfindən açılış mərasimi həyata keçirilərək istifadəyə verilmiş Müalicə-Diaqnostika Mərkəzində ən mürəkkəb cərrahiyyə əməliyyatları böyük müvəffəqiyyətlə həyata keçirilir. Səfər zamanı Naxçıvan şəhər xəstəxanasının yenidən qurulması layihəsinin dövlət başçısı səviyyəsində dəstəklənməsi regionda sosial siyasət istiqaməti üzrə daha bir geniş həcmə malik, əhəmiyyətli proqramın həyata keçirilməsinə imkan verəcəkdir. Həmçinin ölkə Prezidentinin Naxçıvana səfəri çərçivəsində Culfa Uşaq Musiqi məktəbinin istifadəyə verilməsi sosial siyasət sahəsindəki inkişafın çoxşaxəliliyini nümayiş

etdirir. Bundan başqa, ötən bir il ərzində Naxçıvan Dövlət Universitetində yeni tədris korpusu və tələbələrə xidmət sahələrinə dair obyektlərin inşa olunması haqqındakı məlumatlar regionda maarifçi proseslərin inkişaf tempinin göstəricilərindən biri kimi nəzərə çarpır. Muxtar Respublikada informasiya texnologiyalarından istifadənin meydanının genişləndirilməsinə dair diqqət mərkəzinə çəkilən faktlar inkişafın müasirliyinin dolğun mənzərəsini göz önünə gətirir. Bütövlükdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun Naxçıvan-Culfa magistralının açılışı mərasimindəki ötən bir ili əhatə edən çıxışı informasiya tutumuna, zəngin statistikasına, təhlil və ümumiləşdirilməsinə görə sanki bir neçə ilin hesabatı idi. Naxçıvan Muxtar Respublikası cəmi bir il ərzində bir neçə dəfə inkişaf etmiş, qurulub tikilmişdir. Bu yığcam və dərinməzmunlu çıxışın arxasında fasiləsiz, böyük və gərgin fəaliyyətin ciddi və əhəmiyyətli nəticələri dayanırdı.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan miqyasında, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında yeni intibahın əsas əlamətlərindən biri də ölkənin tranzit imkanlarının böyük sürətlə artırılması və genişləndirilməsi ilə bağlıdır. Naxçıvan Muxtar Respublikasında isə bu iş həm də artıq iyirmi ildən daha çox davam edən blokadanın aradan qaldırılması üçün xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Düşmən əhatəsində, blokada şəraitində regionun tranzit imkanlarının genişləndirilməsi və gücləndirilməsi «hər bir sahədə inkişaf» proqramı üçün ən zəruri faktorlardan

biridir. Klassik intibah üçün də Böyük İpək yolu, karvan yolları, ölkədən-ölkəyə çıxış imkanları əsas amil olmuşdur. Bu istiqamətdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirilmiş genişmiyaslı tədbirlər ilk növbədə regionun bədnam qonşular tərəfindən salınmış ağır blokada vəziyyətindən çıxarılmasına xidmət etmişdir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Türkiyə Cümhuriyyətinin dövlət rəhbərləri ilə apardığı səmərəli danışıqlar nəticəsində 1992-ci ildə Anadolunu Naxçıvanla əlaqələndirən Sədərək-Aralıq-Dilucu «Ümid körpüsü»nün salınması ilə blokadanın tilsimi sındırılmışdır. «Ümid körpüsü» eyni zamanda Naxçıvan Muxtar Respublikasının əvvəlcə Türkiyə qapısına, sonra isə Anadolu vasitəsilə Avropa qapısına çevrilmişdir. Bundan başqa, 2007-cü ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin iştirakı ilə Araz çayı üzərində Şahtaxtı-Poldəşt körpüsünün istifadəyə verilməsi Naxçıvanın Şərqi qapısı olması statusunu bir daha təsdiq etmişdir. Bunlardan sonra qarşıda duran əsas vəzifə tranzit xarakterli yolların, Culfa-Sədərək magistralının beynəlxalq standartlara uyğun qurulması əsasında yol-nəqliyyat infrastrukturunu müasir tələblər səviyyəsinə qaldırmaqdan ibarət idi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin məsələyə regionun iqtisadiyyatının inkişaf etdirilməsi ilə bərabər, həm də ölkələrarası əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsinə münasib imkanlar yaratmaq baxımından yanaşaraq problemin həllinə global münasibət bəsləməsi sayəsində Sədərək-Şərur-Naxçıvan-Culfa

magistralında müasir yol mədəniyyətinə nümunə ola biləcək bir səviyyədə proqram uğurla həyata keçirilmişdir. Bu mənada səfəri zamanı Prezident İlham Əliyevin Naxçıvan-Culfa magistral avtomobil yolunun açılışına xüsusi diqqət yetirməsi, həmin magistralın istifadəyə verilməsi mərasimində geniş çıxış etməsi artıq başa çatdırılmış böyük bir proqramın həm regional, həm də beynəlxalq əhəmiyyətinə dövlət başçısı miqyasında verilən önəmin göstəricisidir. Bakı-Tbilisi-Qars dəmiryolunun Naxçıvana qədər uzadılacağı barədə Azərbaycan və Türkiyə rəsmilərinin dövlətlər səviyyəsində bəyan etdikləri açıqlamaların gerçəkləşəcəyi də nəzərə alınarsa, sözün həqiqi mənasında Qars-Naxçıvan-Təbriz, yaxud da əksinə, Naxçıvan-Qars-Ankara... vasitəsilə Muxtar Respublika tranzit mərkəzlərdən biri olmaq funksiyasını daşıya biləcəkdir. Bu yolla Naxçıvan təkcə Şərq-Qərb yük-sərnişin daşımaçılığının deyil, elmin və mədəniyyətlərin də dialoqunun, sintezinin daha geniş qovşağına çevrilmək imkanı qazanacaqdır. Bütün bunlar isə öz növbəsində müasir inkişafın, yeni intibahın formalaşmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Prezident İlham Əliyevin Naxçıvan nəqliyyat dəhlizinin bu günü və gələcəyi haqqında söylədiyi aşağıdakı fikirlər real və uzaqgörən böyük bir siyasətin ifadəsidir: «*Bu yolun (Naxçıvan-Culfa magistralının – İ.H.) açılması Naxçıvanda böyük yol-nəqliyyat layihələrinin icrasının təzahürüdür. Biz iki il bundan əvvəl Naxçıvan-Sədərək avtomobil yolunun açılışını qeyd*

etmişdik. Gözəl, dördzolaqlı, rahat yoldur. İndi Naxçıvan-Culfa magistral yolunun açılışını qeyd edirik. Bu vaxta qədər, ya bu arada dairəvi yol da tikilibdir. Beləliklə, Naxçıvan tranzit mərkəzə çevrilməkdədir. Naxçıvan blokada şəraitində yaşayır. Ancaq naxçıvanlılar bu blokadanı hiss etmirlər. Çünki həm Naxçıvanın rəhbərliyi çox böyük işlər görür, həm də Azərbaycan dövləti hər zaman olduğu kimi, Naxçıvana böyük qayğı göstərir. Naxçıvanın respublika qarşısında duran vəzifələri icra etmək üçün bütün imkanları vardır».¹

Aydın məsələdir ki, yol-nəqliyyat layihələri gömrük xidməti ilə üzvi surətdə əlaqədardır. Son illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikasında Culfa və Şahtaxtı gömrükxanaları üçün ən müasir komplekslər tikilib istifadəyə verilmişdir. Dünya standartları səviyyəsində qurulub tikilmiş Naxçıvan gömrükxanaları Muxtar Respublikanın giriş qapıları olaraq geniş mənada Azərbaycan haqqında ilkin yüksək təsəvvür yaratmaq imkanlarına malikdir. Naxçıvan gömrükxanaları ölkəmizin iqtisadi təhlükəsizliyini təmin etməklə yanaşı, həm də azərbaycançılıq funksiyalarını məsuliyyətlə yerinə yetirirlər. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin muxtar respublikaya səfəri zamanı Culfa-Naxçıvan-Şərur-Sədərək magistralının üzərində salınmış Naxçıvan şəhər Gömrük idarəsi özünün maddi-texniki bazasına və memarlıq üslubuna görə bu sahədə tamamilə yeni inkişaf səviyyəsinin real göstəricisidir. Hətta Naxçıvan şəhər Gömrük

1. Gösterilen mənbə.

idarəsinin açılışı mərasimində cənab Prezidentə verilən məlumatda deyildiyi kimi, «buradakı bəzi müasir vasitələr Cənubi Qafqazın digər ölkələrində hələ ki, yoxdur... İnşa olunmuş gömrük laboratoriyası da yüksək standartlara cavab verir... Burada Cənubi Qafqazda yeganə olan geni dəyişdirilmiş malların təyini üzrə mikrobiologiya laboratoriyası da yaradılmışdır». Beləliklə, Naxçıvan Muxtar Respublikasında biri digərini tamamlayan magistrallar və gömrükxanalar həm müasir tərəqqiyə, həm də tranzit əlaqələrin, inteqrasiya proseslərinin inkişafına ciddi təkan verir. Böyük magistrallar üzərindəki Naxçıvan gömrükxanaları müstəqil Azərbaycanın keçid-buraxılış məntəqəsi, azərbaycançı mövqeyin tənzimlənmə nöqtəsidir. Ölkə Prezidentinin səfər proqramına Naxçıvan şəhər Gömrük İdarəsi üçün tikilmiş müasir kompleksin daxil edilməsi yeni Naxçıvanın Azərbaycan dövlətçiliyi qarşısında mühüm hesabatlarından biridir. Eyni zamanda, istismara verilmiş 150 hektar sahəni əhatə edən Naxçıvan Sement zavodu da yeni Azərbaycanın müasir sənaye mühitində mühüm yer tutan böyük istehsalat kompleksidir. Dövlətimizin rəhbəri İlham Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri ilə birlikdə Sement zavodunun ərazisi ilə tanışlıq üçün avtobusla hərəkət etməsi bu istehsalat kompleksinin geniş əhatə dairəsini, həcmi, iqtisadi imkanlarını əyani şəkildə təsəvvür etməyə şərait yaradır. Ən yeni texnologiya ilə təchiz olunmuş Naxçıvan Sement zavodu Naxçıvan

Muxtar Respublikasının sürətli inkişafına dövlət qayğısının əməli ifadəsidir.

Ölkə Prezidentinin bu dəfəki Naxçıvan səfəri tarixlə müasirliyi vəhdətdə təqdim etmək baxımından da əhəmiyyətli olmuşdur. Ölkə başçısının çıxışındakı «Naxçıvan Azərbaycanın qədim torpağıdır, Azərbaycanın ayrılmaz hissəsidir. Naxçıvanın bütün daşları, bütün abidələri Azərbaycan tarixinə, Azərbaycan mədəniyyətinə məxsusdur» kimi mülahizələr regiondakı milli tarixi yaddaşın, davamlı ənənələrin, maddi-mədəni irsin qiymətləndirilməsi ilə yanaşı, həm də torpağımıza gözdikmiş təcavüzkarlara qarşı qəti cavabın ifadəsidir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Naxçıvan Muxtar Respublikasının sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair əlavə tədbirlər haqqında» 30 may 2012-ci il tarixli Sərəncamında öz əksini tapmış fikirlərdə də tarixiliklə müasirlik üzvi əlaqədə ifadə olunmuşdur: «Orta əsrlərdə Şərqi elm, mədəniyyət, ticarət və sənətkarlıq mərkəzlərindən biri kimi şöhrət qazanmış Naxçıvan dünya sivilizasiyasına dəyərli töhfələr vermişdir. Azərbaycan Atabəyləri – Eldəgizlər dövlətinin paytaxtı olmuş Naxçıvan şəhəri əsas Əcəmi Naxçıvani tərəfindən qoyulmuş memarlıq məktəbi ilə bütün Şərqdə məşhurlaşmışdır. Naxçıvanda bu günədək qorunub saxlanılmış arxeoloji abidələr, qədim karvansaralar,... həmçinin mədəni irsimizin inciləri sırasına daxil olan Möminə Xatın, Nuh peyğəmbər, Qarabağlar türbəsi, Əshabikəhf ziyarətgahı, Əlincəçay Xanəgahı öz möhtəşəmliyi

ilə seçilir. Zəngin ədəbi ənənələrə malik Naxçıvan Azərbaycanca dünyəvi ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələri olan Hüseyn Cavid, Məmməd Səid Ordubadi, Cəlil Məmmədquluzadə, Məmməd Araz kimi şəxsiyyətləri bəxş etmişdir.

Blokada şəraitində olmasına baxmayaraq, Naxçıvan Muxtar Respublikası öz qədimliyini və tarixiliyini qorumaqla bu gün də sürətlə inkişaf edir».

Tarixi yaddaşın və ənənələrin bərpası Naxçıvan üçün varisliyin və müasir inkişafın möhkəm təməllərini atmaq deməkdir. Tarix çoxəsrlik Naxçıvanın pyedestali, yeni Naxçıvan isə onun üzərində ucaldılmış heykəlidir. Tarixlə müasirlik bir yerdə, bütövlükdə Naxçıvanı möhtəşəm abidəyə çevirir. Bu mənada qeyd olunan sərəncamdakı tarixi-mədəni irsin qorunması zəminində müasir infrastruktur layihələrinin həyata keçirilməsinə dair olan müddəalar Naxçıvanda inkişaf modelinin xarakteri nəzərə alınmaqla inkişafın yeni mərhələsinə işıq salmaq, dəstək vermək mənasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Heç şübhəsiz, müstəqillik əldə etmiş ölkənin inkişafının əsas göstəricilərindən biri də milli-mənəvi özünüdərk proseslərinin daha da dərinləşdirilməsi, milli dəyərlərin, vətənpərvərlik ruhunun möhkəmləndirilməsi istiqamətində aparılan işlərlə, həmin sahədə əldə olunan nəticələrlə bağlıdır. Prezident İlham Əliyevin Naxçıvana səfəri çərçivəsində Kəngərli rayonunda «N» sayılı hərbi hissədə qərargah binasının və Culfada sərhəd zastavasının

açılışı mərasimlərində iştirakı muxtar respublikada hərbi vətənpərvərlik istiqamətində həyata keçirilən kompleks tədbirlərin daha da genişləndirilməsinə dövlət səviyyəsində göstərilən diqqətin əməli təzahürüdür. Bütövlükdə isə Prezident regionun geosiyasi vəziyyətini nəzərə almaqla həyata keçirilən çoxcəhətli tədbirlərə geniş mənada Vətənpərvərlik və Azərbaycançılıq baxımından yanaşaraq, son nəticələri bu müstəvidə yüksək səviyyədə dəyərləndirmişdir. Haqlı olaraq bu cəhətdən ilk növbədə xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyevin Naxçıvanda yaşayıb-çalışdığı, Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi fəaliyyət göstərdiyi 1991-1993-cü illərdə burada baş vermiş, ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikası üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən bir çox ictimai-siyasi hadisələr, qəbul edilmiş mühüm, taleyüklü qərarlar qabarıq şəkildə nəzərə çarpdırılmışdır. Cənab Prezidentin çıxışında deyildiyi kimi, müstəqilliyə gedən yol böyük düha Heydər Əliyevin fəaliyyəti ilə Naxçıvandan başlanmışdır. Həqiqətən də məhz görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin möhkəm siyasi iradəsi, böyük uzaqgörənliyi sayəsində Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin üçrəngli bayrağının dövlət bayrağı kimi qəbul edilməsi, Naxçıvanda Sovetlər İttifaqının saxlanılmasına dair referendumun keçirilməməsi, burada Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması bütövlükdə ölkəmiz, müstəqil dövlətimiz üçün çox əhəmiyyətli olan tarixi hadisələrdir. Dövlət quruculuğunun başlanğıc dövrünün çətin və mürəkkəb ictimai-siyasi mühitində

belə hadisələrin baş verməsi sözün böyük mənasında Vətənpərvərlik və qəhrəmanlıq nümunəsi idi. Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin keşməkeşlərlə dolu olan mənalı həyatının xüsusi bir mərhələsi kimi, tərcümeyi-halının Naxçıvan dövrünün hadisələri də müasir nəsillər üçün Azərbaycançılıq, vətənpərvərlik dərsləridir. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 30 may 2012-ci il tarixli Sərəncamında da qeyd olunduğu kimi, «məhz həmin illərdə ulu öndər Heydər Əliyevin milli dövlətçilik ənənələrinin bərpası istiqamətində atdığı cəsarətli addımlar, onun sədrliyi ilə Naxçıvan Ali Məclisinin qəbul etdiyi tarixi qərarlar ölkəmizdə gedən proseslərə öz müsbət təsirini göstərmiş və Azərbaycan Respublikasının müstəqilliyində mühüm rol oynamışdır». Bütün bunlar isə Heydər Əliyevin simasında əsl vətənpərvərliklə dövlətçiliyin vəhdətinin mühüm nəticələri idi. Ona görə də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev Naxçıvan səfərində Azərbaycançılığın, Vətən və xalq sevgisinin Heydər Əliyev dərsləri zəminində regionda gedən prosesləri dəyərləndirərək geniş mənada vətənpərvərlik motivlərinə xüsusi olaraq diqqət yetirmişdir. Fikrimcə, Azərbaycan dövlətinin rəhbərinin vətənpərvərliyə dair Naxçıvan haqqındakı aşağıdakı mülahizələri, ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikasının hər bir vətəndaşına ünvanlanmış qiymətdir, mesajdır və tapşırıqdır: «Əsas məsələ Vətən sevgisidir. İqtisadi imkanlar böyük də ola bilər, o qədər böyük olmaya da bilər. Amma əgər Vətən sevgisi varsa, məhdud iqtisadi imkanlarla da çox iş

görmək olar. Mən çox şadam ki, naxçıvanlıların vətənə bağlılığı həmişə olduğu kimi çox yüksək səviyyədədir. Bu ideyalar, azərbaycançılıq fəlsəfəsi, dövlətçiliyə olan sədaqətimiz bizi irəli aparır».

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin bu mülahizələri Azərbaycançılıq düşüncəsini daha da zənginləşdirən və dərinləşdirən qiymətli siyasi tezislərdir. İrəli sürülən siyasi-nəzəri düşüncə müasir mərhələdə Azərbaycançılıq fəlsəfəsinin vətənpərvərliklə dövlətçiliyə sədaqətin vəhdətindən ibarət olması konsepsiyasını cəmiyyətə təqdim edir.

Nəticə etibarilə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirilən genişmiqyaslı quruculuq işlərinə qiymət verərkən də «doğma xalqına, doğma diyarına qəlbən bağlı olmağı» xüsusi vurğulayaraq ictimai fikrin diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Ölkəyə və xalqa, doğma torpağa və insanlara qəlbən bağlılıq müasir tərəqqi və yüksəliş üçün dövlət başçısı səviyyəsində ifadə olunmuş «hər bir sahədə inkişaf» konsepsiyasının siyasi-fəlsəfi əsaslarından ibarət düstur kimi səslənir. Səfər zamanı isə bu fikirlər konkret olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasının timsalında Azərbaycanın bu qədim və həmişə-cavan regionunda blokada şəraitində qurub-yaradan insanların mübarizəsinə, fədakarlığına verilən yüksək qiyməti ifadə edirdi: «*Burada hər bir sahədə gözəl inkişaf vardır. Naxçıvan şəhəri gözəlləşir, yaşıllaşır, abadlaşır. Hər tərəf göz oxşayır, hər tərəfdə böyük zövqlə binalar*

tikilir. Bütün bu işlər onu göstərir ki, bu işləri görən insanlar doğma xalqına, doğma diyarına qəlbən bağlıdırlar».¹

Dövlət başçısı səviyyəsində belə yüksək qiyməti, inamı və etibarını qazanmaq Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun rəhbərliyi ilə regionda illərdən bəri düşünülmüş, ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilən quruculuq proseslərinin və milli siyasətin əsas istiqamətverici ideyası kimi müəyyən olunmuş azərbaycançılıq ideologiyasının gerçəkləşdirilməsi sayəsində əldə edilmiş böyük nəticədir. Ölkə rəhbərinin verdiyi yüksək qiymətin və irəli sürdüyü ideyaların işığında Naxçıvan Muxtar Respublikası bundan sonra da Azərbaycan Respublikasının tərkibində daim irəliyə doğru inkişaf edəcəkdir.

7 iyun 2012

1. Yene orada.

XƏZƏRDƏN CEYHANA VƏ CAHANA

Artıq əfsanədən həqiqətə çevrilmiş Bakı – Tbilisi – Ceyhan neft kəməri müəllifi ümummilli liderimiz, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev olan və vaxtilə dünyanı titrədən məşhur «Əsrin müqaviləsi»nin qanunauyğun məntiqi nəticəsidir. Xəzər neftinin Ceyhan limanına çatdırılması, Ceyhandan dünya bazarlarına ünvanlanması həmişə çətin sınaqlardan böyük uğurla çıxmış, özünü isbat etmiş Heydər Əliyev siyasi kursunun real və parlaq qələbəsidir. Bu, sadəcə qələbə olmayıb, Heydər Əliyevin müdrik siyasətinin təntənəsi səviyyəsində ümumiləşən, parlaq tarixi hadisəyə çevrilən əlamətdar bayramdır. Bu, müstəqil Azərbaycan dövlətinin taleyində xüsusi əhəmiyyət kəsb edən, ölkəmizin tarixində mühüm yeri olan misilsiz nailiyyətdir. Bundan sonra, necə deyərlər, borularla uca dağlar aşaraq, təpələrdən yel kimi, dərələrdən sel kimi axıb gedəcək Bakı nefti görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin və onun şah əsəri olan müstəqil Azərbaycan dövlətinin adını və şöhrətini ölkələrdən-ölkələrə, ellərdən-ellərə daşıyacaqdır. Bu mənada dostlara: «alın, a», bədxahlara: «yana-yana qalın, a» cavabı, nidası kimi qürurla səslənən Bakı – Tbilisi – Ceyhan boru xətti geniş mənada müstəqil Azərbaycan dövlətinin dünya ictimaiyyəti qarşısında uğurlu və parlaq hesabatı kimi ümumiləşir. Bu nəhəng layihənin gerçəkləşdirilməsi bütün məntiqi ilə müstəqil

dövlətimizin bir daha özünü təsdiqidir. Türkiyənin Ceyhan limanında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin iştirakı ilə keçirilən möhtəşəm tədbirlər, burada ulu öndərimizin adını daşıyan parkın açılışı həm də Azərbaycançılığın, Heydər Əliyev siyasi kursunun təntənəsidir. Müstəqil Azərbaycanın dünya birliyindəki üstün yeri və mövqeyi də bu günlər Ceyhan limanı zirvəsindən daha aydın surətdə, qabarıq şəkildə görünür. Cahan xəritəsində kiçik ölkələrdən biri kimi qeyd olunan Azərbaycanımız dünya üçün sanki günəş kimi yenidən doğulur. Və dünyanın bir çox ölkələrinin siyasi liderlərinin təmsil olunduğu bu möhtəşəm tədbir Ceyhanı da dünyadakı nəhəng limanlardan, tarixi şəhərlərdən biri kimi tanıdır.

Ceyhan limanına çatdırılan Xəzər nefti müstəqil Azərbaycanda siyasətin və iqtisadiyyatın iri addımlarla, böyük sürətlə irəliləməyə doğru inkişaf etməsinin real və konkret göstəricilərindən biridir. Bakıdan – Ceyhana qədər keçilən çətin və şərəfli yol müstəqil Azərbaycan dövlətinin siyasi iradəsinin məntiqi yekunudur. Layihənin uğurla başa çatdırılması ölkəmizin müstəqillik dövrü üçün yeni olan beynəlxalq təşkilatlarla, maliyyə qurumları ilə, investorlarla birgə işləmək səriştəsini də nümayiş etdirir. Bu layihə eyni zamanda Azərbaycan neft elminin, milli mühəndis-texniki ziyalılığın da nailiyyətidir. Bakı – Tbilisi – Ceyhan Azərbaycanın müstəqillik mərhələsində keçmiş sovet dövründə olduğundan da yüksək səviyyəyə malik olan «Neft Akademiyası» olduğunu bir daha

təsdiq edir. Bütün bunların sayəsində Bakıdan Ceyhana qədər keçilən böyük və uğurlu yolda təkçə dağlar və dərələr deyil, məkrli siyasətlər, görünən və görünməyən siyasi oyunlar bacarıqla dəf olunmuşdur. Layihənin gerçəkləşməsi ilə müstəqil Azərbaycan sadəcə yeni limanlar və nəhəng rezervuarlar yox, nəticə etibarilə dost ölkələr və etibarlı müttəfiqlər də qazanmışdır. Bakı – Tbilisi – Ceyhan neft ixrac boru kəməri ən azı Azərbaycan – Gürcüstan – Türkiyə dostluq və əməkdaşlığının, iş və amal birliyinin möhkəm təməlini təşkil edir. Ceyhandan cahana yol alan ağırtonlu gəmilər və tankerlər isə Azərbaycanı Avropa ölkələri və ümumən dünya iqtisadiyyatı ilə üzvi surətdə bağlayır. Bundan sonra Bakı nefti təkçə motorların və mühərriklərin deyil, yeni böyük iqtisadi layihələrin, qarşılıqlı əməkdaşlıq projələrinin də əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevriləcəkdir. Artıq bu möhtəşəm hadisə ilə Azərbaycan dünya xəritəsinin ətəyində olan ölkələr sırasından çıxır. İndi Azərbaycanın ətəyindən yapışmağa can atan, ölkəmizlə çoxcəhətli əlaqələr yaratmaq arzusunda olan dövlətlərin və xalqların sayı artmaqda davam edir.

Etiraf edilməlidir ki, Bakı – Tbilisi – Ceyhan boru kəmərinin uğurla başa çatdırılması, bu nəhəng layihənin tamalanması ümummilli liderimizin siyasi xəttini böyük bacarıqla, ardıcılıqla, qətiyyətlə, yeni dünyəvi dəyərlərə uyğun şəkildə həyata keçirən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti möhtərəm cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü siyasətinin və səmərəli fəaliyyətinin sayəsində mümkün

olmuşdur. Obrazlı şəkildə belə deyə bilərik ki, Bakı – Tbilisi – Ceyhan Heydər Əliyev dühasının möhtəşəm proqramı, İlham Əliyev iqtidarının real əsəridir. Bu, ölkəmizin prezidentinin genişmiqyaslı, beynəlxalq əhəmiyyətə malik olan layihələri gerçəkləşdirmək əzmi və bacarığının konkret əməli ifadəsidir. Bu, müstəqil Azərbaycanda dövlət səviyyəsində müəyyənlanmış iqtisadi siyasətin uğurlu bəhrəsidir. Nəhayət, Bakı – Tbilisi – Ceyhan boru xətti dövlət müstəqilliyimizin qarşından gələn 15 illiyinə layiqli və misilsiz hədiyyədir.

Bakıdan Ceyhana axan ölkəmizin əsas sərvəti olan, vaxtilə görkəmli türk şairi Nazim Hikmətin Azərbaycan şərəbına bənzətdiyi Xəzər neftidir. Ceyhandan Cahana ayaq açan isə beynəlxalq aləmdə mövqeyi daha da möhkəmlənmiş, şöhrəti artmış müstəqil Azərbaycandır. Bu, böyük və şərəfli yürüşdə uğurlar sənə, Vətən, eşq olsun sənə, qüdrətli Ölkəm!

15 iyul 2006

**NAXÇIVAN MUXTAR
RESPUBLİKASI
HEYDƏR ƏLİYEV DƏN
İLHAM ƏLİYEVƏ**

MÖHKƏM BÜNÖVRƏ STRATEGİYASI

Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin bünövrəsi XX əsrin əsas ideallarından biri olmuşdur. Tanınmış ictimai-siyasi xadimlər, böyük mütəfəkkirlər müxtəlif formalarda ölkəmizin müstəqillik qazanması, milli dövlətçiliyin bərqərar olması, xalqımızın azadlığa çıxması yollarında düşünüb-daşınmış, mübarizə aparmışlar. Bu ali məqsədə çatmaq üçün federasiya, konfederasiya, respublika və sair kimi dövlətçilik tipləri barədə mülahizələr irəli sürülmüş, yollar, vasitələr axtarılmışdır. Böyük demokrat ədib Cəlil Məmmədquluzadənin hələ 1917-ci ildə yazdığı «Cümhuriyyət» məqaləsinin adı və əsas müddəaları Azərbaycan ziyalılarının respublika tipli dövlət qurmaq ideallarının ümumiləşmiş ifadəsi kimi səslənirdi. Məqalədə deyilirdi: *«Cümhuriyyət, yəni latınca «Respublika» elə bir hökumətə deyirlər ki, orada məmləkətin idarəsi camaatın öz öhdəsində və ixtiyarındadır. Camaat dedikdə Vətənin sahibidir... Məmləkət müəyyən qanunlar gücü ilə idarə olunur. O qanunları yazan və təsdiq edən millətin məbusları, yəni vəkilləridir. Məmləkətin rəisinə «Prezident» deyilir. Prezidenti ya millət özü seçir, ya parlaman, yəni millət vəkilləri seçir. Prezident məmləkəti idarə etməyə özünə köməkçi hesabında vəzirlər təyin edir... Cümhuriyyət idarəsinin bir zinəti də var ki, o da tamam azadlıqdır. ...Əgər bizdə insanlıq hissi hələ ölməyibsə, ...o vədə gərək uca səs ilə cümhuriyyət*

*qəhrəmanlarını alqışlayıb deyək: Yaşasın Cümhuriyyət».*¹

Bu mənada 28 may 1918-ci il tarixdə yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti təkcə bu demokratik dövlətin qurucularının deyil, bütövlükdə xalqımızın, milli ziyalılığın arzusunun ifadəsi idi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin qısamüddətli mövcudluğunun ən böyük nəticəsi xalqın milli-tarixi yaddaşına müstəqillik düşüncəsinin əbədi, həmişəlik olaraq həkk etdirməsi olmuşdur. Buna görə də 18 oktyabr 1991-ci ildə Azərbaycanda yenidən dövlət müstəqilliyinin bərqərar olması milli-tarixi yaddaşın təzə epoxadakı oyanışı və ya müstəqil dövlətçiliyin bərpa edilməsi mənasında mühüm əhəmiyyətə malik böyük siyasi hadisədir. Həmin gün qəbul edilmiş «Azərbaycan Respublikasının Müstəqilliyi haqqında Konstitusiyaya Aktı» milli düşüncədə yaşayan müstəqil dövlətçilik idealının bəyannaməsi idi. Bu tarixi Aktın bir böyük əhəmiyyəti də Azərbaycanı cəmi 23 ay yaşaya bilmiş Xalq Cümhuriyyətinin varisi elan etməklə respublika tipli dövlətçilik ənənəsinin qorunub saxlanılacağını elan etməsindən ibarətdir. Təəssüf ki, keçən əsrin doxsanıncı illərinin başlanğıcında hakimiyyətdə olan qüvvələrin, xüsusən siyasi gedişlərində yalnız mərkəzə əsaslanan rəhbərlərin, təcrübəsiz, səriştəsiz və iddialı AXCP-Müsavat hakimiyyətinin bacarıqsızlığı və yanlış siyasəti ucbatından yenidən bərpa olunmuş milli dövlətçilik real itirilmə, məhvolma təhlükəsi ilə

1. Bax: Cəlil Məmmədquluzadə: Əsərləri, 4 cildə, IV cild. (tərtib edən İ.Həbibbəyli). Bakı, "Öndər", 2004, 191-193.

üzləşməli olmuşdur. Xalqımızın ümummilli lideri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin 1993-cü ildə xalqın tələbi ilə hakimiyyətə qayıdışı yenidən elan olunmuş, lakin böyük uçuruma yuvarlandırılmış Azərbaycan Respublikasını sözün həqiqi mənasında dağılmaqdan xilas etmişdir. Məhz ulu öndər Heydər Əliyevin apardığı qətiyyətli və ardıcıl mübarizənin nəticəsində Azərbaycan Respublikası öz varlığını qoruyub saxlaya bilmiş və daha da möhkəmləndirilmişdir. «Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi əbədidir» bəyanatını irəli sürməklə qalmayaraq bu əbədiyyətin siyasi-ideoloji və hərbi-iqtisadi əsaslarını formalaşdıran Heydər Əliyev böyük xilaskarlıq missiyasını həyata keçirməyə nail olmuşdur. Bu mənada XX əsr boyu Cəlil Məmmədquluzadələrin arzu etdiyi, Məmmədəmin Rəsulzadələrin, Fətəlixan Xoyskilərin... axıradək qoruyub saxlaya bilmədikləri, Nəriman Nərimanovun ümidlərinin qırılması ilə nəticələnən Azərbaycan dövlətçiliyi böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin sayəsində həmişəlik bərpa olunmaq imkanı qazana bildi. Bütün bunlara görə Heydər Əliyev Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin yaradıcısı və memarıdır. Xaricdən gələn böyük gərginliklərin və mürəkkəb daxili çətinliklərin hamısına qalib gələ bilən Heydər Əliyev Azərbaycan xalqı qarşısında təkcə xilaskarlıq deyil, həm də qəhrəmanlıq missiyasını böyük iradə ilə həyata keçirmişdir. Onun müstəqil Azərbaycan dövlətinin xilas yollarındakı dönməz və qətiyyətli mübarizəsi həqiqi qəhrəmanlıq nümunəsidir. Geniş yayılmış «Azərbaycan xalqının

qəhrəman oğlu» ifadəsi real tarixi qəhrəmanlığın ümumxalq ehtiramı səviyyəsində etiraf olunmuş ifadəsidir. Heydər Əliyev Azərbaycanda müstəqil dövlət qurmaq cəbhəsinin böyük qəhrəmanıdır.

Ölkəmizdə milli dövlətçilik işinin möhkəm əsasları, etibarlı dayaqları görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev tərəfindən yaradılmışdır. Bu şərəfli və məsuliyyətli vəzifələri o, sovet hakimiyyəti illərindəki uzaqgörən siyasəti və keçən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı düşünülmüş, məqsədyönlü fəaliyyəti ilə gerçəkləşdirmişdir. Sovetlər İttifaqı çərçivəsində çətin siyasi-ideoloji məhdudiyyətlər dövründə iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş, milli mədəniyyətini önə çıxaran Azərbaycan Respublikasını formalaşdırmaqla o, gələcək dövlət müstəqilliyinin rüşeymlərini hazırlamışdır. Əslində həm keçmiş ittifaqa daxil olan müttəfiq respublikaların rəhbərləri, daha çox isə Siyasi Büro üzvləri ilə müqayisədə qat-qat nüfuzlu görünən, beynəlxalq siyasi mühitdə görkəmli dövlət xadimi kimi qəbul olunan Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan Respublikası sovet hakimiyyəti illərində də bir çox cəhətdən müstəqil ölkə təsiri bağışlayırdı. Nəinki Sovetlər İttifaqında, hətta yaxın-uzaq xaricdə də ciddi siyasi ideoloqlar Heydər Əliyev haqqında mülahizələrini bildirərkən onun müstəqil dövlət idarəçiliyi qabiliyyətinə malik olduğunu etiraf etməli olmuşdular. Hətta o zaman belə bir fikir də yayılmışdı ki, Brejnev və Andropov

hakimiyyətinə Heydər Əliyevin əhəmiyyətli dərəcədə təsiri vardır. Heydər Əliyev Sovet İttifaqı məkanında qazandığı böyük nüfuzdan Azərbaycanın xeyrinə istifadə etməyi bacarmışdır. Beləliklə, həmin illər nəinki ölkə iqtisadi-mədəni cəhətdən sürətlə inkişaf etmiş, siyasi-ideoloji baxımdan da milli zəmində hazırlıq dövrü yaşamışdır. Azərbaycanın az sonra siyasi proseslərin önünə çıxmış milli ziyalılığının bütöv bir nəslə Heydər Əliyev epoxasında yetişib formalaşan qüvvələr idilər. Akademik Ziya Bünyadov, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadə, Elmlər Akademiyasının Prezidenti Fəraməz Maqsudov, böyük vətəndaş alim Abbas Zamanov, istiqlal carçıları Xəlil Rza Ulutürk, Məmməd Araz, Xudu Məmmədov və onlarla başqaları Heydər Əliyev dövründə mühafizə edilib yaşadılmış, fəxri ad, yüksək elmi rütbə qazanıb ictimai həyatda möhkəmlənmiş görkəmli şəxsiyyətlər kimi tanınırlar. Sovet rejimi dövründə Azərbaycan dilini dövlət dili səviyyəsində Konstitusiyada rəsmiləşdirməklə, ədəbiyyatda və incəsənətdə azərbaycançılıq ideyasına geniş meydan açmaqla, milli ziyalılar nəslini formalaşdırmaqla... Heydər Əliyev Azərbaycanın gələcək dövlət müstəqilliyi düşüncəsini formalaşdırmışdır.

Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlətçilik taleyində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü də xüsusi yer tutur. Ərazi etibarilə və siyasi status baxımından kiçik olmasına baxmayaraq, Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü müstəqilliyimizin tarixi müqəddəratının

həll edilməsində əhəmiyyətli dərəcədə rol oynaya bilmişdir. Əslində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin sayəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasında 1990-1993-cü illərdə həyata keçirilən siyasi-ideoloji xarakterli böyük tədbirlər müstəqil dövlətçiliyimizin möhkəm və etibarlı bünövrəsinə çevrilmişdir. Ulu öndərin bu dövrdəki fəaliyyətini aşağıdakı istiqamətlərə ayırmaq olar:

1. Naxçıvan Muxtar Respublikasının xilas edilməsi, qorunub saxlanması istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər;

2. Naxçıvandan başlanan ümummilli Azərbaycan miqyaslı hərəkət;

3. Dünya azərbaycanlılarını birləşdirmək səyləri.

Bu istiqamətlərin hər biri üzrə aparılan mübarizə, əldə edilən nəticələr ümumiyyətlə Azərbaycanın, dövlət müstəqilliyinin qorunub mühafizə edilməsi, möhkəmləndirilməsi baxımından böyük əhəmiyyətə malik idi.

Artıq hər kəsə yaxşı məlumdur ki, ümumilli lider Heydər Əliyev böyük xilaskarlıq missiyasına Naxçıvan Muxtar Respublikasından başlamışdı. Bu dövrdə Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkənin xilas laboratoriyası funksiyasını həyata keçirirdi. O zaman Naxçıvan Heydər Əliyevin xilaskarlıq məktəbinə çevrilmişdi.

Hər şeydən əvvəl qeyd etmək lazımdır ki, 21 yanvar 1990-cı il tarixdə görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin çətin şəraitdə Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gələrək ictimaiyyətin qarşısında böyük cəsarətlə çıxış edərək 20 yanvar faciəsinin günahkarlarını

və səbəbkarlarını kəskin tənqid etməsi ölkəmizin hər yerində olduğu kimi, Naxçıvanda da böyük ümidlə, mübarizlik əhvali-ruhiyyəsi ilə qarşılanmışdı. Əslində konseptual xarakterli bu çıxış müstəqillik uğrunda ümumxalq mübarizəsinə çağırışın Moskvadan ifadə edilən əks-sədası idi. Bu dərin məzmunlu çıxışı Azərbaycanın dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəsinin Heydər Əliyev bəyannaməsi adlandırmaq olar. O vaxta qədər də böyük mitinqlərdə dəfələrlə adı çəkilən, portretləri qaldırılan Heydər Əliyevin adı Moskvadakı daimi nümayəndəlikdəki çıxışından sonra Azərbaycandakı müstəqillik hərəkatının siyasi lideri səviyyəsində açıq etiraf olunmağa başladı. Doğrudur, məsələnin bu cəhəti Moskvada Kremlin nəzarəti altında yaşayan Heydər Əliyev üçün ciddi çətinliklər yaratmışdı. Ancaq xalqına və ölkəsinə ürəkdən bağlı olan, onun azadlığı və müstəqilliyi uğrunda mübarizəsindən kənarında özünü təsəvvür edə bilməyən Heydər Əliyevin ölkəsində baş vermiş qanlı faciələrə laqeyd qalması qeyri-mümkün idi. Ona görə də 21 yanvar 1990-cı il tarixdə Moskvadan cəsarətli bəyanatla səsəlməsi müstəqillik uğrunda mübarizənin dönməzliyini ifadə edən dönüş nöqtəsi idi. Bəyanatda ifadə edilən aşağıdakı sərt və ötkəm fikirlər Azərbaycan həqiqətlərinin dünyaya yayılmasına kömək etmiş və xalqımızın mübarizə əzmini qüvvətləndirmişdir: *«Azərbaycanda baş verən hadisələrə gəlincə mən onları hüquqa, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə elan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə*

zidd hesab edirəm... Hesab edirəm ki, Dağlıq Qarabağ hadisələrinin ilkin mərhələsində ölkənin (SSRİ-nin – İ.H.) ali partiya rəhbərliyi tərəfindən vaxtında zəruri tədbirlər görülsəydi gərginlik indiki həddə çatmaz, ...1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə çoxlu insan qırğını ilə nəticələnən hərbi müdaxilə üçün zəmin yaranmazdı... Bütün vəziyyətlərdə... məsələni siyasi cəhətdən tənzimləmək, xalqla mükəlliməyə girmək üçün əlverişli imkanlar olmuşdur. Lakin onlardan səmərəli istifadə edilməmişdir... Nəticəsi isə göz qabağındadır. Bəli, kobud siyasi səhv buraxılmışdır. Onlar sadəcə olaraq respublikadakı əsl vəziyyəti qiymətləndirə bilməmiş, Azərbaycan xalqının psixologiyasını anlamamış, əhalinin müxtəlif tərəfləri ilə əlaqələri zəiflətməmişlər... Qırğın törədənlərin hamısı layiqincə cəzalandırılmalıdırlar».¹

Ümummilli liderin adı ilə bağlı olan bu böyük tarixi hadisədən iki gün əvvəl, 19 yanvar 1990-cı ildə Naxçıvan MSSR-in Ali Soveti «Naxçıvan MSSR-də yaranmış ictimai-siyasi vəziyyət haqqında» məsələ müzakirə etmiş, Muxtar Respublikanın ərazi bütövlüyü və vətəndaşların həyatı təhlükədə qaldığından, Qars müqaviləsinin şərtləri kobud surətdə pozulduğundan Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının SSRİ-nin tərkibindən çıxması və özünü müstəqil respublika elan etmək barəsində qərar qəbul etmişdi. Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin

1. Qayıdış (Məsləhətçi və buraxılışa məsul Vasif Talibov, tərtib edən Əli Həsənov). Bakı, "Azərbaycan", 2008, səh. 16-18.

qərarını dəstəkləməmiş, əksinə bu regiona qarşı sərt tədbirlər görməyə başlamışdı. Bu dövrdə Ermənistan tərəfinin Muxtar Respublikanın ərazisinə basqınları, təcavüzü də artmışdı. Belə ki, 1990-cı ilin yanvar-iyun aylarında Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ermənistanla sərhəd olan Sədərək, Şahbuz və Babək rayonlarındakı atışmalarda şəhidlər verilmişdi. Belə bir çətin şəraitdə taleyin hökmü ilə dünya miqyasında böyük nüfuz qazanmış görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin 22 iyul 1990-cı ildə Naxçıvana qayıdışı böyük siyasi tarixi hadisədir. Bu tarixi qayıdış Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması, ölkənin tərkib hissəsi olan Naxçıvanın erməni işğalından xilas edilməsi, müstəqillik uğrunda mübarizənin ümummilli maraqları və sağlam siyasi əsaslar istiqamətində aparılması baxımından yeni imkanlar açdı. Təəssüf ki, Azərbaycan Respublikasının rəhbərliyi Heydər Əliyev kimi təcrübəli və nüfuzlu, böyük ümumxalq ehtiramı qazanmış görkəmli dövlət xadiminin imkanlarını məqsədyönlü şəkildə yaranmış çətin vəziyyəti aradan qaldırmaq üçün dəyərləndirmək əvəzinə ona qarşı haqsız-ədalətsiz mövqe tutmaqda davam etdi. Naxçıvanda hazırlanan dövlət çevrilişi cəhdləri, iqtisadi yardımın maneələrlə göndərilməsi, regionda sabitliyi pozmaq meylləri və sair Ayaz Mütəllibov və AXCP-Müsavət hakimiyyətinin yaramaz və yarıtmaz mövqeyinin nəticələri idi. Bütün bunlara baxmayaraq Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının xilasını

yollarında böyük uzaqgörənliklə dönmədən fəaliyyət göstərməklə Azərbaycan xalqına və dövlətçiliyinə tarixi xidmətlər göstərməyə nail oldu. Naxçıvana qayıdış geniş mənada Vətənin xilasının hərəkətverici qüvvəsini, möhkəm əsasını təşkil etdi. Azərbaycan rəhbərliyinin narahatlığına baxmayaraq 25 avqust 1990-cı il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası seçiciləri qarşısıalınmaz möhkəm siyasi iradə nümayiş etdirərək Heydər Əliyevi Babək rayonunun 304 sayılı Nehrəm dairəsindən Azərbaycan SSR xalq deputatlığına və 2 saylı Mirzə Fətəli Axundov dairəsindən Naxçıvan MSSR xalq deputatlığına seçməklə böyük dövlət xadiminin fəaliyyət dairəsini daha da genişləndirməyə nail oldular. Bundan sonra Heydər Əliyev Naxçıvan Muxtar Respublikasının xilası və inkişafı yollarında ciddi və tarixi əhəmiyyətə malik olan addımlar atmaqla müstəqilliyin qazanılmasına və möhkəmləndirilməsinə geniş miqyasda mühüm xidmətlər etmişdir. Qısa müddətdə SSRİ Nazirlər Soveti partiya təşkilatına müraciət edərək Kommunist Partiyasının sıralarından çıxmağa nail olan Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikasında partiya və komsomol təşkilatlarını ləğv etdirərək bu təşkilatların əmlakını müsadirə edib təzə yaradılmış qurumların istifadəsinə verməsi yeni cəmiyyət quruculuğunun əhəmiyyətli addımları idi. Muxtar Respublikanın paytaxtında və rayon mərkəzlərində mitinq iştirakçılarının tələbi ilə Leninin abidələrinin sökülməsi prosesinin həyata keçirilməsi keçmiş cəmiyyətdən yaxa qurtarmaq, müstəqilliyə

doğru inamla irəli getmək üçün böyük stimül yaradırdı. Nəhayət, Naxçıvan Muxtar Respublikası əhalisinin və Ali Məclisin deputatlarının təkidli tələbi ilə Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 3 sentyabr 1991-ci il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməyə razılıq verməsi ilə regionda ictimai-siyasi vəziyyətin və iqtisadi inkişafın məqsədyönlü şəkildə istiqamətləndirilməsinin etibarlı təməli qoyuldu. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinə Sədr vəzifəsinə seçilməsi geniş mənada Azərbaycanda dövlət hakimiyyətinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində həyata keçirilmiş ümumrespublika əhəmiyyətli tarixi hadisədir. Azərbaycan xalqı Naxçıvan Muxtar Respublikasında ümummillə vəzifələri qətiyyətlə həyata keçirən Heydər Əliyevin simasında ölkəmizin müstəqilliyinin qarantı olacaq qüdrətli dövlət xadimini görür, ona böyük ümid və inam bəsləyirdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi genişmiqyaslı tədbirlər bu regionun Azərbaycanın tərkibində varlığını qoruyub saxlamasına tam təminat verdi. Sovet ordusu hissələrinin dinc yolla Naxçıvan MR ərazisindən çıxarılması, Dövlət Müdafiə Komitəsinin yaradılması (7 sentyabr 1991-ci il), Naxçıvana ağır yüklü təyyarələrin gələ bilməsi üçün yeni aeroportun işə salınması (1 mart 1992), Naxçıvan MR Dövlət Gömrük Komitəsinin təsis edilməsi (24 mart 1992-ci il), Ankarada «Azərbaycana bağlı Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə

Türkiyə Cümhuriyyəti arasında Əməkdaşlıq Protokolu»nun imzalanması (24 mart 1992), Ali Məclisdə «Zərərli işləyən kolxoz və sovxozların özəlləşdirilməsi haqqında» qərarın qəbul olunması (6 aprel 1992) regionda dövlətçilik prinsiplərinin möhkəmləndirilməsini, inkişafın yeni meyllərinin təmin edilməsini şərtləndirmişdir. Eyni zamanda, Sədərək ərazisində Araz çayı üzərindən keçməklə salınmış və Naxçıvan Muxtar Respublikasını Türkiyə Cümhuriyyəti ilə əlaqələndirən «Ümid» körpüsünün istifadəyə verilməsi regionun taleyində həlledici amillərdən birinə çevrilmişdir. Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri kimi Türkiyə Cümhuriyyətinə və İran İslam Respublikasına səfərləri və bu ölkələrin rəhbərləri ilə keçirdiyi görüşlər, apardığı danışıqlar konkret olaraq Naxçıvanın taleyi ilə bağlı olsa da, siyasi mənada yenidən müstəqillik qazanmış gənc ölkənin beynəlxalq münasibətlərinin əlamətdar hadisələri idi. Bundan başqa, Naxçıvan Ali Məclisinin Sədri kimi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan romantizminin banilərindən olan Hüseyn Cavidin anadan olmasının 110 illiyinin Naxçıvanda qeyd olunması yeni mərhələdə milli mədəniyyətin dirçəldilməsi qayğıları ilə məşğul olmağın nümunəsi sayılmalıdır. Həmçinin 11 noyabr 1992-ci ildə blokada şəraitində Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirakı və çıxışı müstəqillik dövrü Azərbaycan ali məktəbinin inkişafına göstərilən dövlət qayğısının konkret əməli

ifadəsi idi. Heydər Əliyev mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan çıxışında Naxçıvan Dövlət Universitetinə «Azərbaycan Respublikasının yüksək təhsilli kadrlarla təmin olunmasına öz töhfəsini verən nüfuzlu ali məktəb» kimi yüksək qiymət verməklə bərabər, yeni ali məktəbin yeni tarixi epoxadakı vəzifələrinə də xüsusi diqqət yetirmişdir. Böyük öndərin Naxçıvan Dövlət Universiteti qarşısında qoyduğu vəzifələr bütövlükdə Azərbaycan ali məktəbinin müstəqillik dövrünün proqramı səviyyəsində səslənir: «İndi Azərbaycan müstəqil dövlətdir. Azərbaycan xalqı öz milli azadlığına nail olubdur. İndi Azərbaycan bir müstəqil dövlət kimi dünyanın hər bir dövləti ilə, hər bir ölkəsi ilə müstəqil əlaqə yaratmağa və bu əlaqələrdən öz ölkəsinin, öz dövlətinin gələcək inkişafı üçün istifadə etməyə malik olan bir dövlətdir. Bu baxımdan Naxçıvan Dövlət Universiteti indi sərbəst bir ali məktəbdir. Onun Azərbaycanın bütün ali məktəbləri ilə əlaqəsini inkişaf etdirməyə daha da əlverişli şərait var və eyni zamanda dünyanın bütün ölkələri ilə, orda olan ali məktəblərlə, elm mərkəzləri ilə, elm ocaqları ilə əlaqə saxlamağa imkanları vardır. Çox yaxşı bir haldır ki, artıq bu barədə müəyyən addımlar atılıb. Fəqət indi qarşıda çox böyük və mürəkkəb həyat yolu durur. O da Azərbaycan Respublikasının Dövlət müstəqilliyi əldə etməsi, Azərbaycanda yeni siyasi iqtisadi quruluşun yaranması, yeni bir cəmiyyətin yaranması, Azərbaycanın milli dövlətçiliyinin inkişaf etdirilməsi ilə əlaqədardır. Bu sahədə ziyalıların, alimlərin, ali məktəb müəllimlərinin

fəaliyyəti indi Azərbaycan Respublikası üçün çox gərəklidir, çox faydalıdır və ona görə də bizim bu gün – sizin bu bayram günündə, yubiley günündə tövsiyələrimiz ondan ibarət olacaqdır ki, Siz bu müstəqil Azərbaycanın və onun tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının ictimai-siyasi həyatında daha da fəal iştirak edəsiniz və öz işinizi yeni tələblər əsasında qurasınız».

Beləliklə, Heydər Əliyev Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanda müstəqil dövlətçiliyin bərqərar olması, möhkəmləndirilməsi üçün zəruri olan hər şeyi həyata keçirdi. Bu mənada işğaldan xilas edilmiş, böyük inkişafın möhkəm əsasları yaradılmış Naxçıvan Muxtar Respublikası görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana böyük ərməğanıdır.

Bununla belə, böyük siyasi xadim Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü həm də Azərbaycan miqyaslı tədbirlərin həyata keçirilməsi ilə tarixə vəsiqə almışdır. Belə ki, 17 noyabr 1990-cı il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Sovetinin birinci sessiyasında iclasa Sədrlik edən xalq deputatı Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə Azərbaycanın üçrəngli bayrağının dövlət rəmzlərindən biri kimi qəbul edilməsi ölkəmiz və xalqımız qarşısında misilsiz tarixi xidmətdir. Sovetlər İttifaqının hələ mövcud olduğu bir şəraitdə həmin quruluşun təsis etdiyi bayraqdan imtina etmək, əvəzində həm də o quruluşun yetmiş il ərzində düşmən elan etdiyi keçmiş bir hökumətin bayrağının qəbul edilməsini həyata keçirmək üçün yalnız Heydər Əliyev

olmaq lazımdır. Başqa formatda kimsə belə çox böyük cəsarət tələb edən hadisəni həyata keçirməkdə tərəddüd keçirərdi. Ancaq və ancaq Heydər Əliyevin sayəsində Azərbaycanın milli dövlət bayrağı ölkənin müstəqillik Aktının qəbul etməsindən on bir ay əvvəl dövlət rəmzi kimi ucaldılmışdır. Tarixdə buna bənzər hadisə tapmaq çətinidir, böyük ehtimal ki, bu hadisənin anoloqu yoxdur. Ali Məclisin elə həmin keçirilmiş tarixi iclasında Heydər Əliyevin təklifi əsasında «Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikası» ifadəsindən «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılması, «Ali Sovetin» adının dəyişdirilərək «Ali Məclis» adlandırılması kimi mövcud sovet dövlətinin prinsipləri ilə uzlaşmayan qərarların qəbul edilməsi Sovetlər İttifaqının daha heç bir ölkəsində baş verməsi mümkün olmayan qeyri-adi hadisələrdir. Bunlar Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə Heydər Əliyevin sanballı, böyük siyasi-tarixi əhəmiyyətə malik olan töhfələri idi. Obrazlı şəkildə bu hadisələri Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin Heydər Əliyev dərsləri adlandırmaq olar.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Ali Məclisin Sədri kimi Naxçıvanda ikən 16 dekabr 1991-ci ildə keçirilmiş iclasda hər ilin 31 dekabrının Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik günü kimi qəbul edilməsi haqqında imzaladığı qərar ulu öndərin planetin müxtəlif guşələrində yaşayan azərbaycanlıların birliyinə nail olmaq baxımından düşünülmüş uzaqgörən, mühüm siyasi əhəmiyyətə malik olan tarixi hadisədir. Sonralar

keçirilmiş Dünya azərbaycanlılarının qurultayları və bu sahə ilə məşğul olan xüsusi Dövlət Komitəsinin yaradılması həmin tarixi qərarın işığında baş vermişdir.

Beləliklə, Ümummilli lider Heydər Əliyev həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrü ilə Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin möhkəm bünövrəsini formalaşdırmışdır.

Sonralar müstəqil Azərbaycan dövlətinin inkişaf etdirilməsində həmin təməl prinsiplərin və əldə edilmiş təcrübənin böyük rolu olmuşdur.

Ümummilli lider Heydər Əliyev 1993-2003-cü illərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi ölkəmizdə sadəcə elan olunmuş böyük təhlükələrlə üz-üzə qalan müstəqil dövlətçiliyi möhkəmləndirmiş, ona əbədi həyat vəsiqəsi bəxş etmişdir. Müstəqil Azərbaycan görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin şah əsəridir. Ölkəmizin prezidenti cənab İlham Əliyevin apardığı ardıcıl və məqsədyönlü fəaliyyət sayəsində vaxtilə böyük öndər tərəfindən əsas qoyulmuş dövlət əhəmiyyətli, beynəlxalq miqyaslı layihələr uğurla həyata keçirilmişdir. Bakı-Ceyhan Neft kəməri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum Qaz kəməri böyük dövlət xadiminin başladığı, ölkəmizin Prezidentinin uğurla başa çatdırdığı nəhəng layihələrdir. Bakı-Tbilisi-Qars-Naxçıvan dəmir yolu xətti Heydər Əliyevin dövlətçilik ənənəsinə möhtərəm Prezidentimizin möhtəşəm əlavəsidir. Prezident İlham Əliyevin analitik təfəkkürdən, çoxaspektli siyasi-elmi yanaşmalardan doğan düşünülmüş qərarları və təhlilləri, təmkinli və məqsədyönlü islahatçılıq düşüncəsi,

geniş miqyaslı böyük quruculuq proqramlarını həyata keçirmək istiqamətindəki ardıcıl fəaliyyəti, cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən müasirləşdirmə, sosial rifahın və xalqla ünsiyyətin ön mövqeyə çəkilməsi əsasında qurulmuş dövlət idarəçiliyi sistemi Azərbaycan Respublikasının möhtəşəm uğurlarının əsas hərəkətverici qüvvəsini təşkil edir. Azərbaycan Respublikasının paytaxtında və regionlarında gedən sürətli yeniləşmə və tərəqqi ölkəmizdəki hərtərəfli, dinamik inkişafın parlaq göstəricisidir. O cümlədən, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin vaxtilə işğaldan xilas etdiyi və möhkəm əsaslarını yaratdığı Naxçıvan Muxtar Respublikası da sonrakı mərhələlərdə həmin etibarlı siyasi bünövrə üzərində inkişafdan intibaha doğru böyük yol keçmişdir. Yeni tarixi epoxada Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasının sürətli inkişafı Heydər Əliyevin siyasi kursuna dərin sədaqətin və ölkəmizdə geniş miqyas alan yeniləşmə proseslərini məqsədyönlü şəkildə, uğurla həyata keçirməyin bariz nümunəsidir. Bütövlükdə bu gün dövlət müstəqilliyimizin iyirminci ilində yeniləşən və modernləşən, böyük addımlarla irəliyə doğru inkişaf edən müasir Azərbaycan İlham Əliyev iqtidarının möhtəşəm əsərinə çevrilməkdədir.

Bütün bunlar ölkəmizdə dövlət müstəqilliyinin keçdiyi çətin, mürəkkəb və şərəfli yolun, əldə edilmiş mühüm nəticələrin müstəqillik qazanmış digər ölkələr üçün nümunə, örnək olduğunu nümayiş etdirir. Keçilmiş yolun zəngin təcrübəsi və möhkəmlənmiş ənənələri

ölkəmizin bundan sonrakı inkişafı üçün mühüm əhəmiyyətə malik olan böyük təməl funksiyasını da həyata keçirir. Ona görə də «Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin bərpasının iyirminci ildönümü» haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 21 yanvar 2011-ci il tarixli Sərəncamı əldə edilmiş böyük təcrübənin öyrənilib ümumiləşdirilməsi, dövlət müstəqilliyi düşüncəsinin daha da dərinləşdirilməsi, gələcək inkişaf strategiyasının müəyyən olunması baxımından böyük əhəmiyyətə malik olan tarixi sənəddir. Bu tarixi sərəncam dövlət müstəqilliyi proseslərinin mərhələlər üzrə siyasi və elmi cəhətdən dəyərləndirilib öyrənilməsinə, aydınlaşdırılmasına gur işıq salır. Prezident sərəncamının işığında Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin Heydər Əliyev dövrünün dərsələrinin ana xətlərinin, təməl prinsiplərinin ictimai-siyasi mühitin ön mövqeyinə çıxarılması ilə ölkəmizdə daha böyük inkişafa nail olmağın sınaqlardan çıxmış magistrallarının aydın üfüqləri diqqət mərkəzinə çəkilir. Beləliklə, imzalanmış sərəncam möhkəm və etibarlı bünövrədən başlanan və mərhələ-mərhələ inkişaf edən yeni Azərbaycanın tam, bütöv mənzərəsini və daha parlaq gələcəyini daha aydın təsəvvür etməyə imkan yaradır. Möhkəm bünövrə, təməl prinsiplər, ardıcıl inkişaf və sürətli müasirləşmə iyirmi ildən çıxarılan mühüm nəticədir. Həm də bu tipli yüksək inkişaf modeli neçə-neçə gələcək illər üçün də böyük inkişaf strategiyasının əsasını təşkil edir.

2011

TARİXİ GEDİŞATIN DÖNÜŞ MƏQAMI VƏ MÜASİR DÖVR

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin 3 sentyabr 1991-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməsi Azərbaycan xalqının taleyində böyük siyasi əhəmiyyətə malik olan tarixi hadisədir. Dünyanın iki nəhəng super dövlətindən biri kimi tanınan Sovetlər İttifaqının əsas başçılarından biri olmuş, uzun illər Azərbaycan Respublikasına bacarıqla rəhbərlik etmiş Heydər Əliyev üçün ilk baxışda Muxtar Respublika səviyyəsində dövlət qurumunun Sədri seçilmək çox da mühüm bir vəzifə olaraq nəzərə çarpmır. Zahirən Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının rəhbərliyindən, Kremlin zirvəsini fəth etdikdən sonra Muxtar Respublikanın başçısı vəzifəsinə gəlmək geriyyə dönüş kimi də dəyərləndirilə bilərdi. Zamanında yanlış olaraq bəzən belə düşüncələr də olmuşdu. Əslində isə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilmək Vətənə və xalqa xidmət etmək baxımından mənalı olduğu qədər də keşməkeşli ömür yaşamış Heydər Əliyevin zəngin tərcümeyi-halının ən əhəmiyyətli hadisələrindən biri sayılmağa layiqdir.

Hər şeydən əvvəl, onu qeyd etmək lazımdır ki, XX əsrin doxsanıncı illərinin başlanğıcında Heydər Əliyev kimi zəngin təcrübə və səriştə sahibi olan görkəmli bir dövlət xadiminin yenidən hakimiyyətə, böyük siyasətə

qayıdışı Azərbaycan xalqının taleyi ilə bağlı olan tarixi hadisə kimi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Hadisəyə keçən əsrin səksəninci illərinin sonu və doxsanıncı illərin başlanğıcı dövrünün ictimai-siyasi proseslərinin müstəvisindən baxsaq, xalqımızın və ölkəmizin taleyi üçün təcrübəli və səriştəli Siyasi Liderin nə dərəcədə əhəmiyyətli olduğu qabarıq nəzərə çarpar. Keçən əsrin səksəninci illərinin ortalarından sonuna qədərki dövrün bir-birini tez-tez əvəz edən kommunist rəhbərləri Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətindən sonrakı dövrün boşluğunu doldurmaq gücündə ola bilmədilər. Onlar nə iş yerini dəyişən Siyasi Liderin səviyyəsinə yaxınlaşa biləcək, nə də mövcud mürəkkəb zamanın gedişatına təsir göstərəcək qüvvələr deyildilər. Doxsanıncı illərin əvvəllərində zamanın dalğasında yeni simalar kimi görünən AXCP-Müsavat hakimiyyətinin nümayəndələrinin isə nə siyasi təcrübəsi və səriştəsi, nə də normal idarəçilik qabiliyyətləri yox idi. Sözün böyük mənasında Azərbaycan ölkəsinin geniş dünyagörüşlü, möhkəm əqidəli, həyatın çətin sınaqlarından çıxmış, ölkəsinə və xalqına bağlı olan güclü dövlət xadiminə ciddi ehtiyacı var idi. Nə kommunist rəhbərlərin arasında, nə də cəbhəçi bəylərin sıralarında yeni tarixi şəraitdə ölkəyə rəhbərlik edə biləcək, Sovetlər İttifaqının dağılması ilə əlaqədar xalqı düşdüyü ağır vəziyyətdən çıxaracaq, ölkəni irəli apara biləcək əhəmiyyətli siyasi fiqur görünmürdü. Vəziyyət isə çox mürəkkəb idi. XX əsrin səksəninci illərinin ikinci yarısından sonra başlanan hakimiyyət böhranı

zaman-zaman ölkəni zəiflətməmişdi. Sovet dövlətinin dağılması nəticəsində isə digər keçmiş müttəfiq respublikalar kimi, bəzilərdən isə daha çox, Azərbaycan Respublikası çoxcəhətli böhranın dərinləşməsi dövrünü yaşamaqda davam edirdi. Xalqda ölkənin gələcəyinə böyük ümitsizlik yaranmışdı. Ara-sıra Azərbaycanın parçalanacağı, regionların müxtəlif ölkələr arasında bölüşdürülməyi barədə mülahizələr səslənməkdə idi. Belə fikirlər Naxçıvan Muxtar Respublikası ətrafında da mövcud idi. Üstəlik də blokada şəraiti ölkənin bu regionunda vəziyyəti daha da çətinləşdirmişdi. Bütün bunlar az imiş ki, keçən əsrin səksəninci illərinin axırlarından etibarən Azərbaycan iqtidarındakı sol və sağ təmayüllü rəhbərlərin demək olar ki, hamısı Naxçıvan Muxtar Respublikasına ögey münasibət bəsləmişdilər. Onlardan bəziləri Naxçıvanı «acı bağırsağ kimi kəşib atmaq», bəziləri isə muxtariyyət statusunu ləğv etmək barədə bəyanatlarla çıxış edirdilər. Yaranmış boşluqdan istifadə edən Ermənistan tərəfdən də siyasi-hərbi təzyiqlər qüvvətlənməkdə davam edirdi. Ölkədə hakimiyyət böhranı, ictimai-siyasi mühitdə dərin bir boşluq var idi. Vəziyyətin bu qədər gərgin olmasına baxmayaraq, Naxçıvanda əhali bütün sahələrdə çətinliklərə müqavimət göstərir, ərazi bütövlüyünü qorumaq üçün əsl mərdliklə lazımi fədakarlıqları, dirənişi nümayiş etdirirdi. Hətta xalq kütlələrinin tələbi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Soveti 19 yanvar 1990-cı il tarixdə «Naxçıvan MSSR-də yaranmış ictimai-siyasi vəziyyət haqqında» məsələ müzakirə edərək

Muxtar Respublikanın ərazi bütövlüyü və vətəndaşların həyatı təhlükə qarşısında qaldığından, Qars müqaviləsinin şərtləri kobud şəkildə pozulduğundan Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının SSRİ-nin tərkibindən çıxaraq özünü müstəqil respublika elan etməsinə dair radikal addım atmalı olmuşdu. Bu, Sovetlər İttifaqının monolitliyi, dağılmazlığı haqqında mifi sındıran ilk böyük hadisə kimi beynəlxalq aləmdə geniş əks-səda doğurmuşdu. Bundan əvvəl isə 30-31 dekabr 1989-cu il tarixlərində Muxtar Respublikanın əhalisi Ordubaddan Sədərək kəndinədək olan 150 kilometrədən çox ərazidə Sovet-İran sərhəddindəki dirəkləri sökmək və tikanlı məftilləri dağıtmaqla Sovetlər İttifaqı adlanan dövlətə gözlənilməz ağır zərbə vurmuşdu.

Bunların əvəzində həm Mərkəzi hökumət, həm də Mərkəzin diqtəsi ilə Azərbaycanın yerli hakimiyyət orqanları Naxçıvan camaatına və Muxtar Respublikanın hakimiyyət orqanlarına təzyiq göstərirdi. Kreml rəhbərliyi Ermənistan ordusuna dəstək verməklə Naxçıvana qarşı həmlələri genişləndirirdi. Bu cür çətin, mürəkkəb və məsuliyyətli məqamda Heydər Əliyev kimi böyük və zəngin həyat məktəbi keçmiş, təcrübəli dövlət xadiminin Azərbaycana qayıdışı, 22 iyul 1990-cı ildə Naxçıvana gəlməsi, həmin ilin 30 sentyabrında Nehrəm kəndindən Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinə və M.F.Axundov adına Naxçıvan seçki dairəsindən Muxtar Respublikanın Ali Məclisinə deputat seçilməsi geniş mənada xalq arasında ölkənin gələcəyinə

ümid qıgılıcımları yaratmışdı. Doğrudur, Heydər Əliyev Bakıda rəsmi dairələr tərəfindən arzuolunmaz şəxs kimi qəbul edilmiş və o, dar məqamda Naxçıvandakı ata-baba ocağına üz tutmağa məcbur olmuşdu. Azərbaycanın hər tərəfindən Heydər Əliyevin Naxçıvan şəhərindəki ortabab səviyyəyə malik, təmirsiz ata ocağına ölkə və-təndaşlarının axışı, bu böyük tarixi şəxsiyyətlə olan qeyri-adi isti, doğma münasibəti ifadə edən görüşlər, ünvanına ölkənin müxtəlif regionlarından göndərilən ümid dolu məktublar və teleqramlar ulu öndərə bəslənilən ümumxalq sevgisini və inamını qabarıq şəkildə ifadə edirdi. Heydər Əliyevlə Naxçıvan şəhərində keçirilən izdihamlı görüşlərdə və mitinqlərdə ölkəmizin dörd bir yanından gəlmiş sadə, zəhmətkeş, sədaqətli insanların iştirakı bütövlüylə, milli-mənəvi birliyin, sarsılmaz inamın əyani göstəricisi idi.

Bu mənada Heydər Əliyevin 3 sentyabr 1991-ci ildə xalqın tələbi ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməsi ümumiyyətlə Azərbaycan miqyasında böyük rəğbətlə qarşılanan əhəmiyyətli siyasi hadisə idi. Bu, Azərbaycan xalqının itməkdə olan ümidlərinin dirçəldilməsi, gələcəyə inamının artması baxımından da böyük dönüş idi. Xalqımız əmin idi ki, Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası bundan sonra daha heç vaxt düşmən caynağına keçə bilməz. Bu hadisə Dağlıq Qarabağ ətrafında torpaqların itirilməsi prosesinin tez-tez müşahidə olunduğu ağır bir vaxtda xalqda

bütövlükdə ölkənin ərazi bütövlüyünün bərpa olunacağına da ümid işartıları yaratmışdı. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçən iclaslarında ölkənin müxtəlif bölgələrindən gəlmiş rəsmi qurumların nümayəndələrinin, haqları tapdanmış sadə, zəhmətkeş insanların iştirak edib, özlərinin mövcud vəziyyətləri barəsində dəqiq məlumatlar verərək çıxış yolları barədə məsləhətlər almaları, dəstək görmələri Ali Məclisi Azərbaycan xalqının ümid qapısına çevirmişdi. Ümumiyyətlə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ölkənin və xalqın ümid çirağı idi. Naxçıvanda yaşayıb-ışlədiyi illərdə Heydər Əliyevin iş otağında yanan sadə çıraqdan bütün Azərbaycana işıq düşürdü.

Xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev 3 sentyabr 1991-ci il tarixdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin fəvqəladə sessiyasında bu ali dövlət orqanının Sədri vəzifəsinə seçilmişdi. Fəvqəladə sessiyanın çağırılması zərurəti haradan, nədən doğmuşdu? Əvvəla, 1991-ci ilin avqust ayında SSRİ hökumətində Mixail Qorbaçov iqtidarına qarşı dövlət çevrilişi cəhdi baş vermişdi. Azərbaycan Kommunist Partiyasının rəhbərliyi Sovetlər İttifaqında özünü müvəqqəti, yaxud keçid hökuməti kimi elan etmiş qısamüddətli Fəvqəladə Vəziyyət üzrə Dövlət Komitəsinin fəaliyyətinə müsbət münasibət ifadə etdikdən az sonra həmin qurumun dağılması ilə mürəkkəb vəziyyətə düşmüşdü. Bundan başqa, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının dağılmasına baxmayaraq, Azərbaycanda hələ də bu partiyanı saxlamaq üçün

edilən cəhdlər, atılan addımlar ölkə miqyasında, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında birmənalı qarşılanmırdı. Çünki Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisi hələ 1991-ci ilin 14 yanvarında keçirilən sessiyasında Azərbaycan rəhbərliyinin iradəsindən kənarda və ondan asılı olmayaraq Mixail Qorbaçov tərəfindən elan olunmuş yeni İttifaq müqaviləsinin qəbul edilməsinin yolverilməzliyi haqında qərar qəbul etmişdi. Bundan başqa, xalq deputatı Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənliyi sayəsində Ali Məclisin 26 avqust 1991-ci il tarixli sessiyasında Azərbaycan Kommunist Partiyasının Naxçıvan Vilayət Təşkilatını buraxmaq məsələləri də müzakirəyə çıxarılaraq müsbət rəy qazanmışdı. Faktiki olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasında sovet hakimiyyəti yox idi. Bir qədər əvvəl Naxçıvan MR Ali Məclisinin görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin sədrliyi ilə keçirilən 17 noyabr 1990-cı il tarixli sessiyası Naxçıvan Muxtar Sovet Sosialist Respublikasının adını dəyişərək bundan sonra Naxçıvan Muxtar Respublikası adlandırılmasını qərarlaşdırmışdı. SSRİ hökumətinin hələ fəaliyyətdə olduğu dövrdə Naxçıvan MSRR-in adından «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılması Heydər Əliyevin sarsılmaz siyasi iradəsinin və böyük uzaqgörənliyinin nəticəsində mümkün olmuşdu. Eyni zamanda, həmin sessiyada Heydər Əliyevin təklifi ilə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi adlandırılması da sadəcə redaktə xarakterli düzəliş deyildi. Bu, dünyada Sovet

İttifaqı kimi tanınan, siyasi sistemini Sovetlər üstündə quran möhtəşəm bir ölkənin siyasi strukturunda dəyişiklik edilməsi demək idi. Naxçıvan MSSR-in adından «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılması, Naxçıvan MR Ali Soveti formatında «Soveti» ifadəsinin «Məclisi» sözü ilə əvəz edilməsi əslində tam mənası və məntiqi ilə defakto SSRİ-nin tərkibindən çıxmaq, ən azı isə bu dövlətin çərçivəsində müstəqil dövlət qurumu yaratmaq demək idi. Bundan başqa, Naxçıvan MR Ali Sovetinin 17 noyabr 1990-cı il sessiyasında Azərbaycanın dövlət rəmzi kimi Xalq Cümhuriyyəti dövründə qəbul edilmiş üçrəngli bayrağın Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət bayrağı kimi qəbul edilməsi barədə yekdilliklə qərar qəbul edilmiş və sessiyanın iclasına sədrlik edən Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə həmin milli mahiyyət daşıyan Dövlət Bayrağı Ali Məclisə gətirilmişdi. Bütün bunlar yalnız və yalnız Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasına Sədrlik edən Heydər Əliyevin həm böyük siyasi iradəsinin, yüksək Azərbaycançılıq idealının, həm də qeyri-adi cəsarətinin sayəsində həyata keçirilə bilmişdi. SSRİ adlanan dövlətin bütün müttəfiq qurumlarında demokratik islahatlar adı altında dağılma prosesi getsə də o dövrə qədər Sovetlər İttifaqının heç bir respublikasında Naxçıvanda atılan addımlara yaxın bir hadisə baş verməmişdi. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Sədrliyi ilə keçirilən Naxçıvan MR Ali Məclisinin 17 noyabr 1991-ci il tarixli sessiyası Sovet dövlətinin dağılmasının birinci paroludur. Bu, otuz beş il dövlət hakimiyyətində

olmuş böyük siyasətçi Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqı və dövləti qarşısındakı böyük tarixi xidmətidir. Heydər Əliyev Azərbaycan milli dövlətçiliyinin əfsanəsidir. Naxçıvan MR Ali Məclisinin 17 noyabr 1991-ci il tarixli sessiyasına Sədrlik etmək - Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik uğrunda mübarizəyə rəhbərlik etmək demək idi. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Azərbaycanın milli istiqlalının rəhbəri missiyasını şərəflə həyata keçirmiş tarixi şəxsiyyətdir.

Məlum olduğu kimi, bütün bunlara görə 1991-ci ilin ikinci yarısından etibarən Azərbaycanda hakimiyyət böhranının dərinləşməsi demək olar ki, son həddə çatmışdı. Etibarını itirmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası artıq səlahiyyətlərini də itirməkdə idi. Belə şəraitdə Kommunist Partiyasını qoruyub saxlamaq sahəsində ölkə miqyasında edilən uğursuz cəhdlər Naxçıvanda da müşahidə olunurdu. Naxçıvan Vilayət Partiyası Komitəsi Muxtar Respublika Ali Məclisinin sessiyalarının keçirilməsində maraqlı ola bilmirdi. Respublika rəhbərliyinin göstərişləri ilə Vilayət Partiya Komitəsi adından verilən qərarları isə əhali qəbul etmirdi. Buna görə də Azərbaycanın hər yerində olduğu kimi, Naxçıvan Muxtar Respublikasında da sözün əsl mənasında elan olunmamış fəvqəladə şərait yaranmışdı. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 3 sentyabr 1991-ci il tarixli fəvqəladə sessiyasının çağırılması ölkədə, o cümlədən regionda yaranmış çətin və mürəkkəb fəvqəladə vəziyyətin tələblərindən irəli gəlmişdi.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 3 sentyabr 1991-ci il tarixli fəvqəladə sessiyasının gündəliyinə geniş mənada həmin tarixi mərhələnin aktual məsələləri, xüsusən də ölkə miqyaslı, o cümlədən, Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə əlaqədar zəruri məsələlər daxil edilmişdi. Fəvqəladə sessiya ölkədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərinin keçirilməsinə münasibət bildirməli idi. Çünki həmin dövrdəki şəraitdə antidemokratik şəkildə alternativsiz əsasda Prezident seçkilərinin keçirilməsi Mərkəzin diqtəsi ilə ölkədə gedən demokratik proseslərin ləngidilməsinə, müstəqillik uğrunda azadlıq mübarizəsinin boğulmasına hesablanmış tədbir idi. Bu, doğrudan da münasibət tələb edən məsələ idi. Eyni zamanda, gündəliyə daxil edilmiş Azərbaycan Kommunist Partiyası Təşkilatının fəaliyyətini davam etdirib-etdirməməsi məsələsi də cəsarətli münasibət tələb edirdi. Hətta gündəlikdə öz əksini tapmış Vilayət partiya təşkilatının əmlakının inventizasiyasının aparılması üçün komissiyanın yaradılması məsələsinin həllini arzu etməyən bəzi qüvvələr də var idi. Gündəlikdə nəzərdə tutulan məsələlərin hamısı fəvqəladə zamanın meydana çıxardığı aktual problemlər idi, Azərbaycan üçün taleyüklü məsələləri əhatə edirdi. Bu problemlərin həllinə təsir göstərmək Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik prosesinin dərinləşdirilməsinə və sürətləndirilməsinə xidmət edirdi. Ancaq həmin məsələlərin müsbət həlli Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Fəvqəladə sessiyasında bu ali hakimiyyət orqanının Sədri seçiləcək şəxsin siyasi

iradəsindən, cəsarəti və uzaqgörənliyindən çox asılı idi. Buna görə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 3 sentyabr 1991-ci il tarixli sessiyasının həll edəcəyi ən əsas vəzifə təşkilati məsələ idi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının bütün əhalisi Ali Məclisin Sədri vəzifəsinə görkəmli dövlət xadimi, böyük siyasətçi, xalqının sədaqətli rəhbəri Heydər Əliyevin seçilməsini qətiyyətlə tələb edirdi. Həmin gün Ali Məclisin binası qarşısına toplanmış minlərlə insan Heydər Əliyevin seçilməsini tələb edən bəyanatlarla çıxış edirdi. Lakin sessiyanın keçirilməsinə qədərki mərhələdə Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin deputatı, Muxtar Respublika Ali Məclisinin üzvü kimi ölkədə, o cümlədən regionda gedən ictimai-siyasi proseslərdə öz sözünü deyən, cəmiyyət həyatının demokratikləşdirilməsinə ciddi təsir göstərən, xüsusən, özünü bütövlükdə dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizəyə həsr etmiş, Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanılması üçün xalqın birliyinə nail olmuş Heydər Əliyev heç bir rəsmi dövlət vəzifəsi daşımaq niyyətində olmadığını bildirmişdi. Naxçıvan MR Ali Məclisinin 3 sentyabr 1991-ci il tarixli sessiyasının iclasında da o dörd dəfə çıxış edərək namizədliyini irəli sürənlərə minnətdarlıq duyğularını ifadə etməklə yanaşı, böyük təkidlə bu məsələnin səsə qoyulmamasını xahiş etmişdir. Heydər Əliyevşünaslıqda bu məsələ barədə dəfələrlə yazılmasına baxmayaraq, görkəmli dövlət xadiminin həmin iclasda namizədliyinin səsə qoyulmaması üçün etdiyi çıxışların mətni mətbuatda öz əksini

tapmamışdır. «Şərq qapısı» qəzetinin 4 sentyabr 1991-ci il tarixli sayında getmiş Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sessiyası barədəki rəsmi məlumatdakı Heydər Əliyevin dörd dəfə çıxış etməsinə dair iki cümlədən ibarət informasiya sonrakı dövrün elmi-publisist materiallarında olduğu kimi təkrar edilmişdir. Yalnız aradan on səkkiz il keçəndən sonra, 2009-cu ildə ANS telekanalı «Görünməmiş Əliyev» adlı sənədli filmdə Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrünə aid bir sıra naməlum materiallar, o cümlədən ulu öndərin 3 sentyabr 1991-ci il tarixdə Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyasındakı çıxışlarının videolenti ictimaiyyətə təqdim edilmişdir. İlk dəfə səsləndirilən həmin tarixi əhəmiyyətə malik çıxışlar Heydər Əliyev dühasını daha dərinləndirən dərk etmək, bu görkəmli şəxsiyyətin böyüklüyünün miqyasını bütün aydınlığı ilə dərk etmək üçün mühüm siyasi əhəmiyyətə malikdir. Vaxtilə Naxçıvanda fotoqraf kimi fəaliyyət göstərmiş və dövrün ictimai-siyasi proseslərində iştirak etmiş Oqtay Daşoğuzun şəxsi videokamerası ilə lentə alınmış həmin məqamlar nadir tarixi materialdır. Bu qiymətli videolent Heydər Əliyevin tərcümeyi-halını və siyasi baxışlarının bir çox məqamlarını yenidən öyrənib dəyərləndirməyə imkan verir. Əvvəla, həmin nadir videolent bir daha təsdiq edir ki, Heydər Əliyev Kremlin təzyiqləri və təqiblərindən qurtararaq Azərbaycana gələrkən həqiqətən də hakimiyyətə qayıtmaq məqsədində olmamışdır. Ümummillə lider Heydər Əliyev çoxsaylı çıxışlarında bu barədə dönə-dönə rəsmi

açıqlamalar versə də mövcud iqtidarlar buna inamsız yanaşma nümayiş etdirmişlər. Buna görə də Heydər Əliyev Moskvada olduğu kimi, bir müddət öz ölkəsində də müəyyən dairələrin təzyiqləri və təqibləri ilə üzləşməli olmuşdu. 3 sentyabr 1991-ci il tarixli çıxışı göstərdi ki, o zaman Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlmək üçün Azərbaycana qayıtdığını düşünən qüvvələr nə qədər böyük səhv edirmişlər. Vaxtilə Heydər Əliyev bu məsələyə aydınlıq gətirmək üçün çıxışlarından birində demişdi: *«Mən hələ keçən il (yəni - 1990-cı ildə - İ.H.) Moskvadan Azərbaycana gələrkən jurnalistlərə verdiyim müsahibələrdə və görüşlərdə, bu ilin əvvəlində Azərbaycan Ali Sovetinin Sessiyasında çıxış edərkən və nəhayət, son sessiyada bildirmişdim ki, Azərbaycana hakimiyyətə qayıtmaq üçün gəlməmişəm. Mən ancaq Azərbaycanın bu ağır dövründə, çətin vaxtında xalqıma kömək etmək, xidmət etmək üçün gəlmişəm. Mənə bir neçə dəfə Moskvada, elə burada da sual verilmişdi ki, bəs siz öz köməyinizi nədə görürsünüz? Cavab vermişdim ki, mən xalqımın hər bir tapşırığını yerinə yetirməyə hazırım».*¹

Naxçıvan MR Ali Məclisinin 3 sentyabr 2011-ci il tarixli sessiyasındakı qısa, lakin tarixi çıxışları Heydər Əliyevin həyatının yenidən siyasi hakimiyyətə qayıtmaqla bağlı məqamlarını açıq-aydın şəkildə nəzərə çarpdırır. İndiyədək heç bir mənbədə çap olunmadığını nəzərə alaraq, həm də məsələyə tam aydınlıq gətirmək məqsədilə

1. Qayıdış (Məsləhətçi və buraxılışa məsul Vasif Talibov, tərtib edən Əli Həsənov). Bakı, "Azərbaycan", 2008, səh.194.

«ANS» televiziyaşının hazırlayıb cəmi bir-iki dəfə nümayiş etdirdiyi «Görünməmiş Əliyev» adlı çox dəyərli filmdə istifadə olunmuş videomaterialdan sətir-bəsətir göçürdüyüm çıxışların mətnini olduğu kimi oxuculara və geniş elmi ictimaiyyətin diqqətinə təqdim etməyi əhəmiyyətli hesab edirəm.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Naxçıvan MR Ali Məclisinin 3 sentyabr 1991-ci il tarixli fəvqəladə sessiyasında Ali Məclisin Sədri vəzifəsinə namizədliyi irəli sürüldükdən etdiyi çıxışlar:

BİRİNCİ ÇIXIŞ:

«Heç bir hakimiyyətə mən gəlmək istəmirəm. Blok təklif eliyib ki, Qafar Məmmədov seçilsin. Mən də təklif edirəm ki, o seçilsin».

İKİNCİ DƏFƏ ÇIXIŞ:

«Mən öz prinsiplərimə sadıq qalırım. Mən heç bir vəzifə daşımaq istəmirəm. Ona görə xahiş edirəm mənim namizədliyimi müzakirəyə qoymayasınız. Demokratik bloktan hazırlanmış namizəd vardır. Qafar müəllim... Mən o namizədi, Qafar müəllimin namizədliyini müdafiə edirəm».

ÜÇÜNCÜ ÇIXIŞ:

«Hörmətli millət vəkilləri!

Mən ikinci dəfə (halbuki bu üçüncü çıxışdır - İ.H.) çıxış edirəm. Xahiş edirəm məni düzgün başa düşəsiniz. Və bilin ki, bu mənim tərəfimdən tamamilə qətiyyətlə deyilən sözdür. Mən necə bir azərbaycanlı kimi, necə bir Naxçıvan əhli kimi çiynimə avtomat salıb,

bax, bu dağlarda gedib, Naxçıvan torpağını qorumağa hazırım. Naxçıvan Ali Məclisinin hər bir tapşırığını yerinə yetirməyə hazırım. Azərbaycan xalqının yolunda, onun azadlığı yolunda, Naxçıvanın gələcək inkişafı yolunda canımı qurban verməyə hazırım. Ancaq mən vəzifə tutmaq istəmirəm. Xahiş edirəm, bunu düzgün başa düşəsiniz. Mənim üzərimə başqa nə vəzifə, tapşırıq verəcəksinizsə, mən hamısına hazırım. Yenə də deyirəm, mən buradan çıxıb, avtomatı çiynimə salıb, gedib dağlarda Naxçıvanı qorumağa hazırım. Buna təcrübəm də var, hələ ki, gücüm də var. Ancaq xahiş edirəm ki, bu sözlərimi səmimi söz kimi qəbul edəsiniz, məni başa düşəsiniz və xahiş edirəm ki, bu məsələni müzakirə etməyəsiniz».

Nəhayət, Heydər Əliyev **dördüncü dəfə** rəsmi olaraq kürsüdən bəyan edir:

«Mən Sizin hamınıza minnətdaram. Və bir daha xahiş edirəm, fikirləşin, tarixi məsələdir, fikirləşin, fikirləşin, bir də tənəffüs edin, fikirləşin, bir də götür-qoy eləyin. Mən xahiş edirəm, mənim xahişimi siz ödəyəsiniz. Mən xahiş edirəm, mən xahiş edirəm, məni düzgün başa düşün. Mən sizin hamınıza minnətdaram, çox böyük ehtiram göstərirəm. Məni bağışlayın. Ancaq bir də xahiş edirəm...»

İCLAS ZALINDAN SƏS: «Yetmiş nəfər deputata qarşı çıxış edirsiniz».¹

Rəsmi mənbələrdə Naxçıvan MR Ali Məclisinin

1. Bax: İsa Həbibbəyli. Tarixi gedişatın dönüş mərhələsi və müasir dövr. "Azərbaycan" qəzeti; 3 sentyabr, 2011-ci il, № 192. (5882)

3 sentyabr 1991-ci il tarixli fəvqəladə sessiyasında 77 nəfər deputatın iştirak etdiyi qeyd olunmuşdur. Hazırda böyük əksəriyyətinin həyatda, hətta bəzilərinin vəzifədə olduğu həmin deputatların iştirakı ilə baş vermiş bu hadisə görkəmli dövlət xadiminin rəsmi dövlət vəzifələrindən çox-çox üstün olan şəxsiyyətinin ucalığını bir daha təsdiq edir. Qeyd olunan çıxışlar Heydər Əliyevin Azərbaycan idealını, vətənpərvərliyini, xalqa və torpağa sədaqətini bütün aydınlığı ilə nümayiş etdirir. Bu tarixi çıxış bir daha göstərir ki, Heydər Əliyevin milli dövlətçilik idealları onun üçün hər hansı rəsmi dövlət vəzifəsi tutmaqdan qat-qat üstün olmuşdur.

Beləliklə, xalqın və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi deputatlarının təkidi ilə Heydər Əliyev ölkə və region üçün fəvqəladə şəraitdə və fəvqəladə olaraq çağırılması zəruri sayılmış sessiyada bu ali dövlət qurumunun rəhbəri seçilməsinə razılıq verməli olmuşdu. Bu, Naxçıvan Muxtar Respublika Ali Məclisinin bütün tarixi ərzində keçirilmiş ən uzunmüddətli sessiya idi. Belə ki, Naxçıvan şəhərində 3 sentyabr 1991-ci il tarixdə, öz işinə başlayan sessiyanın iclasları 4 sentyabr, 5-6 və 7 sentyabrda 5 gün ərzində davam etdirilmiş, ölkə səviyəsində və region üçün əhəmiyyətli olan məsələlər geniş müzakirə edilərək müvafiq qərarlar qəbul olunmuşdur. Gündəlikdə duran məsələlərə uyğun olaraq Naxçıvan MR Ali Məclisinin sessiyası yaranmış tarixi şəraitdə alternativsiz namizəd irəli sürüldüyünü, hələlik ölkədə çoxpartiyalı sistemin formalaşmadığını, Kommunist

Partiyasının süquta uğradığını, seçki komissiyası və məntəqələri üzvlərinin partokratiya nümayəndələrinin sifarişi ilə təyin olunduğunu nəzərə almaqla Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin seçilməsi üçün 8 sentyabr 1991-ci il tarixə təyin edilmiş seçkilərin Naxçıvan MR ərazisində keçirilməsinin dayandırılmasına dair qərar qəbul etmişdir. Eyni zamanda, 3 sentyabr 1991-ci il sessiyası «Azərbaycan Kommunist Partiyasının və onun strukturlarının fəaliyyətinə münasibət haqqında» məsələ müzakirə edərək Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetindən xahiş edilmişdir ki, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası, Siyasi Büro, Mərkəzi Komitə dağıldığı üçün respublikada da bu siyasi-təşkilati qurumların fəaliyyəti dayandırılсын. Bundan başqa, sessiyada Naxçıvan MR-də partiya təşkilatlarının əmlakını milliləşdirilməsini təmin etmək üçün deputat komissiyasının yaradılmasına da qərar verilmişdir. Bunlar Azərbaycanda tarixi gedişatın axarının, istiqamətinin dəyişdirilməsinə, müstəqil dövlətçiliyin bərqərar olmasına xidmət edən tarixi qərarlardır. Bu qərarların mətninin sonunda görkəmli dövlət xadimi, böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin imzasının olması sadəcə həmin tarixi günün faktı olaraq qalmır. Heç şübhəsiz, əgər Heydər Əliyev xalqın təkidi və tələbi ilə 3 sentyabr 1991-ci ildə Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməsəydi Azərbaycanda dövlət müstəqilliyi uğrunda gedən proseslərin məcrası, kim bilir, hansı səmtə yönəldiləcək, neçə böyük və qanlı labirentlərdən keçməli olacaqdı. Bu - xalqın böyük arzusu və tələbi ilə

dünya miqyaslı siyasətçi Heydər Əliyevin böyük siyasətə yenidən qayıdışının həlledici mərhələsi idi. Bu - Azərbaycanda tarixi gedişatın əsaslı dönüş məqamı idi. Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməmişdən 46 gün əvvəl, yəni 19 iyul 1991-ci ildə rəsmi müraciəti əsasında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının sıralarından çıxmış Heydər Əliyev ölkə tarixində ilk dəfə olaraq bitərəf, partiyasız, müstəqil deputat kimi ali hakimiyyət orqanının rəhbəri vəzifəsinə seçilmişdi. Və yenə də görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Sədri olduğu Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin təmsalında Azərbaycanın o vaxta qədərki tarixində birinci dəfə idi ki, üzərində Kommunist Partiyasının nəzarəti olmayan ali dövlət qurumu fəaliyyətə başlamışdı. Siyasi gedişatın dönüşünü şərtləndirən bu tarixi məqamlar ölkəmizi müstəqil dövlətçiliyə aparan çətin və keşməkeşli yollara işıq salan, ümummillî prosesin hərəkətverici qüvvəsinə çevrilən hadisələrdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi Heydər Əliyevin həyata keçirdiyi məqsədyönlü hərbi-siyasi tədbirlər sayəsində Sovet ordusu hissələri dinc yolla Muxtar Respublikanın ərazisindən çıxarıldı. Ölkənin bu regionunun xarici ölkələrlə olan sərhədlərini Naxçıvanda yaradılmış milli ordunun əsgərləri qorumaq şərəfi qazandılar. Həmin dövrdə düşünülmüş geniş miqyaslı müdafiə tədbirləri nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası kənardan böyük dəstək alan Ermənistanın işğalından xilas olmuşdur. Dünya azərbaycanlılarının

Həmrəylik Gününün dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi haqqındakı 16 dekabr 1991-ci il tarixli dərin məzmunlu qərara da Heydər Əliyev imza atmışdır. Ali Məclisin Sədri Heydər Əliyevin Türkiyə Cümhuriyyətinə və İran İslam Respublikasına tarixi səfərləri, apardığı danışıqlar regionda blokada şəraitinin yaratdığı böhranın aradan qaldırılması, iqtisadi problemlərin və enerji məsələlərinin həllində əhəmiyyətli rol oynamışdır. Azərbaycanda ilk dəfə olaraq sosialist təsərrüfat sistemi ləğv edilmiş, torpaq islahatları və özəlləşdirmə tədbirləri həyata keçirilmişdir. Azərbaycanla Türkiyə Cümhuriyyətini əlaqələndirən Naxçıvan Muxtar Respublikası ərazisindəki Sədərək-Dilucu-«Ümid körpüsü»nün 28 may 1992-ci ildə istifadəyə verilməsi ilə ölkələr arasında çoxcəhətli əlaqələrin yeni mərhələsi başlanmışdır. Ulu öndər Heydər Əliyev Naxçıvanda ikən, 21 noyabr 1992-ci ildə yaradılmış Yeni Azərbaycan Partiyası ölkənin sonrakı inkişafında mühüm rol oynamışdır. Bir sözlə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə 1991-1993-cü illərdə Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin böyük məktəbinə çevrilmişdir.

Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəsində fəaliyyət göstərdiyi tarixi mahiyyət daşıyan mərhələ (1993-2003) ölkəmizdə müstəqil dövlətçiliyin yaradılması, möhkəmləndirilməsi və inkişaf etdirilməsi dövrüdür. Bu, çətin, mürəkkəb, məsuliyyətli və tarixi epoxada müstəqil Azərbaycan dövlətinin böyük

qurucusu olmuş Heydər Əliyev özünün adı və yorulmaz mübarizəsi ilə bağlı olan yeni bir epoxa yaratmışdır. Heydər Əliyev epoxası - Azərbaycanın xilas və inkişafı dövrünün epoxasıdır. Heydər Əliyev epoxası - Azərbaycanda müstəqil dövlətçiliyin böyük təməllərinin, möhkəm əsaslarının yaradıldığı epoxadır. Dünya birliyində Azərbaycan ölkəsinin layiq olduğu şərəfli yerin qazanılması da Heydər Əliyev təliminin bəhrəsidir. Heydər Əliyev yolu - Azərbaycanı böyük gələcəyə aparan möhtəşəm magistraldır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizdə Heydər Əliyev milli dövlətçilik təliminin dönməzliyini, davamlılığını, yaradıcı şəkildə inkişaf etdirilməsini təmin etməklə xalqımızın və dövlətimizin tarixində yeni bir epoxa yaratmağa nail olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ölkəmizin yeni tarixi epoxasının Heydər Əliyevidir. Möhkəm dövlətçilik, üstəgəl geniş miqyaslı quruculuq, müasirləşdirmə və modernləşdirmə, üstəgəl tarazlaşdırılmış siyasət və analitik təhlil, bərabərdir İlham Əliyev demək mümkündür. Yenidən qurulmuş və modern inkişaf səviyyəsinə çatdırılmış müasir Azərbaycan tam mənası ilə Prezident İlham Əliyevin möhtəşəm əsəridir. Aparılan böyük siyasətin sayəsində regionların inkişafı proqramının düşünülmüş və məqsədyönlü həlli ilə Azərbaycanda bütün bölgələrin bərabər və yüksək inkişafına nail olunmuşdur. Nəticədə qısa müddətdə dünyanı heyran qoyan yeni, modern və möhtəşəm Azərbaycan yaradılmışdır.

İlham Əliyev siyasəti tarixi neft ölkəsi olan Azərbaycanın bütün bölgələrini «nöyütün padşahı» olan paytaxtımız Bakı ilə yanaşı böyük sürətlə inkişaf etdirməyə xidmət edir. O cümlədən, yeni tarixi epoxada Naxçıvan Muxtar Respublikasında da böyük inkişafa nail olunmuşdur. Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin ölkənin digər regionları kimi Naxçıvan Muxtar Respublikasına olan səfərləri hər dəfə qədim diyarın müstəqil dövlətimiz qarşısında böyük hesabatına çevrilir. Ümum-milli liderimiz Heydər Əliyevin tarixin çətin sınaq məqamlarında böyük xilaskarlıq missiyasını həyata keçirərək qoruyub saxladığı və gələcək inkişafının proqramını müəyyən etdiyi Naxçıvan Muxtar Respublikası hazırda ulu öndərin adına və arzularına layiq şəkildə, böyük sürətlə və məqsədyönlü şəkildə inkişaf edir. Naxçıvan - Şərqi qapısından Qərbi modern inkişafının yüksək səviyyəsinə doğru inamla addımlayır. Naxçıvan - milli tarixi ənənələri yaradıcılıqla inkişaf etdirib saxlayan və Qərbyönlü inkişafın əsas meyllərini özündə cəmləşdirən günəşli diyardır. Bu gün Naxçıvan inkişaf etmiş Şərq yönlü Qərb şəhəri kimi dünyaya açılır. Naxçıvan ölkəmizin Qərb sərhədlərində ucalan Şərq tipli Azərbaycan qalasıdır. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Ali Məclisə rəhbərlik etdiyi dövrdən sonrakı iyirmi illik dövr ərzində Naxçıvan Muxtar Respublikasının keçdiyi çətin və şərəfli mübarizə yolu, əldə edilmiş böyük nailiyyətlər müstəqil ölkəmizdə ulu öndərin adı ilə bağlı olan siyasətin real təntənəsini əks etdirən böyük bir he-

sabatdır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun ulu öndər, ustad rəhbər qarşısında Böyük Anddan yoğrulmuş dövlətçiliyə sədaqətlə xidməti və yorulmaz, çoxcəhətli fəaliyyəti Azərbaycanda müstəqillik dövrü milli dövlətçilik məktəbinin əsas göstəricilərindən, mühüm nəticələrindən biridir. Ötən hər il Azərbaycanın ayrılmaz üzvi tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkəmizin ərazi bütövlüyünün qorunub daha da möhkəmləndirilməsinə, milli dövlətçiliyin inkişaf etdirilməsinə, quruculuq proseslərinin genişləndirilməsinə özünün sanballı töhfələrini bəxş etməklə müstəqil dövlətimizin müasir mərhələdəki sürətli yüksəlişinə bir daha qüvvət və təkan verir.

Göründüyü kimi, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iyirmi il bundan qabaq, 3 sentyabr 1991-ci ildə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri vəzifəsinə seçilməsi Azərbaycan tarixinin mühüm və əlamətdar hadisəsidir. Məhz bu böyük siyasi hadisə ilə ölkəmizdə tarixi gedişatın istiqaməti qəti şəkildə müəyyən olunmuş, müstəqil dövlətçilik uğrunda mübarizənin möhkəm və əsaslı təməlləri atılmışdır. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin böyük siyasətdə və möhtəşəm quruculuq proseslərində atdığı ciddi və əhəmiyyətli addımlar vaxtilə etibarlı bünövrəsi qoyulmuş müdrik siyasətin yeni tarixi şəraitdə yaradıcılıqla və sürətlə inkişaf etdirilən uğurlu davamının parlaq və əyani göstəricisidir.

2011

YENİLƏŞƏN NAXÇIVAN: İNKİŞAFDAN İNTİBAHA

XX əsrin doxsanıncı illərinin başlanğıcında görkəmli dövlət xadimi, böyük öndər Heydər Əliyevin taleyin hökmü ilə Naxçıvanda yaşayıb-fəaliyyət göstərməsi çətin və mürəkkəb şəraitdə Azərbaycanın ərazi bütövlüyünün qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsi baxımından mühüm tarixi hadisə idi. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin Azərbaycan miqyasındakı böyük xilaskarlıq missiyası Naxçıvandan başlamışdı. Ağır düşmən təzyiqlərinə mərdliklə sinə gərmiş, qorunub möhkəmləndirilmiş Naxçıvan Muxtar Respublikası keçən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində ulu Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana əvəzsiz ərnağanı idi. Naxçıvandan sovet qoşunları bölmələrinin çıxarılması, regionda milli ordu hissələrinin formalaşdırılması xilaskarlıq hərəkatının ana xəttini təşkil edirdi. Ermənistan sərhəddinin cəmi üç-dörd kilometrliyində Türkiyə Cümhuriyyəti ilə Naxçıvan Muxtar Respublikasını əlaqələndirən Sədərək-Aralıq Dilucu bölgəsində Ümid körpüsünün salınması siyasi, hərbi, diplomatik və iqtisadi baxımdan böyük hadisə idi. O zaman hələ 1921-ci ildə imzalanmış məşhur Qars müqaviləsinin yenidən beynəlxalq siyasi mühitin gündəminə gətirilməsi bölgədə sülh şəraitinin möhkəmləndirilməsinə özünün sanballı töhfəsini vermişdi. Məhz uzaqgörən böyük siyasətçi

Heydər Əliyevin Sədrlik etdiyi iclasda, Naxçıvan MR Ali Sovetinin 17 noyabr 1990-cı il tarixli birinci sessiyasında görkəmli dövlət xadiminin təşəbbüsü ilə ölkənin dövlət rəmzləri, muxtar respublikanın adından «sovet sosialist» sözlərinin çıxarılması haqqında qəbul edilmiş tarixi qərarlar müstəqilliyə doğru atılmış qətiyyətli addımlar idi. Bundan başqa, 21 noyabr 1992-ci ildə Naxçıvan şəhərində Yeni Azərbaycan Partiyasının yaradılması, böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin bu partiyanın Sədri seçilməsi ilə geniş mənada yeni qurulmuş gənc respublikanın siyasi həyatında böyük dönüşün əsası qoyulmuşdur. Eyni zamanda, çətin blokada şəraitində görkəmli romantik şair Hüseyn Cavidin 110 illik, Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileylərinin keçirilməsi, Naxçıvandan yüz nəfər orta məktəb məzununun Türkiyədə ali təhsil almağa yola salınması elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində həyatın canlanmasına səbəb olmuşdu. Nəhayət, Azərbaycanda ilk dəfə olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikasında iqtisadi islahatların aparılması, keçmiş planlı təsərrüfat sisteminin yerində bazar iqtisadiyyatına əsaslanan özəl sektorun yaradılması ilə yeni həyata başlanılmışdır. Beləliklə, böyük öndər Heydər Əliyev hələ XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasında cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə edən inkişafın möhkəm əsaslarını yaratmışdır. Sonralar ümumən Azərbaycanın hər yerində, o cümlədən Naxçıvanda baş verən böyük yeniləşmə və

inkişaf prosesləri həmin zəmin üzərində ucalmışdır.

Bütün bunlara görə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin 16 dekabr 1995-ci il tarixdə keçirilmiş sessiyasında Muxtar Dövlətinin başçısı seçilən Vasif Talıbovun bəyan etdiyi aşağıdakı mülahizələr mövcud realığı çox dolğun şəkildə əks etdirirdi: - *Mənim ayrıca bir fəaliyyət proqramı olmayacaqdır. Fəaliyyətimi görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin dövlətçilik proqramının Naxçıvanda dönmədən həyata keçirilməsinə həsr edəcəyəm.*¹

Bu qısa bəyanatda həm tarixin bütün sınaqlarından çıxmış Heydər Əliyevin siyasətinə dərin sədaqət, həm də böyük əzmkarlıq ifadə olunmuşdu. Sonrakı illərdəki gərgin, ardıcıl və səmərəli fəaliyyətin sayəsində qazanılan uğurlu nəticələr seçilmiş yolun nə qədər düzgün olduğunu bir daha təsdiq etdi. Bu, Heydər Əliyev siyasi kursuna münasibətdə sözlə əməlin, dərin sədaqətlə konkret işin vəhdəti baxımından canlı örnəyə çevrildi. Beləliklə, Heydər Əliyev dövlətçilik məktəbinin Naxçıvan modeli yarandı. Bu böyük dövlətçilik konsepsiyasının qətiyyətlə həyata keçirilməsi Naxçıvan Muxtar Respublikasında bütün sahələrdə inkişafdan yeniləşməyə və intibaha doğru hərəkətin başlıca hərəkətverici qüvvəsini təşkil etdi.

Böyük siyasətə gələnə qədər Vasif Talıbov çətin və mənalı bir yol keçmişdir. O, sadə və zəhmətkeş bir ailənin torpağa və insanlara sədaqətdən yoğrulmuş

1. Bax: İntibahın 15 ili. Naxçıvan, "Əcəmi", 2010, səh.6.

halal və məsuliyyətli mühitində yetişib formalaşmışdır. Atası Yusif Talıbov heç kəsin minnətini qəbul etməyib, ucalığı zəhmətdə və sədaqətdə tapmış pak mənəviyyətli, təbii bir sadəliyi həqiqi böyüklük səviyyəsinə çatdırmış etibarlı və nüfuzlu el-oba adamı, xalq ağsaqqalı idi. Keçmiş Sovetlər İttifaqında tanınmış Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Bahar Talibovanın keçdiyi şərəfli ömür yolu da Vasif müəllim üçün bir nümunə idi. Naxçıvan Dövlət Universitetində aldığı bilik və qazandığı vərdişlər də təkamül prosesində əhəmiyyətli faktorlardan biri olmuşdu. Bütün bunlarla bərabər, Vasif Talıbov üçün 1991-1993-cü illərdə taleyin hökmü ilə Naxçıvanda yaşayıb-ışləməli olan görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin böyük sınaqlardan çıxmış məktəbini keçmək mükəmməl Akademiya təhsili almaqdan da qat-qat üstün bir təcrübə idi. O, həyatının keşməkeşli, məsuliyyətli və mənalı bir mərhələsini yaşayan Heydər Əliyevin tərcümeyi-halının hər bir səhifəsini əsl həyat və siyasət dərslisi kimi qəbul etmiş müstəqil dövlətçiliyin yeni nəsli kimi özünü təsdiq etmişdir.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov hər şeydən əvvəl, regionda böyük quruculuq proqramını gerçəkləşdirmişdir. Qurucurəhbər obrazının bütün əsas səciyyəvi xüsusiyyətləri onun simasında cəmləşmişdir. O, Azərbaycan tarixinə Naxçıvanın böyük quruculuq hərəkatının rəhbəri kimi daxil olmuşdur. Nəticədə Muxtar Respublikanın paytaxtı Naxçıvan şəhəri, demək olar ki, qısa müddətdə əsaslı

surətdə yenidən qurulmuşdur. Qədim tarixə malik olan Naxçıvan şəhərinin əsas memarlıq üslubu saxlanılmaqla yanaşı, şəhərdə düşünülmüş şəkildə böyük yeniləşdirilmə proqramı həyata keçirilmişdir. Hazırkı Naxçıvan Şərq memarlığı zəminində ucaldılmış Avropa şəhəridir. Minilliklər ərzində qurulub tikilmiş Naxçıvan şəhərinin inkişafının Vasif Talıbov dövrü tarixlərdə izləri qalmış intibahın müasir mərhələdə böyük məşabda tamamilə yeni səviyyəyə qaldırılması hadisəsidir. Bu, Naxçıvan şəhərinin keçdiyi çoxəsrlik inkişaf yolunda yeni tarixi epoxadır. Naxçıvan şəhəri indi Nuh əyyamından, Atabəylər dövlətindən XXI əsrə qədər keçdiyi çoxəsrlik yolda ən uca inkişaf zirvəsinə gəlib çatmışdır. Şəhərsəlmədə xüsusi diqqət yetirilən kərpic və şəkəkə elementləri burada Şərq memarlıq ənənələrini, şüşə və metal konstruksiyalardan istifadə isə Qərb inşaat texnologiyalarını üzvi vəhdətdə yaşatmağa xidmət edir. Müasir Naxçıvan Şərq mühitinin özünəməxsus aurasını və qərbyönlü inkişafın əsas meyllərini cəm halda təcəssüm etdirir. Naxçıvan şəhərində əsaslı şəkildə bərpa edilmiş XIX əsrə məxsus Came məscidi, görkəmli şair-dramaturq Hüseyn Cavidin şəkəkə ilə işlənmiş türbəsi, yerli travertin materialı ilə üzlənmiş binalar, Zaviyə-mədrəsə kompleksi qədimlik ənənəsinin örnəkləridir. Eyni zamanda, Muxtar Respublikanın Baş kəndindəki Gənclik mərkəzi, Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin Naxçıvan Muxtar Respublikası İdarəsinin, Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin, Dövlət Gömrük Komitəsinin, Ali

Məhkəmənin çoxmərtəbəli binaları, Naxçıvan Dövlət Universitetinin Elektron kitabxanası, konservatoriyası, Diaqnostika-müalicə mərkəzi, Məhəmmədəğa Şah-taxtlı adına Naxçıvan kitab evi Şərqi şəhərindəki Qərb inşaat abidələridir.

Yenidən qurulmuş Təbriz mehmanxanası, yeni tikilmiş Duzdağ oteli Avropadakı ən yaxşı beşulduzlu otellərlə yanaşı dayanmağa tamamilə layiqdir. Heydər Əliyev sarayı yeni dövr Azərbaycan memarlığının şah əsərlərindən biridir. Bu möhtəşəm sarayın inşaatında və interyerindəki Şərqi və Qərb üslubunun üzvi sintezi milli memarlıq ənənələrinin yeni çalarlarla zənginləşdirilməsinə şərait yaratmışdır. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Beynəlxalq münasibətlər və Xarici dillər fakültəsinin beşmərtəbəli korpusunda, tələbə sosial xidmət mərkəzində də eyni harmoniya qorunub saxlanılmışdır. Bütün bunların sayəsində qədim Naxçıvanın zəminində yeni bir şəhər-müasir Naxçıvan ucaldılmışdır. Müasir Naxçıvan isə yeni tipli Avrasiya şəhərinə çevrilmişdir. Yeniləşən müasir Naxçıvan yeni çağ Avrasiya şəhərsalma mədəniyyətinin parlaq təəcəssümüdür, bu mədəniyyətin inkişafının təzə mərhələsidir. Eyni prinsiplər Naxçıvan Muxtar Respublikasının rayon mərkəzlərində – Şərur, Babək, Culfa, Ordubad, Şahbuz, Kəngərli və Sədərkdə aparılan quruculuq proseslərində də mühafizə edilmişdir. Şəhərsalma və quruculuq prosesində qədim və zəngin ənənələrə malik olan Ordubadda Şərqi ənənələri, yeni salınan Kəngərliyə Qərb elementləri, Araz kənarında

yerləşən Culfada Şərq-Qərb ünsürləri ağırlıq təşkil edir. Məsafə etibarilə Muxtar Respublikanın mərkəzindən xeyli aralıda yerləşən rayon mərkəzləri sanki Naxçıvan şəhərinin hər birinin özünəməxsus görkəmi olan mikro-rayonları təsiri bağışlayır. Araz kənarında salınmış Heydərabad müstəqil Azərbaycanın xəritəsinə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun adı ilə bağlı daxil olan tarixi əlavədir. Bu, böyük öndər Heydər Əliyevin quruculuq və abadlıq siyasətinin Vasif Talıbovun baxışları və təsəvvürlərinin, yaradıcı yanaşmasının əsasında ucaldılmış abidəsidir. Beləliklə, Naxçıvan Muxtar Respublikasında şəhərsalma fərqliliklərin və bənzərliklərin vəhdətindən ibarət olan vahid bir tam, sistemli bir bütöv təəssürat yaradır. Bu isə regionda şəhərsalmada və memarlıqda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin rəhbəri səviyyəsində aparılan dövlət siyasətinin uğurlu bəhrəsidir.

Coğrafi baxımdan Naxçıvan Muxtar Respublikasının yerləşdiyi ərazi, tutduğu mövqe burada regional xarici siyasətin, qonşu ölkələrlə əlaqələrin və münasibətlərin diqqət mərkəzində saxlanılmasını tələb edir. Seçilmiş düzgün siyasi xətt regionda Türkiyə Cümhuriyyəti və İran İslam Respublikası ilə tarazlaşdırılmış, qarşılıqlı əməkdaşlığa və etimada əsaslanan sağlam münasibətlərin formalaşması ilə nəticələnir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinə öz töhfələrini verir. Həyata keçirilən ardıcıl məqsədyönlü fəaliyyət Azərbaycan xarici siyasətinin

Naxçıvan məktəbini formalaşdırır. Bu gün Naxçıvan Azərbaycanın Türkiyəyə, oradan da Avropaya açılan qapısı funksiyasını layiqincə yerinə yetirir. Ali Məclisin Sədri Vasif Talibovun 2010-cu il aprelin 26-29-da Ankaraya rəsmi səfəri və bu ölkənin dövlət başçıları ilə keçirdiyi görüşlər, apardığı danışıqlar, əldə etdiyi razılaşmalar Azərbaycan dövlətinin qardaş Türkiyə ilə münasibətlərinin bəhrələrindəndir və Muxtar Respublikanın ərazi bütövlüyünün daha da möhkəmləndirilməsini şərtləndirir. İstanbul-Naxçıvan təyyarə reysinin açılması Naxçıvanda iyirmi ildən bəri davam edən blokadanın aradan qaldırılması və əlaqələrin daha da inkişaf etdirilməsi sahəsində atılmış yeni və böyük addımdır. Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun həm də Azərbaycan-İran Parlamentlərarası Dostluq qrupunun rəhbəri kimi bu ölkə ilə apardığı iş regionda qarşılıqlı etimadın, etibarlı münasibətlərin qorunub saxlanılmasına və inkişaf etdirilməsinə təminat verir. Qonşu ölkələrlə viza rejiminin sadələşdirilməsi, gömrük əlaqələrinin genişləndirilməsi, ticarət dövriyyəsinin artırılması, nəqliyyatdan istifadənin asanlaşdırılması, yeni təyyarə və avtobus reyslərinin açılması, böyük körpülərin salınması və s. kimi tədbirlər məqsədyönlü regional xarici siyasətin uğurlarıdır. Naxçıvan Muxtar Respublikasının Avstriyanın Ştiriya vilayəti ilə qarşılıqlı işgüzar əlaqələri ölkənin Avropa siyasətində də muxtar dövlətin aktiv iştirakını əks etdirir. Bundan başqa, türkdilli ölkələrin dövlət başçılarının

Zirvə toplantısının 3 oktyabr 2009-cu ildə Naxçıvanda keçirilməsi Muxtar Respublikanın geniş mənada Azərbaycan üçün həm də əlverişli xarici siyasət məkanına çevrildiyini nümayiş etdirir. Zirvə toplantısı formatında olan ciddi və mühüm siyasi tədbir üçün ev sahibliyi kimi məsuliyyətli və şərəfli bir vəzifəni rəsmi protokolların bütün incəliklərinə qədər həyata keçirmək bu böyük işin təşkilatçılığını öz üzərinə götürmüş şəxsin siyasi-ideoloji səviyyəsi, təşkilatçılıq məharəti barədə konkret və aydın təsəvvür yaradır. Bu böyük siyasi tədbir çərçivəsində türk dünyasının və ümumən dünyanın diqqətinin Naxçıvana yönəldilməsi, Naxçıvanın Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi, qədim türk-oğuz yurdu kimi təbliği regional siyasətin beynəlxalq miqyasını tam məntiqi ilə dolğun şəkildə əks etdirir. Türkdilli dövlət başçılarının muxtar respublikanın paytaxtında imzaladığı Naxçıvan bəyannaməsinin işığında türk cümhuriyyətlərində həyata keçirilən tədbirlər qlobal miqyası ilə yanaşı, həm də blokada şəraitində olan Naxçıvanla bağlı obyektiv gerçəkliklərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasına meydan açır. Bu zəmində Naxçıvan Dövlət Universitetinin və AMEA-nın Naxçıvan Bölməsinin Qərbin və türk dünyasının elmi qurumları, nüfuzlu ali məktəbləri ilə yaratdığı əlaqələr inteqrasiya proseslərinin genişləndirilməsinə münbit şərait yaradır.

Muxtar respublikanın xarici əlaqələrində gömrük siyasəti özünəməxsus möhkəm mövqeyə malikdir. Araz çayı ətrafında yaradılmış gömrük qapıları həm xarici

iqtisadi əlaqələrin, həm də daxili bazarın tənzimlənməsinə və inkişaf etdirilməsinə təminat verir. Naxçıvan Muxtar Respublikasını Türkiyə Cümhuriyyəti və İran İslam Respublikası ilə əlaqələndirən Sədərək, Culfa və Şahtaxtı gömrükxanaları üçün son illərdə ən müasir üslubda tikilmiş binalar, yaradılmış normal iş şəraiti, quraşdırılmış yeni texnologiya yüksək dünya standartlarına tam cavab verir. Muxtar Respublikanın ərazisindəki gömrük qapıları həmin qapılardan keçib gələn hər bir xarici vətəndaşda Azərbaycanın bu parçasındakı inkişafın vüsəti haqqında ilkin və əsaslı təəssüratları formalaşdırır. Bu mənada Naxçıvan Muxtar Respublikasında həyata keçirilən gömrük siyasəti beynəlxalq əlaqələrin genişləndirilməsi ilə yanaşı, həm də Ali Məclisin Sədrinin böyük quruculuq siyasətinin üzvi tərkib hissəsidir. Beləliklə, regional gömrük quruculuğu siyasətində xarici əlaqələrlə ölkədaxili siyasətin üzvi sintezi, möhkəm bağlılığı yaradılmışdır. Müasir tipli gömrük qapıları eyni zamanda, həm də müstəqil dövlətimizin Naxçıvandakı sərhəd qalaları və vətənpərvərlik abidələridir.

Naxçıvandakı yeniləşmə və intibahda elm, təhsil və mədəniyyətin xüsusi yeri, rolu və payı vardır. Əslində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun möhkəm qənaətlərinə görə bu sahələrdə ciddi islahatlar aparıb yeniləşməyə nail olmadan əsl intibah səviyyəsinə çatmaq mümkün deyildir. Müasir səviyyədə qurulmuş elm və təhsil regionda yeniləşmənin əsas hərəkətverici qüvvəsi, qızıl açarı kimi qəbul olunur.

Ona görə də Muxtar Respublikada bu istiqamətdə dövlət səviyyəsində aparılan siyasət illərdən bəridir ki, ardıcıl və məqsədyönlü proqram şəklində dönmədən həyata keçirilir. İlk növbədə Naxçıvanın qədimliyi, minilliklərə dayanan yaşı, milli-tarixi ənənələri, buradakı minilliklərdən xəbər verən Azərbaycan toponimləri, arxeoloji abidələr, əsatiri yerlər, qayaüstü rəsmlər əsaslı şəkildə tədqiq edilir, öyrənilib bərpa olunur. Həmin proseslərə Naxçıvan Muxtar Dövlətinin başçısı Vasif Talıbovun rəhbərlik etməsi, böyük dəstək verməsi tarixi-mədəni araşdırmaların, elmi fəaliyyətinin dövlətçilik işinin üzvi tərkib hissəsinə çevrilməsi ilə nəticələnir. Bu, regionda aparılan dövlət idarəetməsi işinin yeni və mühüm bir sahəsinə çevrilmişdir. Ali Məclisin Sədrinin məşhur «Əshabi-Kəhf» ziyarətgahının bərpası və qorunması tədbirləri haqqında» 1998-ci il 09 fevral tarixli, «Ordubad rayonundakı Gəmiqaya abidəsinin tədqiq edilməsi haqqında» 2001-ci il 26 aprel tarixli, «Nuh peyğəmbərin Naxçıvan şəhərindəki məzarüstü türbəsinin bərpa edilməsi haqqında» 2006-cı il 28 iyun tarixli sərəncamları, qədim Xanəgah şəhərinin üzə çıxarılması, Köhnə qala divarlarının bərkitilməsi sahəsindəki təşəbbüslər geniş dünyagörüşlü, uzaqgörən dövlət xadiminin böyük gələcəyə hesablanmış baxışlarının ifadəsidir. Eyni zamanda, böyük demokrat ədib Cəlil Məmməd-quluzadənin, milli tarixi roman məktəbinin banisi Məmməd Səid Ordubadinin, Azərbaycan romantizminin yaradıcısı Hüseyn Cavidin, neft kimyası elmi məktəbinin

qurucusu Yusif Məmmədəliyevin ev muzeylərinin, Mirzə Cəlilin Nehrəmdə və Cəlilkənddəki xatirə muzeylərinin, Muxtar Respublika Tarix Diyarşünaslıq və xalça muzeylərinin, Xan Sarayı kompleksinin əsaslı şəkildə, məxsusi zövqlə yenidən qurulması tarixlə bu gün arasında etibarlı körpü yaratmağın sınıanmış yoludur. Bunlar müasir mədəniyyətin tarixə yazılan faktlarıdır, yeni nəsilləri mədəniyyət körpüsündən keçirərək böyük gələcəyə doğru aparmağın konkret üsulları və yollarıdır. Digər sahələrdə olduğu kimi, bu sahədə də qəbul edilmiş qərarların vaxtında, məsuliyyətlə və yüksək səviyyədə həyata keçirilməsi tarixi yaddaşın daha da möhkəmləndirilməsinə, torpaq, yurd sevgisinin dövlət işi səviyyəsinə qaldırılmasına uğurla xidmət edir. Bunlar – Naxçıvan Muxtar Respublikasının müstəqillik dövrünün Gəmiqaya yazıları, yeni dövr Naxçıvanın böyük zəkadan doğan pozulmaz naxışlarıdır. Qısa müddət ərzində gerçəkləndirilən bu işlər müasir həyatın gerçəklikləri, qədim Nəqşi-cahanın yeni nəqşələridir. Bunlar tarixi ənənələrlə regiondakı müasirliyin vəhdətidir. Bu məqamda təarixlə müasirlik arasında etibarlı, möhkəm və davamlı körpü olmaq vəzifəsini ziyalı faktorundan çox ziyalıları da böyük amallar, ümummilli ideyalar, dövlətçilik prinsipləri ətrafında cəmləşdirib səfərbər edən, istiqamət və dəstək verən dövlət xadimi faktoru həyata keçirir. Müstəqillik dövrü Azərbaycan dövlətçiliyini ölkə Prezidentinin rəhbərliyi ilə yüksək ləyaqətlə təmsil edən Vasif Talibovun Naxçıvandakı səmərəli fəaliyyəti

qədim tarixin üzə çıxarılıb yaşadılmasının, tarixə müasirlik ruhu gətirilməsinin möhtəşəm yekunu, tarixlə müasir həyat arasında möhkəm və etibarlı körpülərin salınmasının böyük nümunəsidir. İndiki nəsilləri ulu keçmişlə real gerçəkliyin və böyük gələcəyin birgə atmosferində yaşatmağı tənzimləyən regional dövlət siyasəti müstəqillik dövrünün ümummilli maraqlara söykənən dövlətçilik siyasətinin ana xətlərinin işığında daha aydın və mənalı görünür.

Müəyyən olunmuş dövlətçilik xətti istiqamətində ən müasir informasiya texnologiyalarına yiyələnmiş, çağdaş texnoloji təfəkkürə malik yeni, vətənpərvər nəslin yetişdirib formalaşması, bu sahədə mövcud olan potensialın sürətləndirilməsi proseslərinin təşkili Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikasındakı yeniləşmə hərəkatının ana xətlərindən biridir. Muxtar Respublikadakı regional informasiya texnologiyaları hərəkatı cəmiyyətin daha da müasirləşdirilməsinə və inteqrasiya proseslərinin əsas daşıyıcısına çevrilmişdir. Milli dövlətçilik ideologiyası ilə yanaşı, paralel aparılan bu siyasət bütün yönləri ilə biri digərini tamamlayır. Nəticə etibarilə regionda milli-tarixi ənənələrə yiyələnmiş və müasir təfəkkürlü ziyalılar nəslini yetişib formalaşır. Bu məqsədlə İlk növbədə elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində maddi-texniki bazanın yeniləşdirilməsi siyasəti ardıcıl olaraq həyata keçirilir. Ötən 15 ildə ucqar dağ kəndlərindən tutmuş rayon mərkəzlərində və Naxçıvan şəhərində 34022 şagird yeri olan 106 məktəbin tikilib

istifadəyə verilməsi, 90676 yerlik 55 məktəbin yenidən qurulması muxtar respublikanı ölkənin məktəb tikintisi hərəkatının ön sıralarına çıxarmışdır. Ümumtəhsil məktəblərinin sürətlə kompyuterləşməsi, Naxçıvan şəhərində və rayon mərkəzlərində kompyuter təlim-tədris mərkəzlərinin, internet klublarının yaradılması elm və təhsil sahəsində böyük inkişafın və yeniləşmənin möhkəm təməlini təşkil edir. İndi Muxtar Respublikada hər 19 şagirdə bir kompyuter dəsti düşür ki, bu da Azərbaycan Respublikası üzrə olan orta göstəricidən yuxarıdır. Muxtar Respublika Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyinin xətti ilə «Kənd rabitəsinin inkişaf etdirilməsinin problemləri» (2007), Naxçıvan Dövlət Universitetində «Blokada şəraitində fəaliyyət göstərən regionların inkişafında informasiya texnologiyalarından istifadənin imkanları» (2008) mövzularında keçirilən beynəlxalq simpoziumlar regionda informasiya-kommunikasiya vasitələrinin tətbiq edilməsi sahələrində dünya təcrübəsinin öyrənilməsinə və həyata keçirilməsinə münasib şərait yaradır. Naxçıvan Dövlət Universitetində ardıcıl olaraq gerçəkləşdirilən «Elektron-universitet» proqramına Muxtar Dövlətin rəhbərliyi səviyyəsində dəstək verilməsi bu ali təhsil ocağında ölkədə analoqu olmayan elektron kitabxananın yaradılmasına, elektron lövhələr, proyektorlar, geniş ekranlar müasir informasiya texnologiyaları ilə təchiz olunmuş açıq dərslərinin, kompyuter sinif otaqlarının təşkilinə geniş meydan açmışdır. Hazırda Naxçıvan Dövlət Universitetində «Bilik»,

Atatürk və Elektron kitabxana internet mərkəzləri, İnformasiya texnologiyaları laboratoriyaları, bütün fakültələri əhatə etməklə internetə bağlı 26 kompyuter sinfi, mərkəzi idarəetmə sistemi, Boloniya təhsil qeydiyyat mərkəzi müəllimlərin və tələbələrin istifadəsindədir. Universitetdə NATO-nun texniki dəstəyi ilə MDB və Şərqi-Avropa ölkələri içərisində birinci dəfə olaraq 108 hektarlıq ərazidə CISCO texnologiyaları əsasında beş meqabit gücündə olan Wi-Fi kampus simsiz internet şəbəkəsinin qurulması beynəlxalq əhəmiyyət daşıyan mühüm hadisədir. Müqayisə üçün deyək ki, bu, MDB məkanında və yaxın xaricdə tam kampusu, yəni təkcə tədris korpuslarının daxilini yox, həm də 108 hektarlıq bütün ərazini əhatə edən yeganə ən müasir internet şəbəkəsidir. Aparılan düşünülmüş və məqsədyönlü dövlət siyasətinin sayəsində bu gün Naxçıvan Dövlət Universiteti geniş mənada tam internet məkanında fəaliyyət göstərir. Artıq dünya miqyaslı beynəlxalq internet məkanında xüsusi bir Naxçıvan fəzası mövcuddur. Ali dövlətçilik idealına və ümummillə məqsədlərə yönləndirilmiş Naxçıvan fəzası internet məkanı virtual məkanda Naxçıvanın dünyaya açılan pəncərəsidir. Dünya elm və texnologiyasının ən qiymətli informasiyaları Naxçıvan virtual fəzasından keçərək regionda elmin, idarəetmənin, təhsilin, texnologiyanın daha da inkişaf etdirilməsinə kömək edir. Naxçıvan Dövlət Universitetində 2005-ci ildən etibarən ardıcıl olaraq beş dəfə keçirilmiş və bundan sonra da hər il keçirilməsi nəzərdə tutulan «Elektron

Naxçıvan» beynəlxalq miqyaslı video konfranslarda və prezentasiyalarda, simpoziumlarda Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri cənab Vasif Talıbovun iştirakı və çıxışları geniş mənada muxtar respublikada elektron vasitələrin, informasiya texnologiyalarının, yeni tipli kommunikasiya vasitələrinin tətbiqi imkanlarının ildən-ilə genişləndirilməsinə təkan verir. Beynəlxalq simpoziumun fəzasını aşan «Elektron Naxçıvan» hərəkatı Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin virtual məkanda elektron imzası kimi nəzərə çarpır. Həmin münbit zəmində məqsədyönlü şəkildə inkişaf etdirilən Naxçıvan Dövlət Universiteti bu gün möhkəm milli əsaslara malik olan, dövlətçilik yönli və Avropaya inteqrasiya edilmiş müasir tipli ali məktəbə çevrilmişdir. Ali təhsilin yeniləşdirilməsi ilə bir sırada aparılan geniş miqyaslı tədqiqat işləri Naxçıvan Dövlət Universitetinin həm də ciddi bir elmi məktəb səviyyəsində inkişaf etməsinə, tanınmasına şərait yaradır. Bütövlükdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin geniş kampusunda salınan Universitet Şəhərciyi ali təhsil quruculuğunun Vasif müəllim modelinin konkret əməli təcəssümüdür.

Bununla yanaşı, müstəqillik dövründə elmi-tədqiqat işlərinin miqyasını daha da genişləndirmək və funksiyasını artırmaq üçün regiondakı akademik qurumların fəaliyyətinin tamamilə yenidən qurulması zərurəti meydana çıxmışdır. Muxtar Respublikada 1972-ci ildən mövcud olan Naxçıvan Regional Elmi Mərkəzinin mövcud strukturunun və işinin yeni dövrün tələblərinə cavab

verə bilmədiyi nəzərə alınmaqla burada Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan Bölməsinin yaradılması haqqında təşəbbüsün qaldırılması regionda elmin inkişafında yeni mərhələnin başlanmasına səbəb olmuşdur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin 7 avqust 2002-ci il tarixli sərəncamı ilə yaradılmış AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi ölkə elminin üfüqlərinin, əhatə dairəsinin genişləndirilməsində, Naxçıvandakı mövcud elmi potensialdan istifadənin səmərəliliyinin artırılmasında mühüm rola malikdir. Qısa müddətdə AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi üçün elmi-tədqiqat institutlarından bir neçəsinin yerləşdiyi ayrı-ayrı çoxmərtəbəli binaların tikilib istifadəyə verilməsi, ən müasir avadanlıqlarla təchiz edilməsi, nümunəvi iş şəraitinin yaradılması Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin imzaladığı sərəncamın, qəbul etdiyi qərarların dönmədən həyata keçirilməsinə bəslədiyi ciddi, məsuliyyətli münasibətin konkret nəticəsidir. Bu gün AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi maddi-texniki imkanlarına görə postovet məkanı ölkələrində mövcud olan ən yaxşı təchiz edilmiş akademi-yalarla müqayisə oluna bilər. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müəyyən etdiyi siyasi xəttə uyğun olaraq Muxtar Respublika Ali Məclisinin həyata keçirdiyi məqsədyönlü elm siyasəti sayəsində Naxçıvan Bölməsi qısa müddətdə regionun qədim tarixinin, ədəbi-mədəni mühitinin, folkloru, etnoqrafiyası, arxeologiyası və toponimikasının, təbii sərvətlərinin və

biomüxtəlifliyinin aktual məsələlərinin öyrənilməsi istiqamətində mühüm nəticələr əldə edə bilmişdir. Demək olar ki, hər il Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsinin elmi-tədqiqat institutlarının və Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyəti ilə birlikdə keçirilən ənənəvi Naxçıvan simpoziumları diyarın qədim tarixi və mədəniyyətinin, flora və faunasının araşdırılmasına sanballı töhfələr verir. Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun Gəmiqaya abidəsinin öyrənilməsi ilə əlaqədar sərəncamı əsasında elmi mühitdə başlayan Gəmiqaya hərəkəti Azərbaycan elminin qiymətli əlavələrlə, əhəmiyyətli materiallarla zənginləşdirilməsi ilə, nadir tapıntıların üzə çıxarılması ilə nəticələnmişdir. Son illərdə Naxçıvanda formalaşan gəmiqayaşünaslıq elmi fondu ümumən Azərbaycan elminin qiymətli sərvətidir. Artıq Naxçıvanda bu istiqamətdə meydana çıxan tədqiqatlardan müstəqil bir kitabxana yaratmaq mümkündür. Eyni zamanda, Naxçıvan teatrının 125, Naxçıvan Dövlət Universitetinin 140, filosof-şair Hüseyn Cavidin 125, böyük demokrat və görkəmli yazıçı Cəlil Məmmədquluzadənin anadan olmasının 140, maarifçi şair və pedaqoq Məhəmməd Tağı Sidqinin 150, məşhur publisist və ictimai xadim Məhəmmədəğa Şahtaxtının 160, dünya şöhrətli alim Yusif Məmmədəliyevin 100 illik yubileylərinin Naxçıvan Muxtar Respublikasında qeyd olunması haqqında mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan sərəncamların işığında aparılan səmərəli axtarışlar,

aşkar edilən yeni ədəbi-tarixi materiallar, nəşr edilən kitablar və məqalələr, keçirilən konfranslar elmimizin yaddaqalan hadisələridir. Bundan başqa, birbaşa Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin rəhbərliyi ilə hazırlanan və nəşr edilən ikicildlik «Naxçıvan ensiklopediyası», «Naxçıvanın tarixi atlası», Azərbaycan və ingilis dillərində çıxan «Naxçıvan abidələri» ensiklopediyası, muxtar respublikanın ikicildlik qırmızı kitabı Azərbaycan elminin Naxçıvan məktəbinin azərbaycanşünaslığa qiymətli töhfələri sayıla bilər. Elmdə əldə edilmiş mühüm nəticələr isə həm də bədnam Ermənistanın Naxçıvana qarşı haqsız ərazi iddialarına dəlili-sübutlu cavabların ifadəsidir. Bunlar, eyni zamanda, Azərbaycan elminin Naxçıvan qvardiyasının Ermənistana ünvanlanmış notasıdır. Əldə olunan nəticələrin, yekun qənaətlərin elmi əhəmiyyəti ilə bir sırada həm də regionda möhkəm, real əsasa malik olan azərbaycançılığın təsdiqinə, millimənəvi dəyərlərin möhkəmləndirilməsinə yönləndirilməsi müstəqillik dövründə vətənpərvər milli ziyalılığın formalaşmasında başlıca rol oynayır. Muxtar respublikada Ali Məclisin müvafiq sərəncamları əsasında keçirilmiş «Uluslararası qaynaqlarda Naxçıvan» (1996), «Naxçıvan Muxtar Respublikasının təbii sərvətləri» (2002), «Naxçıvan: tarixi gerçəklik, müasir dövr və inkişaf perspektivləri» (2006), «Nuh peyğəmbər, dünya tufanı və Naxçıvan» (2009) beynəlxalq simpoziumları dünya elmi ictimaiyyətinin Azərbaycan elminin Naxçıvanda qazanılan nailiyyətləri ilə yaxından, əyani surətdə tanış

olmalarına şərait yaratmışdır. Eyni zamanda, Naxçıvanda yaşayan elm adamlarının dünyanın müxtəlif ölkələrində keçirilən beynəlxalq elmi tədbirlərdə təmsil olunmalarına dəstək verilməsi regionda formalaşan elmi potensialın inkişafına müsbət təsir göstərir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin «Azərbaycan xalqının qədim tarixini əks etdirən müqəddəs bir torpaq» adlandırdığı Naxçıvan diyarının zəngin mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsi sahəsində də böyük proqramlar həyata keçirilməkdədir. Son on beş ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasında 203 mədəniyyət müəssisəsinin tikilib istifadəyə verilməsi və ya əsaslı şəkildə yenidən qurulması, 52 memarlıq abidəsi və dini obyektin bərpa edilməsi regionda mədəniyyətin inkişafına real təminat yaratmışdır.

Əsaslı şəkildə yenidən qurulan Naxçıvan teatr Azərbaycan teatr mədəniyyətinin mühüm qollarından birini təşkil edir. Naxçıvan Kukla teatrının, yeni təşkil olunmuş Naxçıvan Uşaq teatrının və Uşaq filarmoniyasının səmərəli fəaliyyətləri bölgədə milli mədəniyyətin müxtəlif növlərinin tərəqqisinə imkan yaratmaqla bərabər, burada ölkəmizin yeni nəslinin milli və dünyəvi dəyərlər əsasında tərbiyə olunmasına da kömək edir. Naxçıvan Dövlət Filarmoniyasının Kamera və xalq çalğı alətləri orkestrlərinin təşkili, Şərur Yallı rəqs ansamblının fəaliyyət dairəsinin genişləndirilməsi, regionlardakı xalq teatrlarının, öz fəaliyyət kollektivlərinin canlandırılması mədəni mühitin səviyyəsinin yüksəlməsinə

rəvac verir. Naxçıvan Dövlət Universitetinin Tələbə teatr studiyasında hazırlanan Cəlil Məmmədquluzadənin «Ölülər», «Anamın kitabı» tamaşaları, Tələbə opera studiyası üzvlərinin səhnəyə çıxardıqları Üzeyir Hacıbəyovun «Arşın mal alan» operettasının uğurlu Türkiyə, Rusiya və Gürcüstan qastrolları, universitet televiziya-sının efir məkanına çıxması regionda yeni mədəniyyətin daşıyıcılarının yetişib formalaşmasının real təcəssümüdür. Naxçıvan Muxtar Respublikasının incəsənət ustalarının Türkmənistanda keçirilən Azərbaycan mədəniyyəti günlərində və Naxçıvan Muxtar Respublikasının 85 illiyi ilə əlaqədar Moskva şəhərindəki konsertdə uğurlu çıxışları artıq regionda peşəkar, profesional musiqi kollektivlərinin formalaşdığını nümayiş etdirir. Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin 9 fevral 2009-cu il tarixli sərəncamı ilə muxtar respublikada xalq yaradıcılığının ayrı-ayrı sahələrinin dirçəldilməsi diqqət mərkəzinə çəkilmişdir. Unudulmaqda olan tikmə, döymə, toxuma, oyma sənəti sahələrinə yeni həyat bəxş edilmiş, milli mətbəxin ön mövqeyə çıxarılması təmin olunmuş, Kulinariya Mərkəzi yaradılmışdır.

Regionda milli və bəşəri dəyərlərin vəhdətdə yaşadılması baxımından Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin «Nuh peyğəmbərin Naxçıvan şəhərindəki məzarüstü türbəsinin bərpa edilməsi haqqında» 28 iyun 2006-cı il tarixli sərəncamı əsasında həyata keçirilən tədbirlər böyük əhəmiyyətə malikdir. Tarixi qaynaqlardan əldə edilmiş məlumatlara və Naxçıvanın çoxəsrlük memarlıq

ənənələrinə istinad edilməklə bərpa edilib 2008-ci ildə ucaldılmış Nuh türbəsi həm də Naxçıvan diyarının böyük sivilizasiyanın beşiyi olduğunu bir daha təsdiqləyir. Ordubad rayonunun dağlıq ərazisindəki Nəsirvaz kəndindən Kiçik Qafqaz dağlarının ətəklərinə doğru Gəmiqayaya, Qapıcıq yüksəkliyinə çəkilən yol dünya tufanından sonra formalaşan ilkin sivilizasiyaya açılan qapı təsiri bağışlayır. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun dəstəyi ilə təşkil olunan Gəmiqaya ekspedisiyaları ilə uzun illər ərzində şəraitin çətinliyinə görə tək-tək elm adamlarının gedib çıxma bildiyi Gəmiqaya geniş miqyasda alimlər heyətinin üzünə açılmışdır. Gəmiqayanın yaxasındakı dəniz səviyyəsindən təxminən üç min metr yüksəklikdə yerləşən Nəbi yurdunda keçirilən beynəlxalq simpoziumda muxtar respublika rəhbərinin iştirakı və çıxışı dövlət adamının elmini, ziyalı fikrini, milli düşüncəni Gəmiqaya zirvəsinə qaldırılması idealının konkret ifadəsi idi. Nəbi yurdunda 2000-ci illərin əvvəllərində elmi ekspedisiyalarda və beynəlxalq simpoziumda iştirak edən Azərbaycan alimləri və xarici ölkələrdən dəvət olunmuş tanınmış elm adamları üçün salınmış çadır şəhərciyi Nuh peyğəmbərdən və onunla birlikdə ayağı torpağa dəyən ailə üzvlərindən sonrakı minilliklər ərzində yaradılmış ilk mövsümi insan məskəni idi. Məhz bu səviyyədə yaradılan şəraitdən sonra Naxçıvanda yaşayıb-çalışan elm adamlarının Gəmiqayanın sirlərinə həsr olunmuş kitablarının və çoxsaylı məqalələrinin meydana çıxması

Azərbaycan elmində həmin sahədə olan böyük boşluğu doldurmağa, vaxtilə başlanmış ilkin tədqiqatları zənginləşdirməyə və tamamlamağa xidmət edir. Xüsusən, AMEA-nın müxbir üzvləri Vəli Əliyevin, Qadir Qədirzadənin, Vəli Baxşəliyevin və başqalarının yeni dövrdə sanballı elmi əsərlərinin yaranması ulu əcdadlarımızın sivilisasiyanın başlanğıc dövründən etibarən burada məskən saldıqlarını yəqinləşdirir. AMEA-nın müxbir üzvü Qadir Qədirzadənin «Nuh peyğəmbər, dünya tufanı və Naxçıvan» adlı monoqrafiyası ilə Gəmiqaya dünyasına beynəlxalq müstəvidə və kompleks şəkildə yanaşmağın möhkəm bünövrəsi qoyulmuşdur. Nəticə etibarilə hazırkı mərhələdə Naxçıvan dünya Nuhşünaslıq elminin Azərbaycandakı mərkəzinə çevrilməkdədir. Bütövlükdə Gəmiqaya tədqiqatları ilə Naxçıvanda məskunlaşmanın da, əkinçiliyin və duzçıxarmanın da, şəhərsalmanın da sirləri açılmağa başlamışdır. Bu yekun qənaətlər isə elm aləmi qədər də, hətta bir az da artıq müstəqil dövlətçilik baxımından haqsız iddialarla üzləşən qədim diyar üçün maraqlı, cəlbedici və əhəmiyyətli məsələlərdir. Beləliklə, Gəmiqaya dünyası Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun müəllifi, baş memarı olduğu Naxçıvanın tarixi, mədəniyyəti və inkişafı epopeyasının şah damarıdır.

Aparılan məqsədyönlü dövlət siyasəti sayəsində Naxçıvan Muxtar Respublikasında müasir sənayeləşmənin və özəl sektorun da inkişaf etdirilməsinə nail olunmuşdur. Belə ki, 1995-ci ildən 2009-cu ilədək Muxtar

Respublikada kiçik müəssisələrin, sənaye sahələrinin sayı 390-a çatdırılmışdır. Bu, Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradıldığı 1924-cü ildən 1995-ci ilə qədərki sənaye müəssisələrinin sayından 13 dəfə çoxdur. Yeni inşa olunan və ya istifadəyə verilən sənaye obyektlərinin memarlıq üslubunun, xarici görünüşünün də tərtibatına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Nəticədə şəhərkənarı ərazilərdə xüsusi zövqlə tikilmiş sənaye obyektləri Naxçıvan şəhərinin memarlıq üslubunu, səhərsalmadakı yeniləşmə meyllərini tamamlayır. Bir çox müasir tipli sənaye obyektlərinin binaları genişlənməkdə olan Naxçıvan şəhərinin üzvi tərkib hissəsi, inşaat texnologiyasının yeni mərhələsinin nümunəsi səviyyəsində diqqəti çəkir. Naxçıvanda sənaye böyük şəhərin bir parçasıdır. Naxçıvan Avtomobil zavodunda xüsusi modeldə istehsal edilmiş yük və minik maşınları, daha çox isə fərqli nəqliyyat ornamentləri ilə nişanlanmış taksilər rəqabətdə digər buraxılışlardan olan avtomobilləri sıxışdırıb çıxarmaq gücünə malikdir. Naxçıvan-Şərur-Sədərək-Türkiyə avtomobil yolu Avropa yollarındakı otoban magistrallarından qətiyyən geri qalmır. İran İslam Respublikasının Poldəşt məntəqəsi ilə Kəngərli rayonundakı Şahtaxtı kəndi arasında Araz çayı üzərində salınmış möhtəşəm körpü hər iki sahilə yaraşlıq gətirir. Muxtar Respublikada sənayeləşmə proseslərində daxili bazarın tələbatının nəzərə alınması ilə yanaşı, ixrac yönlü məhsulların istehsalına da həmişə diqqət yetirilmişdir. Naxçıvan avtomobil zavodu, Badamlı mineral su zavodu, Duz

mədəni, Kərpic zavodu, Mebel fabriki, «Gəmiqaya» və «Cahan» şirkətlər qrupları, Mərmər zavodu və sair kimi müəssisələrdə istehsal olunan 225 adda məhsullar dünya bazarının tələblərinə cavab verir və bunlardan bir çoxunun yaxın-uzaq ölkələrdə bazarları mövcuddur. Aqrar sahədə baş verən dəyişikliklərin tənzimlənməsi və idarə olunması ilə regionda yeni təsərrüfat münasibətləri şəraitində kənd təsərrüfatı sahələrinin dirçəldilməsində mühüm nailiyyətlər qazanılmış, əkinçilik mədəniyyəti inkişaf etdirilmişdir. Aparılan məqsədyönlü siyasət nəticəsində Naxçıvan Muxtar Respublikası bir çox kənd təsərrüfatı sahələri üzrə özünün tələbatını ödəmək imkanlarına malikdir.

Bütün bunlar, hər şeydən əvvəl, ölkəmizdə ümum-milli liderimiz, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev siyasi kursunun tənənəsidir. Eyni zamanda, Naxçıvan Muxtar Respublikasında inkişafdan intibaha qədər keçilən məsuliyyətli və şərəfli yol Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvəffəqiyyətlə həyata keçirdiyi regionların inkişafı üzrə Dövlət proqramı sahəsində qazınlan nailiyyətlərin üzvi tərkib hissəsidir. Naxçıvan diyarındakı hərtərəfli sürətli inkişaf muxtar respublika Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun ardıcıl və yorulmaz fəaliyyətinin, məqsədyönlü və qətiyyətli mövqeyinin, fədakar işinin konkret və uğurlu nəticəsidir. Vasif Talıbov kimi böyük təşkilatçılıq qabiliyyətinə malik olan dövlət xadiminin yetişib formalaşması Heydər Əliyev dövlətçilik məktəbinin, geniş mənada müstəqillik

dövrü Azərbaycan dövlətçiliyinin nailiyyətidir. Ona görə də Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun böyük zəhməti, xidmətləri ölkə rəhbərliyi tərəfindən həmişə yüksək qiymətləndirilmişdir. Hələ 14 oktyabr 1999-cu ildə, Naxçıvan Muxtar Respublikasında yeniləşmə və inkişafın ilkin nəticələri nəzərə çarpdığı dövrdə Azərbaycan Respublikasının rəhbəri, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Ali Məclisdə keçirilən görüş zamanı dediyi aşağıdakı sözlər Vasif Talıbovun əsl dövlət adamı kimi böyük potensiala malik olduğunu nümayiş etdirirdi: *«Mən ümumiyyətlə demək istəyirəm ki, Naxçıvanda işlər lazımi səviyyədə gedir. Vasif Talıbovu bu vəzifəyə seçəndə mən onun çox xüsusiyyətlərini bilirdim. Amma o, çox gənc idi. Daxilən bir az fikirləşirdim ki, gəncliyinə görə bəlkə də ağır, çətin olar. Ancaq o, sübut etdi ki, vətəninə, millətinə, xalqına sədaqətli olan adam yaşından asılı olmayaraq böyük işlər görə bilər»*.

Hələ 40 yaşı tamam olmamış Vasif Talıbovun fəaliyyətinə verilən bu yüksək tarixi qiyməti zaman dəfələrlə təsdiq etdi. Bu təsdiqnamələrin sırasında Naxçıvanda geniş quruculuq hərəkətinin böyük sürətlə davam etdirilməsi, möhkəm və etibarlı ordu quruculuğunun uğurla həyata keçirilməsi, sosial-iqtisadi gedişatın real nəticələr verməsi, muxtar respublikanın başdan-başa qazlaşdırılması, enerji böhranının aradan qaldırılması səviyyəsində ciddi problemlərin uğurlu həlli kimi hadisələr dayanır. Sözlə işin, əməllə əqidənin vəhdəti həmişə

Vasif Talibovun böyük uğurlarının əsasını təşkil etmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qiymətlərində də Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun əqidə bütövlüyü ilə böyük əməllərinin vəhdəti xüsusi olaraq nəzərə çarpdırılır. Möhtərəm Prezidentimizin 21 dekabr 2006-cı ildə Naxçıvana səfəri zamanı verdiyi aşağıdakı qiymət bu amilin daim diqqət mərkəzində dayandığını göstərir: «Mən çox məmnunam ki, Naxçıvan Muxtar Respublikasının rəhbərliyi, Vasif Talibov Heydər Əliyev siyasətini burada uğurla icra edir, onu davam etdirir və Naxçıvanın möhkəmlənməsinə öz töhfəsini verir».

Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin nitqlərində Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun xarakterini tamamlayan Vətən və torpaq sevgisi amillərinə qiymət də öz əksini tapmışdır: «*Siz Naxçıvanda işlərin düzgün qurulması, Naxçıvanın rəhbərliyinin, Ali Məclisin Sədri Vasif Talibovun fəaliyyəti nəticəsində bütün bu uğurlara nail olmuşunuz. Azərbaycanın digər bölgələri də inkişaf edir. Amma sizə deyə bilərəm ki, bu baxımdan Naxçıvan Azərbaycanda liderdir və ümid edirəm ki, siz gələcəkdə də liderliyi saxlayacaqsınız. Bunu – abadlıq, quruculuq işlərini, yeni binaların yüksək zövqlə, səliqə ilə, diqqətlə tikilməsini Naxçıvana gələn hər bir vətəndaş, qonaq görür. Hiss olunur ki, bu işlər böyük məhəbbətlə görülür. Bu da əsas şərtidir. Bəzən sual verirlər ki, uğurlu siyasətin əsas səbəbi nədir? Mən hesab edirəm ki, xalqa olan məhəbbətdir. Doğma torpağa olan məhəbbətdir. Əgər bu varsa, deməli, rəhbərlikdə*

*olan şəxslər də öz doğma xalqına ləyaqətlə, məhəbbətlə xidmət edirlər. Bu, Naxçıvanda var və məni çox sevindirir».*¹

Eyni zamanda, 4 avqust 2009-cu ildə Naxçıvan Muxtar Respublikasının 85 illik yubileyi tədbirlərində Azərbaycan Respublikası Prezidenti, möhtərəm İlham Əliyevin Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun çoxillik və yorulmaz fəaliyyəti, dövlət quruculuğu sahəsindəki böyük xidmətləri haqqında dediyi aşağıdakı sözlər çəkilmiş möhtəşəm zəhmətin ümumiləşmiş ifadəsidir: *«Mən hər il Naxçıvanda oluram və hər dəfə Naxçıvanda gördüyüm dəyişikliklər məni ürəkdən sevindirir, çox sevindirir. Naxçıvan ən müasir şəhərə çevrilidir. Naxçıvan Muxtar Respublikasında ən müasir infrastruktur yaradılır, sosial obyektlərin tikintisi geniş vüsət alıbdır... Bütün bunlar muxtar respublikanın iqtisadi və sənaye potensialını gücləndirir... Bir sözlə, hər bir Naxçıvan sakini əldə edilmiş bu uğurlarla fəxr edə bilər. Mən bütün naxçıvanlıları bu böyük uğurlar münasibətilə təbrik etmək istəyirəm. Naxçıvan rəhbərliyinə və Naxçıvanın rəhbəri Vasif Talıbova öz minnətdarlığımı bildirmək istəyirəm».*

Nəhayət, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 14 yanvar 2010-cu il tarixli sərəncamı ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun «Şöhrət» ordeni ilə təltif edilməsi ilə böyük zəhmətdən, yorulmaz və səmərəli fəaliyyətdən, dərin sədaqətdən yoğrulmuş gerçək şöhrət dövlət

1. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Naxçıvan MR Ali Məclisindəki müşavirədə nitqi. Bax: "Azərbaycan" qəzeti, 15 may 2004.

səviyyəsində haqlı və halal qiymətini almışdır.

Göründüyü kimi, tələbkarlıq, prinsiplilik, yorulmaz səmərəli fəaliyyət, əqidə bütövlüyü, qəti siyasi mövqe, dərin sədaqət və vətənpərvərlik Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun siyasi portretinin ana xətlərini təşkil edir. Bütün bunlar siyasi şəxsiyyətin bütövlüyündə və ucalığında ümumiləşir.

Hərtərəfli surətdə inkişaf etdirilmiş, əsaslı şəkildə yenidən qurulmuş, tikilib ucaldılmış, düşmən sərhəddində alınmaz qalaya çevrilmiş müasir Naxçıvan Ali Məclisin Sədri Vasif Talibovun Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısındakı layiqli hesabatıdır. Həm də 15 illik dövlət quruculuğu prosesinin və yarım əsrlik mənalı ömrün qiymətli yekunu olan bu möhtəşəm hesabat Naxçıvanın beş min illik tarixində yeni tarixi mərhələnin qiymətli salnaməsidir. Eyni zamanda, böyük ömrün tarixə iz salan mənalı hesabatı müasir Naxçıvanın timsalında çətin şəraitdə intibah yaratmağın mümkünlüyünün konkret və əyani göstəricisidir. Bu mərhələ qədim Naxçıvanın yeni dövr tarixinin çoxcildlik kitabıdır.

İnkişaf və yeniləşmə istiqamətində keçilmiş şərəfli yolun böyük dərsləri, dövlətçilik, quruculuq, idarəetmə sahəsində toplanmış zəngin təcrübə Azərbaycanın bu qədim və həmişəcəvan diyarının sabahkı üfüqlərinə də gur işıq salır.

2010

BÖYÜK QAYIDIŞIN BƏHRƏLƏRİ

Ötən hər gün bir daha təsdiq edir ki, ümummilli liderimiz, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin mənalı həyatı, çoxcəhətli və yorulmaz fəaliyyəti xalqa və Vətənə xidmət etməyin nümunəsidir. Əslində Vətən, millət, məmləkət, dövlətçilik və müstəqillik bu dahi şəxsiyyətin ömrünün mənasını, həyatının cövhərini təşkil edir. Heydər Əliyev xalq və Vətən anlayışları ilə milli dövlətçilik baxışlarını böyük məharətlə üzvi sintez halında birləşdirmiş nadir şəxsiyyətdir. Vətənin və millətin gücünün milli dövlətçiliyin qüdrətində ifadə olunması düşüncəsi Heydər Əliyevə məxsus Vətənnamənin təməl prinsiplərindəndir. Həyatını müstəqil dövlət uğrunda mübarizəyə həsr etmiş Heydər Əliyevin bu şanlı mübarizədən qalib çıxmasının əsas səbəbi milli dövlətçilik uğrunda mübarizə ilə Vətənnaməyə savaşı eyni amala xidmət etdiyini qəbul etməsində idi. Bu mənada Heydər Əliyev həm Azərbaycan dövlətinin, həm də eyni səviyyədə Azərbaycan xalqının çox layiqli və qüdrətli təminatçısıdır. Dünyada siyasi xadimlərin bir çoxunda millət və Vətən düşüncəsi ağır basmış, dövlətçilik həmin səviyyəyə yüksələ bilməmişdir. Başqa qrup siyasətçilərdə isə əksinə, dövlət, hakimiyyət önə çəkilmiş, Vətən və xalq yalnız və yalnız hakimiyyət olimpinə çatmaq üçün az qala nərdivana çevrilmişdir. Hər iki halda siyasətçilər zamanın müəyyən kəsiyində ictimai-siyasi mühitə hakim olmaq, tarixin qısa bir dövründə

yaşamaq imkanı əldə edə bilərlər. Heydər Əliyev isə xalqa mənsub olduğu qədər də dövlətə bağlı olduğu üçün, yaxud xalqın maraqları ilə dövlətin maraqlarını bütün mahiyyəti, tam fəlsəfəsi ilə qovuşdurduğuna görə dogma ölkəsinin də, milli, müstəqil dövlətinin də, sevgili millətində görkəmli oğlu, qüdrətli lideridir. Hətta fəaliyyətində də o, sovet dövründə ictimai mühitdə sərt ideoloji tələblərin hakim kəsilməsinə baxmayaraq, ölkənin və xalqın maraqlarını ön mövqeyə çəkməyi bacarmışdır. Keçmiş Siyasi Büro üzvləri arasında Heydər Əliyev xalqa daha yaxın olan, ünsiyyətə, dialoqa xüsusi üstünlük verən dövlət xadimi kimi yüksək imic qazanmışdı. Xatırlamamaq mümkün deyildir ki, müstəqilliyin başlanğıc illərində Moskvada yaşayan Heydər Əliyevin portretlərinin, şəkillərinin Azərbaycanda sadə sürücüdən pambıqçıya, elm və mədəniyyət xadimlərindən, dövlət qulluqçularına qədər hər kəsin iş otağında, kitabının arasında, başının üstündə, hətta avtomobillərində möhkəm və geniş yer tutması əslində böyük ümumxalq məhəbbətinin, el-oba sevgisinin ifadəsi idi. Xüsusi cəsarət nümayiş etdirərək 20 yanvar 1990-cı ildə Moskvadakı Azərbaycan səfərxanasına gəlib həmin ilin 20 yanvar hadisələrinə siyasi qiymət verməsi, ciddi bəyanatlarla çıxış etməsində Heydər Əliyevin Vətən və dövlət sevgisinin bariz ifadəsi olan unudulmaz xidmətlərindəndir.

Fikrimcə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin çox çətin və mürəkkəb şəraitdə Moskvada Azərbaycan daimi nümayəndəliyinə gəlib sərt bəyanatlar irəli sürməsi,

yaranmış ağır şəraiti təhlil edib dəyərləndirməsi, Bakıda baş vermiş faciəli hadisələrə obyektiv siyasi qiymət verməsi xalqına və Vətəninə ürəkdən bağlı olan Heydər Əliyevin Azərbaycan uğrunda mübarizədə ən böyük vətənpərvərlik nümunəsi göstərməsinin ibrətamiz tarixi örneyidir. Sovetlər İttifaqının paytaxtından səsləndirilmiş siyasi bəyanatın dünyaya yayılması Azərbaycan gerçəkliklərinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında mühüm rol oynamışdır. Bundan başqa, Moskvadan ucalan etiraz səsi həmin ağır günlərdə xalq üçün böyük təskinliyə və ümidə çevrilmişdi. Heydər Əliyevin 21 yanvar 1990-cı ildə Moskvada böyük cəsarətlə səsləndirdiyi aşağıdakı bəyanatlar Azərbaycan xalqının mövqeyini kəskin və dolğun şəkildə ifadə edirdi: *«Azərbaycanda baş verən hadisələrə gəlinə, mən onları hüquqa, demokratiyaya yabançı, humanizmə və ölkəmizdə elan olunmuş hüquqi dövlət quruculuğu prinsiplərinə zidd hesab edirəm. ... Hesab edirəm ki, ölkənin (yəni SSRİ-nin – İ.H.) ali partiya, siyasi rəhbərliyi tərəfindən vaxtında tədbir görülsəydi gərginlik indiki həddə çatmaz, tərəflər itkilərə məruz qalmaz, başlıcası isə 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə çoxlu insan qırğını ilə nəticələnən hərbi müdaxilə üçün də zəmin hazırlanmazdı... Qurğun törədənlərin hamısı layiqincə cəzalandırılmalıdır»*.¹

Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyevin 1990-cı ilin iyun ayında Moskvadan Bakıya, oradan da Naxçıvana qayıdışı təkcə bu qüdrətli şəxsiyyət üçün

1. Qayıdış (Məsləhətçi və buraxılışa məsul Vasif Talibov, tərtib edən Əli Həsənov). Bakı, "Azərbaycan", 2008, səh.16-18.

deyil, geniş mənada bütövlükdə Azərbaycandan ötrü, xüsusən də ölkəmizin ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan üçün də tale işi idi. Bu mühüm hadisə şəxsi tərcümeyi-hal baxımından yanaşıldıqda da, siyasi cəhətdən dəyərləndirildikdə də ciddi tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Heydər Əliyevin böyük bir super dövlətin rəhbərliyindən sonra Naxçıvana qayıtmağa məcbur olması əslində həmin dövlətin daxili çürüklüyünün, etibarsızlığının, iflasının əlamətlərindən biri idi. Bu dahi şəxsiyyətin Bakıda respublika rəsmiləri tərəfindən qədirşünaslıqla deyil, laqeydlik, etinasızlıq bir yana, hətta hərbə-zorba ilə qarşılanması o zamankı Azərbaycan iqtidarının keçmiş sovet imperiyasının rəhbərliyi ilə bir yerdə məhvə məhkumluğunu, eyni gəmidə siyasət dəryasında batmaqda olduğunu aşkar şəkildə nümayiş etdirirdi. Halbuki həmin çox çətin hərbi-siyasi durumda zəngin təcrübəyə, müstəsna dövlətçilik səriştəsinə, xilaskarlıq bacarığına malik olan Heydər Əliyev Azərbaycan üçün hava və su qədər lazımlı idi. Heç şübhə yoxdur ki, o zaman görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin Bakıda yaşayıb-ışləməsi təmin edilsə idi, respublikamız bir çox bəlalardan xilas ola biləcək, ən başlıcası Azərbaycanda volskilər at oynada bilməyəcəkdi, Dağlıq Qarabağ münaqişəsi indiki çətin, müşkül böhran həddinə düşməkdən xilas ediləcəkdi. Min təəssüf ki, o zamankı rəhbərlərin mərkəzdən asılılıqdan uzağa gedə bilməməsi ucbatından bu gərəkli hadisə baş vermədi. Amma burada başqa bir mühüm tarixi nüans var. Bakıda keçmişdə çörək və

mövqe verdiyi insanların sərt üzüdönüklüyü ilə üz-üzə gələn, iki yol ayrıcında qalan Heydər Əliyevin təzədən geriye – Moskvaya qayıtmayıb, real çıxış yolunu doğrulub boya-başa çatdığı doğma diyara, Naxçıvana getməkdə görməsi onun vətənə və xalqa bağlılığının mühüm göstəricilərindən biridir. Bu, sadəcə Naxçıvana deyil, böyük və geniş mənada Vətənə qayıdırsa doğru atılmış qətiyyətli addım idi. Bu seçim, eyni zamanda, çətin günlərini yaşayan Naxçıvan Muxtar Respublikasının şansı idi. Bu tarixi qayıdış rəmzi mənada əzəmətli bir qartalın zəngin səmaları fəth etdikdən sonra doğma yurd-yuvasına qayıtmasına bənzəyirdi. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun 2006-cı ildə Bakıda çap olunmuş «Qayıdış» kitabında çox doğru olaraq ifadə etdiyi kimi, *«Moskvadan Naxçıvana qayıdış ... əyalət mərkəzinə yox, Vətənə qayıdış idi; böyük siyasətə yenidən və fəal şəkildə, birmənalı, ardıcıl, qətiyyətli Qayıdış idi... Əsl yolu zaman özü seçdi. Xalqın iradəsi hər şeyə qalib gəldi və müstəqil Azərbaycan öz nicatını görkəmli siyasətçi Heydər Əliyevin hakimiyyətə ikinci dəfə Qayıdışında tapdı.*

*Keçdiyimiz zaman məsafəsi xalqın düzgün qərar qəbul etdiyini, saysız-hesabsız problemlər məngənəsində sıxılan ölkəmizin ən ağır və məsul dövründə onu qurtuluş yolu ilə aparmağa qadir olan yeganə şəxsiyyətin məhz Heydər Əliyev olduğunu bir daha sübut etdi».*¹

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Naxçıvanda mənəli və keşməkeşli həyatının çətin və şərəfli bir

1. Vasif Talibov. Ön söz. Bax: "Qayıdış" kitabı, Bakı, Azərbaycan, 2008, səh. 8-12.

mərhələsini yaşadı. Çətinliklərin sırasında o zamankı Azərbaycan iqtidarının hər vasitə ilə Naxçıvanı izolə etməsi, bu regionda hərbi-siyasi və iqtisadi böhranı dərinləşdirməyə səy göstərməsi xüsusi yer tuturdu. Ermənistan tərəfin ərazi iddiaları zəminində Naxçıvana ardıcıl olaraq hərbi həmlələr etməsi, regionun düşmənlə döyüşdə şəhidlər verməsi də çətinliklərin miqyasını genişləndirirdi. Buna baxmayaraq, təcrübəli dövlət xadimi bütün çətinliklərin real çıxış yollarını müəyyən edib, yaranmış böhranı aradan qaldırmaq üçün qəti qərarlar qəbul etməyi bacardı. Əhalinin bu qüdrətli şəxsiyyətə sonsuz inamı və böyük sevgisi ona əlavə güc, qüvvət, sarsılmaz dayaq oldu. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi Heydər Əliyevin regionda həyata keçirdiyi hərbi-siyasi, iqtisadi-mədəni tədbirlər bu diyarın erməni işğalından xilasına tam təminat verdi. Uzaqgörən siyasi xadim Naxçıvanın qorunub saxlanmasına qısqanc yanaşan Azərbaycan rəsmilərinin böhran yaratmaq üçün bu regionda süni yolla ikinci cəbhə açmaq səylərinin qarşısını qətiyyətlə almaqla burada baş verə biləcək hərc-mərcliyə yol vermədi. Özü cəbhə bölgələrinə, qaynar döyüş nöqtələrinə getməklə əhalinin vətənpərvərlik və səfərbərlik ruhunu gücləndirdi. Türkiyə Cümhuriyyətinin və İran İslam Respublikasının dövlət başçıları ilə danışıqlar apararaq iqtisadi cəhətdən çətinliyə, sıxıntıya salınmış camaatın ərzaq təminatını yaxşılaşdırdı. Ermənistan tərəfdən elektrik enerjisinin kəsilməsi ilə əlaqədar yaranmış böyük çətinliklər qısa

vaxtda Türkiyənin İğdir bölgəsindən çəkilmiş və Sədərək üzərindən Naxçıvan şəbəkəsinə birləşdirilmiş elektrik cərəyanının muxtar respublikanın rayonlarına çatdırılması ilə aradan qaldırıldı. Verdiyi bəyanat və açıqlamalarla dünya ictimaiyyətində Naxçıvandakı ağır vəziyyət haqqında obyektiv təsəvvür yaratmaqla Ermənistan tərəfinin saxta ərazi iddialarını alt-üst etdi. Sovet ordusunun Naxçıvanda yerləşən birləşmələrinin dinc yolla regiondan çıxıb getməsinə, əvəzində miras qalmış hərbi texnika və mülkiyyət əsasında milli ordu hissələri yaratmağa nail olması diyarın müdafiə imkanlarını artırdı. Nəhayət, Arazçayı üzərində Sədərək kəndi yaxınlığında Türkiyə ilə Naxçıvan arasında «Ümid körpüsü»nü saldırmaqla əhalidə yaşamaq və mübarizə inamını daha da qüvvətləndirdi.

Beləliklə, Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisi üç tərəfdən düşmən sərhədi ilə əhatə olunmasına baxmayaraq, işğaldan, təcavüzdən xilas edildi. Böyük qürur hissi ilə demək mümkündür ki, keçən əsrin doxsanıncı illərində işğaldan xilas edilmiş, qurulub möhkəmləndirilmiş Naxçıvan Muxtar Respublikası görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana ən böyük ərməğanlarından biridir. Naxçıvanda yaşayıb-ışlədiyi illərdə yerli əhalinin keçmiş SSRİ-nin saxlanması dair referendumda iştirakına yol verməməsi, Naxçıvanın muxtariyyətini ifadə edən formatdan «Sovet Sosialist» sözlərinin çıxarılmasına, üçrəngli bayrağın dövlət rəmzlərindən biri kimi qəbul edilməsinə dair mühüm

əhəmiyyətə malik tarixi qərarların çıxarılmasına nail olması da Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrünün geniş mənada Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinə əvəzsiz töhfələridir. Nəhayət, 21 noyabr 1992-ci ildə çətin şəraitdə Naxçıvanda Yeni Azərbaycan Partiyasını yaratması da Azərbaycanın gələcək taleyində xüsusi yeri olan ümumrespublika səviyyəli siyasi hadisə idi. İllər keçdikcə bu ciddi ictimai-siyasi və tarixi hadisələrin əhəmiyyəti daha aydın və parlaq şəkildə nəzərə çarpır.

Hazırda Naxçıvan Muxtar Respublikasında Heydər Əliyevin siyasi kursu Ali Məclisin Sədri Vasif Talibov tərəfindən ardıcılıqla və məqsədyönlü şəkildə həyata keçirilir.

Böyük dövlət xadimi Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimində dərin sədaqət və böyük əməlpərvərlik Naxçıvan Muxtar Respublikasında ciddi dəyişikliklərin və sürətli inkişafın təmin olunmasını müəyyən etmişdir. Muxtar Respublikanın paytaxtı Naxçıvan şəhəri əsaslı şəkildə yenidən qurulmuş, inkişaf etmiş şəhər mədəniyyətinə malik yüksək bir səviyyəyə çatdırılmışdır. İndiki halda Naxçıvan şəhəri Avropadakı əsas regionların mərkəzi şəhərlərindən irəlidədir. Özünün inkişaf səviyyəsinə görə Naxçıvan şəhəri yığcam bir Başkənd səviyyəsində görünür. Naxçıvan Muxtar Respublikasının rayon mərkəzləri və kəndləri başdan-başa abadlaşdırılmış və müasirləşdirilmişdir. Naxçıvan ölkənin sənaye mərkəzlərindən birinə çevrilmək proseslərini yaşamaqdadır. Muxtar

Respublikada yeni informasiya texnologiyalarından istifadənin imkanları genişləndirilmişdir. Naxçıvan eyni zamanda ölkəmizin əsas elm və ali təhsil mərkəzi olaraq tanınır. Heydər Əliyev siyasi kursunun, dövlətçilik təliminin böyük bəhrələri olan bu nailiyyətlər həm də bundan sonrakı daha böyük inkişafın möhkəm təməlləridir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev geniş mənada Azərbaycanın xilaskarıdır. Ümummilli liderin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövrünün qiymətli salnaməsi olan «Qayıdış» kitabına Ali Məclisin Sədri Vasif Talıbovun yazdığı «Ön söz»də deyildiyi kimi: «Heydər Əliyevin Naxçıvandan Bakıya böyük siyasətə qayıdışı şərəfli xilaskarlıq missiyasına – Azərbaycanı Azərbaycana qaytarmaq məramına xidmət edir». Doğrudan da, respublikamıza ikinci dəfə rəhbərlik etdiyi tarixi mərhələdə ölkədə vətəndaş müharibəsi təhlükəsini dayandırması, parçalanma proseslərini aradan qaldırması, möhkəm və etibarlı daxili sabitliyi bərqərar etməsi Heydər Əliyevin misilsiz xidmətləridir.

Hərəsi bir məqsədə xidmət edən pərakəndə partizan dəstələrinin, arxasında müxtəlif niyyətli qüvvələrin dayandığı batalyonların ləğv olunaraq vahid komandanlığa tabe olan milli ordunun yaradılması ulu öndərin böyük xilaskarlıq missiyasının uğurlu bəhrələrindəndir. Tarixə «Əsrin müqaviləsi» kimi daxil olan neft kontraktları Heydər Əliyevin şah əsərlərindən biridir. Bu dahi şəxsiyyətin rəhbərliyi ilə Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə tanınması

istiqlamətində aparılan genişmiqyaslı tədbirlər, tarazlaşdırılmış regional siyasətin uğurla həyata keçirilməsi respublikamızın dünya birliyindəki yerinin müəyyən edilməsinə və daha da möhkəmləndirilməsinə şərait yaratmışdır. Azərbaycançılıq məfkurəsinin müstəqil dövlətimizin milli ideologiyası səviyyəsinə qaldırılması Heydər Əliyevin millətin və dövlətin birliyinin təmin edilməsi konsepsiyasının zirvəsində dayanır. Dünya azərbaycanlıları ilə əlaqələrin formalaşdırılması, bu istiqamətdə keçirilən tarixi qurultaylar, həmin sahəyə rəhbərlik edən xüsusi dövlət qurumunun təşkili, yer kürəsinin müxtəlif guşələrində yaşayan həmvətənlərimizin təşkilatlandırılması Azərbaycan tarixində Heydər Əliyevin adı ilə bağlı düşən böyük xidmətlərdir. Nəhayət, dövlət quruculuğu sahəsində və cəmiyyət həyatının digər sahələrində həyata keçirdiyi qətiyyətli islahatlar Azərbaycanda yeni müstəqil dövlətin formalaşdırılmasına görkəmli siyasi xadimin mühüm töhfələrindəndir.

Müstəqil Azərbaycanda milli dövlətçiliyin inkişafında yeni tarixi mərhələ İlham Əliyevin ölkəmizin Prezidenti seçilməsi ilə başlanmışdır. Azərbaycan xalqının bu seçimi ilk növbədə respublikada çətin sınaqlardan çıxmış, özünü təsdiqləmiş Heydər Əliyev siyasi kursunun ardıcıl şəkildə davam etdirilməsini təmin etməyə əsas verir. Bundan başqa, İlham Əliyevin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilməsi siyasi varisliklə yeni dövlətçilik təfəkkürünün vəhdətinin qələbəsidir. Cavan yaşında zəngin və mənalı ömür yolu keçmiş, mükəmməl

ali təhsil almış, bir sıra dünya dillərini mənimsəmiş, böyük siyasi təcrübə qazanmış İlham Əliyev üçün təlimini hər gün, hər saat aldığı Heydər Əliyev məktəbi möhkəm təməl, bitib-tükənməz enerji mənbəyi, qazandığı dərin bilik və böyük təcrübə isə idarəetmə strategiyasının əsas dərsləridir. İlham Əliyev təzə epoxada haqlı olaraq dünyada meydana çıxmış yeni təfəkkürlü, yüksək nüfuza malik dövlət liderlərindən biri kimi qəbul olunur. Dövlət xadimi kimi İlham Əliyevin əsas uğuru, özünəməxsusluğu böyük siyasətdə və idarəetmədə tarixi təcrübə ilə yeni yanaşmanı üzvi surətdə əlaqələndirməyi və məharətlə tətbiq etməyi bacarmasından ibarətdir. Özünəməxsus dövlət rəhbəri kimi İlham Əliyevin fəaliyyəti Heydər Əliyev siyasi kursunun davamı və uğurlu yekunu, habelə dövlətçilikdə və siyasətdə yeni yanaşmanın başlanğıcı və inkişaf etdirilməsindən ibarətdir. Azərbaycan Respublikasının dövlət idarəçiliyinin ən müxtəlif istiqamətlərində, quruculuq sahəsində və beynəlxalq aləmdə əldə etdiyi, qazandığı nailiyyətlər müstəqil dövlətçiliyin İlham Əliyev modelinin, İlham Əliyevçi yanaşmalarının, böyük siyasətin və yüksək idarəetmənin İlham Əliyev formatının uğurudur.

Böyük Qayıdışın tarixi dərslərini, gerçək fəlsəfəsini çox yaxşı və dərinlən bilən İlham Əliyev bu zəmində, həm də yeni və çoxaspektli yanaşmalar əsasında Azərbaycanın çoxcəhətli inkişafını yeni mərhələyə çatdırmışdır. Neft strategiyasının uğurla və qətiyyətlə həyata keçirilməsi, Bakı-Tbilisi – Ceyhan neft kəmərinin uğurla başa çat-

dırılması, regionların inkişafı proqramının respublikamızın hər yerinə yeni həyat bəxş etməsi, real olaraq çoxminli iş yerlərinin yaradılması sayəsində xalqımızın sosial rifah səviyyəsinin daha da yüksəldilməsi, Dağlıq Qarabağ probleminin həlli sahəsində formalaşmış açıq-aydın mövqe Azərbaycan tarixinin İlham Əliyev dövrünün parlaq, silinməz səhifələridir. İndi bu cür parlaq səhifələr Azərbaycanda bütün sahələrdə və bütün regionlarında az qala hər ay, hər gün yazılmaqda davam edir.

Göründüyü kimi, Azərbaycan xalqı Böyük Qayıdışın real bəhrələrini, konkret və parlaq nəticələrini yaşamaqdadır. Məhz görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ideallarının işığında Böyük Qayıdışdan doğan yeni yüksəliş tempi Azərbaycanımızı işıqlı sabahlara aparır. Hazırkı mərhələdə müstəqil Azərbaycanın yeni və sürətli inkişafı, dövlətçiliyin daha da möhkəmləndirilməsi Heydər Əliyev siyasətinin əbədiyaşarlığının təntənəsidir.

2006

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ NAXÇIVAN DÖVLƏT UNİVERSİTETİ

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan Respublikasında milli ziyalılığın, orta və ali təhsilin böyük inkişafı görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin adı və fəaliyyəti ilə üzvü surətdə bağlıdır. Məhz Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi illərdə ölkənin ümumi inkişafı naminə elm və təhsil məsələləri dövlətin və cəmiyyət həyatının ön mövqeyinə çəkilmişdir. Müdrik və uzaqgörən siyasətçi Heydər Əliyev Azərbaycanı bütün yönləri ilə inkişaf etdirmək işində dərin bilikli, yüksək ixtisaslı, vətənpərvər mütəxəssislərin hazırlanmasını zəruri şərtlərdən biri saymışdır. Bu məqsədlə ilk növbədə respublikamızda mövcud olan ali məktəblərin maddi-texniki və tədris bazası daha da möhkəmləndirilmiş, hətta ölkədə bir sıra yeni ali təhsil müəssisələri yaradılmışdır. Azərbaycan Dillər Universiteti, Slavyan Universiteti, Texnologiya Universiteti, Memarlıq və İnşaat Universiteti, Milli Konservatoriya, Rəssamlıq Akademiyası, Müəllimlər İnstitutu, Hərbi Akademiya, Milli Aviasiya Akademiyası və sair kimi ali təhsil müəssisələri Heydər Əliyevin qayğısı, sərəncamı, fərmanı ilə həyata vəsiqə almış, inkişaf edib formalaşmışdır. Beləliklə, ali məktəblərimiz yüksək ixtisaslı mütəxəssislər hazırlayan münbit və möhkəm bazaya, həm də milli ziyalı potensialımızı qoruyub saxlayan, daha da inkişaf etdirən

mühüm mərkəzlərə çevrilmişdir. Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrində ziyalılışma prosesi dərinləşmiş, böyük tərəqqi və dirçəliş üçün möhkəm zəmin formalaşdırılmışdır. Bakı şəhəri ilə yanaşı Naxçıvanda, Sumqayıtda, Gəncədə, Mingəçevirdə, Lənkəranda ali məktəblərin yaradılması, möhkəmləndirilməsi və genişləndirilməsi Heydər Əliyevin təkcə paytaxtın deyil, Azərbaycanın bütün regionlarının inkişafına nail olmaq planının üzvi tərkib hissəsi kimi özünü doğrultmuşdur. Nəticədə ötən 30 ildən artıq bir dövrdə respublikamızın regionlarının yüksək ixtisaslı mütəxəssislərə olan ehtiyaclarının ödənilməsi baxımından mühüm irəliləyişlər əldə edilmişdir. Bundan başqa, Azərbaycan başdan-başa ziyalılar ölkəsi səviyyəsinə çatdırılmışdır. Beləliklə, Azərbaycanda Heydər Əliyev epoxası həm də milli təhsilin, ali məktəblərin genişləndirilməsi və sürətli inkişafı ilə səciyyələnir. Heydər Əliyev Azərbaycan universitetlərinin quruculuq epoxasının da qüdrətli yaradıcısıdır.

Azərbaycan Ali məktəblər ailəsində özünəməxsus yeri və mövqeyi olan Naxçıvan Dövlət Universitetinin formalaşma və inkişafında görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin böyük və əvəzsiz xidmətləri vardır. Bu ali təhsil ocağı özünün müxtəlif mərhələlərdəki bütün inkişaf və tərəqqisi üçün məhz dahi öndərimiz Heydər Əliyevə borclu və minnətdardır.

Hazırkı Naxçıvan Dövlət Universiteti 1967-ci ildə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Naxçıvan filialı kimi fəaliyyətə başlamışdır. Az sonra Azərbaycan

Respublikasının rəhbəri Heydər Əliyevin 12 iyun 1972-ci il tarixli fərmanı ilə həmin filialın bazasında Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutu yaradılmışdır. Müstəqil ali məktəbin yaradılması regionun elmi-mədəni inkişafına, burada ziyalı potensialının artmasına, maarifçilik hərəkatına müsbət təsir göstərmişdir. Pedaqoji İnstitut sonralar 29 dekabr 1990-cı ildə Naxçıvan Dövlət Universitetinin təşkili üçün münbit elmi-pedaqoji baza funksiyasını yerinə yetirmişdir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev ilk dəfə hələ Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birinci dövrdə Naxçıvan Dövlət Universitetində olmuşdur. Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının 50 illiyi ilə əlaqədar bu qədim diyara gələn dövlət başçısı 4 oktyabr 1974-cü ildə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun müəllimləri və tələbə heyəti ilə görüşmüşdür. Dövlət əhəmiyyətli bu görüş universitetin tarixi salnaməsində çox mühüm yer tutur. Məhz Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun kollektivi ilə olan həmin tarixi görüşdə Azərbaycan Respublikasının rəhbəri Heydər Əliyev Naxçıvanın muxtariyyət statusunun mahiyyəti və əhəmiyyəti barədə dövlət siyasətinin əsasları məsələsini diqqət mərkəzinə çəkmişdir. Məsələnin bu formada qoyuluşu Naxçıvan Muxtar Respublikasının daha da inkişaf etdirilib möhkəmləndirilməsinin Azərbaycan Respublikası üçün zəruriliyinin cəmiyyətə çatdırılması ilə bağlı idi. Uzaqgörən dövlət xadimi bu böyük proqramın ana maddələrindən biri kimi Naxçıvanda ali məktəbin daha

da inkişaf etdirilməsini, regionda ziyalı mərkəzinin formalaşdırılmasının vacibliyini və əhəmiyyətini diqqət mərkəzinə çatdırmışdır. Görüşdən sonra respublikamızın rəhbər orqanlarının, muxtar respublika rəhbərliyinin diqqəti gənc Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutuna daha geniş miqyasda yönəldilmişdir. Artan qayğı və diqqət Pedaqoji İnstitutun maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, burada yeni ixtisasların açılması, tələbə kontingentinin genişləndirilməsi ilə nəticələnmişdir. Hətta Naxçıvanda mövcud Pedaqoji İnstitutun bazasında müstəqil dövlət universitetinin yaranması zərurəti haqqında ilk fikirlər də həmin tarixi görüşdə Heydər Əliyev tərəfindən irəli sürülmüşdür. Regionda universitet yaratmaq ideyasını Heydər Əliyev Naxçıvanın Muxtar Respublika statusu daşması, diyarın özünəməxsus coğrafi mövqeyi, strateji əhəmiyyəti kimi inkar olunmaz amillərlə əsaslandırmışdır. Beləliklə, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Naxçıvanda müstəqil universitet yaratmaq ideyasının müəllifidir.

Böyük öndər Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universiteti ilə münasibətlərində XX əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərindəki əlaqələr xüsusi yer tutur. Bu illərdə (1990-1993-cü illərdə) Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyətinin nümayəndələri taleyin hökmü ilə Moskvadan Naxçıvana gəlib burada fəaliyyət göstərən Heydər Əliyevin ətrafında olmuş, onun həyata keçirdiyi çoxcəhətli tədbirlərdə yaxından iştirak etmişlər. Çətin blokada şəraitinin və o zamankı

Azərbaycan iqtidarının yaratdığı mürəkkəb vəziyyətə baxmayaraq, Heydər Əliyev Naxçıvan Dövlət Universitetinin problemlərinin həllinə, ali məktəb müəllimləri ilə, ziyalılarla əlaqələrə xüsusi diqqət yetirmişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri kimi o, bu çətin illərdə süni vasitələrlə gözdən salınmış alimləri və müəllimləri onları əhatə edən siyasi və mənəvi böhrandan çıxarmağa nail olmuşdur. Az qala unudulmuş, bir çox hallarda isə düşünülmüş şəkildə əsas hadisələrdən uzaqlaşdırılmış yerli ziyalılar məhz Heydər Əliyevin apardığı məqsədyönlü siyasət sayəsində Naxçıvanda qısa müddətdə ön mövqeyə çəkilmişdir. Alimlərin və müəllimlərin səsi tədricən ictimai-mədəni mühitin ən qaynar nöqtələrindən eşidilməyə başlamış, milli ziyalılıq dirçəldilmişdir.

Naxçıvan Dövlət Universitetində «Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində sərhədyanı ticarətin və iqtisadi əlaqələrin təşkili» mövzusunda 11 oktyabr 1992-ci il tarixdə keçirilmiş beynəlxalq simpoziumda Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin iştirakı və çıxış etməsi ictimai və elmi mühitdə mühüm hadisəyə çevrilmişdir. Əvvəla, bu fakt uzaqgörən böyük siyasətçi Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetini bir daha ictimaiyyətin diqqət mərkəzinə çəkməsinə şərait yaratmışdır. İkincisi, Heydər Əliyevin simpoziumda iştirakı qonşu ölkələrdən – Türkiyə Cümhuriyyətindən və İran İslam Respublikasından dəvət olunmuş alimlərin də iştirak etdiyi beynəlxalq elmi tədbirin daha yüksək

səviyyədə keçirilməsini təmin etmişdir. Nəhayət, Heydər Əliyevin simpoziumdakı dərinməzmunlu nitqi həmin elmi forumun qarşıya qoyduğu məqsədlərin həyata keçirilməsi baxımından mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Belə ki, Heydər Əliyevin beynəlxalq simpoziumdakı nitqində irəli sürülən dəyərli mülahizələr ölkədə bazar iqtisadiyyatının, sərhədyanı ticarətin mahiyyəti, təşkili və gedişatı, məqsəd və vəzifələri haqqında ilk əsaslı, proqram xarakterli fikirlər idi. Müstəqillik şəraitində bazar iqtisadiyyatına keçid və sərhədyanı ticarət kimi həyatda da, elmdə də tamamilə yeni olan məsələlər haqqındakı həmin mülahizələr tək-cə muxtar respublikada yox, bütövlükdə Azərbaycanda bu istiqamətdə düşünülmüş tədbirlərin müəyyən edilib həyata keçirilməsinə istiqamət vermişdir. Bundan başqa, Naxçıvanda keçirilən simpoziyumda səslənən yeni, dərin və uzaqgörən fikirlər müstəqilliyin başlanğıc mərhələsində ciddi suallar qarşısında qalmış Azərbaycan iqtisad elmini də istiqamətləndirmiş və zənginləşdirmişdir. Həmin qiymətli tezislər simpoziyumda təmsil olunan yeni gənc iqtisadçı nəslin müstəqil dövlətçilik ruhunda yetişib formalaşmasına da müsbət təsir göstərmişdir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirak etməsi bu ali təhsil ocağının tarixi salnaməsinin ən parlaq səhifəsini təşkil edir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyev 12 noyabr 1992-ci ildə yubileyin keçirildiyi bütün günü Naxçıvan Dövlət

Universitetinə həsr etmişdir. O, universitetin ərazisini gəzmiş, kollektivin ayrı-ayrı üzvləri ilə söhbətlər aparmış, mövcud problemləri öyrənmiş, çıxış yolları haqqında dəyərli tövsiyələr vermiş, universitetinin inkişafına əməli köməklik göstərmişdir.

Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyindəki dərinməzmunlu geniş nitqi sözün geniş mənasında o vaxtkı çətin şəraitdə respublikamızda ali təhsilin inkişaf etdirilməsi yollarına həsr olunmuş ciddi bir məramnamədir. Bu tarixi nitqdə dövlət müstəqilliyi şəraitində təhsilin keçmiş sovet ideologiyasından ayrılması, millilik və bəşərilik istiqamətində idarə olunması, ölkənin maraqlarına uyğun şəraitdə qurulması, universitetlərin beynəlxalq əlaqələrinin genişlənməsinin zəruriliyi, bütövlükdə ali təhsilin yeni epoxada ciddi islahatlara ehtiyacının olması ideyaları Heydər Əliyev tərəfindən qətiyyətlə və uzaqgörənliklə irəli sürülmüşdür. Naxçıvan Dövlət Universitetində səslənən müdrik və uzaqgörən fikirlər bütövlükdə müstəqillik dövrü Azərbaycan ali məktəbinin yeni tarixi epoxadakı inkişaf proqramı idi.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev 12 noyabr 1992-ci il tarixli yubiley yığıncağındakı nitqində Naxçıvan Dövlət Universitetinin xidmətlərini və fəaliyyətini yüksək qiymətləndirmişdir. Ulu öndərin Naxçıvan Dövlət Universitetinə dair aşağıdakı mülahizələri bu ali təhsil ocağının tarixinin ən parlaq səhifələrini təşkil edir: *«Böyük məmnuniyyət hissi ilə deməliyik ki, bu ali*

məktəbin yaranması və fəaliyyəti Naxçıvan Muxtar Respublikasının iqtisadiyyatında, mədəniyyətində, sosial həyatında, onun inkişaf etməsində böyük rol oynamış və Azərbaycan Respublikasının yüksək təhsilli kadrlarla təmin olunmasına öz töhfəsini vermişdir.

...Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyəti Naxçıvan Muxtar Respublikasında nüfuzlu bir kollektivdir və biz çalışacağıq ki, bu kollektivin bundan sonra da nüfuzu və Naxçıvan Muxtar Respublikasının ictimai-siyasi mühitinə təsiri daha artıq olsun.

...Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Universitetində toplanmış elmi potensialı, ali məktəb işi təcrübəsi böyük bir məktəbdir.

...İndi bütün dünya, bizim qarşımızda açıqdır və ... bəşər elmindən, bəşəri ali təhsil təcrübəsindən biz gərək səmərəli istifadə edək. Bu sahədə Naxçıvan Dövlət Universiteti ...öz vəzifələrini çox dəqiq müəyyən etməlidir».¹

Ümumiyyətlə, Naxçıvan Dövlət Universitetinin yubileyində 21 il bundan əvvəl irəli sürülmüş ideyalar və tövsiyələr yeni dövrdə Azərbaycan ali təhsilinin tərəqqisi üçün də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Aradan uzun bir müddət keçməsinə baxmayaraq, Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyindəki tarixi nitqi bu gün üçün də, yeni epoxanın universitet quruculuğu baxımından gələcək üçün də aktualdır. Bu mənada həmin dərinməzmunlu nitq milli ali təhsilin müstəqillik dövründəki inkişafında mühüm

1. İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Universiteti. Naxçıvan, "Qeyrət", 2002, səh. 18-20.

rolu və ciddi təsiri olan dövlət əhəmiyyətli tarixi çağırışın ifadəsidir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin 30 oktyabr 1997-ci il tarixdə keçirilən 30 illik yubileyi hadisəsinə də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev diqqət göstərmiş, münasibətini bildirmişdir. Ölkə Prezidentinin yubiley münasibətilə universitetin kollektivinə ünvanladığı təbrik məktubu qədim diyarın əsas elm, təhsil və mədəniyyət mərkəzi sayılan Naxçıvan Dövlət Universitetinə verilmiş yüksək qiymətin, göstərilən etimadın və bəslənilən böyük ümidlərin parlaq ifadəsindən ibarətdir. Azərbaycan dövlətinin ali təhsilə münasibətini, qiymətini və dəstəyini ifadə edən təbriknamə Naxçıvan Dövlət Universitetinin sonrakı inkişaf yollarını da işıqlandırır. Mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan 29 oktyabr 1997-ci il tarixli həmin təbriknamədə deyilirdi:

«Sizi – Azərbaycanın mötəbər təhsil ocağı olan Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyətini və tələbələrini universitetinizin 30 illik yubileyi münasibətilə ürəkdən təbrik edir, hamınıza cansağlığı, xoşbəxtlik və nəcib fəaliyyətinizdə böyük uğurlar arzulayıram.

Azərbaycanda elm, təhsil və mədəniyyətin inkişafında Naxçıvan Dövlət Universitetinin özünəməxsus yeri və böyük xidmətləri vardır. Zəngin maarifçilik ənənələrinin layiqli davamçısı olan bu universitet muxtar respublikanın ali təhsilli mütəxəssislərə olan ehtiyacını ödəyən müasir təhsil mərkəzidir. Fərəhli haldır ki, bu təhsil ocağının yetirmələri həm Naxçıvanın müxtəlif guşələrində, həm də

onun hüduqlarından kənarda uğurla çalışırlar.

Ermənistanın ölkəmizə qarşı təcavüzü nəticəsində blokada şəraitində yaşayan Naxçıvanın dövlət müstəqilliyimizin əldə olunması və möhkəmləndirilməsi uğrunda mübarizəsində universitetin göstərdiyi xidmətlər xüsusilə qeyd olunmalıdır. Bu ali məktəb qonşu ölkələrin elm və təhsil mərkəzləri ilə geiş əlaqələr yaratmaqla bir daha Naxçıvanın Şərqlin qapısı olduğunu nümayiş etdirir.

Bugünkü iqtisadi sıxıntılara baxmayaraq, həyatını gənc nəslin yetişdirilməsinə həsr edən, ömrünün mənasını xalqına layiqli vətəndaş tərbiyə etməkdə görən Naxçıvan Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyətinin fədakar əməyindən məmnun olduğunu bildirirəm. Əminəm ki, Universitet xalqımızın görkəmli şəxsiyyətinin irsinin öyrənilməsində, bu qədim diyarın zəngin ənənələrinə layiq kadrlar yetişdirilməsi işində bundan sonra da var qüvvəsini sərf edəcəkdir.

Bu yubiley münasibətilə bütün təhsil işçilərini, bütün xalqımızı səmimi qəlbdən təbrik edir, Azərbaycanımızın çiçəklənməsi və tərəqqisi naminə yeni nəslin tərbiyəsi işində Naxçıvan Dövlət Universitetinin kollektivinə böyük nailiyyətlər arzulayıram».¹

Azərbaycanın digər ali məktəbləri kimi, Naxçıvan Dövlət Universitetinin yenidən qurulmasına və daha da inkişaf etdirilməsinə ölkə rəhbəri Heydər Əliyev daim böyük qayğı göstərmişdir. Qədim diyarın dövlət universiteti özünün yeni həyatı və indiki yüksək inkişaf sə-

1. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin kollektivinə təbrik məktubu. "Azərbaycan" qəzeti, 30 oktyabr 1997-ci il.

viyyəsi üçün ümummillə liderimizə borcludur. Prezident Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi proqrama uyğun olaraq Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun məqsədyönlü rəhbərliyi və böyük qayğısı ilə Naxçıvan Dövlət Universitetində illərdən bəri aparılan genişmiqyaslı işlər regionda möhkəm maddi-texniki bazaya, güclü kadr potensialına malik olan inkişaf etmiş ali təhsil ocağının yaradılması ilə nəticələnmişdir.

Ali Məclisin Sədri Vasif Talıbovun Naxçıvan Dövlət Universitetinin inkişafına ardıcıl olaraq qayğı göstərməsi ölkənin və xalqın daha da inkişaf etdirilməsi işi kimi əhəmiyyətli və məsuliyyətli bir problemin həllində mühüm rolunu olan təhsil məsələsinin həyata keçirilməsinə dövlət səviyyəsində ifadə olunan yüksək münasibəti bütün dolğunluğu ilə əks etdirir. Bu, müstəqillik dövrü Azərbaycan gəncliyinin geniş dünyagörüşə malik, yeni, vətənpərvər nəslinin formalaşdırılmasına hesablanmış mühüm strateji vəzifələri də nəzərə çarpdırır. Bütün bunların sayəsində hazırda Naxçıvan Dövlət Universitetinin bakalavr pilləsi üzrə 10 fakültəsində, magistraturasında və doktoranturasında ali təhsil alan 5 min nəfərdən çox gənc müstəqil Azərbaycanın dövlətçilik maraqlarının həyata keçirilməsi istiqamətində köklənmiş layiqli vətənpərvər nəsil kimi formalaşır. Məhz dövlətimizin böyük qayğısı sayəsində 108 hektar ərazini əhatə edən universitetin 12 tədris korpusu, Elektron kitabxanası, Olimpiya İdman bazası, Konservatoriyası,

tibb fakültəsi və xəstəxanası, kompüter sinifləri, internet mərkəzləri, çoxsaylı fənn kabinetləri və laboratoriyaları, Botanika bağı, muzeyləri və sərgi salonları regionda elmi, təhsili və mədəniyyəti, habelə milli ictimai fikri inkişaf etdirməyə münbit şərait yaradır. Amerika, Avropa, Asiya və Müstəqil Dövlətlər Birliyi ölkələrinin, Afrikanın, Türkiyə və İranın universitetləri ilə yaradılmış geniş əlaqələr Naxçıvanı və universitetimizi dünyada tanıتماğa və inkişaf etdirməyə öz töhfələrini verir.

İnşası 1999-cu ildə başa çatdırılıb tələbələrin istifadəsinə verilmiş 1600 yerlik yeni tədris korpusu Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi Heydər Əliyevin Azərbaycan ali təhsilinə, konkret olaraq Naxçıvan Dövlət Universitetinə böyük töhfəsi idi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 75 illik yubileyi günlərində Naxçıvan Dövlət Universitetində 5 mərtəbəli, 1600 yerlik yeni tədris korpusunun açılışı mərasimində iştirak və çıxış edən Heydər Əliyev çətin şəraitdə gerçəkləşdirilmiş bu hadisənin regionda ali təhsilin inkişafında yeni üfüqlər açacağına özünün böyük ümid və inamını ifadə etmişdir. Dövlət başçısının 11 oktyabr 1999-cu ildə Naxçıvan Dövlət Universitetinin yeni tədris korpusunun açılışı mərasimindəki nitqində deyilirdi: «*Naxçıvanın böyük və zəngin tarixi vardır. Bu tarixin dünya mədəniyyətinə, başər mədəniyyətinə böyük töhfələri olmuşdur. Naxçıvan həmişə böyük şəxsiyyətləri ilə fərqlənmiş və bu şəxsiyyətlər alimlər, münəccimlər, şairlər, memarlar, dövlət xadimləri, siyasi xadimlər olmuşlar. Naxçıvan həmişə*

Azərbaycanın yüksək ziyalı yetişdirən bir diyarı olmuşdur. Naxçıvan Dövlət Universitetinin bu gün mövcud olması Naxçıvanda min illər bundan öncə elmin, mədəniyyətin varlığının, inkişafının məntiqi nəticəsidir.

Naxçıvan Muxtar Respublikasının Dövlət Universiteti Azərbaycanın ən dəyərli, qabaqcıl ali məktəblərindən, ali təhsil ocaqlarından biridir».

Naxçıvan Dövlət Universitetində çalışan alimlərin elmi-pedaqoji fəaliyyəti dövlət başçısı Heydər Əliyev tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi Heydər Əliyevin fərmanları ilə universitetin əməkdaşlarına Əməkdar elm xadimi, Xalq rəssamı, Əməkdar müəllim, Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adlarının verilməsi burada fəaliyyət göstərən professor-müəllim heyətinin daha məsuliyyətlə və inamla işləmələrinə təkan vermişdir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyev Naxçıvan Dövlət Universitetinin fəxri doktoru idi. Universitet Elmi Şurası 9 oktyabr 1999-cu il tarixli qərarı ilə ölkə Prezidentinə fəxri doktorluq elmi adı verməklə onun bütövlükdə milli ali təhsilin, o cümlədən, Naxçıvan Dövlət Universitetinin inkişafındakı misilsiz xidmətləri qarşısında özünün mənəvi borcunu yerinə yetirmişdir.

Naxçıvan Dövlət Uiversitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən «Heydər Əliyev Universiteti» əsl milli dövlətçilik, yetkin siyasi düşüncə və idarəetmə mədəniyyəti məktəbi kimi yeni nəslin tərbiyəsində mühüm rol oynayır. «Heydər Əliyev Universiteti»nin indiyədək keçirilmiş

169 məşğələsi görkəmli dövlət xadiminin çətin və mənalı həyatının, keçdiyi şərəfli mübarizə yolunun, Azərbaycanın son 35 ilə yaxın bir dövrdəki inkişaf mərhələlərinin, hazırkı müstəqillik dövrünün dərinədən öyrənilməsinə və mənimsənilməsinə şərait yaradır.

Naxçıvan Dövlət Universitetində «Heydər Əliyev Universiteti»nin yaradılması müstəqil dövlətçilik ideologiyasının formalaşdırılması və möhkəmləndirilməsi uğrunda ölkəmizdə gedən məqsədyönlü proseslərin nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Universitet Elmi Şurasının 6 mart 1997-ci il tarixli qərarı ilə təsis olunmuş «Heydər Əliyev Universiteti»nin ilkin zəruri hazırlıqdan sonra 5 aprel 1997-ci il trixdə keçirilən ilk məşğələsində Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov «Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyəti universitetdir» mövzusunda dərin məzmunlu məruzə ilə çıxış etmiş, müstəqil Azərbaycanın yeni nəsillərinin formalaşdırılması və inkişafında bu universitetin roluna, əhəmiyyətinə və vəzifələrinə ciddi diqqət yetirilməsini zəruri saymışdır. Ali Məclisin Sədrinin məruzəsində haqlı olaraq ictimaiyyətə və gənc nəsllə çatdırılmışdır ki, xalqımızın qüdrətli oğlu Heydər Əliyevin keşməkeşli, mənalı və ibrətamiz həyat yolu, çoxcəhətli və məqsədyönlü fəaliyyəti, qətiyyətli və düşünülmüş mübarizəsi, uzaqgörən və müdrik siyasəti özünəməxsus qeyri-adi bir universitetdir.

“Heydər Əliyev Universiteti”nin dərslərini keçmək müstəqil Azərbaycanın yeni nəsillərinin əsl vətənpərvər gənclər kimi yetişməsi üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

Naxçıvan Dövlət Universitetindəki “Heydər Əliyev Universiteti” artıq 16 ildən çoxdur ki, bu böyük siyasət universitetinin dərslərini yeni nəsillərə çatdırır.

Universitet içində universitet statusu qazanmış «Heydər Əliyev Universiteti»nin məşğələlərində Azərbaycanın tanınmış rəsmi dövlət nümayəndələri, görkəmli elm, təhsil adamları, o cümlədən, Naxçıvan Dövlət Universitetinin alimləri, habelə xarici qonaqlar qüdrətli dövlət xadiminin çoxcəhətli fəaliyyətinin ayrı-ayrı istiqamətlərinə dair mövzulara həsr olunmuş məruzələrlə çıxış edərək müasir tələbə gəncliyin siyasi dünya-görüşünün formalaşmasına, vətənpərvərlik tərbiyəsinə müsbət təsir göstərmişdir. «Heydər Əliyev Universiteti»ndə ilk növbədə bütün dünyada qəbul olunmuş Heydər Əliyev fenomeninin təqdimatına, elmi şəkildə şərhinə və təbliğinə diqqət yetirilir. Burada keçirilmiş məşğələlərdə, hər şeydən əvvəl, görkəmli dövlət xadiminin dünya şöhrəti, Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısındakı mühüm xidmətləri, qazandığı böyük ümumxalq məhəbbəti, dövlət müstəqilliyi uğrundakı böyük mübarizəsi və sair məsələlər geniş şəkildə elmi cəhətdən təhlil olunub ümumiləşdirilir.

Azərbaycan dövlətçiliyi məsələləri «Heydər Əliyev Universiteti»nin məşğələlərinin geniş müzakirə obyektinə çevrilir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik uğrunda mübarizəsinin ayrı-ayrı istiqamətlərinə həsr olunmuş məşğələlərdə əhatə olunan faktlar və hadisələr, habelə siyasi və elmi-

nəzəri mülahizələr böyük öndərin həmin sahədəki çoxillik və məqsədyönlü fəaliyyətinə gur işıq salır. Bu istiqamətdə oxunmuş mühazirələrdə Azərbaycanda müstəqillik şəraitində hüquqi dövlət quruculuğu problemlərinə xüsusi diqqət yetirilməsi bu məşğələlərin dinləyiciləri olan tələbələr, gənc müəllimlər, doktorant və dissertantlar, magistrələr üçün ciddi maraq doğurur. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Prezidenti, akademik Fəraməz Maqsudovun «Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi», akademik Azad Mirzəcanzadənin «Heydər Əliyev və Azərbaycanın neft fəlsəfəsi», AMEA Coğrafiya İnstitutunun direktoru, akademik Budaq Budaqovun «Heydər Əliyev və Azərbaycan təbiəti», akademik Bəkir Nəbiyevin «Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı», akademik Ziyad Səmədzadənin «Heydər Əliyev və Azərbaycanın iqtisadi inkişaf strategiyası», akademik Rasim Əfəndiyevin «Heydər Əliyev və Azərbaycan incəsənəti», Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, akademik İsa Həbibbəylinin «Heydər Əliyev və dünya azərbaycanlıları problemi», AMEA Naxçıvan Bölməsinin sədri, akademik İsmayıl Hacıyevin «Heydər Əliyev və Azərbaycan tarixi məsələləri», AMEA-nın müxbir üzvü Əbülfəz Quliyevin «Heydər Əliyev və Azərbaycan dili», NDU-nun prorektoru, fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Məmməd Rzayevin «Heydər Əliyev və xarici ölkələrdə Azərbaycan diasporunun formalaşdırılması məsələləri», tarix elmləri doktoru, professor Həmzə Cəfərovun «Heydər Əliyev Yeni Azərbaycan

Partiyasının yaradıcısıdır» mövzuları ətrafındakı məruzələri Heydər Əliyevin müstəqil dövlətçilik, Azərbaycançılıq təliminə dair bilikləri, məlumatları və dünya görüşü daha da dərinləşdirmiş, ölkəmizdə gedən böyük inkişaf prosesləri haqqında geniş elmi təsəvvürün formalaşdırılmasına uğurla xidmət etmişdir.

Bir çox xarici ölkələrin, o cümlədən, Türkiyənin, Rusiyanın, Yaponiyanın, Almaniyanın, Polşanın, Macarıstanın və başqa dövlətlərin Azərbaycandakı fəvqəladə və səlahiyyətli səfirlərinin öz ölkələri ilə çoxcəhətli əlaqələrin yaradılmasında görkəmli dövlət xadiminin rolu haqqındakı çıxışları «Heydər Əliyev Universiteti»nin unudulmaz dərsləridir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin öyrənilməsi və təbliği də «Heydər Əliyev Universiteti»nin proqramında özünəməxsus yer tutur. «Heydər Əliyev Universiteti»ndə «İlham Əliyev – Azərbaycan neft strategiyasının həyata keçirilməsində Heydər Əliyev siyasi kursunun uğurlu davamçısıdır», «Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimi və müasir dövr», «Heydər Əliyev və Azərbaycanda olimpiya hərəkatı», «Yeni Azərbaycan Partiyası yeni mərhələdə» kimi mövzularda dinlənilmiş məruzələrdə dövlət başçımızın fəaliyyətinin müxtəlif aspektlərindən geniş söz açılmışdır.

«Heydər Əliyev Universiteti»ndə həmçinin ümummilli liderimizin həyatı və fəaliyyətinə həsr olunmuş kitabların müzakirəsinə və təqdimatına da geniş yer

ayrılmışdır. Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri Vasif Talibovun rəhbərliyi və qayğısı ilə hazırlanmış «Qayıdış» sənədlər toplusunun və «Ömrün üç günü» albomunun müzakirələrində iştirak edən müəllimlər və tələbələr bu kitabların gökəmli dövlət xadiminin həyatının Naxçıvan dövrünün müxtəlif mərhələlərinin layiqli salnaməsi olduğunu qeyd etməklə bərabər, həm də müstəqillik dövrü Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi üçün etibarlı mənbələrə çevrildiyi də bildirmişlər. Tarix elmləri doktoru, professor Yaqub Mahmudovun «Azərbaycan tarixində Heydər Əliyev şəxsiyyəti», Novosibirski şəhərində Azərbaycan diasporunun rəhbəri Mirkazım Seyidovun «Qəlbimizdə yaşayır Ata Heydər», «Mənim dağlı və günəşli ölkəm» kitablarının (oktyabr 2003) müəlliflərin iştirakı ilə təqdimatının keçirilməsi də yeni nəslin elmi dünyagörüşünün formalaşması baxımından əhəmiyyətli olmuşdur.

Ümummilli Liderimiz Heydər Əliyev haqqında çap olunmuş kitab, jurnal və albomların böyük əksəriyyəti «Heydər Əliyev Universiteti»ndə toplanmış, burada zəngin «Heydər Əliyev kitabxanası» təşkil olunmuşdur. Həmin kitabxanadan yeni dövr Azərbaycan tarixini öyrənənlər geniş şəkildə faydalanırlar. «Heydər Əliyev kitabxanası» müəllimlər və tələbələr, magistrantlar və doktorantlar, habelə gənc tədqiqatçılar üçün qiymətli xəzinədir. «Heydər Əliyev Universiteti»ndə həmçinin görkəmli dövlət xadiminin həyatı və fəaliyyətinin bütün yönlerini əks etdirən zəngin fotomateriallar və

nadir sənədlər nümayiş etdirilir. Bu qiymətli materialların içərisində Heydər Əliyevin həyatının ən müxtəlif məqamlarına dair nadir şəkillər və sənədlər də vardır. «Heydər Əliyev Universiteti»nin videotekasında ümum-milli liderimizin həyatı və fəaliyyətinin 35 illik dövrünü əhatə edən qitmətli videolentlər toplanılmışdır. Bundan başqa, «Heydər Əliyev Universiteti» üçün ayrılmış geniş və yaxşı tərtib olunmuş salon Naxçıvan Dövlət Universitetində dövlətçilik ideologiyasının əsas mərkəzinə çevrilmişdir. Bütün bunlara görə Naxçıvan Dövlət Universitetində fəaliyyət göstərən «Heydər Əliyev Universiteti» ötən illər ərzində əsl dövlətçilik və siyasi mədəniyyət məktəbi, müstəqillik, vətənpərvərlik düşüncəsi məktəbi olduğunu təsdiq etmişdir. Bu universitet görkəmli dövlət xadimi, böyük siyasətçi Heydər Əliyevin nümunəsində müstəqil Azərbaycanın yeni nəsillərinin milli dövlətçilik və müstəqillik, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasına, tələbə gəncliyin siyasi dünyagörüşü və mədəniyyətinin formalaşmasına geniş imkanlar açır. Bütün bunlar isə XXI əsrin müstəqil dövlətçilik təfəkkürünə yiyələnmiş vətənpərvər və hazırlıqlı vətəndaşının hazırlanmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir.

XXI əsrdə Azərbaycan ali məktəbi yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoymuşdur. Hazırkı yeni tarixi şəraitdə Azərbaycan universitetləri, o cümlədən, Naxçıvan Dövlət Universiteti Heydər Əliyev siyasi kursunun, dövlətçilik təliminin işığında təhsil islahatlarını məqsədyönlü şəkildə həyata keçirir, yüksək ixtisaslı

mütəxəssislərin hazırlanması sahəsində ciddi uğurlar əldə edir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan ali məktəbi, o sırada Naxçıvan Dövlət Universiteti yeni inkişaf mərhələsində maddi-texniki bazanın möhkəmləndirilməsi, ali təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsi, elmi-tədqiqat işlərinin səmərəliliyinin daha da artırılması, nəhayət, Avropa universitetlərinə inteqrasiya baxımından özünün yeni həyatını yaşayır. Ölkə Prezidenti İlham Əliyevin 12 may 2004-cü il tarixdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin yeni Elektron kitabxanasının açılışı mərasimində iştirakı, müəllimlər və tələbələrlə apardığı işgüzar söhbətlər, universitetdə yeni informasiya texnologiyalarından istifadəyə dair verdiyi dəyərli tövsiyələr regionda universitet quruculuğunu yeni inkişaf səviyyəsinə çatdırmağa şərait yaratmışdır.

Həmçinin Prezident İlham Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 40 illik yubileyinin keçirilməsi haqqındakı 31 mart 2007-ci il tarixli sərəncamı Naxçıvan Dövlət Universitetinin inkişafına göstərilən dövlət qayğısının yeni tarixi şəraitdəki əməli ifadəsidir.

Ölkəmizin Prezidenti İlham Əliyevin 17 oktyabr 2007-ci il tarixdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin 40 illik yubileyində iştirakı və təntənəli yubiley mərasimindəki dərinməzmunlu nitqi bu ali təhsil ocağının ulu öndər Heydər Əliyev ideyalarının işığında keçdiyi uğurlu inkişaf yolunun, burada qazanılan mühüm nailiyyətlərin

qiymətləndirilib ümumiləşdirilməsi ilə yanaşı, həm də universitetin fəaliyyətinin yeni istiqamətlərinin müəyyən olunması baxımından mühüm əhəmiyyətə malikdir. Prezidentin nitqində deyilirdi: «*Universitet çox sürətlə inkişaf edir, burada çox böyük işlər görülür. Bu gün açılışına toplaşdığımız yeni Konservatoriya binası deyə bilərəm ki, dünyanın ən yüksək standartlarına cavab verir... Universitetin xarici əlaqələri də çox genişdir. Mən bilirəm ki, universitet dünyanın aparıcı universitetləri ilə çox yaxşı işgüzar əlaqələr yarada bilibdir. Burada müxtəlif ölkələrdən tələbələr oxuyur və bu da özlüyündə bir göstəricidir. Bu, onu göstərir ki, Naxçıvan Dövlət Universitetinin nüfuzu dünyada kifayət qədər yüksək səviyyədədir*».

Hazırda Naxçıvan Dövlət Universiteti dünyanın dörd qitəsində - Amerikada, Avropada, Asiyada və Afrikadakı səksəndən çox universitetlə geniş və çoxcəhətli əlaqələrə malikdir. Universitetdə TEMPUS, ERASMUS-MUNDOS proqramları üzrə böyük layihələr həyata keçirilir. Naxçıvan Dövlət Universiteti Avropa Rektorlar klubunun, Asiya Universitetlər Cəmiyyətinin, Avrasiya Universitetlər Assosiasiyasının, Qara Dəniz, İpək yolu və Qafqaz Universitetlər Biliklərinin üzvü kimi dünya miqyasında tanınır və qəbul olunur.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov müstəqil Azərbaycan dövlətinin yaradıcısı Heydər Əliyev təlimini düşünülmüş və məqsədyönlü şəkildə davam etdirərək regionda elm və

təhsilin, o cümlədən, Naxçıvan Dövlət Universitetinin inkişafına böyük qayğı göstərir. Müəyyən olunmuş dövlət siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi sayəsində Naxçıvan Dövlət Universiteti üçün inşa olunmuş Memarlıq və mühəndislik, İqtisad-Hüquq, Tibb, Təbiətşünaslıq və kənd təsərrüfatı, Pedaqoji fakültələri üçün korpuslar, Konservatoriya, müasir tipli Olimpiya idman kompleksi, Tələbə evi, Sosial xidmət mərkəzi, mini futbol meydançası, müəllimlərin və tələbələrin istifadəsinə verilmiş Tələbə televiziya studiyası Heydər Əliyev siyasi kursunun yeni mərhələdəki real bəhrələridir, konkret göstəriciləridir. Naxçıvan Dövlət Universitetində yeni informasiya texnologiyalarından istifadəyə geniş yer verilməsi, Wi-Fi simsiz internet xidmətinin ali məktəbin bütün ərazisini əhatə etməsi, Elektron Kitabxananın yaradılması, G-4 sürətli internet şəbəkəsinin tətbiqi regionda ali məktəbin müasirləşdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən dövlət siyasətinin bəhrələrindəndir. Boloniya prosesinə uyğun olaraq Naxçıvan Dövlət Universitetinin Türkiyə, Fransa, İspaniya, Cənubi Koreya, Gürcüstan və Litva ali məktəbləri ilə tələbə mübadiləsi proqramlarını həyata keçirməsi də bu ali təhsil ocağının üfüqlərinin genişləndirilməsi sayəsində aparılan siyasətin əməli göstəriciləridir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbovun Naxçıvan Dövlət Universitetinin 45 illiyi günündə, 15 sentyabr 2012-ci il tarixdə Təbiətşünaslıq-kənd təsərrüfatı və Pedaqoji fakültələr üçün inşa olunmuş müasir tipli

5 mərtəbəli tədris korpusunun açılışı mərasimindəki aşağıdakı sözləri ümummilli lider Heydər Əliyev siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi sayəsində Naxçıvan Dövlət Universitetinin keçdiyi böyük inkişaf yolunun, bu ali məktəbdə əldə olunmuş mühüm nəticələrin mahiyyətini aydın şəkildə ifadə edir: *«Özünün yeni inkişaf mərhələsini yaşayan Naxçıvan Dövlət Universiteti zəngin maarifçilik ənənələrinə malik olan Naxçıvanda yüksək ixtisaslı kadrların yetişdirilməsində, elmi mühitin formalaşdırılmasında və bununla yanaşı muxtar respublikamızın inkişafında mühüm rola malikdir... Bu ali təhsil ocağının məzunları Azərbaycanda milli dövlət quruculuğunun ən müxtəlif sahələrində yaxından iştirak edir, ölkəmizin iqtisadi, elmi və mədəni potensialının genişləndirilməsinə layiqli töhfələr verirlər.... Universitetin maddi-texniki bazası gücləndirilir, tədrisin səviyyəsi yüksəldilir»*.¹

Göründüyü kimi, Naxçıvan Dövlət Universitetinin keçdiyi yol müstəqil Azərbaycan dövlətində ali təhsililin inkişaf etdirilməsi sahəsində Heydər Əliyev siyasətinin uğurla həyata keçirilməsinin mühüm nəticələrindən biridir. Yaradılmasının əllinci ilinə doğru inamla gedən Naxçıvan Dövlət Universitetinin çoxminli kollektivi bundan sonra da Heydər Əliyev ideyalarının işığında inkişafı və müasirləşməni fəaliyyətinin əsas meyarı hesab edir.

2013

1. Naxçıvan MR Ali Məclisi Sədrinin "Bilik günü" münasibətilə Naxçıvan Dövlət Universitetində çıxışı. Bax: "Şərq qapısı" qəzeti, 18 sentyabr 2012-ci il.

MİLLİ ZİYALILIĞIN QÜDRƏTLİ TƏMİNATÇISI

Əbədiyaşarlıq qazanmış Heydər Əliyev Azərbaycanda, yaxın və uzaq ölkələrdə milyonların qəlbində, yaddaşında dərin, silinməz izlər buraxmışdır. Mən Heydər Əliyevin adını ilk dəfə 1967-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Naxçıvan filialında bizə dərs deyən unudulmaz müəllimimiz İzzət Maqsudovdan eşitmişəm. Atamla arasında olan etibara görə və xasiyyətindəki açıqlıq və mərdliyin də ifadəsi olaraq Şərur rayonunun Danzik kəndində yalnız bizim və onun ailə üzvlərinin iştirak etdiyi məclisdə Bakıda baş vermiş təsadüfi bir hadisənin keçmiş məhəllə yoldaşlarının görüşməsinə şərait yaratdığını rəhmətlik İzzət müəllim böyük qürurla danışmışdı. Bu görüş zamanı Heydər Əliyevin uşaqlıq illərindən yaxşı tanıdığı İzzət Maqsudov haqqında 30-35 il əvvəl baş vermiş əhvalatları bütün incəliyi və dəqiqliyi ilə xatırlatması, hətta onun ayamasını da yada salması, bu və mərdanə müəllimə lazımı xeyirxahlıq göstərməsi barəsindəki informasiyaları mən nağılların, dastanların qeyri-adi süjetləri kimi dinləmiş və qəbul etmişdim.

Heydər Əliyev adını ikinci dəfə 1969-cu ilin iyul-avqust aylarında, o tarixi şəxsiyyət Azərbaycana ilk dəfə rəhbər seçildiyi günlərdə bir daha eşitmişdim. O vaxta qədər heç zaman eşitmədiyimiz yeni xəbərlər –

ölkənin bazarlarında qəfil yoxlamaların aparılması, rayonlardan Bakıya gələn yollarda gözlənilməz reydlərin keçirilməsi, süni mif yaratmış bəzi respublika və rayon səviyyəli kadrların iç üzünün açılması barədəki söz-söhbətlər tələbə gənclik üçün kitablarda yazılmayan əfsanə kimi səslənirdi. «Qoy ədalət zəfər çalsın» şüarının dövlət səviyyəsində ilk dəfə ictimai mühitdə səsləndirilməsi, böyük bir dövlətin başçısını – Leonid Brejnevi Azərbaycana gətirmək bacarığı və s. kimi informasiyalardan hər biri camaat arasında, o cümlədən mənim ali təhsil aldığı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu Naxçıvan filialının tələbə mühitində «danışığa» düşmüşdü. Müəllimlərimizin əvvəlki rəhbərlərlə, xüsusən Nikita Xruşşovla o vaxtkı Azərbaycan rəhbərlərinin münasibətlərindən danışdıqları lətifəvari söhbətlərlə müqayisədə Heydər Əliyev haqqındakı informasiyalarda ifadə olunan şəxsiyyət, qətiyyət, məsuliyyət motivləri bizlərin – 17-21 yaşlı gənclərin nəzərində bu nüfuzlu dövlət xadiminin nəhəng obrazını yaratmağa uğurla xidmət edirdi. İctimai mühitdəki «Heydər Əliyev görər», «Heydər Əliyev xəbər tutar», «Heydər Əliyev gələr» kimi sözlərin səslənməsi adamları necə özünü yığıdırmağa, özlərinə qarşı məsuliyyətli və tələbkər olmağa sövq etdiyini eşitmək və hətta bəzi hallarda görmək artıq bizlər üçün onun möhtəşəm obrazına sehri notlar da əlavə edirdi.

Mən yetmişinci illərdə Heydər Əliyevi qətiyyətli və qüdrətli, uzaqgörən və obyektiv dövlət xadimi, sehri

bir parlaq şəxsiyyət kimi qavramışdım. Nəhayət, ilk dəfə 1974-cü ildə tale mənə Heydər Əliyevi şəxsən görmək qismətini nəsb etdi. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 50 illiyi tədbirlərində iştirak etmək üçün ölkə rəhbəri kimi qədim diyara gəlmiş Heydər Əliyev 4 oktyabr 1974-cü ildə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun böyük akt zalında bu ali məktəbin kollektivi qarşısında çıxış edərkən mən də onu dinləyənlərin sıralarında idim. Bu, Azərbaycan Respublikasının rəhbəri Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinə ilk gəlişi idi. Mühüm dövlət əhəmiyyətinə malik olan həmin tarixi görüş Naxçıvan Dövlət Universitetinin salnaməsində və iştirakçıların yaddaşında çox böyük yer tutur. Məhz o günlərdə ilk dəfə olaraq dövlət başçısı Naxçıvanda mövcud Pedaqoji İnstitutun bazasında müstəqil universitetin yaradılması ideyasını irəli sürmüşdü. Bu məqamda Heydər Əliyev məndə qətiyyətli bir görkəmli dövlət xadimi, uzaqgörən, ciddi, təcrübəli diplomat, dərin biliyə və zəngin informasiyaya malik mükəmməl bir tarixçi kimi böyük heyrət doğurmuşdu.

Görkəmli dövlət xadimi ilə əlaqədar bir neçə əhvalat və görüş də yaddaşında silinməz izlər buraxmış, dünyabaxışımın formalaşmasında, taleyimdə mühüm rol oynamışdır. Səksəninci illərin axırlarında dövlət səviyyəsində Heydər Əliyevin əleyhinə kampaniyaların geniş miqyas aldığı vaxt Naxçıvan çətin günlər yaşayırdı. Bakıda Naxçıvandan olan kadrları yerli-yersiz vəzifədən xaric edir, bu diyara mənsub görkəmli simalar haqqında

mətbuatda qeyri-obyektiv məqalələr dərc etdirirdilər. Yaxşı yadımdadır ki, hətta Azərbaycan xalqının tarixində və taleyində xüsusi yeri olan böyük demokrat yazıçı Cəlil Məmmədquluzadəni məhz Naxçıvandan olduğu üçün rus çarizminə satılmış məmur kimi qələmə verməyə çalışırdılar. Bu illərdə Ermənistan ziyalıları isə Moskvaya, Mərkəzi Komitənin rəhbərlərinə müraciət edərək Cəlil Məmmədquluzadəni millətçilikdə təqsirli sayır, onun əsərlərində, xüsusən «Usta Zeynal» hekayəsində guya erməniləri təhqir etməsi, tarix boyu heç vaxt erməni padşahının (yəni, dövlətinin) olmaması barədəki fikirlərini qabardır, yazıçının kitablarının qadağan olunmasını tələb edirdilər. Mirzə Cəlilin uzun illər naməlum qalan, arxivlərdən ilk dəfə tapılan dram əsərlərini çap etməyi «Azərnəşr»in inkar etməsi, nəşriyyata yazılmış ərizəyə «müəllifinə qaytarılsın» dərkənarının qoyulması da respublikadakı həmin əhvali-ruhiyyənin ifadəsi idi. İş o yerə çatmışdı ki, Azərbaycan intibahının şah əsəri olan Mömünə Xatun məqbərəsinin Naxçıvanda yerləşdiyinə görə dəyərini aşağı salan mülahizələrə mətbuatda yer verilirdi.

Belə məsuliyyətli günlərdə Naxçıvan heç vaxt müvazinətini itirmədi. Naxçıvanda Qarabağın müdafiəsinə həsr olunmuş ardıcıl mitinqlərdə ölkənin bütövlüyü uğrunda mübarizə aparılırdı. Hətta xalq kütlələrinin təklifi ilə Naxçıvan şəhərindəki ən böyük meydanlardan birinə Qarabağ meydanı adı verilmişdi. Belə izdihamlı mitinqlərin hamısında görkəmli dövlət xadimi, böyük

siyasətçi Heydər Əliyevin portretləri böyük qürur və iftixarla ucaldılır, əllərdə gəzdirilirdi. Bütün bunlar o demək idi ki, xalqın ümidi mövcud rəhbərliyə deyil, Moskvada siyasi mühacirət həyatı yaşamağa məcbur edilmiş Heydər Əliyevə idi. Bu, Heydər Əliyevə ümum-xalq sevgisinin ən parlaq, canlı, əyani təzahürü idi. Həmin çətin günlərin hadisələri və prosesləri insanların yaranmış ağır və mürəkkəb ictimai-siyasi şəraitdə sınılanmış dövlət xadiminin qayıdışına dərin ehtiyac duyduqlarını, bu tarixi zərurətin əhəmiyyətini doğru-düzgün başa düşdüklərini aydın şəkildə nəzərə çarpdırırdı.

Dünya miqyaslı böyük şəxsiyyət Heydər Əliyevin həyatının Naxçıvan dövrü müxtar respublika əhalisinin gözü qarşısında keçmiş, regionun hər bir vətəndaşı üçün məktəbə çevrilmişdir. 1990-1993-cü illər Naxçıvan Muxtar Respublikasının əhalisi, xüsusən dövlət rəsmiləri, ziyalılar və gənclər, sözün ən yüksək mənasında Heydər Əliyev dərsləri keçmiş, bu möhtəşəm və nadir şəxsiyyətin dövlətçilik və vətəncilik universitetinin dinləyiciləri olmuşlar. SSRİ kimi fəvqəldövlətin əsas rəhbərlərindən biri olmuş dünyada böyük siyasi xadim kimi qəbul edilən, uzun illər Azərbaycan Respublikasına rəhbərlik etmiş Heydər Əliyev üçün idarəetmə baxımından Naxçıvan ölçüyəgəlməz dərəcədə kiçik fəaliyyət meydanı idi. Ancaq o böyük şəxsiyyət yaranmış çətin tarixi şəraitdə Naxçıvan Muxtar Respublikasını Azərbaycan dövlətinin tərkibində qoruyub saxlamağa və daha da möhkəmləndirməyə ümummilli vəzifə kimi yanaşır,

məsələyə geniş mənada respublikamızın ərazi bütövlüyünün təmin edilməsinin tərkib hissəsi müstəvisindən baxırdı. Qarabağda torpaqlarımızın günbəgün əldən getdiyi şəraitdə daha çətin region olan, Ermənistanla əhatə olunmuş Naxçıvanın ərazi bütövlüyünün qorunması, sərhədlərinin keçilməzliyinin təmin edilməsi ümumrespublika səviyyəli böyük və ciddi dövlət işi idi. Tərəddüdsüz demək olar ki, erməni işğalından xilas edilmiş Naxçıvan Muxtar Respublikası Heydər Əliyevin müstəqil Azərbaycana ən böyük töhfələrindən biridir. Digər mərhələlər kimi, həmin tarixi mərhələnin də hər günü, hər anı qiymətli və ibrətamizdir, ətraflı, dərin, sistemli şəkildə, elmi-nəzəri səviyyədə öyrənilib dəyərləndirilməyə layiqdir.

Qeyd olunan tarixi mərhələlərdə Heydər Əliyevin böyük uzaqgörənliklə həyata keçirdiyi tədbirlərdən biri də Muxtar Respublikada ziyalılığın, ziyalı mühitinin qorunub saxlanılması sahəsindəki misilsiz xidmətləri ilə bağlıdır. Bu məqsədlə o, diyarda yaşayan və pərakəndə salınmış ziyalıların müxtəlif siyasi qrupları deyil, məhz Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin, xüsusən bu mötəbər təşkilatın Sədrinin ətrafında birləşməsinə nail oldu. Qısa müddətdən sonra ağsaqqallar və ziyalılar, düşünən yeni gənclik Heydər Əliyevin ətrafında birləşərək ictimai mühiti, siyasi prosesləri idarə etmək şansını öz əlinə ala bildi. Bu, regionun xilas baxımından çox əhəmiyyətli bir dönüşə nail olmaq demək idi.

Belə çətin sınaq günlərində, 1992-ci ilin oktyabr

və noyabr aylarında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Heydər Əliyevin iki dəfə Naxçıvan Dövlət Universitetinə gəlməsi, burada ziyalılar və tələbələrle görüşüb söhbətlər aparması, çıxışlar etməsi yeni ziyalı mühitin formalaşdırılmasının əsasına çevrilmişdi. Heydər Əliyevin 11 oktyabr 1992-ci il tarixdə Naxçıvan Dövlət Universitetində «Bazar iqtisadiyyatına keçid şəraitində sərhədyanı ticarətin və iqtisadi əlaqələrin təşkili» mövzusunda keçirilmiş beynəlxalq simpoziumdakı çıxışı hələ haqqında yalnız elmi mühitdə ilkin söhbətlərin getdiyi bir zamanda bazar münasibətləri, keçid dövrü iqtisadiyyatı haqqında ən dərin, əhatəli, nəzəri cəhətdən əsaslandırılmış, dünya praktikasına və yeni mühitə uyğun gələn proqram idi. Naxçıvan Dövlət Universitetinin 12 noyabr 1992-ci ildə keçirilmiş 25 illik yubileyində görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin iştirak etməsi bu ali təhsil ocağının tarixi salnaməsinin ən parlaq səhifəsini təşkil edir. Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 25 illik yubileyindəki nitqi, sözün geniş mənasında, o vaxtkı çətin şəraitdə respublikamızda ali təhsili irəli aparan mühüm dövlət sənədidir, elmi ziyalılığın fəaliyyətinin istiqamətləndirilməsinin siyasi-ideoloji əsasnaməsidir. Heydər Əliyev kimi görkəmli dövlət xadiminin həmin yubiley tədbirlərində qarşılanması, müşayiət olunması və yola salınması universitet rəhbərliyi, o cümlədən, elmi işlər üzrə prorektor və yubiley tədbirinin aparıcısı kimi mənim üçün də ciddi bir imtahan idi. Bununla biz Heydər Əliyevin qarşılanmasının

timsalında rəsmi tədbirlərlə əlaqədar bir sıra vacib protokol qaydalarını dərindən mənimsəməli və böyük məsuliyyətlə sınaqdan çıxarmalı olduq.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin Naxçıvan Dövlət Universitetinin 30 illik yubileyi münasibətilə universitet kollektivinə ünvanladığı təbrik məktubu qədim diyarın əsas elm, təhsil və mədəniyyət mərkəzi sayılan universitetə verilmiş yüksək qiymətin, göstərilən böyük etimadın və bəslənilən böyük ümidlərin parlaq ifadəsidir.

Naxçıvan Dövlət Universitetinin yenidən qurulmasına və daha da inkişaf etdirilməsinə ulu öndərimiz Heydər Əliyev daim böyük qayğı göstərmişdir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin müəyyən etdiyi dövlət proqramı, ölkə rəhbərliyi və Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri Vasif Talıbov tərəfindən həyata keçirilən uğurlu və məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində Naxçıvan Dövlət Universiteti qısa müddətdə Azərbaycanın qabaqcıl elm və təhsil ocaqlarından biri səviyyəsinə yüksəlmişdir.

Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə 1991-ci ildə olan bir görüşü də yada salmağı vacib sayıram. 1990-cı ilin oktyabr ayında o vaxt Moskvada «Literaturnə qazeta»ya Azərbaycan üzrə yenicə xüsusi müxbir təyin olunmuş filologiya elmləri namizədi Elmira Axundova telefonla zəng edərək redaksiyadan aldığı Heydər Əliyev haqqında müsahibə hazırlamaq tapşırığı ilə əlaqədar Naxçıvana gəlmək istədiyini bildirdi. Mən o

zaman böyük siyasi xadim Heydər Əliyevin görüşünə gedib, Elmira Axundovanın arzusunu ona çatdırdım. Qeyri-adi dərəcədə yaddaşa, xüsusi hafizəyə malik olan Heydər Əliyev vaxtı ilə Moskvada fərdi təqaüdçü kimi yaşadığı illərdə Elmira Axundovanın «Bakinskiy raboçiy» qəzetində Azərbaycan həqiqətləri mövzusunda «Mı vse iz proşloqo» adlı obyektiv mövqedən yazılmış məqaləsini oxuduğunu xatırladı, şəxsən tanımadığı bu jurnalist qadın haqqında cəmi bir-iki suala cavab aldıqdan sonra onu qəbul etməyə razılıq verdi. Elmira Axundova ilə birlikdə 1991-ci ilin yanvar ayında iki gün böyük Heydər Əliyevin «qonağı» olduq. Və bu iki günlük yaxın ünsiyyət mənim görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevi qüdrətli bir şəxsiyyət kimi daha dərindən tanımağıma şərait yaratdı. Yaxşı xatırlayıram ki, Heydər Əliyev Kreml rəhbərliyi, şəxsən SSRİ adlanan böyük dövlətin başçısı Mixail Qorbaçov haqqında «Literaturnə qazeta»nın azərbaycanlı xüsusi müxbirinə sərt, lakin çox arqumentli, əsaslandırılmış fikirlər söyləyir, bəyanatlar verir, irəli sürdüyü mülahizələrin dəyişdirilmədən, olduğu kimi müsahibədə öz əksini tapmasını tələb edirdi. Belə söhbətlərin birində Elmira Axundovanın bu cür qəti mövqedən çıxış edərkən tabeliyində böyük qüvvə olan, nəhəng bir dövlətin başçısından ehtiyat etməməsi barədəki sualına cavabında Heydər Əliyev tərəddüd etmədən «yox» dedi. Və bildirdi ki, Mixail Qorbaçovun hakimiyyəti yalan və boş illüziyalar üzərində qurulduğu üçün tezliklə məhvə məhkum olacaqdır,

zaman bunun əsl gerçəklik olduğunu ən qısa vaxtda meydana qoyacaqdır. Bu uzaqgörən sözlərin həqiqətə çevrilməsi üçün cəmisi bir il vaxt lazım oldu.

Mən o tarixi görüş günlərində yaranmış səmimi şəraitdən istifadə edərək görkəmli Azərbaycan yazıçısı Cəlil Məmmədquluzadə haqqında böyük siyasi xadimin fikrini öyrənmək istədim. Heydər Əliyevin ustad sənətkar Cəlil Məmmədquluzadə barəsindəki mülahizələri nəinki geniş oxucu kütlələri, hətta mənim kimi az-çox Mirzə Cəlil irsinin araşdırılması ilə məşğul olan bir tədqiqatçı üçün də yeni, əhəmiyyətli və cəlbədici idi. O, deyirdi ki, XX əsri Cəlil Məmmədquluzadəsiz və «Molla Nəsrədin»siz təsəvvür etmək mümkün deyildir. «Molla Nəsrəddin» olmasaydı böyük bir tarixi dövr boş qalardı. Həmin dəyərli fikirlər və ideyalar sonralar Cəlil Məmmədquluzadənin həyatı və yaradıcılığının təhlil edilib qiymətləndirilməsində mənə bələdçilik etdi.

Əlbəttə, Elmira Axundovanın müsahibəsini «Literaturnə qazeta» çap etmədi. Ancaq Elmira xanım çətin şəraitdə yazılmış müsahibəni yığcam şəkildə 1 may 1991-ci ildə respublika mətbuatında dərc etdirə bildi. Aradan xeyli vaxt keçəndən sonra, 1994-cü ilin aprel ayında «Azərbaycan» qəzeti özünün bir neçə sayında Elmira Axundovanın «Mən xalqım qarşısında alını açığam» adlı geniş həcmli jurnalist qeydlərini bütün əsas məqamları ilə oxuculara çatdırdı. Cəlil Məmmədquluzadə haqqında Heydər Əliyev kimi nadir və məlumətli bir siyasi xadimin ürək sözləri Elmira Axundovanın

diktafonunda yazıldığı kimi, mətninin ana xətləri ilə bu məqalədə özünə yer tapmışdır. Heyrətamiz yaddaşa malik olan Heydər Əliyev Cəlil Məmmədquluzadə irsindən gətirdiyi nümunələr əsasında böyük ədibin yaradıcılığına Azərbaycan xalqının inkişafı, milli şüurun formalaşdırılması fonunda qiymət verilməsini zəruri hesab edirdi. Bu yanaşma bizim sonrakı ədəbiyyat tədqiqatlarımızın da əsas meyarına çevrildi.

Akademik Fəraməz Maqsudovun Bakıdan Naxçıvana gələrək görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə Naxçıvan Ali Məclisindəki görüşlərindən sonra danışdıqları yaddaşımda dərin izlər buraxmışdır. Fəraməz müəllim Azərbaycan xalqının nicatını yalnız Heydər Əliyevdə görür və bu təcrübəli dövlət xadiminin Azərbaycan rəhbərliyinə qayıdışını tarixi zərurət hesab edirdi.

Xalq şairi Sabir Rüstəmxanlı da Naxçıvanda Ali Məclisin Sədri Heydər Əliyevlə görüşü çox həyəcanlandırmışdı. Sabir Rüstəmxanlı hələ sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycanın dövlət rəhbəri kimi Heydər Əliyevin ölkədə milli ideyaların inkişaf etdirilməsində, yeni vətənpərvər yaradıcı nəsillərin qorunmasında və onlara çətin şəraitdə yol açılmasında böyük xidmətri olan Heydər Əliyevin Moskvadan qayıdaraq Naxçıvanda fəaliyyət göstərməsini dünya tufanından sonra Nuh peyğəmbərin Naxçıvanda məskunlaşması ilə müqayisə edirdi.

Filologiya elmləri doktoru, professor Vilayət Quliyevlə birlikdə də Naxçıvan MR Ali Məclisinin Sədri

Heydər Əliyevin qəbulunda olmuşduq. Onda Vilayət Quliyev Türkiyənin Ərzurum Atatürk Universitetində müəllim işləməyə getmək Bakıdan Naxçıvana yola çıxmışdı. Qəbul zamanı bu böyük dövlət xadiminin Rusiyada yaşamış məşhur maarifçi Mirzə Kazımbəy və onun nəslinin davamçıları haqqında söylədiyi faktların bir çoxunun elm aləmində tam yeni olması həmin şəxsiyyətin tədqiqatçısı Vilayət Quliyevi də, məni də çox heyrətləndirmişdi. Bu görüş həm də Heydər Əliyevin həyatının bütün dövrlərində Azərbaycan ziyalisinə həssas, qayğıkeş münasibətinin daha bir nümunəsi idi.

Nəhayət, böyük vətəndaş alim, professor Abbas Zamanovun Naxçıvanda görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevlə görüşündən sonra bizlərə dediyi aşağıdakı müdrik kəlamlar çox mənalı və ibrətamizdir:

Heydər Əliyev Naxçıvanın dağları kimi əyilməzdir!

Bütün bunlar Azərbaycanın tarixində və taleyində böyük yer tutan görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin həmişə xalqımızın, o cümlədən də ziyalılarımızın böyük qayğıkeşi və müdafiəçisi olmasına şahidlik edən əhəmiyyətli hadisələrdir. Heydər Əliyev kimi nəhəng dövlət xadiminin həyatı və fəaliyyətinin hər anı böyük məktəb, hər səhifəsi qiymətli bir kitabdır.

2005

ƏDƏBİYYAT

1. Cəlil Məmmədquluzadə: Əsərləri, 4 cildə, IV cild. (tərtib edəni İ.Həbibbəyli). Bakı, “Öndər”, 2004, 191-193.
2. Elman Həbib. Naxçıvan Muxtar Respublikası: 85 ilin 15 ili. Bakı, “Şirvannəşr”, 2009.
3. Elmira Axundova. Heydər Əliyev. Şəxsiyyət və zaman, I-II c., B., 2007; III c., B., 2008; IV c., 2009, V- VI c., B., 2013
4. Fəraməz Maqşudov. Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi. Bakı, “Elm”, 1999.
5. Həyat yolu (1923-2003). Naxçıvan, 2008.
6. Heydər Əliyev və Azərbaycanın müasirləşmə strategiyası. Bakı, “Azərbaycan”, 2011.
7. Heydər Əliyev irsi və Azərbaycanın davamlı inkişaf strategiyası. Bakı, “Azərbaycan”, 2006.
8. Heydər Əliyev və Azərbaycan. Bakı, “Azərbaycan”, 2008.
9. Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, “Elm”, 2010.
10. Heydər Əliyev və Azərbaycan incəsənəti. Bakı, “Elm”, 2000.
11. Heydər Əliyev. Ədəbiyyatın yüksək borcu və amalı. (tərtib edəni V.Quliyev). Bakı, “Ozan”, 1999.
12. Heydər Əliyev və inkişafın Azərbaycan modeli. Bakı, Azərnəşr, 2010.
13. Heydər Əliyev ideyaları XXI əsrdə. Azərbaycanın inkişaf yolu. Bakı, “Azərbaycan”, 2009.
14. Heydər Əliyev yolu. Azərbaycan-inkişafın yeni mərhələsində. Bakı. “Azərbaycan”, 2007.
15. Heydər Əliyev və Yeni Azərbaycan partiyası. Bakı, “Elm”, 1999.
16. Heydər Əliyev mənim həyatımda (Buraxılışa məsul B.Sadıqov). Bakı, “Təhsil”, 2005.
17. Heydər Əliyev. Təhsil millətin gələcəyidir. Bakı, “Təhsil”, 2002.

-
-
18. Heydər Əliyev zirvəsi (məqalələr). Naxçıvan, “NDU”, “Qeyrət”, 2008.
 19. Xanhüseyn Kazımlı. Böyük siyasətin davamı. Bakı, “Nurlar”, 2007.
 20. İlham Əliyev. İnkişaf – məqsədimizdir, I kitab. Bakı, “Azər-nəşr”, 2008.
 21. İsa Həbibbəyli, İsmayıl Hacıyev, Bəxtiyar İsmayılov. İnti-bahın 15 ili. Naxçıvan “Əcəmi”, 2011.
 22. İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyevin həyatı və fəaliyyətinin Naxçıvan dövründə Naxçıvan Dövlət Universiteti. Naxçıvan, NDU, “Qeyrət”, 1998.
 23. İsa Həbibbəyli. Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Univer-siteti. Naxçıvan, NDU, «Qeyrət» 2002.
 24. İsmayıl Hacıyev. Heydər Əliyev və milli-tarixi yaddaşın bərpası. Bakı, “Elm”, 2003.
 25. İsmayıl Hacıyev. Heydər Əliyev siyasəti: tarixdə və günümüzdə. Naxçıvan, “Əcəmi”, 2013.
 26. Qayıdış (1990-1993). Məsləhətçi və buraxılışa məsul Vasif Talıbov. Tərtib edən: Ə.Həsənov. Bakı, “Azərbaycan”, 2008.
 27. Qədim Naxçıvanda bayram. (Naxçıvan – 75). Bakı, “Azər-baycan”, 1999.
 28. Məmməd Məmmədov. Naxçıvan: Dövlət müstəqilliyi uğrunda mübarizənin dayacağı. Bakı, “Şirvannəşr”, 2011.
 29. Məmməd Məmmədov. Siyasətdə Naxçıvan dərsləri. Bakı, “Araz”, 2009.
 30. Məmməd Rzayev. Şəxsiyyət və zaman. Bakı, “Elm”, 2004.
 31. Məmməd Rzayev. Zamanı qabaqlayan dahi. Bakı, “Vektor”, 2008.
 32. Musa Qasımlı. Heydər Əliyev. İstiqlala gedən yol. Bakı, BDU-nun nəşriyyatı, 2006.
 33. Naxçıvan ensiklopediyası, 2 cildə. Naxçıvan, 2005.

-
-
34. Nazim Əhmədov. Heydər Əliyev inkişaf modeli və Naxçıvanda dinamik inkişaf. Bakı, “Elm və təhsil”, 2010.
 35. Nizami Cəfərov. Heydər Əliyev. Bakı, “AzAtaM”, 2002.
 36. Nikolay Zenkoviç. Heydər Əliyev. Tale yolları. Bakı, “Azərbaycan”, 2007.
 37. Novruz Məmmədov. Xarici siyasətin Azərbaycan modeli (1997-2011). Bakı, “Çaşıoğlu”, 2012.
 38. Rahid Ulusel. Heydər Əliyev və Azərbaycan-dünya münasibətləri (Siyasətdən mədəniyyətədək). Bakı, “İdeal-Print”, 2010.
 39. Səlahəddin Xəlilov. Lider Dövlət. Cəmiyyət. Bakı, “Azərbaycan Universiteti”, 2001.
 40. Viktor Andrianov. Hüseynbala Mirələmov. Heydər Əliyev. Rus dilində. Moskva, “Molodaya qvardiya”, 2006.
 41. Viktor Andrianov. Hüseynbala Mirələmov. İlham Əliyev. Moskva, “Molodaya qvardiya”, 2007.

BƏLƏDÇİ

Giriş.....5

Dahilik və zaman

Azərbaycanın qurtuluş zərurəti və Heydər Əliyevin
böyük xilaskarlıq missiyası 11

Heydər Əliyevin Azərbaycançılıq siyasəti:
ədəbi düşüncədən dövlət ideologiyası səviyyəsinə.....24

Dahilik və zaman.....46

Yeni Azərbaycan Partiyası: Heydər Əliyevdən
İlham Əliyevə.....50

Heydər Əliyev dövlətçilik təlimi və müasir dövr.....61

Heydər Əliyevin dövlətçilik təlimində ədəbiyyat
siyasəti və müasirlik.....73

Həyatda və böyük siyasətdə

İlham Əliyev körpüləri

Yalnız İlham Əliyevlə!.....91

İlham Əliyevin dövlətçilik strategiyası: çoxaspektli
yanaşma, dinamik inkişaf və modernləşmə.....102

İlham Əliyev körpüləri: həyatda və siyasətdə.....119

Böyük quruculuğun və vətənpərvərliyin
uğurlu hesabatı.....130

Xəzərdən Ceyhana və Cahana.....146

**Naxçıvan Muxtar Respublikası:
Heydər Əliyevdən İlham Əliyevə**

Möhkəm bünövrə strategiyası.....	151
Tarixi gedişatın dönüş məqamı və müasir dövr.....	169
Yeniləşən Naxçıvan: inkişafdan intibaha.....	191
Böyük Qayıdışın bəhrələri.....	220
Heydər Əliyev və Naxçıvan Dövlət Universiteti.....	232
Milli ziyalılığın qüdrətli təminatçısı.....	255
Ədəbiyyat.....	267

**Heydər Əliyev
dövlətçilik təlimi və müasir dövr**

İsa Həbibbəyli

Yığılmağa verilmiş 04.04.2013.
Çapa imzalanmış 17.04.2013.
Formatı 70X100 1/16 “Tayms” qarnituru.
Ofset çap üsulu. Ofset kağızı. Həcmi 17 ç.v.
Sifariş № 401 Tiraj 300 nüsxə.

“Əcəmi” Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi.
Naxçıvan şəhəri, Təbriz küçəsi, 1